Eläinten hyvinvointi Suomessa III

EHK
ELÄINTEN HYVINVOINTIKESKUS

Eläinten hyvinvointi Suomessa III
Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti III

Kannen kuva: common frog, rana temporaria / pikist.com

Helsinki 2023

ISBN 978-952-380-793-8
ISSN 2242-7244

Johdanto

Eläinten hyvinvointikeskuksen (EHK) Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportti on julkaistu vuosina 2021–2023 osissa **eläintieto.fi -sivustolla**. Nyt käsissäsi on aiemmin julkaistuista osista koottu, päivitetty kokonaisuus. Edelliset Eläinten hyvinvointi Suomessa -raportit (I ja II) julkaistiin vuosina 2012 ja 2016. Myös nämä **löytyvät** Eläinten hyvinvointikeskuksen elaintieto.fi -sivustolta.

Raportissa käsitellään aiempien raporttien (**2012, 2016**) tapaan eläinten hyvinvoinnin tutkimusta ja opetusta, politiikkaa ja taloutta, viranomaisvalvonnan tuloksia, säädöksiä ja niiden rikkomuksista annettuja tuomioita, sekä tilastotietoja eri eläinlajeista.

Uusina kokonaisuuksia raportissa tarkastellaan eläinten hyvinvoinnin trendejä, luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia sekä isojen, maailmanlaajuisten ongelmien – ilmastonmuutoksen, luontokadon, mikrobilääkeresistenssin ja zoonoosien – kytkeytymistä eläinten hyvinvointiin.

Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportti kokoaa monipuolisesti yhteen riippumatonta, ajantasaista tietoa eläinten hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Toivomme, että tämä tieto osaltaan auttaa päättämään toimenpiteistä eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin ovat kirjoittaneet pääosin Satu Raussi ja Tiina Kauppinen Eläinten hyvinvointikeskuksesta. Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia käsittelevän osan kirjoittamiseen ovat osallistuneet lisäksi Luonnonvarakeskuksen erikoistutkija Tarja Koistinen sekä Eläinten hyvinvointikeskuksen harjoittelija Weera Walden. Walden on osallistunut myös eläinsuojelurikostuomioita käsittelevän osan työstämiseen. Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointia käsittelevän osuuden kirjoittamiseen on osallistunut Eläinten hyvinvointikeskuksen harjoittelija Heta Rautiainen. Raportin valokuvista saamme kiittää Olli Leinoa ja Heta Rautiaista, joka on myös laatinut raportin graafiset esitykset.

Raportin loppusanoista kiitämme eläinsuojeluasiamies Saara Kupsalaa. Vieraskyniä raporttiin ovat kirjoittaneet Elisa Aaltola, Leena Suojala, Salla Tuomivaara, Sofia Väärikkälä, Tarja Toimela, Laura Saarimäki ja Hanna Vuorenpää – kiitos!

Eläimen näkökulma ja kokemus omasta hyvinvoinnistaan nousevat pohdittaviksi, kun pyrimme tuottamaan tehokkaasti ihmisen tarvitsemia raaka-aineita, vähentämään ruoantuotannon ympäristövaikutuksia, pysäyttämään luontokadon tai ehkäisemään tarttuvia tauteja. Yhtä lailla eläimen hyvinvointi on otettava huomioon valittaessa uutta kissa- tai koiraperheenjäsentä tai hävitettäessä jyrsijöitä loukuilla tai myrkyillä. Eläimen hyvinvointi on läsnä jokapäiväisessä elämässämme, syödessämme tai liikkuessamme luonnossa. Biologisesti me ihmiset olemme yhtäläisiä muiden eläinten kanssa. Ihmisten ja eläinten hyvinvointi on tiiviissä yhteydessä toisiinsa ja ympäristön tilaan; tätä kuvaa yhteisen hyvinvoinnin käsite, **one welfare.**

Eläimen hyvinvointi on eläimen kokemus sen omasta psyykkisestä ja fyysisestä tilasta. Eläimen hyvinvoinnin kokemukseen sisältyvät eläinyksilön tunteet ja biologinen toiminta. Toisinaan hyvinvoinnin turvaamiseksi ajatellaan riittävän, että negatiiviset tunteet, kuten kipu ja pelko, minimoidaan. Hyvinvoinnin kokemukseen sisältyy kuitenkin myös positiivinen puoli, tunne mielihyvästä.

Mielihyvää eläimelle – aivan kuten ihmisellekin – tuottavat sille tärkeät asiat, kuten kiintymyssuhteet lajitovereihin.

Vakava, jatkuva tai usein toistuva stressi heikentää eläinyksilön hyvinvointia. Eläimet ovat hyviä sopeutumaan, mutta sopeutuminen vaatii niiltä liikaa, jos eläimen sopeutumiskyky ylittyy tai eläimellä ei ole ympäristönsä puitteissa mahdollisuutta vaikuttaa omaan sopeutumiseensa. Näissä tilanteissa eläimen hyvinvointi heikkenee.

Eläimellä on tarve käyttäytyä tietyllä tavalla, riippumatta käyttäytymisen tuloksesta. Tällöin puhutaan käyttäytymistarpeesta, joka liittyy usein eläimen biologiaa ylläpitäviin toimintoihin. Terveys on hyvinvoinnin kannalta tärkeää, mutta lievä terveyshaitta, joka ei häiritse eläimen tuntemuksia, ei välttämättä haittaa eläimen hyvinvointia. Toisaalta terve eläin voi voida huonosti, jos se esimerkiksi turhautuu, kun ei pääse toteuttamaan käyttäytymistarpeitaan.

Eläimen tuotos tai suoritus on hyvinvoinnin mittarina karkea. Se on mittariksi liian hidas, jos vasta tuotoksen tai suorituksen laskiessa ryhdytään korjaamaan eläimen heikkoa hyvinvoinnin tilaa. Tuotantoeläinten jalostuksessa voimakkaana painopisteenä on tuotos, ja jalostettu eläin voi tuottaa niin paljon, että sen hyvinvointi heikkenee. Jalostuksella on saatu aikaan uusia hyvinvointiongelmia, kuten niin kutsutut tuotosrasitussairaudet tai eläimen rakenteeseen liittyvät terveysongelmat. Hyvä asia on, että niitä voidaan jalostuksen keinoin myös korjata.

Se, miltä eläimestä tuntuu, on ratkaisevaa eläimen hyvinvoinnille. Eläinten tuntemuksia selvitetään eläinten hyvinvointitutkimuksen keinoin. Eläimen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet tulee huomioida ja järjestää kaikessa eläinten pidossa mahdollisuus niiden toteuttamiseen, eläimen itsensä vuoksi. Me ja muut eläimet olemme kaikki biologisia resursseja ja itseisarvoisia yksilöitä, joita tulee sellaisina kunnioittaa.

Sisällysluettelo

Johdanto 3
Eläinten hyvinvoinnin trendit 6
Visaiset ongelmat ja eläinten hyvinvointi 42
Politiikka ja talous 70
Eläinten hyvinvoinnin sääntely 97
Eläinten hyvinvoinnin valvonta 117
Eläinsuojelurikostuomiot 143
Eläinten hyvinvoinnin opetus ja koulutus 159
Eläinten hyvinvoinnin tutkimus 168
Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi 180
Koe-eläinten hyvinvointi 228
Tuotantoeläinten hyvinvointi 253
Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointi 398
Loppusanat 333

Eläinten hyvinvoinnin trendit

Tieto eläinten hyvinvoinnista on pirstaleista ja sitä löytyy useista lähteistä. Riippumatonta viranomaistietoa tuottavat aluehallintovirastot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Ruokavirasto sekä maa- ja metsätalousministeriö. Muita tiedontuottajia ovat teollisuus (kuten teurastamot ja meijerit), teollisuuden ylläpitämät yhdistykset (kuten Eläinten Terveys ETT ry.), neuvontajärjestöt (kuten ProAgria), osuuskunnat (kuten Faba), kauppa sekä järjestöt (kuten Suomen Kennelliitto ja SEY Suomen eläinsuojelu).

Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportissa esitetyt tiedot ovat peräisin eri tiedontuottajilta, mutta mikään tiedonmuru yksin ei kerro eläinten hyvinvoinnin kokonaistilanteesta.

Riippumatonta julkista ja avointa tietoa tuottavat viranomaiset. Muilla tiedontuottajilla ei ole velvoitteita tarjota tietojaan avoimesti saataville. Tähän Eläinten hyvinvoinnin trendit -osaan olemme koonneet yhteen saatavilla olevia tietoja ja ehdotuksia mittareista, joiden avulla eläinten hyvinvoinnin tilaa ja kehitystä Suomessa voidaan seurata.

Sisällysluettelo

Visaiset ongelmat 8
Politiikka ja talous 9

Eläinten hyvinvoinnin sääntely 11
Seura- ja harrastuseläimiä koskevia säädösuudistuksia 12
Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia koskevia säädösmuutoksia 14
Tuotantoeläimiä koskevia säädösuudistuksia 16
Euroopan unionin uudistuvat eläinten hyvinvointisäädökset 17

Eläinten hyvinvoinnin valvonta 18
Eläinsuojelurikostuomiot 21
Eläinten hyvinvoinnin opetus ja koulutus 22
Eläinten hyvinvoinnin tutkimus 22

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi 23
Luontokadon ja ilmastonmuutoksen hillitseminen edistää luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia 23
Lyijyhaulien käyttökielto laajenee 24
Kalastusmenetelmät ja -käytännöt vaikuttavat kalojen hyvinvointiin 24
Liikenne tappaa luonnonvaraisia eläimiä 25
Luonnonvaraisten eläinten kuolleisuudesta ei ole tarkkoja tietoja 25

Koe-eläinten hyvinvointi 26

Tuotantoeläinten hyvinvointi 31

Avointa tilastotietoa suomalaisten tuotantoeläinten hyvinvoinnista tarvitaan lisää 31
Suomen eläintilat laajasti mukana elinkeinon ylläpitämissä terveydenhuollon järjestelmissä 32
Lintuinfluenssa on merkittävä haitta Suomen hyvälle eläintautitilanteelle 32
Teurastettavien eläinten yksilömäärä kasvanut kymmenessä vuodessa yli kahdellakymmenellä miljoonalla 33
Broilereiden jalkapohjat hyvässä kunnossa 33
Munivien kanojen pito-olosuhteet muuttuneet häkeistä lattiakanalohin 34
Lehmien liikkumismahdollisuudet navetassa lisääntyneet, laidunnus vähentynyt 35
Häkitön porsiminen yleistynyt 37
Karjuporsaiden kirurginen kastraatio loppuu 37
Osittainen rakolattia yleisin sikojen karsinoissa 37
Pitkät kuljetukset stressaavat eläimiä 39
Hiilidioksiditainnutus heikentää hyvinvointia elämän loppuvaiheessa 39
Uudistuvaa EU-lainsäädäntöä eläinten hyvinvoinnista seurattava tarkasti 39

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointi 40
Lemmikkieläinten määristä ei tarkkaa tietoa 40
Merkintä- ja rekisteröintivelvoite koskemaan hevosten lisäksi myös koiria ja kissoja 40
Lemmikkieläinten pitoon käytettävä rahamäärä kasvaa vuosi vuodelta 41
Lemmikkieläinten jalostus tuottaa edelleen hyvinvointihaittoja 41

Visaiset ongelmat

Ilmastonmuutos haastaa luonnonvaraisten eläinten sopeutumisen ja uhkaa monien lajien olemassaoloa. Samanaikaisesti ilmastonmuutoksen kanssa eläinten elämään vaikuttavat luontokato, saasteet, taudit ja vieraslajit. Osa luonnonvaraisista eläinlajeistamme sopeutuu lämpenevään ilmastoon, jotkin voivat jopa hetkellisesti hyötyä lämpenemisestä, mutta pääsääntöisesti ilmaston muuttuminen aiheuttaa eläimille stressiä. Luonnonvaraisten eläinten elinolosuhteiden kehittymistä voidaan pitää yhtenä eläinten hyvinvoinnin välillisenä mittarina, jota voidaan arvioida Suomen ilmasto- ja biodiversiteettitavoitteiden toteutumisen kautta.

Eläinten hyvinvointi kuuluu kestävään kehitykseen, mutta esimerkiksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa eläinyksilöiden kokemuksia ei huomioida, vaan pyritään eläinten laji- ja eläinympäristötason suojeluun ja biologisen monimuotoisuuden ylläpitoon. Yhteisen terveyden (one health) näkökulma on myös alun perin ihmislähtöinen. Muita eläimiä arvotetaan ensisijaisesti ihmisen terveyden tekijöinä. Eläinyksilöiden edun, hyvinvoinnin ja eläimen itseisarvon sisällyttäminen kestävän kehityksen tavoitteisiin, ohjelmiin ja poliittisiin päätöksiin on yksi seurattavista mittareista.

Toimet luontokadon hidastamiseksi edistävät samalla eläinten hyvinvointia säilyttämällä tai parantamalla luonnonvaraisten eläinten elinympäristöjä. Mittarina voidaan pitää sitä, kuinka hyvin Suomi pysyy luontokadon hillinnän tavoitteissa: esimerkiksi kuinka paljon kasvavat sellaisten perinnebiotooppien alat, joilla naudat, lampaat ja hevoset laiduntavat, ja kuinka paljon näiden lisäämiseen suunnataan tukia.

Mikrobilääkkeiden käyttö ei suoraan kerro eläinten hyvinvoinnista. Mikrobilääkkeiden käytön ja mikrobilääkeresistenssin vähentämisellä tavoitellaan ensisijaisesti ihmisen hyvinvointia. Eläinten hyvinvoinnin edistäminen on kuitenkin yksi keino vähentää mikrobilääkkeiden käyttöä ja mikrobilääkeresistenssiä. Mikrobilääkkeiden käyttöä eläimille seurataan ja tilastoidaan tulevaisuudessa EU:ssa entistä tarkemmin eläinlajikohtaisesti. Tätä mittaria seurataan, mutta lääkkeiden käyttömäärät eivät suoraan kerro eläinten hyvinvoinnista.

Ihmisen toimet, kuten maankäyttö, aiheuttavat etenkin luonnonvaraisille eläimille stressiä. Stressaantuneet eläimet sairastuvat ja levittävät taudinaiheuttajia hyvinvoivia eläimiä enemmän, myös eläimistä ihmisiin ja toisinpäin leviäviä zoonooseja. Kesällä 2023 Suomessa alkanut lintuinfluenssaepidemia on aiheuttanut etenkin luonnonvaraisten lokkilintujen kuolemia. Tauti on tarttunut myös turkiseläimiin, joista osa on kuollut tautiin, osa jouduttu Ruokaviraston määräyksestä lopettamaan. Zoonoosien yleisyys toimii epäsuorasti myös eläinten hyvinvoinnin mittarina.

Politiikka ja talous

Politiikassa hallitustason tavoitteet eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi vaihtelevat hallituksesta toiseen. Esimerkiksi Sipilän hallituksen ohjelmassa ei ollut juurikaan tavoitteita eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta Marinin hallitusohjelmassa eläinten hyvinvoinnin edistämisen tavoitteita oli paljonkin. Orpon hallituksen ohjelmassa eläinten hyvinvointia edistäviä tavoitteita on vain muutamia. Vaikka hallitusohjelmat ovat luonteeltaan erilaisia, voidaan niiden kirjauksia eläinten hyvinvoinnista seurata yhtenä eläinten hyvinvoinnin yhteiskunnallisen kehityksen mittarina.

Sellaisten kansallisten strategioiden ja tavoitteenasettelujen määrää, joissa eläinten hyvinvointi on huomioitu (tai ei ole huomioitu), voidaan seurata mittarina eläinten hyvinvoinnin merkityksestä yhteiskunnassa. Esimerkiksi eläinten hyvinvoinnin sisällyttäminen kestävän kehityksen tavoitteisiin, ravitsemussuosituksiin, kestäviin ruokajärjestelmiin ja ruokapolitiikkaan, biodiversiteetin lisäämisen tavoitteisiin, ilmastomuutoksen hillinnän tavoitteisiin, ilmastoruokaohjelmaan, kouluruokasuosituksiin ja lainvalmistelun vaikutusten arviointiin toimii mittarina eläinten hyvinvoinnin merkityksen huomioimiselle.

Eläinten hyvinvointi on Euroopan unionille tärkeää perussopimuksen, vihreän kehityksen ohjelman ja pellolta pöytään -strategian kautta. Iso kysymys kuitenkin on, konkretisoituuko eläinten etu niin, ettei ihmisen taloudellinen tai muu intressi aja sen edelle. Seurattavana mittarina toimii EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) rahoituksen suuntaaminen ja menneen rahoituskauden eläinten hyvinvointivaikutusten arviointi erityisesti eläinten hyvinvointikorvausten osalta.

Eläinten hyvinvointikorvausten merkitys tuotantoeläinten pidon taloudellisena tukena kasvaa vuosi vuodelta. Hyvinvointikorvauksiin käytetään yhä enemmän rahaa: korvauksiin käytettävä summa on kasvanut vuodesta 2016 vuoteen 2021 noin 20 miljoonalla eurolla. Hyvinvointikorvausta saaneiden tilojen määrä sen sijaa vähenee vuosi vuodelta samalla kun eläintuotantotilojen määrä vähenee: vuonna 2016 hyvinvointikorvauksia sai noin 6 400 tilaa, kun vuonna 2021 korvausta sai enää noin 5 700 tilaa. Myös hyvinvointikorvausten toimenpiteiden määrä on aiempaa vähäisempi; esimerkiksi siipikarjan ulkoilua ei tueta enää.

tHyvinvointikorvausta voi yhä saada häkeissä pidettäville tuotantoeläimille. Emakkosikalat, joissa on käytössä häkkiporsitus, voivat saada korvausta hyvinvointisuunnitelman tekemiseen, samoin kuin munintakanalat, joissa on käytössä virikehäkit. Parsinavettatilat ja maidontuotantotilat, joilla lehmät ovat ympärivuotisesti sisällä voivat saada hyvinvointikorvausta hyvinvointisuunnitelman tekemiseen. Eläinten hyvinvointikorvaukseen vuosittain käytettävää määrärahaa ja eläinten hyvinvointiin erityisesti suunnattavia investointitukia voidaan seurata eläinten hyvinvoinnin edistymisen mittareina. Näiden tukien hyvinvointia edistävää vaikutusta tulee kuitenkin tarkastella kriittisesti. Eläinten hyvinvointia edistäviä tukia voitaisiin lisätä esimerkiksi myöntämällä koulumaitotukea vain laiduntaneen lehmän maidolle.

Suomalaisten naudan- ja sianlihan kulutus on hieman vähentynyt, kun taas broilerin kulutus on vuosi vuodelta kasvanut. Sen vuoksi suomalaisten kokonaislihankulutus ei juurikaan ole laskenut, vaan pysytellyt viime vuosina noin 79 kg:ssa luullista lihaa henkeä kohti vuodessa. Ravitsemussuosituksen mukainen lihansyönnin enimmäismäärä olisi 39 kg lihaa henkeä kohti vuodessa.

Lue lisää: **Lihansyönti ja eläinten hyvinvointi – joko-tai vai sekä-että?**

Broilerilintujen teurasmäärä on kasvanut vuoden 2011 noin 57 miljoonasta yksilöstä vuoden 2021 kaikkiaan 82 miljoonaan yksilöön. Suomessa vuosittain teurastettujen eläinyksilöiden määrä onkin broilereiden suuren teurasmäärän takia kasvanut kymmenessä vuodessa huimalla 25 miljoonalla eläimellä. Luomukotieläintuotteiden osuus Suomessa tuotetuista kotieläintuotteista ei toiveista huolimatta viime vuosina ole kasvanut. Kuluttajat voivat nyt tehdä ostopäätöksen eläinten hyvinvoinnin perusteella, kun maitotuotteisiin saatiin vuonna 2023 riippumaton, valvottu eläinten hyvinvointimerkintä. Yhtenä eläinten hyvinvoinnin edistymisen mittarina voidaan käyttää eläinten hyvinvointimerkintäjärjestelmän käyttöönottoa ja sen, kuten myös luomueläintuotteiden, saamaa markkinaosuutta.

Suomessa on kahdella erillisellä hallituskaudella toiminut eläinsuojeluasiamies. Eläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnat, eduskunnan ympäristövaliokunta ja useat eläinjärjestöt ovat toivoneet eläinasiavaltuutetun viran vakinaistamista. Eläinasiavaltuutetun toimen vakinaistaminen asiallisine resursseineen on yksi seurattava mittari eläinten hyvinvoinnin yhteiskunnallisen merkityksen kasvussa.

Euroopan komissio valmistelee parhaillaan esitystä EU:n uudeksi eläinten hyvinvoinnin lainsäädännöksi. Lainsäädäntöluonnos on luvattu julkaista vuoden 2023 lopussa. EU-lainsäädäntöuudistusta on seurattava tarkasti ja ennakoitava eurooppalaista kehitystä eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi: toteutuuko esimerkiksi EU:n yhteinen eläinten hyvinvointimerkki tai EU:n kattava eläinten häkkikasvatuksen kielto, ja mitä tapahtuu turkistarhaukselle Euroopan unionissa.

Lue lisää raportista: **Politiikka ja talous**

Eläinten hyvinvoinnin sääntely

Vuodesta 2010 lähtien valmisteltu uusi eläinten hyvinvointilaki tulee voimaan vuoden 2024 alussa. Keskeisiä muutoksia vuodelta 1996 peräisin olleeseen eläinsuojelulakiin ovat muun muassa uudet säännökset emakoiden ja ensikoiden häkeissä pitämisen vähentämisestä, koiran- ja kissanpentujen kaupasta, eläinten jalostuksesta sekä jatkuvan juomaveden vaatimuksesta. Vähimmäisvaatimusten tiukentumisesta huolimatta olemassa olevien porsimishäkkien tai parsinavetoiden käytölle ei asetettu uudessa laissa takarajoja. Myös monet siirtymäajat eläinten hyvinvoinnin kannalta parempiin olosuhteisiin tai hoitokäytäntöihin jäivät pitkiksi.

Uuden eläinten hyvinvointilain myötä uudistetaan lukuisat valtioneuvoston eri eläinlajien hyvinvointia koskevat asetukset. Myös kokonaan uusia, eläinten hyvinvointiin liittyviä asetuksia on luvassa, kuten asetukset eläimille tehtävistä toimenpiteistä sekä eläinten jalostuksesta. Lakia alemman tason säädökset ovat merkittäviä eläinyksilöiden hyvinvoinnin kannalta, koska niissä annetaan lakitasoa yksityiskohtaisempia vaatimuksia.

Seura- ja harrastuseläimiä koskevia säädösuudistuksia

Eläinten hyvinvointilaki (693/2023) ja sen nojalla annettavat asetukset tarkentavat seura- ja harrastuseläinten pitoa, olosuhteita, hoitoa ja jalostusta. Laissa on useita uusia työkaluja lemmikkieläinten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä uusia säännöksiä eläinjalostuksesta, eläinten maahantuonnista, eläinten myynnistä ja luovutuksesta sekä eläimille kipua aiheuttavien välineiden kiellosta.

Eläinten jalostuksella tulee lain mukaan pyrkiä elinvoimaisten, toimintakykyisten ja terveiden eläinten tuottamiseen. Jalostuksessa tulee jatkossa käyttää fyysisesti ja psyykkisesti terveitä eläimiä, joiden voidaan olettaa periyttävän näitä ominaisuuksia myös jälkeläisilleen. Laki kieltää sellaisen eläimen käyttämisen jalostukseen, joka ei perinnöllisen ominaisuuden tai sairauden takia kykene lisääntymään luonnollisesti tai jonka hyvinvoinnille lisääntymisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa. Lakipykälää tullaan tarkentamaan eläinjalostusta koskevalla asetuksella.

Uutena vaatimuksena laissa säädetään nisäkkäiden omistajan tai pitäjän velvollisuus estää pitämiensä eläinten hallitsematon lisääntyminen. Pykälän tarkoituksena on ohjata eläinjalostusta yhä enemmän eläinten hyvinvointia huomioivaan suuntaan. Hallitsemattoman lisäännyttämisen kiellolla pyritään parantamaan etenkin kissojen hyvinvointia laittamalla vapaasti lisääntyvien populaatiokissojen omistajat vastuuseen lemmikeistään.

Eläinlääkärit ovat jatkossa velvollisia ilmoittamaan diagnosoimistaan kissojen ja koirien sairauksista ja vioista, jotka rajoittavat eläimen jalostuskäyttöä. Ilmoitettavia toimenpiteitä ovat esimerkiksi hengitysteitä avaavat leikkaukset ja keisarileikkaukset sellaisilla koiraroduilla, jotka eivät pysty synnyttämään luonnollisesti. Laki tulee sovellettavaksi koirien osalta vuoden 2024 alusta ja kissojen osalta vuoden 2027 alusta.
Uudessa laissa rajataan lajit, joita voidaan pitää tuotantoeläimenä, sirkuseläimenä tai kiertävässä eläinnäyttelyssä. Säännösten tarkoituksena on varmistaa, että näissä tarkoituksissa pidetään vain eläimiä, joiden pito voidaan käytännöllisesti järjestää lain edellyttämällä tavalla. Valtioneuvoston asetuksella säädetään myöhemmin lajeista, joita saa pitää seura- ja harrastuseläiminä.

Eräs lakiesityksen uusista pykälistä koskee kissan- ja koiranpentujen maahantuontia. Pykälä kieltää alle kuuden kuukauden ikäisten koiran- ja kissanpentujen tuonnin Suomeen, jos tarkoituksena on myydä tai muutoin luovuttaa pentu Suomessa edelleen neljän kuukauden kuluessa tuonnista. Tavoitteena on puuttua aiempaa tehokkaammin pentutehtaissa tuotettujen pentujen tuontiin ja myyntiin Suomessa.

Toinen uusi pykälä asettaa vähimmäisvaatimukset tiedoille, joita on annettava koirien ja kissojen myyntiä tai muuta luovutusta koskevassa markkinoinnissa. Ilmoituksissa on oltava myyjän tai muun luovuttajan nimi, mahdollinen tieto ammattimaisesta kasvatustoiminnasta ja siihen liittyvä tunnus, eläimen syntymäaika, ikä tai arvio iästä, eläimen syntymämaa ja sijaintipaikka. Eläimen sairauden tai vahingoittumisen lisäksi ostajalle tai vastaanottajalle on ilmoitettava myös muut eläimen hyvinvoinnin kannalta oleelliset tiedot. Säännöksen tarkoituksena on parantaa myytävien tai muutoin luovutettavien koirien ja kissojen jäljitettävyyttä nykyisestä.

Laki rajoittaa myös eläinten luovutusta tietynlaisissa tilaisuuksissa tai paikoissa: esimerkiksi eläinten luovuttaminen arpajais- tai kilpailuvoittona kielletään, samoin kuin eläinten myynti toreilla ja markkinoilla. Koirien, kissojen, frettien ja isojen papukaijojen myynti eläinkaupoissa kielletään, eikä eläimiä saa luovuttaa pysyvästi alle 16-vuotiaalle ilman huoltajan suostumusta.

Laissa säädetään eläimille tarpeetonta kipua, kärsimystä tai vahingon vaaraa aiheuttavien välineiden ja laitteiden kiellosta. Näiden maahantuonnin valmistuksen, myynnin, luovutuksen ja käytön ohella nyt myös markkinointi ja hallussapito kielletään, jotta kieltoa on mahdollista valvoa tehokkaasti. Pykälässä kiellettäviä laitteita ja välineitä ovat esimerkiksi piikkipannat, -kuolaimet ja -kannukset sekä uutena sähköpannat ja muut eläimeen kiinnitettävät, sähköiskun antavat laitteet.

Eläinten hyvinvoinnin valvonnan viranomaisjärjestelmä säilyy uuden lain myötä muuten ennallaan, mutta Tulli saa toimivallan valvoa eläinten hyvinvointisäännösten noudattamista EU:n sisärajoilla. Uudistus auttaa lakiin sisältyvän koiran- ja kissanpentujen tuontikiellon valvontaa.

Laissa on myös uusi säännös, joka tuo ilmoitusvelvollisuuden nimetyille tahoille, jotka ovat voineet esimerkiksi asiakaskäynnillä havaita asiakkaalla olevan avun tarpeessa oleva eläin, mutta salassapitosäännösten nojalla eläimestä ei ole aiemmin voinut ilmoittaa eläinsuojeluviranomaiselle. Velvollisuus ilmoittaa eläinsuojeluviranomaiselle avun tarpeessa olevasta eläimestä koskee esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon tuottajia, terveydenhuollon ammattihenkilöitä, palo- ja pelastustointa, ulosottoviranomaista sekä seurakuntia ja muita uskonnollisia yhdyskuntia. Muutoksella on merkitystä lemmikkinä pidettävien eläinten hyvinvoinnille, sillä kotien seinien sisällä elävien lemmikkieläinten ahdinko jää usein piiloon, ellei ulkopuolisella taholla ole mahdollisuutta ilmoittaa siitä eläinsuojeluviranomaiselle.

Lain mukaan nisäkkäiden ja lintujen pysyvässä pitopaikassa on jatkossa oltava jatkuvasti juomavettä eläinten saatavilla. Lemmikkieläinten osalta poikkeuksen muodostavat vain ammattimaiset rekikoiratarhat koirien pysyvinä pitopaikkoina silloin, kun vesi sääolosuhteiden takia jäätyy.

Koirille on tällöin tarjottava vettä vähintään kolme kertaa päivässä. Imettävillä nartuilla ja vieroittamattomilla koiranpennuilla on kuitenkin aina oltava vettä saatavilla pysyvässä pitopaikassaan.

Laki eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä mahdollistaa lemmikkien tunnistusmerkintä- ja rekisterivelvoitteen säätämisen monille lajeille. Ensimmäisenä säädettiin vuonna 2023 voimaantullut maa- ja metsätalousministeriön asetus koirien tunnistusmerkinnästä ja rekisteröinnistä. Kissojen hyvinvoinnin kannalta olennainen säädös kissojen tunnistusmerkinnästä ja rekisteröinnistä on luvattu vuonna 2026.

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia koskevia säädösmuutoksia

Säädöksiä, joilla vaikutetaan voimakkaasti luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin, löytyy muun muassa metsästyksen, kalastuksen, eläinten hyvinvoinnin, luonnonsuojelun ja vieraslajisääntelyn piiristä. Osa säädöksistä, kuten eläinlajien metsästystä koskevat säädökset, uudistetaan vuosittain.

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia koskevaa lainsäädäntöä on paljon, ja kokonaisuuden hallinta on haastavaa. Luonnonvaraisia eläimiä koskevaa lainsäädäntöä ei ole totuttu tarkastelemaan eläinten hyvinvoinnin (eläinyksilön oman kokemuksen) näkökulmasta. Hyvinvointinäkökulma on kuitenkin noussut keskusteluun myös luonnonvaraisten eläinten kohdalla erityisesti silloin, kun ihminen aiheuttaa toiminnallaan luonnonvaraisille eläimille kärsimystä eli tuottaa haittaa eläinten hyvinvoinnille.

Eläinten hyvinvointilakiin (693/2023) sisältyy joitakin muutoksia, jotka koskevat luonnonvaraisia eläimiä. Lain mukaan luonnonvaraisia eläimiä ei saa ottaa elätettäväksi tiettyjä poikkeustapauksia lukuun ottamatta. Loukkaantuneet tai avuttomat luonnonvaraiset eläimet voidaan ottaa lyhytaikaisesti haltuun ensiapua tai hoitoon toimittamista varten, mutta ne on vapautettava tai toimitettava hoitoon mahdollisimman pian. Jos eläintä ei voida vapauttaa eikä sen hoitoa voida järjestää, se on lopetettava. Luonnonvaraisten eläinten hoito on ilmoituksenvaraista toimintaa, ja kunnan on huolehdittava kunnaneläinlääkärin vastaanotolle tuotujen sairaiden tai vahingoittuneiden luonnonvaraisten eläinten lopettamisesta.

Aiemmin metsästyslaissa riistaeläimiksi luokitellut supikoira (haitallinen vieraslaji koko EU-alueella) ja minkki (haitallinen vieraslaji Suomessa) poistettiin vuonna 2019 metsästyslain riistaeläinluettelosta tarkoituksena helpottaa ja tehostaa minkin ja supikoiran pyyntiä. Supikoiran ja minkin pyynnissä saa nyt käyttää riistalajien metsästyksessä kiellettyjä menetelmiä, keinovaloa, elektronisia tähtäinlaitteita ja ääntä synnyttävää koneellista laitetta. Metsästäjätutkinnon suorittamista ei myöskään enää vaadita supikoiran ja minkin pyynnissä.

Supikoira-, pesukarhu-, rämemajava- ja minkkinaaras, jota saman vuoden jälkeläinen seuraa, ovat aiemmin olleet metsästysasetuksen nojalla rauhoitettuja touko-, kesä- ja heinäkuun ajan. Nämä lajit on nyt luokiteltu vieraslajeina rauhoittamattomiksi eläimiksi, joilla ei ole pesintäaikaista rauhoitusta. Niitä saa siis pyydystää ja tappaa mihin vuodenaikaan tahansa, myös lisääntymisaikaan. Sama koskee myös piisamia, jonka pesärauhoitus poistettiin metsästysasetuksella. Emostaan riippuvaisten pesäpoikasten emon tappaminen aiheuttaa poikasille tarpeetonta kärsimystä ja voi johtaa poikasten nääntymiseen kuoliaaksi. Supikoiran tapauksessa myös isän tappaminen voi olla poikasille kohtalokasta, sillä supikoirauros osallistuu poikastensa hoitoon.

Hirvieläintä ajavan koiran enimmäissäkäkorkeus nostettiin vuonna 2019 metsästysasetuksen muutoksella 28 cm:stä 39 cm:iin. Riski hirvieläinten hyvinvoinnin heikkenemiselle kasvaa, kun hirvieläintä saa ajattaa aiempaa korkeammilla ja nopeammilla koirilla. Metsäkauriiden metsästäminen koiraa käyttäen on sallittua nyt myös helmikuussa. Koiralla metsästyksen pidentämisen vaikutuksista erityisesti kantavien kaurisnaaraiden hyvinvoinnille ei ole tietoa.

Metsästysjousen käyttö sallittiin vuonna 2017 muun muassa valkohäntäpeuran, metsäpeuran ja villisian metsästyksessä, mutta ei hirvenmetsästyksessä. Jousimetsästyksen seurantatutkimus aloitettiin vuonna 2019.

Hirvinaaraan vasasuojaa heikennettiin vuonna 2016 hirvikannan naarasvoittoisuuden suitsimiseksi. Käytännössä vasasuojan katsottiin säilyvän metsästyksen ohjeistuksen ja eettisten sääntöjen avulla. Vasasuojan heikennys voi kuitenkin kasvattaa vasan riskiä jäädä talvehtimaan ilman emää.

Vuonna 2020 koronapandemian takia metsästyslakia muutettiin väliaikaisesti siten, että samana vuonna vanhenevia ampumakokeita ei tarvinnut uusia, vaan niiden voimassaoloa jatkettiin ylimääräisellä vuodella.
Vuonna 2023 kiellettiin vesilintujen hämärämetsästys. Kiellon tavoitteena on, että lintujen lajintunnistukselle on metsästyksen yhteydessä riittävät valaistusolosuhteet, mikä vähentää riskiä ampua rauhoitettuja tai taantuvia lajeja vahingossa. Hämärämetsästyksen kieltäminen parantaa lajintunnistusta ja ampumatilannetta, ja valoisaan aikaan haavakot on helpompi löytää ja lopettaa nopeasti tarpeettoman kärsimyksen välttämiseksi.

Lainsäädännön vaikutukset luonnonvaraisten ja riistaeläinten hyvinvointiin vaihtelevat. Viime vuosina tehdyillä, esimerkiksi pyyntimenetelmiin, koiran käyttöön ja rauhoitusaikoihin liittyvillä metsästyslainsäädännön muutoksilla voi olla luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin oma vaikutuksensa, joka nähdään vasta ajan kuluessa. *Metsästyslainsäädäntöön tehtäviä muutoksia, joilla on eläinten hyvinvointivaikutuksia, tulee seurata yhtenä luonnonvaraisten eläiten hyvinvointiin liittyvänä mittarina.*

Vuonna 2023 voimaan tulleella EU:n metsäkatoasetuksella pyritään minimoimaan EU:n osuus maailmanlaajuiseen metsäkatoon ja metsien tilan heikentymiseen. Samalla on tavoitteena vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja biologisen monimuotoisuuden vähenemistä. *Metsäkatoasetus on lupaava askel luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnin edistämiseen, ja sen vaikutuksia elinympäristöihin voidaan pitää yhtenä eläinten hyvinvoinnin mittarina.*

Tuotantoeläimiä koskevia säädösuudistuksia

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin säädösten uusiminen parem min eläinten hyvinvointia edistäväksi edellyttää usein toimintatapojen muutoksia eläintenpidossa sekä uudenlaista osaamista ja investointeja. Osa eläinten hyvinvoinnin kiristyvistä vaatimuksista vaatii taloudellista panosta eläintuottajalta; toisaalta osa uudistuksista myös hyödyttää eläintuottajan taloutta eläinten parantuvan hyvinvoinnin ja terveyden kautta. Säädösten vaatimiin investointeihin, kuten uuden navetan, sikalan tai kanalan rakentamiseen, on tuottajan mahdollista saada **taloudellista tukea.**

Uusien parsinavetoiden rakentaminen ja käyttöönotto kielletään hyvinvointilain myötä. Käytännössä uusia parsinavetoita ei juuri ole viime vuosina muutenkaan rakennettu, sillä kokonaan uuden parsinavetan rakentamiseen ei saa investointitukea. Lypsylehmiä ja hiehoja saa jatkossakin pitää parsinavetoissa maidontuotantoa varten, mutta parsinavetan lehmien ja hiehojen pitää päästä jaloittelemaan vähintään 90 päivänä vuodessa aiemman 60 päivän sijaan. Uusissa pihattonavetoissa lehmille ja hiehoille on luvassa enemmän ulkoilmaa, sillä investointitukia on luvattu jatkossa myöntää vain sellaisille pihattonavetoille, joiden yhteydessä on jaloittelutarha tai laidun. Säädös ei kuitenkaan sisälly eläinten hyvinvointilakiin, vaan tulevaan maa- ja metsätalousministeriön tuettavaa lypsykarjarakentamista koskevaan asetukseen.

Sikojen elinympäristön suhteen uusi laki ottaa selkeästi eläinten hyvinvointia edistävän askeleen: uusissa tai vanhoissakaan sikaloissa ei lain tultua voimaan enää saa ottaa käyttöön uusia, kiinteärakenteisia häkkiporsituskarsinoita. Olemassa olevat porsitushäkit saa kuitenkin käyttää loppuun, eikä niiden loppuun käyttämiselle ole siirtymäaikaa. Porsaiden kirurgisesta kastraatiosta luovutaan 12 vuoden siirtymä ajalla. Lain tultua voimaan kirurgisen kastraation yhtydessä on annettava kipulääkitys ja neljän vuoden siirtymäajan jälkeen kipulääkityksen ohella karjuporsaan kivekset on kirurgisen kastraation yhteydessä puudutettava. Sikojen hyvinvoinnin arvioinnin mahdollisuus teurastamolla sisältyy myös uuteen lakiin. Monia sikojen hyvinvoinnistakin kertovia mittareita tarkastellaan teurastamoilla jo nyt lihantarkastussäädösten nojalla.

Eläinten hyvinvointilaissa on lista lintu- ja nisäkäslajeista, joita jatkossa voidaan pitää tuotantoeläiminä, sirkuseläiminä tai kiertävissä eläinnäyttelyissä. Tarkoituksena on varmistaa, että mainituissa tarkoituksissa pidetään vain sellaisia eläimiä, joiden pito voidaan käytännössä järjestää kyseisessä pitomuodossa lain edellyttämällä tavalla. Listalle otettiin käytännössä kaikki tuotantoeläimenä nyt pidettävät lajit sekä vesipuhveli lihantuotantotarkoituksessa.

Eläinkuljetuslakiin (**1429/2006**) tehtiin vuonna 2021 useita eläinten hyvinvoinnin kannalta positiivisia muutoksia. Eläinkuljetuslaissa edellytetään nyt reittisuunnitelman tekemistä turkiseläinten ja porojen pitkissä kuljetuksissa, kun kuljetus suuntautuu Suomen ulkopuolelle. Tullille annettiin lakimuutoksessa toimivalta valvoa eläinkuljetuksia. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksilla voidaan nyt säätää eläinten kuljetuskuntoisuuden vaatimuksista Suomen sisäisissä kuljetuksissa. Tämän perusteella säädettiin, että vasikoiden on oltava alle sadan kilometrin kuljetuksissa vähintään kymmenen vuorokauden ikäisiä.

Lampaiden suojelua säätelevää valtioneuvoston asetusta muutettiin vuonna 2020 niin, että karitsojen yhtäaikaisen ruokailun mahdollisuudet heikkenivät. Aiempi säädös määritteli ruokintahäkkien vähimmäismitat kaikenikäisille lampaille. Muutoksen myötä alle nelikuisten karitsojen ruokintatilalle säädettiin aiempaa pienemmät vähimmäisvaatimukset. Karitsojen ruokailutilan pienentäminen voi heikentää eläinten hyvinvointia, sillä laumaeläimenä lammas synkronoi käyttäytymistään toisten lauman jäsenten kanssa. Lampaat pyrkivät lepäämään, syömään ja juomaan yhtäaikaisesti. Kasvavat karitsat tarvitsevat tilaa syödä yhdessä ryhmänsä kanssa, joten ruokintapöytätilan vähimmäisvaatimusten heikentäminen alle nelikuisten karitsojen osalta voi heikentää niiden hyvinvointia.

Pitkään uudistettavana olleita valtioneuvoston asetuksia kanojen sekä turkiseläinten suojelusta ei ole vieläkään tehty valmiiksi.

Euroopan unionin uudistuvat eläinten hyvinvointisäädökset

EU:n eläinten hyvinvointipolitiikka ja säädösten toimeenpano kuuluvat terveyden ja elintarviketurvallisuuden pääosastoon (**DG-SANTE**), jonka komissaarina toimii Stélla Kyriakídou.

Euroopan komissio tarkastelee parhaillaan eläinten hyvinvointia koskevia EU-säädöksiä lainsäädännön uudistamiseksi. Luonnoksia ja ehdotuksia uusiksi eläinten hyvinvoinnin EU-säädöksiksi on luvattu vuoden 2023 loppuun mennessä. EU:n eläinten hyvinvointisäätelyn arvioinnissa keskitytään aluksi viiteen EU-direktiiviin ja kahteen EU-asetukseen, joissa säädetään eläinten hyvinvoinnin vähimmäisvaatimuksista tilatasolla, kuljetuksissa ja lopettamisen yhteydessä.

Eläinten hyvinvointia koskevien EU-säädösten tulee olla linjassa vihreän kehityksen ohjelman sekä pellolta pöytään -strategian kestävyystavoitteiden kanssa. Niiden tulee myös olla johdonmukaiset elintarvike-, ympäristö- ja sisämarkkinasääntöjen kanssa. Uuden lainsäädännön tulisi myös helpottaa valvontaa ja varmistaa eläinten hyvinvointi EU:ssa.

Lue lisää raportista: **Eläinten hyvinvoinnin sääntely**

Eläinten hyvinvoinnin valvonta

Viranomaisten tekemän eläinten hyvinvointivalvonnan alaista toimintaa ovat luvan- ja ilmoituksenvarainen toiminta, eläinkuljetukset ja tuotanto- sekä seura- ja harrastuseläinten pito tapauksissa, joissa on aihetta epäillä eläinsuojelusäädösten vastaista toimintaa. Tuotantoeläinten pitoa valvotaan eläinten hyvinvoinnin otantatarkastuksissa, täydentävien ehtojen eläinten hyvinvointitarkastuksissa sekä eläinten hyvinvointikorvauksen ja luonnonmukaisen eläintuotannon tarkastuksissa. Teurastamojen tarkastuseläinlääkäreiden tekemien teurastamojen eläinten hyvinvointitarkastusten toteutumista valvotaan myös.

Suomalaiset luottavat viranomaisiin, joten virkaeläinlääkäreiden tekemien eläinten hyvinvointivalvontojen ja niistä viestimisen merkitys on suuri. Viranomaisten suorittaman eläinten hyvinvoinnin valvontatyön pitää olla hyvin resursoitua. Viranomaisvalvontojen kattavuus ja raportointi sekä viestintä tuloksista tulee säilyttää vähintään nykyisen tasoisena. Valvontojen tuloksia tulisi kuitenkin analysoida ja viestiä niistä nykyistä perusteellisemmin.

Lue lisää raportista: Eläinten hyvinvoinnin valvonta

Eläinten hyvinvoinnin lainsäädännön vähimmäisvaatimusten toteutumista valvotaan useissa tarkastuksissa. Tuotantoeläintilojen EU-säädöksiin perustuvissa otantatarkastuksissa (kuva 1) havaitut puutteet ovat olleet melko samankaltaisia ja -suuruisia vuodesta toiseen. Otantatarkastuksissa vuosina 2011–2014 havaittiin puutteita keskimäärin reilulla neljänneksellä tarkastetuista tiloista, kun vastaava osuus vuosina 2015-2018 oli viidennes. Vuoden 2017 ja 2018 otantatarkastusten tulokset olivat poikkeukselliset: vain 15 % ja 17 % tarkastuksista havaittiin laiminlyöntejä. Vuosina 2019, 2020 ja 2021 laiminlyöntien osuudet kuitenkin jälleen nousivat 30, 27 ja 25 prosenttiin. Ennätysmäisesti epäkohtia, 66 %:lla tarkastetuista tiloista, löytyi turkistilojen tarkastuksissa vuonna 2016.

Eläinkuljetusten EU-säädöksiin perustuvissa tarkastuksissa on havaittu aiempaa vähemmän eläinsuojelullisia puutteita, ja usein puutteet ovat liittyneet asiakirjoihin, todistuksiin ja lupiin (kuva 2).

Epäilyyn perustuvia eläinsuojelutarkastuksia (taulukko 1) on tehty vuodesta 2015 lähtien jopa yli 6 000 tarkastusta vuosittain. Etenkin lemmikkieläinkohteisiin tehdään runsaasti tarkastuksia, mikä johtuu kuntien valvontaeläinlääkäreiden määrän lisäyksestä, mutta myös ilmoituksia tekevien kansalaisten aktiivisuudesta. Neljännes tarkastuksista on viime vuosina ollut uusintatarkastuksia. Laiminlyöntien määrä epäilyyn perustuvissa eläinsuojelutarkastuksissa on hienoisesti laskenut, mutta vakavien laiminlyöntien osuus on kasvanut. Viimeisten kymmenen vuoden aikana kieltoja tai määräyksiä epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa on annettu useammin tuotantoeläinkohteissa, kun taas kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi on ryhdytty useammin lemmikkieläinkohteissa. Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten vuosittainen määrä on yksi harvoista viranomaismittareista, joka kertoo osaltaan seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin tilasta Suomessa.

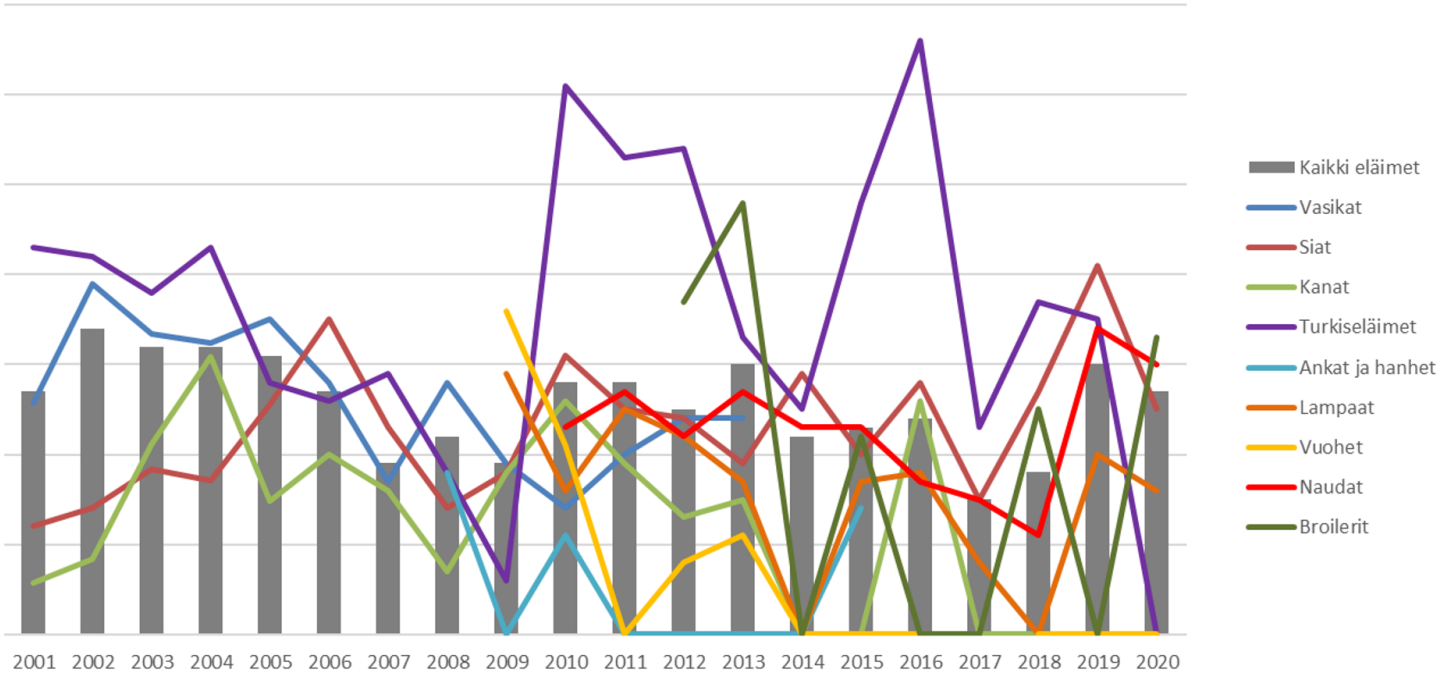

Kuva1.Tuotantoeläintilojen otantatarkastuksissa havaitut eläinsuojelusäädösten laiminlyönnit, % tarkastetuista tiloista (lähde: Ruokavirasto)

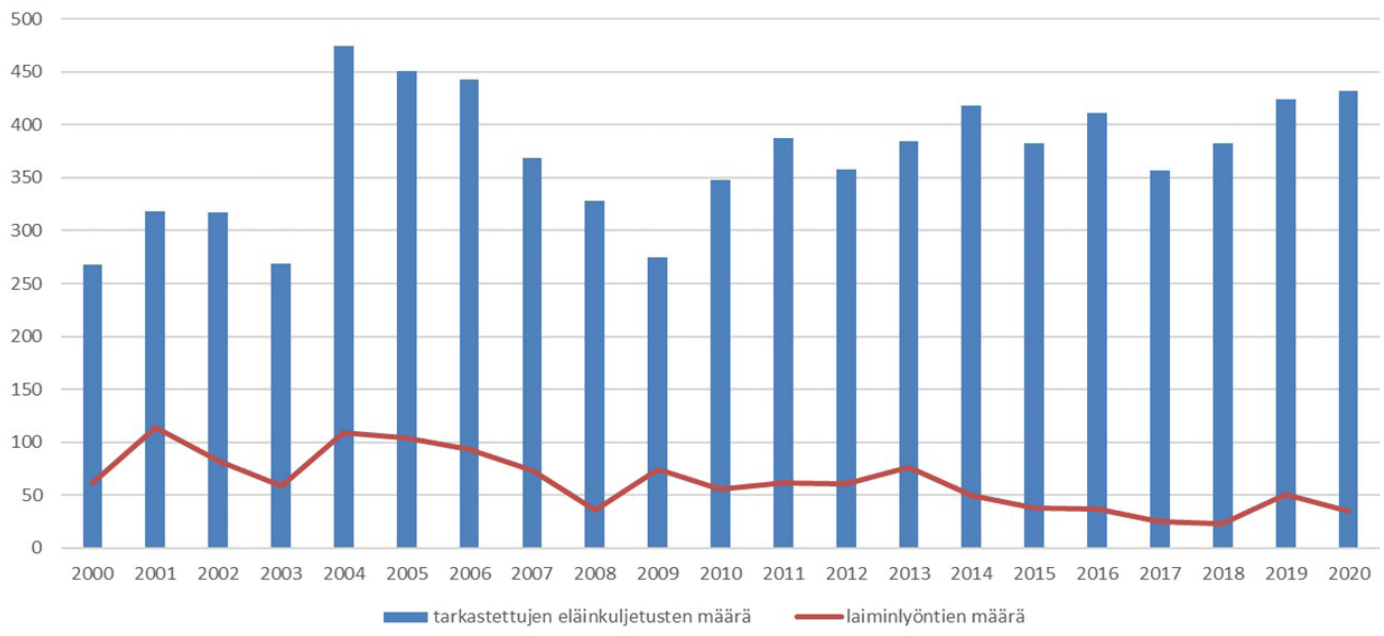

Kuva2.Tarkastettujen eläinkuljetusten määrät ja niissä havaittujen laiminlyöntien määrät vuosina 2000–2021 (lähde: Ruokavirasto)

Taulukko 1.
Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset vuosina 2010–2021
(lähde: Ruokavirasto)

Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset vuosina 2010-2021
lähde: Ruokavirasto

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tarkastuksia	yhteensä	3439	3638	5106	4911	5091	6018	6368	6448	6508	6358	6046	5828
Laiminlyöntejä*, % tarkastuksista													
	yhteensä	40	40	36	34	34	31	30	32	33	30	31	31
	lemmikkieläinkohteet	31	33	25	26	26	25	24	26	28	25	28	27
	tuotantoeläinkohteet	45	45	45	42	43	38	38	41	42	39	38	38
	muu eläin tai määrittelemätön	31	37	36	25	25	27	29	22	25	28	29	38
Vakavia laiminlyöntejä, % tarkastuksista**													
	yhteensä	6	7	8	8	9	8	7	9	9	9	10	9
	lemmikkieläinkohteet	9	8	11	11	14	11	11	12	12	11	12	11
	tuotantoeläinkohteet	4	5	4	4	3	3	3	4	4	4	5	4
	muu eläin tai määrittelemätön	10	13	19	10	10	17	9	8	11	8	24	14

*laiminlyöntitapauksessa on annettu määräys korjata eläinten olosuhteet (Eläinsuojelulaki 42§)
**vakavassa lainminlyöntitapauksessa on ryhdytty kiireellisiin toimenpiteisiin eläimen hyvinvoinnin turvaamiseksi (Eläinsuojelulaki 44§)

Eläinsuojelurikostuomiot

Poliisille ilmoitetaan nykyisin eläinsuojelurikoksista huomattavasti aiempaa useammin. Kun 2010 ilmoituksia poliisille tehtiin 550 kappaletta, vuonna 2022 ilmoituksia tehtiin jo hieman vajaa 1 000. Poliisi myös selvittää eläinsuojelurikoksia aiempaa enemmän. Vuonna 2010 poliisi selvitti noin 350 eläinsuojelurikosepäilyä, kun vuonna 2022 niitä selvitettiin 570 tapausta (kuva 3).

Syyttäjät saavat entistä useammin käsiteltäväkseen eläinsuojelurikosepäilyjä: vuosina 2011–2014 niitä oli käsittelyssä yhteensä 822, kun vuosina 2015–2018 eläinsuojelurikosepäilyjen määrä syyttäjillä oli 935 ja vuosina 2019–2022 jo 1 259 (lähde: Syyttäjälaitos).

Eläinten yhteiskunnallisesta asemasta kertovina, seurattavina mittareina voidaan pitää poliisin vastaanottamien eläinsuojeluilmoitusten määrää sekä käsiteltävien eläinsuojelurikosepäilyjen määrää syyttäjälaitoksessa. Poliisin henkilöstöpanostukset erityisesti eläinsuojelurikosten selvittämiseen kertovat myös eläinten yhteiskunnallisen aseman merkityksestä.

Lue lisää raportista: **Eläinsuojelurikostuomiot**

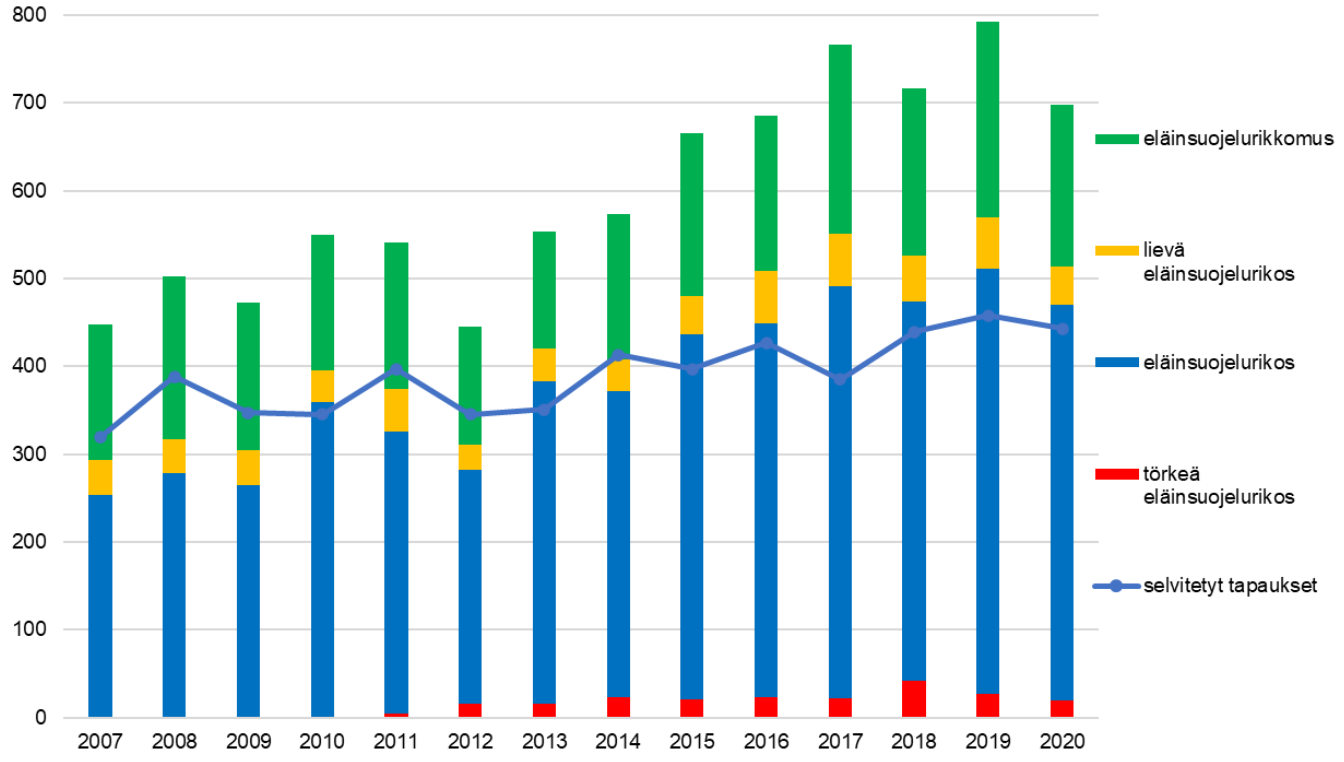

Kuva3. Poliisille ilmoitetut ja poliisin selvittämät eläinsuojelurikkomukset ja -rikokset 2007–2022 (lähde: Poliisihallitus)

Eläinten hyvinvoinnin opetus ja koulutus

Eläinten hyvinvointi kuuluu valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin, mutta asia ei ole noussut esiin peruskoulua koskevassa uutisoinnissa. Opettajien osaamisessa eläinten hyvinvointiasioissa voi olla puutteita, ja aihe voi jäädä opettajien oman aktiivisuuden varaan. Eläinten hyvinvointi on kuitenkin monia oppiaineita sivuava teema esi-, ala- ja yläkoulujen sekä lukion opetuksessa. Eläinten hyvinvointiteemalla voi opiskella läpileikkaavasti filosofisia, eettisiä, moraalisia, luonnontieteellisiä, ympäristönsuojelullisia sekä kotitalouden ja uskonnon kysymyksiä. Oppimateriaaleja eläinten hyvinvointiasioista kaivataan kaikille kouluasteille.

Suomessa ei edelleenkään ole yliopistotason eläinten hyvinvoinnin maisterikoulutusohjelmaa. Lähin maisteriohjelma on tarjolla Ruotsissa Uppsalan yliopistossa.

Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien eläinten hyvinvointiopetuksen kirjausten konkretisoituminen oppimateriaaleiksi ja käytännön oppimistilanteiksi sekä eläinten hyvinvoinnin korkeakouluopintojen lisääntyminen voivat olla mittareita eläinten hyvinvoinnin edistämisestä opetuksen ja koulutuksen saralla.

Lue lisää raportista:
Eläinten hyvinvoinnin opetus ja koulutus

Eläinten hyvinvoinnin tutkimus

Suomessa tehdään tasokasta eläintutkimusta yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden sekä luonnontieteellisen eläinten hyvinvointitutkimuksen aloilla. Eläinsuojelukysymykset ovat institutionalisoituneet ja eläinharrastukset sekä eläinten terapia- ja avustajakäyttö lisääntyneet. Ihmisten ja eläinten väliset suhteet ovat politisoituneet. Eläinten asemasta ja merkityksestä käytävässä polarisoituneessa keskustelussa tarvitaan yhteiskuntatieteellistä näkemystä, joka ei tarkastele eläimiä vain biologisina, vaan myös sosiaalisina konstruktioina.

Asenteet eläimiä kohtaan sekä ihmisen ja eläimen välisten suhteiden muutokset ja ristiriidat ovat yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen keskeisiä tutkimuskohteita. Yhteiskunnallisen eläintutkimuksen aiheita ovat viime vuosina olleet esimerkiksi eläinten käsitteellistäminen tieteissä ja taiteissa, eläinoikeuden teoreettinen perusta, sekä eläimet hiljaisina toimijoina lainsäädännössä.

Sikojen hyvinvointitutkimus on Suomessa aktiivista, ja hännänpurennan ehkäisyn tutkimuksessa ja käytännön ehkäisytoimissa Suomi on kansainvälisestikin aktiivinen. Vasikoiden terveyteen sekä lehmien laidunnukseen ja vierihoidon hyvinvointikysymyksiin on viime aikoina etsitty vastauksia tutkimuksen keinoin. Hevosten kuolaimiin liittyvät suuvauriot, hevosen uni ja lepo sekä hevosen hyvinvoinnin mittaaminen ovat niin ikään aktiivisen tutkimuksen kohteina.

*Eläinten hyvinvointitutkimusta sekä yhteiskunnallista eläintutkimusta rahoittavien tahojen määrä, rahoituksen määrä sekä rahoitettujen tutkimushankkeiden määrä kertoo yhteiskunnan panostuksesta eläinten hyvinvoinnin edistämiseen. Tutkijoiden aktiivisuudesta kertoo myös tieteellisten seurojen (esim. Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura **YKES**), yhdistysten ja verkostojen (esim. **Helsinki One Health**) aktiivinen toiminta eläinten hyvinvointikysymyksissä.*

Lue lisää raportista: **Eläinten hyvinvoinnin tutkimus**

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi

Luonnonvaraisten eläinten ja ihmisten intressit törmäävät usein. Ihmisen toiminta voi heikentää eläinten elinolosuhteita sekä lisätä suoraa ja epäsuoraa kuolleisuutta.

Toisaalta ihminen edesauttaa toimillaan useiden lajien levittäytymistä ja luo suotuisia elinolosuhteita esimerkiksi vieraslajeille.

Luontokadon ja ilmastonmuutoksen hillitseminen edistää luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia

Ilmastonmuutos hankaloittaa erityisesti luonnonvaraisten eläinten sopeutumista ja uhkaa monien lajien olemassaoloa. Näkyvät ja tunnetut eläimet, kuten jääkarhu ja saimaannorppa ovat pulassa lämpenevän ilmaston vuoksi, kuin myös lukemattomat vähemmän tunnetut lajit. Samanaikaisesti ilmastonmuutoksen kanssa luonnonvaraisten eläinten elämään vaikuttavat luontokato ja sitä kiihdyttävät saasteet, taudit ja vieraslajit. Jotkin luonnonvaraiset eläinlajit sopeutuvat lämpenevään ilmastoon, jotkin voivat jopa hyötyä siitä hetken aikaa toisten lajien kustannuksella.

Luontokadon hillitseminen edistää eläinten hyvinvointia säilyttämällä tai parantamalla luonnonvaraisten eläinten elinympäristöjä. *Luontosaavutuksena ja hyvinvoinnin mittarina voidaan pitää uhanalaisten lajien runsastumista ja poistamista uhanalaisten listalta. EU:n tuore metsäkatoasetus ja sen tulevat vaikutukset luonnonvaraisten eläinten elinympäristöihin mittaavat osaltaan luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia EU-tasolla. Kaikkiaan luonnon monimuotoisuuden mittaaminen edellyttää tieteeseen perustuvaa, pitkäjänteistä, jatkuvaa ja lailla säädeltyä luonnonvaraisten eläinlajien ja populaatioiden runsauden ja geneettisen monimuotoisuuden seurantaa.*

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnin mittarina voidaan pitää myös sitä, kuinka hyvin Suomi pysyy luontokadon ja ilmastonmuutoksen hillinnän strategisissa tavoitteissa. Luonnonvaraisten eläinten elinolosuhteita ja hyvinvointia voidaan edistää esimerkiksi ehkäisemällä elinympäristöjen pirstaloitumista pieniksi, toisistaan irrallisiksi saarekkeiksi, joiden välillä yksilöt ja geenit eivät riittävästi vaihdu.

Luontosaavutuksia ja eläinten hyvinvoinnin edistymistä voidaan mitata esimerkiksi nautojen, lampaiden ja hevosten laiduntamien perinnebiotooppien pinta-aloina ja suunnata tiedon perusteella maataloustukia perinnebiotooppilaidunalojen kasvuun. Luonnon saastumisen ehkäisy esimerkiksi lyijyhaulien käytöstä luopumalla edistää sekin luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia.

Vieraslajisten eläinten torjunnassa on otettava huomioon, että myös ne (esimerkiksi supikoira ja minkki) ovat tuntevia yksilöitä. *Vieraslajisten eläinten torjunnan lainsäädännön ja käytäntöjen kehitystä paremmin eläinten hyvinvoinnin huomioivaksi voidaan pitää yhtenä luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnin mittarina.*

Pienpetoraudat ovat käytössä erityisesti minkin pyynnissä ja kannanhallinnassa, mutta rautoihin voi jäädä muitakin eläimiä. Ansaraudat voivat aiheuttaa eläimelle kärsimystä, kipua ja tuskaa, jos rautoihin joutunut eläin ei kuole välittömästi. Heti tappavia rautoja ei lain mukaan tarvitse tarkastaa päivittäin, joten rautaan kiinni jäänyt, elossa oleva eläin voi joutua kärsimään pitkäänkin. Raudat on huollettava säännöllisesti ja sijoitettava siten, ettei niistä aiheudu vaaraa ihmisille eikä muille kuin pyydystettäville eläimille. Lainsäädäntö ei kuitenkaan edellytä rautojen toimivuuden testaamista, ja markkinoilla on monenlaisia pyyntirautoja, joita kuka tahansa voi hankkia ja asettaa pyyntiin. Raudat, joiden toimivuutta ei ole testattu, voivat olla suuri riski eläinten hyvinvoinnille.

Lyijyhaulien käyttökielto laajenee

Vesilintujen metsästyksessä lyijyhaulit kiellettiin Suomessa vuonna 1996. Euroopan komission hyväksymä lyijyhaulien käyttökielto kosteikoilla tulee voimaan vuonna 2023. Euroopan unionin kemikaalivirasto (ECHA) on ehdottanut komissiolle lyijyluotien ja -haulien sekä lyijyisten kalastuspainojen käytön yhä tiukempaa rajoittamista. Lyijyä korvaavia haulimateriaaleja on markkinoilla runsaasti. Lyijymyrkytys tappaa joka vuosi etenkin kotkia ja joutsenia, ja on merikotkien yleisin yksittäinen kuolinsyy. Metsästysaseiden luodeista tai kalastusvälineiden painoista peräisin oleva lyijy päätyy petolintujen elimistöön, kun ne syövät metsästyksessä haavoittuneita vesilintuja tai lintujen jäänteitä, joissa on lyijyhauleja tai niiden siruja. Linnut voivat myös nokkia lyijyhauleja tai -painoja kivipiiraansa jauhinkiviksi. Lyijy aiheuttaa anemiaa, vaurioittaa hermostoa ja lamauttaa elimistön toimintaa. Eläin kuolee lyijymyrkytykseen usein hitaasti nääntymällä. Luonnonvarakeskuksen tilastojulkistuksen mukaan vuonna 2021 metsästystilanteissa ammuttiin Suomessa noin 2,6 miljoonaa haulikon patruunaa, joista 37 % oli lyijyttömiä. Kiväärin patruunoita ammuttiin noin 620 000, joista lyijyttömiä oli 27 %. *Lyijyllisten patruunoiden korvautuminen lyijyttömillä voi olla yksi seurattavaista luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnin mittareista.*

Kalastusmenetelmät ja -käytännöt vaikuttavat kalojen hyvinvointiin

Ihmisen toiminta vaikuttaa monella merkittävällä tavalla myös vedessä elävien eläinten hyvinvointiin. Jokien patoaminen estää lohikalojen luontaiset kutuvaellukset ja heikentää siten niiden lisääntymismahdollisuuksia ja geneettistä monimuotoisuutta. Jätevedet ja maa- ja metsätalouden valumavedet rehevöittävät vesistöjä heikentäen useiden eläinlajien elinolosuhteita. Veteen päätyvät mikromuovit, roskat ja kemikaalit aiheuttavat hyvinvointiongelmia vesieliöille. Taudinaiheuttajia siirtyy vesistöstä toiseen desinfioimattomien pyyntivälineiden mukana, mikä lisää eläinten sairastumisriskiä. Vesiliikenteestä aiheutuu meluhaittaa ja päästöjä, jotka vaikuttavat eläinten käyttäytymiseen, viestintään, suunnistukseen, stressitasoon ja terveyteen.

Kalastusmenetelmällä on suuri vaikutus pyynnin kohteena olevan kalan hyvinvointiin. Kalastuksessa tulee valita kalaa vähiten vahingoittava, mieluiten aktiivinen pyyntimenetelmä. Kalan kokeman stressin kannalta merkittävää on aika, jonka kala joutuu olemaan elävänä pyyntivälineessä ja ilmassa. Kalastusvälineet on koettava säännöllisesti ja riittävän usein, jotta kalat eivät joudu olemaan pitkään esimerkiksi takertuneena verkkoon. Viime vuosina suosiota kasvattaneessa pyydä ja päästä -kalastuksessa saaliiksi saatu kala vapautetaan takaisin veteen. Pyydä ja päästä -kalastus (catch and release, CR) voi vahingoittaa kalaa ja altistaa sairauksille, kuten vesihomeelle. Menetelmä aiheuttaa väistämättä kaloille stressiä ja olosuhteista riippuen voi lisätä kalojen kuolleisuutta huomattavasti.

Saaliskalan nopea tainnutus ja kuoleman varmistaminen ovat tärkeimpiä tekoja kalan hyvinvoinnin huomioimisessa. Hyvä toimintatapa on tainnuttaa kala iskemällä sitä niskaan heti vedestä noston jälkeen ja varmistamalla kalan kuolema verestämällä se välittömästi tainnutuksen jälkeen. Tämä pätee kaikkeen kalastukseen, myös kalastuskilpailuihin.

Kalastusta ja vesien tilaa koskevan lainsäädännön kehittymistä kalojen hyvinvoinnin eduksi voidaan seurata mittarina luonnonkalojen hyvinvoinnista. Myös kovaa vauhtia yleistyvän pyydä ja päästä -kalastuksen tilastointi vapaa-ajan kalastuksessa kertoo karkeasti kalojen kokeman stressin määrästä.

Liikenne tappaa luonnonvaraisia eläimiä

Tieliikenteessä loukkaantuu ja kuolee huomattava määrä eläimiä. Maailmanlaajuisesti tieliikenne on toiseksi tärkein ihmisestä aiheutuva selkärankaisten eläinten kuolinsyy. Tilastokeskus tilastoi vain sellaisia tieliikenteen riistaonnettomuuksia, joista aiheutuu vaaraa ihmisille. Suomen tieliikenteessä kuolee vuosittain arviolta kolmesta neljään miljoonaa lintua, miljoona nisäkästä, miljoona sammakkoeläintä ja noin 200 000 matelijaa. Hyönteisiä kuolee liikenteessä eniten, mutta niiden lukumääristä ei ole edes arviota.

Liikenteen kielteisiä vaikutuksia eläimiin voidaan lieventää esimerkiksi rakentamalla tien alittavia tai ylittäviä kulkuväyliä. Tiesiltojen alla olevat kuivat väylät vähentävät tehokkaasti pienten ja keskisuurten maaeläinten liikennekuolleisuutta. Eläinten liikennekuolemien ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan paitsi eläimille rakennettavia väyliä teiden yli tai ali, myös kuljettajien koulutusta. Eläinonnettomuuksien ehkäisyssä ennakointi, ajonopeuden rauhoittaminen ja huolellinen tienpientareiden tarkkailu ovat avainasemassa.

Liikenne on arvion mukaan vastuussa jopa 65 % eräiden lintulajien kuolleisuudesta, 15 % nisäkkäiden ja sammakkoeläinten kuolleisuudesta ja 5 % matelijoiden kuolleisuudesta. Pienikokoiset eläimet yleensä kuolevat törmäyksissä. Hirvieläimistä kuolee tai lopetetaan onnettomuuspaikalle lajista riippuen noin kolme neljästä.

Lintuja kuolee liikenteessä etenkin alkukesällä, nisäkkäiden kuolleisuus taas ajoittuu voimakkaimmin syksyyn. Hirvieläinonnettomuuksien määrä on runsaimmillaan syksyllä, ja hirvikolareiden määrä on suoraan yhteydessä hirvikannan kokoon. Riistaonnettomuuksien määrä on kasvanut vuosien saatossa; vuonna 2020 riistaonnettomuuksia sattui yli 14 000.

Tieliikenteen vaikutusta Suomen luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin tulee tutkia. Tehokkaat, tiedossa olevat menetelmät eläinten kulun mahdollistamiseksi teiden yli ja ali tulee ottaa käyttöön. *Suunnitelma Suomen tiestölle ja tieliikenteelle eläinten liikkumistarpeiden huomioimiseksi sekä eläinkuolemien ja eläinten loukkaantumisen ennaltaehkäisemiseksi tieliikenteessä on tarpeen luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi ja tarpeettoman kärsimyksen vähentämiseksi*.

Luonnonvaraisten eläinten kuolleisuudesta ei ole tarkkoja tietoja

Luonnonvaraisten eläinten kuolinsyistä ei ole tarkkoja tilastoja, koska vain pieni osa kuolleista eläimistä päätyy tutkittavaksi. Tunnettuja kuolinsyitä ovat muun muassa tapaturmat, liikenneonnettomuudet, petoeläimen tai ihmisen saaliiksi joutuminen, nälkään nääntyminen sekä taudit. Ruokavirasto seuraa luonnonvaraisten eläinten tauteja Suomessa ja julkaisee vuosittain Eläintaudit Suomessa -raportin, jossa on tietoa myös luonnonvaraisten eläinten tautitilanteesta. Kesällä 2023 korkeapatogeenista H5N1-lintuinfluenssaa tavattiin Suomessa useissa luonnonvaraisissa linnuissa. Lintuinfluenssa levisi myös turkiseläimiin, ja viranomaiset määräsivät satoja tuhansia turkiseläimiä lopetettavaksi taudin vuoksi. Muuntunutta virusta löytyi useammalta turkistilalta, ja viruksen havaittiin tarttuneen myös turkiseläinten välillä.

Lue lisää raportista: **Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi**

Koe-eläinten hyvinvointi

Suomessa eläinkokeita säätelee **laki tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta.** Lain tarkoituksena on suojella koe-eläimiä tarpeettomalta kärsimykseltä. Eläimiä saa käyttää tieteellisiin tai opetustarkoituksiin vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä. Tällöinkin eläimiä on käytettävä mahdollisimman vähäinen määrä ja niiden kärsimän kivun, tuskan ja muun haitan määrä on minimoitava.

EU:ssa koe-eläintoimintaa säätelee **direktiivi tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (nk. koe-eläindirektiivi)**. Direktiiviin on kirjattu tavoite korvata elävillä eläimillä tieteellisiin ja opetustarkoituksiin tehtävät toimenpiteet kokonaisuudessaan heti, kun se on tieteellisesti mahdollista. Direktiivin avulla pyritään helpottamaan ja edistämään vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä ja varmistamaan niiden eläinten suojelun korkea taso, joita edelleen on käytettävä toimenpiteissä. Eettiset näkökohdat ovat keskeisiä, ja koe-eläinten käytöltä vaaditaan vahvoja ja loogisia perusteita.

Suomessa käytetyt koe-eläimet ovat useimmin hiiriä (45–61 % kaikista koe-eläimistä vuosina 2015–2022). Myös rottia (9–18 %), seeprakaloja (5–12 %) ja muita kaloja (0,3–24 %) käytetään paljon. Suomessa tehtyjen eläinkokeiden määrä ei ole merkittävästi muuttunut viimeisten kahdeksan vuoden aikana: toimenpiteitä tehdään vuosittain noin 82 000–105 500 eläimelle (kuva 4). Lisäksi kehitetään ja ylläpidetään geenimuunneltuja koe-eläinkantoja (n. 4 200–11200 yksilöä vuodessa; (kuva 5).

Suomessa tehtävät eläinkokeet liittyvät pääasiassa perustutkimukseen ja soveltavaan sekä translationaaliseen tutkimukseen, joilla pyritään lisäämään tietoa sairauksista ja niiden hoidosta. Koe-eläimiä kasvatetaan ja käytetään myös muihin kuin tutkimustarkoituksiin, esimerkiksi lakisääteiseen turvallisuustestaukseen, vasta-ainetuotantoon ja ammatillisen osaamisen ylläpitoon (kuva 6).

Eläinkokeet luokitellaan neljään luokkaan sen mukaan, miten vakavaa kärsimystä ne aiheuttavat koe-eläimelle. Lievää, kohtalaista tai vakavaa kärsimystä aiheuttavien kokeiden lisäksi tehdään kokeita, joissa koetoimenpiteet tehdään nukutetulle eläimelle ja eläin lopetetaan kokeen päätteeksi, tai kudokset ja muut tarvittavat näytteet kerätään lopetetusta eläimestä. Näiden kokeiden vakavuusluokitus on ’ei toipumista’. Eläimille tehtävien toimenpiteiden vakavuusjakauma ei ole merkittävästi muuttunut viimeisten kahdeksan vuoden aikana. Yleisimmin toimenpiteet aiheuttavat koe-eläimille lievää tai kohtalaista kärsimystä. Vakava- ja ei toipumista -luokan kokeita tehdään vähiten (kuva 7).

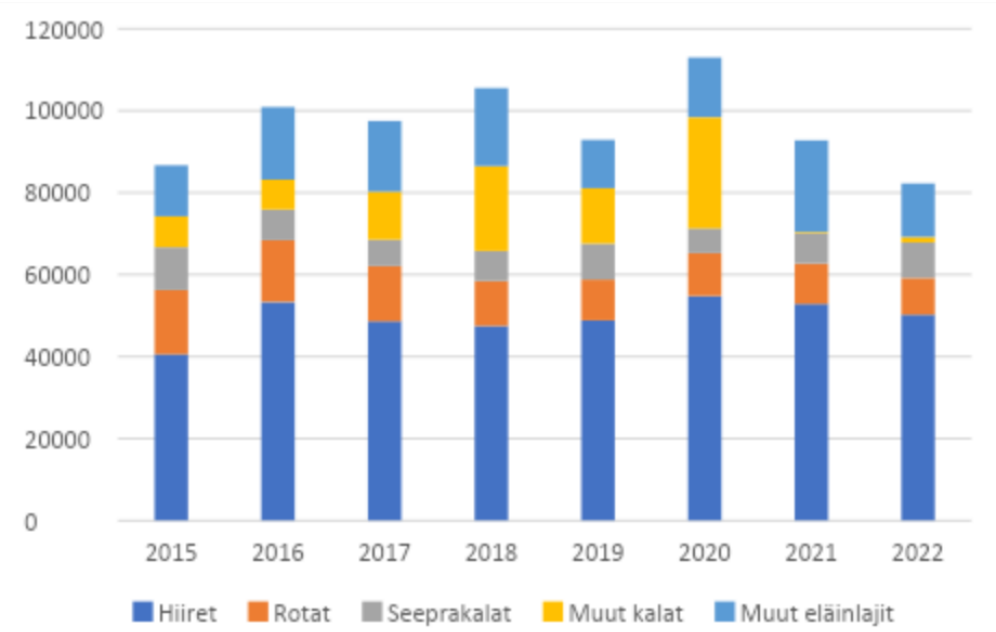

Kuva 4. Eläinkokeissa yleisimmin käytettyjen eläinten määrät lajeittain ja käytettyjen eläinten kokonaismäärät vuosina 2015–2022

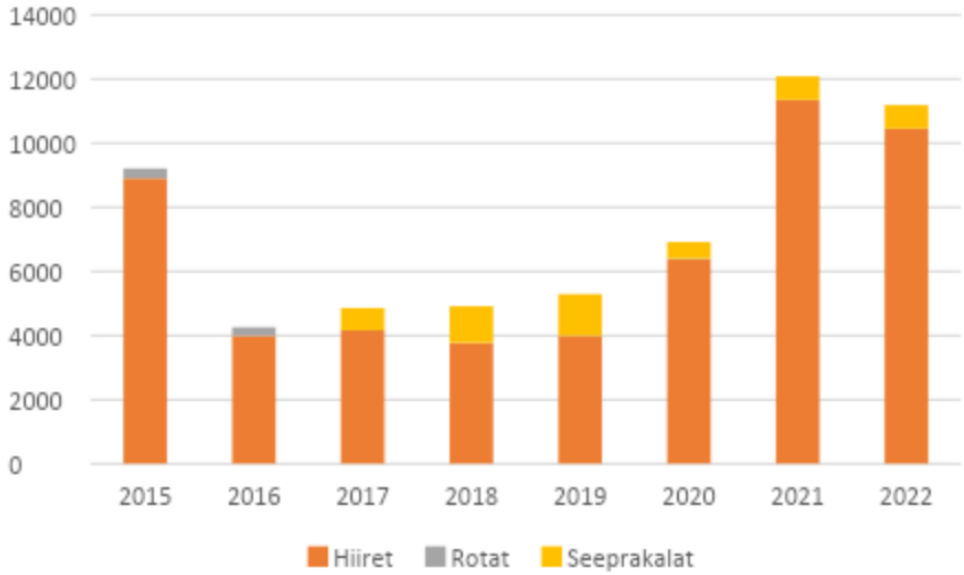

Kuva 5. Uusien geneettisesti muunneltujen eläinkantojen luomiseen käytettyjen eläinten määrät vuosina 2015–2022

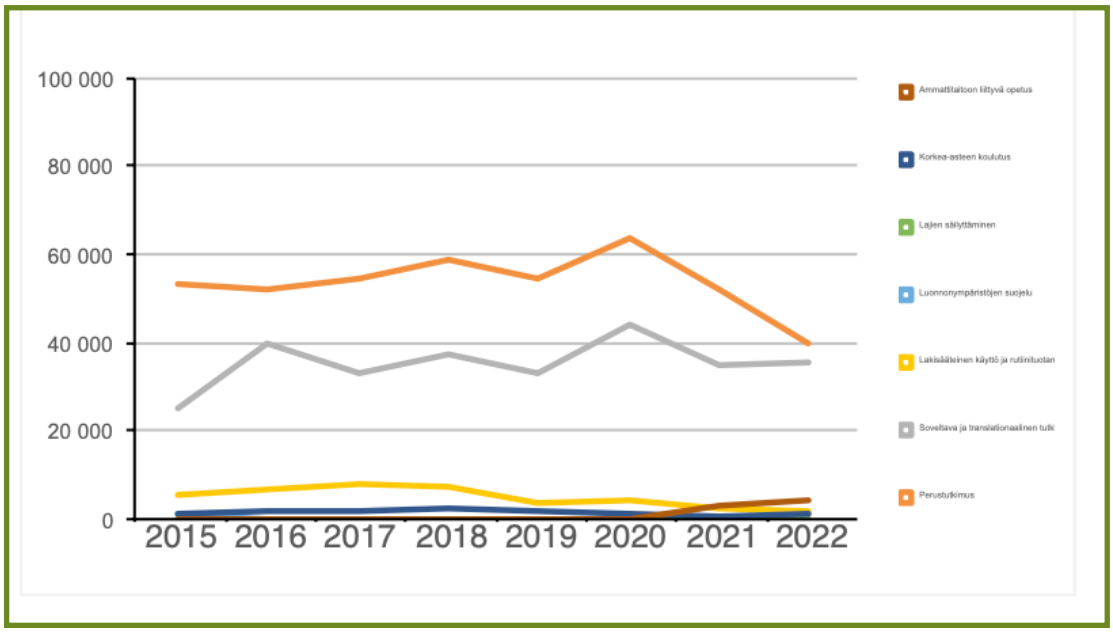

Kuva6. Eri tarkoituksiin käytettyjen koe-eläinten määrät vuosina 2015–2022

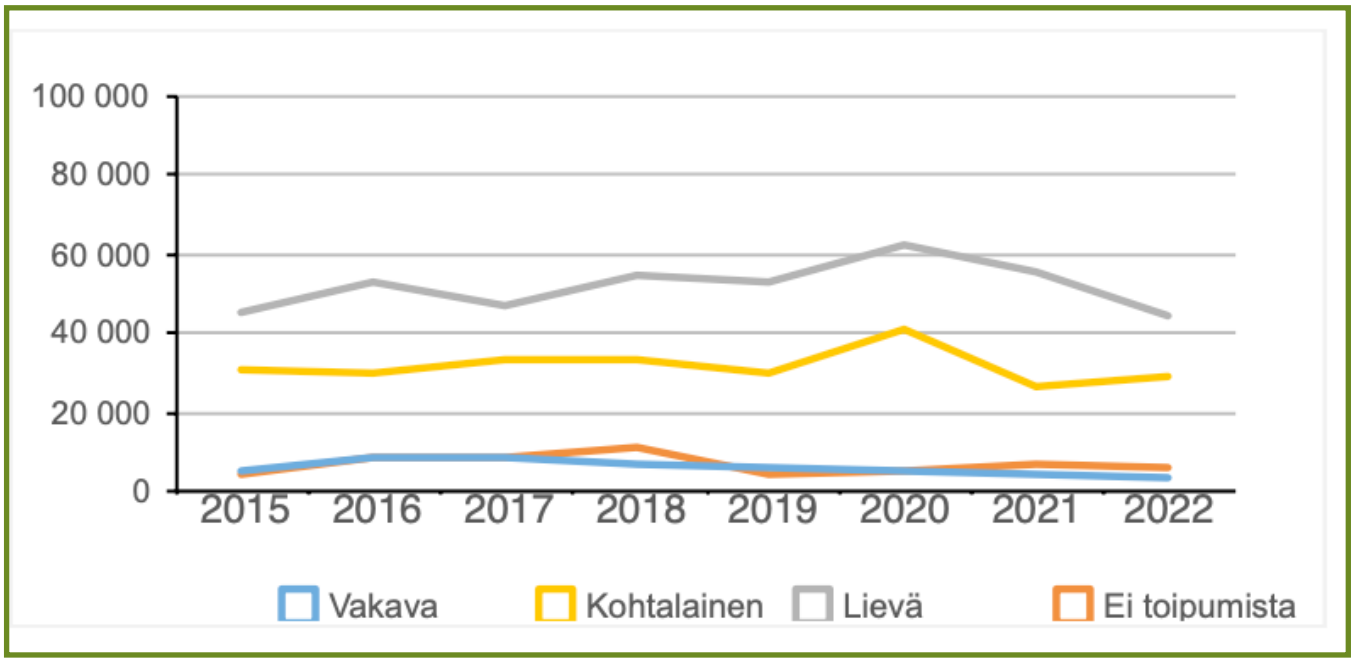

Kuva7. Eläimille tehtyjen toimenpiteiden määrät vakavuusluokan mukaan vuosina 2015–2022

Varsinaisten kokeiden ohella koe-eläimille voi aiheuttaa kärsimystä myös niiden perimä: osa käytettävistä koe-eläinkannoista on muunneltu geneettisesti niin, että niillä on esimerkiksi synnynnäinen immuunipuute tai perinnöllinen alttius sairastua tiettyyn tautiin. Perinnöllisen haitan vakavuudesta ja sen ilmenemisiästä riippuen eläin voi kokea huomattavaakin kärsimystä elämänsä aikana, vaikka ei joutuisi yhteenkään koetoimenpiteeseen. Toisaalta kaikki geneettisen muuntelun avulla tuotetut ominaisuudet eivät aiheuta eläimille kärsimystä. (kuva 8)

Koe-eläimiä voidaan tietyin edellytyksin käyttää uudelleen eli hyödyntää samaa eläintä eri tutkimuskokonaisuuksissa. Uudelleenkäyttö on suhteellisen harvinaista: vuosina 2015–2022 vain 0,15–1,1 % kaikista käytetyistä koe-eläimistä on käytetty uudelleen toisessa kokeessa.

Koe-eläinten käyttöön tarvitaan lupa, ja käytön hyötyjen on oltava suhteessa niille aiheutuvaan haittaan. Eläinkokeiden käyttöä valvovat aluehallintovirastot. Koe-eläinlaitosten toiminnan valvonta perustuu riskinarviointiin. Tarkastuksia tehdään eri taajuudella riippuen laitoksen riskitasosta, joka määräytyy muun muassa tehtävien kokeiden luonteen ja aiempien valvontatulosten perusteella. Tarkastuksissa on havaittu pääasiassa kohtalaisia ja vähäisiä puutteita. Vakavia tai syyteharkintaan johtavia puutteita on havaittu vain harvoin. (Kuva 9)

Aluehallintoviraston mukaan kohtalaisten puutteiden väheneminen viime vuosina on ilahduttava muutos, jonka voi katsoa johtuvan säännöllisestä valvonnasta. Vuonna 2022 täysin kunnossa olevia tai vähäistä ohjausta tarvitsevia laitoksia oli 98 % tarkastetuista laitoksista (88 % vuonna 2021). Puutteiden väheneminen vaikuttaa riskiperusteisen valvonnan suunnitteluun siten, että tarkastustiheys alenee eli vuosittain on tarpeen tarkastaa vähemmän toimijoita ja laitoksia. Koronaepidemiavuonna 2020 tarkastuksia tehtiin vain yhdelle laitokselle.

Koe-eläinten hyvinvoinnin edistymistä voi seurata käytettyjen eläinten määrien lisäksi koe-eläintoimijoiden toiminnan moninaisuudella ja menestyksellä. Kansallisista toimijoistamme etenkin 3R-periaatetta edistävä **Fin3R-keskus**, tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelun neuvottelukunta **TOKES**, Tampereen yliopiston **FHAIVE**-keskus, eläinkokeiden lupahakemukset käsittelevä **hankelupalautakunta** ja koe-eläinlaitosten omat hyvinvointiryhmät ovat tärkeässä roolissa. Myös alan yhdistykset, kuten **Fincopa** ja **FinLAS** tekevät merkittävää työtä koe-eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi.

EU seuraa eläinkokeiden määriä ja vakavuusluokkia (tiedot löytyvät komission kertomuksista ja ALURES-tietokannasta) ja pyrkii edistämään eläinkokeiden korvaamista ja vähentämistä. Kosmetiikan testaaminen eläimillä on kielletty EU:ssa, ja unioni aikoo vahvistaa kieltoa edelleen. Kielto ei kuitenkaan ole aukoton, koska kosmetiikan ainesosia voidaan käyttää muihinkin tarkoituksiin kuin kosmetiikkaan, ja silloin niiden turvallisuus on testattava. Komissio aikoo tukea eläinkokeiden vähentämistä tutkimuksessa, koulutuksessa ja opetuksessa edelleen.

Lue lisää raportista:
Koe-eläinten hyvinvointi

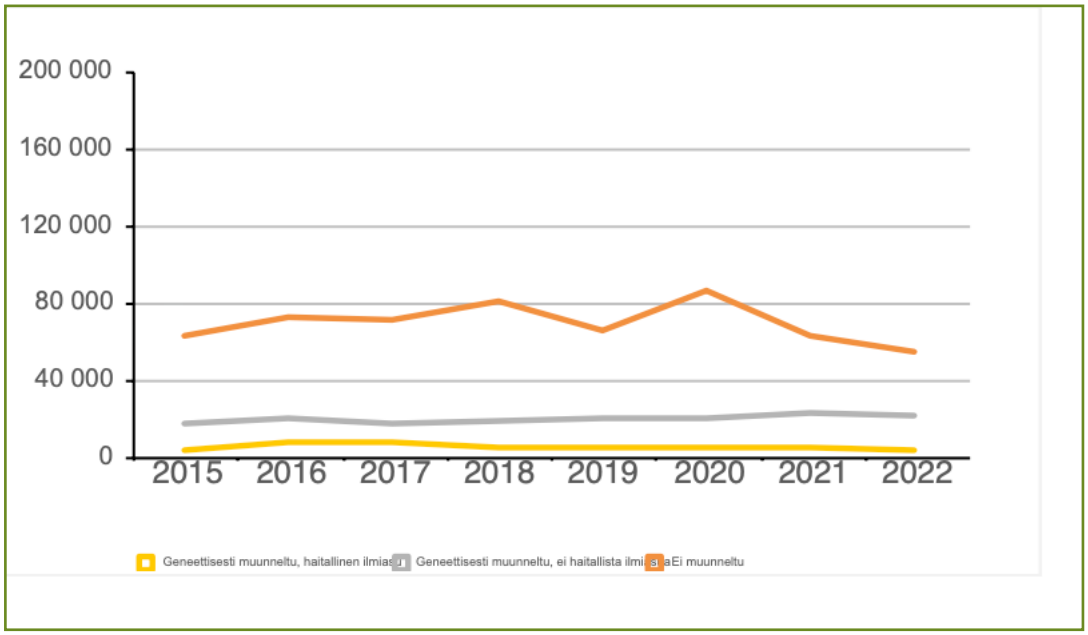

Kuva 8. Eläinten käyttö koetoimenpiteissä geneettisen statuksen mukaan vuosina 2015–2022 (luvut eivät sisällä geenimuunneltujen kantojen ylläpitoon käytettyjä eläimiä)

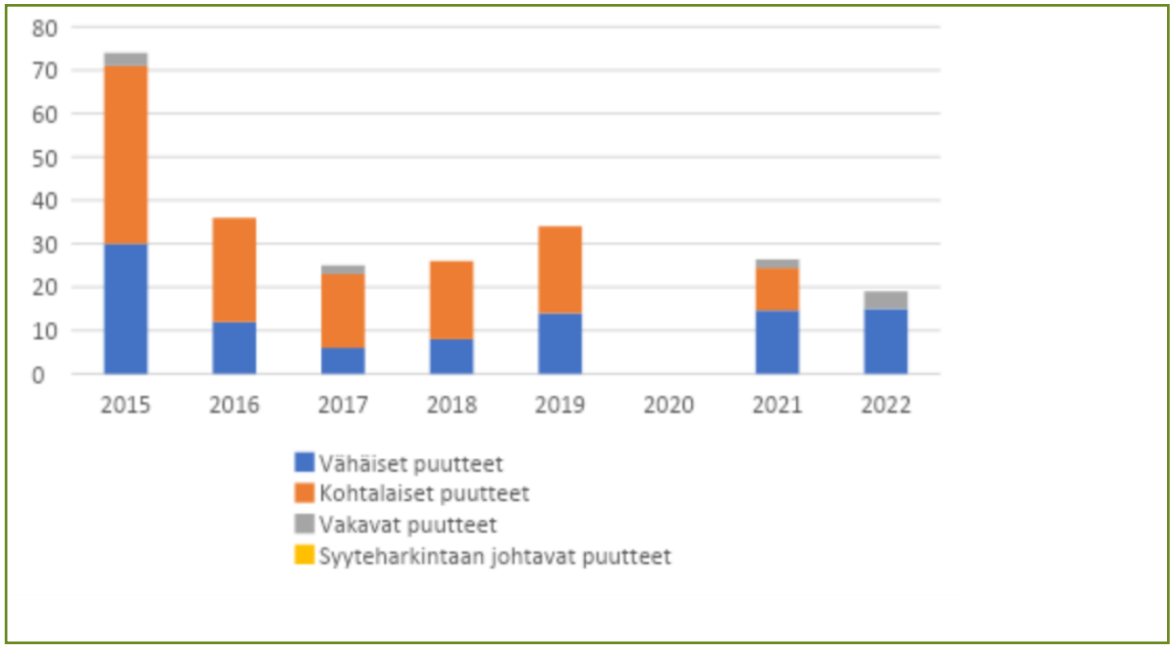

Kuva 9. Eri laatuisten puutteiden osuudet (%) tarkastetuista laitoksista vuosina 2015–2022 (vuonna 2020 tarkastettiin vain yksi koe-eläinlaitos, minkä vuoksi prosenttiosuudet puuttuvat)

Tuotantoeläinten hyvinvointi

Tuotantoeläinten omistaminen ja pito on elinkeinotoimintaa, jota tuetaan kansallisin julkisin varoin sekä EU-varoin. Julkisten varojen käyttöä valvotaan, jotta voidaan todentaa sitoumusehtojen noudattaminen (tai noudattamatta jättäminen). Tuotantoeläinten hyvinvoinnin tilan seurattavia mittareita löytyy eläinten terveyden, tuottavuuden, pito-olosuhteiden, hoidon ja lajinmukaisen käyttäytymisen toteutumisen alueilta. Olennaisena osana tuotantoeläimen elämään ja hyvinvointiin kuuluvat myös teuraskuljetus, tainnutus ja teurastus (tai lopetus). Tuotantoeläinten hyvinvoinnin arvioinnissa käytetään useita mittareita, sillä yksittäinen mittari ei kerro eläimen hyvinvoinnista kokonaisuudessaan.

Avointa tilastotietoa suomalaisten tuotantoeläinten hyvinvoinnista tarvitaan lisää

Maatalouslaskenta on yksi harvoista virallista tilastoista, joka kertoo tuotantoeläinten olosuhteista. Kymmenen vuoden välein toteutettava **maatalouslaskenta** on maailmanlaajuinen tilastotutkimus, johon vastaaminen on lakisääteistä. Suomessa kyselyyn vastaavat kaikki maatalous- ja puutarhayrittäjät, joita oli viimeisimmän maatalouslaskennan alkaessa vuonna 2021 noin 46 000.

Teurastamolla lihantarkastuksen yhteydessä tehdyistä löydöksistä ja teuraseläinten ruhojen hylkäyksistä löytyy tilastotietoa Ruokaviraston vuosittaisista **Elintarviketurvallisuus Suomessa** -tilastojulkaisuista. Ruokavirasto myös julkaisee vuosittain viranomaisten tekemien **eläinten hyvinvointivalvontojen tulokset.**

Tilastotietoa nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevasta (terveys-, kuolleisuus-, hoito- ja olosuhdetiedot) ja sikaloiden terveysluokitusrekisteri Sikavasta voi saada pyytämällä tietoja **ETT** ry:ltä. Lypsykarjatilojen olosuhdetietoja voi pyytää ProAgrialta, joka ylläpitää **tuotosseurantakarjojen** Tonkka-olosuhdetietokantaa.

Faba osuuskunta auttaa karjanomistajia eläinten jalostuksessa, lisääntymisessä ja terveydessä sekä eläinaineksen tuottavuuden kehittämisessä. Faba tuottaa avointa tietoa esimerkiksi lypsylehmien sairauksien **hoidoista** ja **sorkkaterveydestä**.

Suomen eläintilat laajasti mukana elinkeinon ylläpitämissä terveydenhuollon järjestelmissä

Yritykset, kuten teurastamot, meijerit ja munapakkaamot, ostavat tuottajilta eläimiä ja/tai niistä saatavia tuotteita. Eläinten hyvinvoinnin hyvän tilan varmistaminen on yrityksille tärkeää laatu-, kestävyys- ja eettisestä näkökulmasta. Suomalaiset teurastamot, meijerit ja munapakkaamot rahoittavat Eläinten terveys ETT ry:n toimintaa. ETT ry koordinoi kansallista eläinten terveydenhuoltoa sekä ohjaa eläinaineksen ja rehujen maahantuontia. Yli 95 % Suomessa tuotetusta maidosta, naudanlihasta ja sianlihasta tuotetaan tiloilla, jotka kuuluvat ETT ry:n koordinoimiin nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevaan tai sikaloiden terveysluokitusrekisteri Sikavaan.

Tuotantoeläinten terveys on Suomessa ollut kauan hyvällä tasolla. Hyvä eläinterveys vähentää lääkitystarvetta ja edistää eläinten hyvinvointia. *Tilastotietoa nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevasta (terveys-, kuolleisuus-, hoito- ja olosuhdetiedot) ja sikaloiden terveysluokitusrekisteri Sikavasta voidaan käyttää yhtenä mittarina nautojen ja sikojen hyvinvoinnin tilasta*. Nasevasta tai Sikavasta ei kuitenkaan automaattisesti julkaista vuosittain avoimia tietokoosteita eläinten hyvinvoinnin tilan kehityksestä, vaan tietoja pitää pyytää ETT ry:ltä.

Lintuinfluenssa on merkittävä haitta Suomen hyvälle eläintautitilanteelle

Kesän 2023 lintuinfluenssaepidemian leviäminen turkiseläimiin oli vakava isku hyvään suomalaiseen eläintautitilanteeseen. Lintuinfluenssa voi aiheuttaa turkiseläimille kärsimystä ja heikentää merkittävästi turkiseläinten hyvinvointia. Turkiseläinten olosuhdevaatimuksiin kaivataan pikaisesti parannuksia, jotta olosuhteet täyttävät uuden eläinten hyvinvointilain vaatimukset esimerkiksi eläinten olennaisten käyttäytymistarpeiden toteuttamisen osalta.

Teurastettavien eläinten yksilömäärä kasvanut kymmenessä vuodessa yli kahdellakymmenellä miljoonalla

Teuraseläinten yksilömäärät ovat Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvaneet merkittävästi. Vuonna 2011 Suomen teurastamoissa teurastettiin noin 60 miljoonaa eläintä, kun vuonna 2021 yksilömäärä oli jo 84 miljoonaa. Teuraseläinten yksilömäärien valtava kasvu johtuu broilerilintujen teurasmäärien kasvusta. Vuonna 2011 siipikarjan lintuja teurastettiin noin 57 miljoonaa yksilöä, kun vuonna 2021 teurasmäärä oli jo 82 miljoonaa yksilöä. Kirjolohen teurasmäärät ovat myös todennäköisesti kasvaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2022 kirjolohia teurastettiin noin 15 miljoonaa kg, kun vastaava luku vuonna 2010 oli noin 11 miljoonaa kg. Muista teuraseläimistä poiketen kasvatettujen kalojen teurasmääriä ei lasketa eläinyksilöinä. Nautojen ja sikojen teurasmäärät ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana jonkin verran laskeneet ja lampaiden sekä vuohien teurasmäärät hienoisesti kasvaneet.

Koska eläimen hyvinvointi on yksilön kokemus, on teuraseläinten yksilömääriä tärkeää seurata perustietona eläinten hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Kasvatettujen kalojen teurasmäärät pitäisi myös tilastoida eläinyksilötasolla. Teuraseläin on tilalla voinut elää hyvänkin elämän, mutta lastaus, kuljetus ja purku teurastamolle on eläimelle aina stressaavaa. Toivottava kehitys olisi, että eläin voisi syntyä kasvatustilalle, elää siellä hyvän elämän ja päätyä teuraaksi kotitilallaan ilman, että eläintä joudutaan kuljettamaan teurastamolle. Liikkuva teurastamo voi mahdollistaa tällaisen kehityksen. **EU-lainsäädäntö** mahdollistaa nyt jo tilateurastuksen tietyille eläimille tietyin ehdoin.

Broilereiden jalkapohjat hyvässä kunnossa

Broilerien terveys on kansainvälisesti katsoen Suomessa hyvällä tolalla; esimerkiksi salmonellaa meillä ei juuri esiinny. Broilerien lakisääteisen jalkapohjien kuntopisteytyksen mukaan lintujen jalkapohjat ovat erinomaisessa kunnossa: vuonna 2020 lähes 99 % Suomessa teurastetuista broileriparvista pääsi alle erinomaisen pisterajan, 20 pistettä (mitä alhaisemmat pisteet, sitä parempi tulos). Jalkapohjaindeksi perustuu koko EU:n kattavaan broilerien hyvinvointidirektiiviin. Broilerien kasvatuksessa käytetään Suomessa lähes yksinomaan nopeasti kasvavaa eläinainesta, jolla on omat hyvinvointiriskinsä. Eläinaineksen myyjillä on tarjolla myös *hidaskasvuisempaa broilerin eläinainesta, jonka käyttöönotto Suomessa auttaisi vähentämään broilerien hyvinvointiongelmia*.

Munivien kanojen pito-olosuhteet muuttuneet häkeistä lattiakanalohin

Munivien kanojen pito-olosuhteet ovat muuttuneet nopeasti virikehäkeistä kohti lattiakanaloita. Nyt jo suurin osa kananmunista tuotetaan lattiakanaloissa. Suomessa munituista kananmunista puolet oli vielä vuonna 2020 peräisin virikehäkkikanaloista. Vuonna 2022 enää 28 % A-luokan kananmunista oli peräisin virikehäkkikanaloista, kun suurin osa, 61 %, tuotettiin lattiakanaloissa.

Ulkokanaloiden (sisätilat vastaavat tavanomaisia lattiakanaloita) osuus kananmunantuotannosta vuonna 2022 oli Siipikarjaliiton mukaan 4 % ja luomukanaloiden 7 % (kuva 10). *Kananmunien tuotantotapojen osuuksien kehitystä tavanomaisista lattiakanaloista kohti ulko- ja luomukanaloita voidaan seurata munivien kanojen hyvinvoinnin edistymisestä kertovana mittarina*.

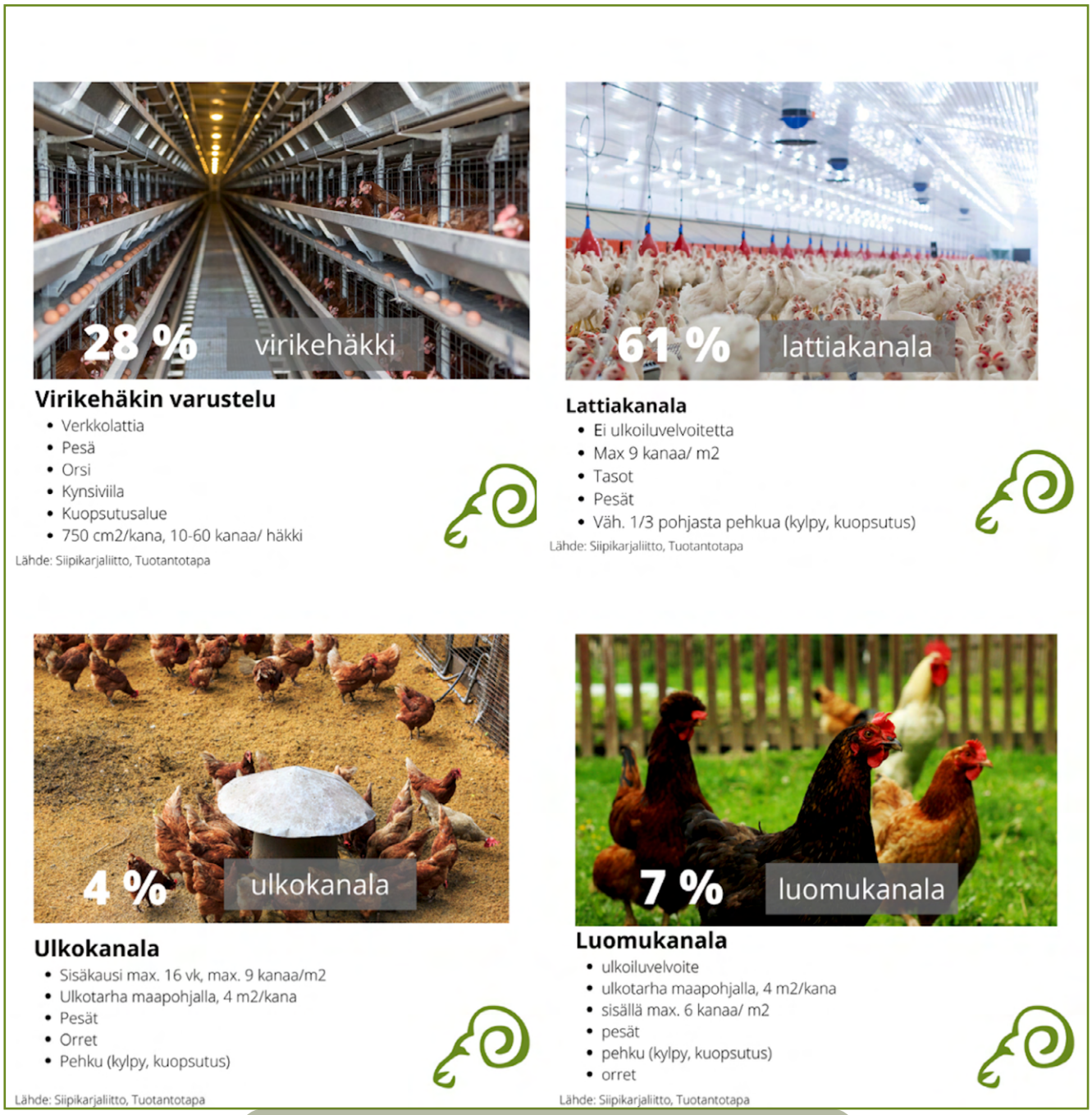

Kuva 10. Kanalatyypit Suomessa. Infograafit: Heta Rautiainen

Lehmien liikkumismahdollisuudet navetassa lisääntyneet, laidunnus vähentynyt

Aikuisille naudoille ei ole vähimmäistilavaatimuksia muussa kuin luomutuotannossa. Tilanteeseen saataneen korjaus uuden EU-hyvinvointilainsäädännön myötä sekä kansallisesti nautojen suojelun asetuksen uudistamisen yhteydessä.

Vuonna 2022 lypsylehmiä hoidettiin **Faban tilaston** mukaan eniten hedelmällisyyshäiriöiden (25 eläinlääkärin tekemää hoitomerkintää 100 lehmää kohti) ja utaresairauksien (20 eläinlääkärin tekemää hoitomerkintää 100 lehmää kohti) vuoksi. Sataa lehmää kohti eläinlääkärin **hoitomerkintöjä** kertyi vuonna 2022 kaikkiaan 81.

Vasikoiden sarvenaiheiden tuhoaminen eli nupoutus eläinlääkärin tekemänä (kivunlievityksessä ja rauhoituksessa) on yleistynyt nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevaan kuuluvilla tiloilla. Vain pari prosenttia nupoutuksista tekee tuottaja itse ilman kivunlievitystä. Vuonna 2012 näin toimittiin vielä 24 %:ssa nupoutuksista.

Vasikoiden kuolleisuus ei ole laskenut. Vasikkakuolleisuuden mediaani tuotosseurantatiloilla vuonna 2020 oli 6,7 %, kun se vuonna 2015 oli 6,3 %. Vasikkakuolleisuusluvulla tarkoitetaan kuolleena syntyneiden ja alle kolmen kuukauden ikäisenä kuolleiden vasikoiden osuutta kaikista syntyneistä vasikoista.

Lypsykarjatiloilla ripulit ovat tavanomaisia pikkuvasikoilla, ja hengitystietulehdukset leviävät vasikkakasvattamoissa. Vasikoiden olosuhteisiin, ruokintaan ja hoitoon panostaminen parantaa vastustuskykyä ja hyvinvointia. Ternimaidon saanti pian syntymän jälkeen on keskeistä vastustuskyvyn kehittymisen kannalta. Lypsylehmien tuottama ternimaito ei aina ole riittävän vasta-ainepitoista, kun taas pihvikarjoissa tätä ongelmaa ei esiinny. Vasikoiden terveyttä ja kuolleisuutta seurataan vasikoiden hyvinvoinnista kertovina mittareina.

Katso video:
Apulaisprofessori Heli Simojoki Helsingin yliopistosta luennoi vasikkaterveydestä eläinsuojeluasiamiehen ja Eläinten hyvinvointikeskuksen nautojen hyvinvointiwebinaarissa

ProAgrian **tuotosseurannan** maitotiloilla 96 % vasikoista saa maidon tuttiämpäristä, tuttipullosta tai juottoautomaatista imemällä. Tutti- tai automaattijuotto tarjoaa vasikalle luontaisen tavan imeä ja on siten vasikan hyvinvoinnille parempi kuin juotto suoraan ämpäristä.

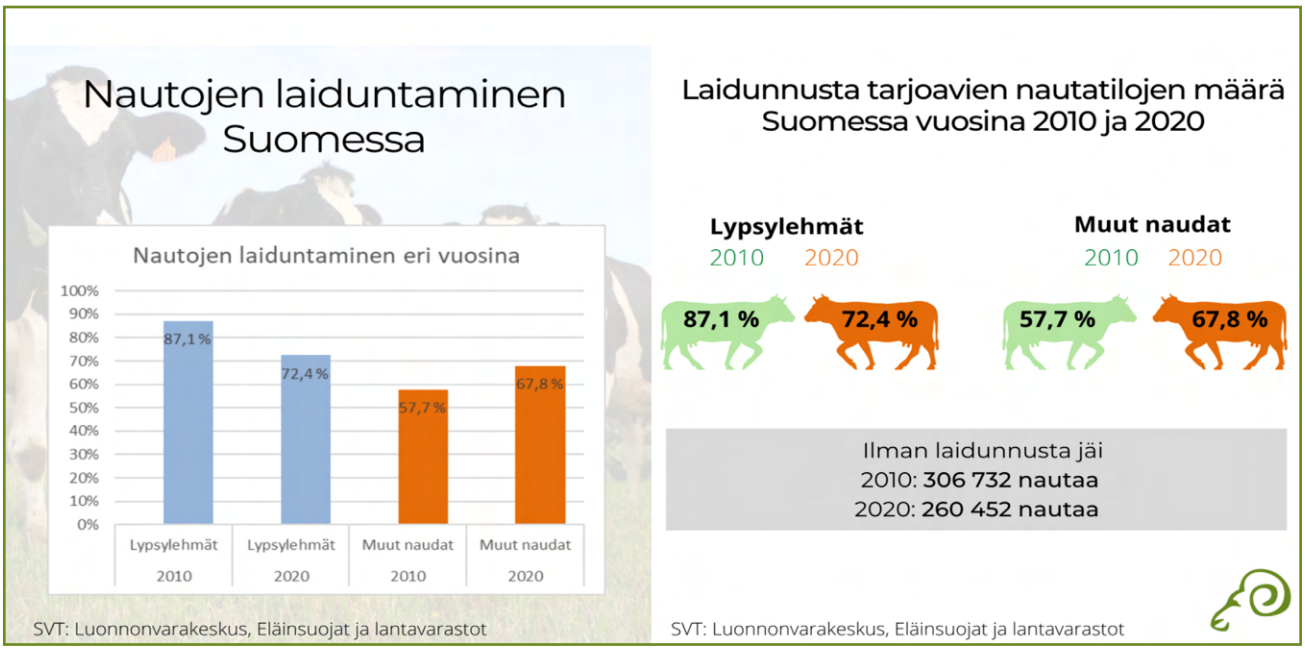

Kuva 11. Nautojen laiduntaminen Suomessa vuosina 2010 ja 2020. Infograafit: Heta Rautiainen

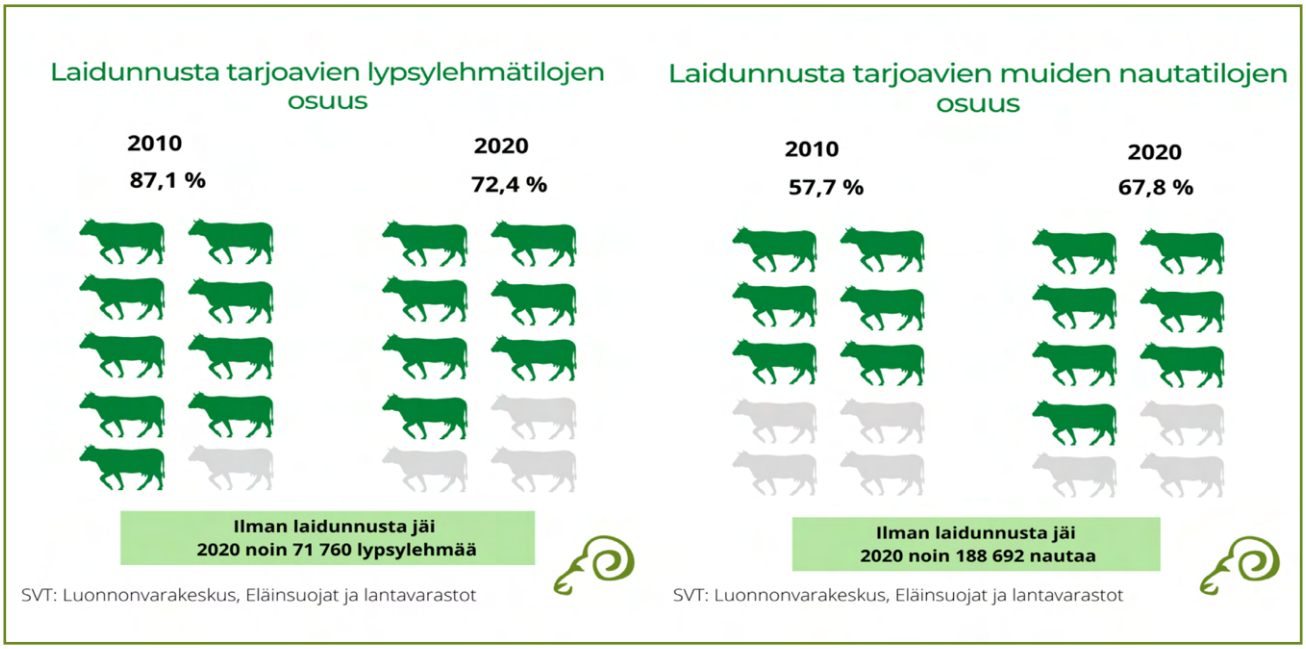

Kuva 12. Laidunnusta tarjoavien lypsylehmä- ja muiden nautatilojen osuus Suomessa vuosina 2010 ja 2020. Infograafit: Heta Rautiainen

Häkitön porsiminen yleistynyt

Emakoiden vapaa porsiminen ja imetys ovat yleistyneet Suomessa. Vapaaporsitukseen siirtymistä ovat edesauttaneet erilaiset viljelijätuet, kuten eläinten hyvinvointikorvaus ja korotettu investointituki. Iso osa emakoistamme porsii silti yhä liikkumista voimakkaasti rajoittavissa häkeissä. *Vapaaporsimisen osuutta voidaan seurata yhtenä emakoiden hyvinvoinnin mittarina*.

Karjuporsaiden kirurginen kastraatio loppuu

Karjuporsaiden kirurgisesta kastraatiosta on päätetty luopua vuoteen 2035 mennessä. Ennen sitä otetaan käyttöön pakollinen kivunlievitys ja puudutus kirurgisen kastraation yhteydessä. Siirtymäaika on pitkä, mutta *kirurgisen kastraation kiellon toteutumista voidaan pitää yhtenä sikojen hyvinvoinnin mittarina*.

Osittainen rakolattia yleisin sikojen karsinoissa

Sikojen jalkojen alla on sikaloissamme yleisimmin osittainen rakolattia (vuonna 2010 83 %:ssa sikaloista ja vuonna 2020 85 %:ssa sikaloista). Kokonaan rakolattiaisten sikaloiden osuus on kasvanut hieman (vuonna 2010 4,2 % ja vuonna 2020 5,1 %). Suomalaiset siat eivät juuri pääse ulkoilemaan: ulkoilumahdollisuuden sioille tarjosi vuonna 2020 vain 0,1 % sikaloistamme. Tiedot käyvät ilmi maatalouslaskennan tuloksista.

Kuva 13. Sikaloiden lattiatyypit. Infograafit Heta Rautiainen

Pitkät kuljetukset stressaavat eläimiä

Tuotantoeläimet joutuvat kuljetettaviksi viimeistään teuraskuljetusmatkalla. Joitakin tuotantoeläimiä kuljetetaan muutenkin, kuten maidontuotantotiloille syntyviä sonnivasikoita kasvatettavaksi lihantuotantotiloille ja broilerikananpoikia hautomoista kasvatustiloille. Kuljetus aiheuttaa aina stressiä tuotantoeläimelle ja siten haittaa eläimen hyvinvoinnille. Yhtenä *hyvinvointimittarina voidaan pitää eläinlajikohtaisia keskimääräisiä kuljetusaikoja, sikäli kuin ajat ovat valtakunnallisesti saatavilla*.

Broileritipujen kuoriutumisen jälkeinen kuljetus voitaisiin välttää kuljettamalla munat kasvatushalliin ennen kuoriutumista.

Suomessa etäisyydet ovat pitkä, joten tiettyjen eläinryhmien kuljetusajat voivat venyä pitkiksi. Tällainen tilanne on erityisesti joissain tapauksissa nautojen teuraskuljetuksissa. Kansallisissa alle sadan kilometrin **vasikkakuljetuksissa** vasikoiden on oltava vähintään kymmenen vuorokauden ikäisiä.

Hiilidioksiditainnutus heikentää hyvinvointia elämän loppuvaiheessa

Siat, broilerikanat ja kirjolohet tainnutetaan teurastamoissa yleisimmin hiilidioksidikaasulla, joka heikentää eläinten hyvinvointia elämän loppuvaiheessa. Hiilidioksidi on hapan kaasu, jonka hengittäminen aiheuttaa kipua ja tukehtumisen tunnetta. *Hiilidioksiditainnutuksesta luopumista ja eläinten kannalta parempiin tainnutusmenetelmiin siirtymistä voidaan seurata yhtenä tuotantoeläinten hyvinvoinnin mittarina*.

Teurastamolla lihantarkastuksen yhteydessä tehdyistä löydöksistä ja teuraseläinten ruhojen hylkäyksistä löytyy avoin tilasto **Ruokavirastosta**. Tuotantoeläinten ruhoja voidaan teurastamolla hylätä osittain tai kokonaan. Ruhohylkäyksestä päättää teurastamolla työskentelevä tarkastuseläinlääkäri. Ruhon hylkääminen voi kertoa puutteista teurastettavan eläimen hyvinvoinnissa. Eläin, jonka ruho päätyy kokonaan tai osittain hylättäväksi, on todennäköisesti voinut huonosti jossain vaiheessa elämäänsä. *Lihantarkastustiedot toimivat yhtenä mittarina tuotantoeläinten hyvinvoinnin tilasta*.

Uudistuvaa EU-lainsäädäntöä eläinten hyvinvoinnista seurattava tarkasti

EU:n eläinten hyvinvointilainsäädännön kehittyminen paremmin eläinten hyvinvointivaatimuksia vastaavaksi edistää eurooppalaisten tuotantoeläinten hyvinvointia. EU-lainsäädännön kehittämisellä voidaan osaltaan myös edistää eläinten hyvinvointia maalimanlaajuisesti kauppasopimusten kautta.

EU:n ja ulkopuolisten maiden kauppasopimuksiin on jo nyt asetettu eläinten hyvinvointia parantavia ehtoja. *EU-tason lainsäädännön kehitystä kannattaa Suomessa ennakoida ja peilata EU-säädösluonnoksia kansallisen eläinten hyvinvointilain pykäliin ja uudistettaviin eläinlajikohtaisiin asetuksiin*.

Lue lisää raportista: **Tuotantoeläinten hyvinvointi**

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointi

Lemmikkieläinten määristä ei tarkkaa tietoa

Lähes joka kolmannessa suomalaiskodissa asuu lemmikkieläin: Tilastokeskuksen tuorein tieto vuodelta 2016 kertoo, että suomalaiskodeissa oli tuolloin 700 000 koiraa ja 590 000 kissaa. Hevosia Suomessa on noin 72 200 (vuonna 2022). Kissojen määrä Suomessa on todellisuudessa suurempi, sillä Tilastokeskuksen arvio ei sisällä villiintyneinä eläviä populaatiokissoja. Rotukissoja rekisteröidään vuosittain 2000–4000, mutta valtaosa kissoistamme on rekisteröimättömiä maatiais- tai kotikissoja. Muita lemmikkinä pidettäviä eläimiä ovat esimerkiksi kanit, jyrsijät, linnut, matelijat, sammakkoeläimet ja akvaariokalat. Näiden eläinten määristä ei ole saatavilla luotettavaa tilastotietoa.

Merkintä- ja rekisteröintivelvoite koskemaan hevosten lisäksi myös koiria ja kissoja

Suomessa ei ole ollut pakollista merkintä- ja rekisteröintivelvoitetta muille lemmikkieläimille kuin hevosille. Vuonna 2023 avattiin kansallinen viranomaisrekisteri kaikille koirille, ja kissoille on tulossa vastaava rekisteri vuonna 2026. Muiden lemmikkinä pidettävien eläinten rekisteröintiä meillä ei vaadita.

Merkintä- ja rekisteröintivelvoitteen tarkoituksena on parantaa lemmikkieläinten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta sekä ehkäistä eläintautien leviämistä. Merkinnän avulla eläin voidaan tunnistaa ja yhdistää omistajaansa, mikä helpottaa esimerkiksi kadonneiden tai hylättyjen eläinten löytymistä. *Jatkossa kotiin palautuvien löytöeläinten osuutta voidaan käyttää mittarina koirien ja kissojen hyvinvoinnista*.

Lemmikkieläinten pitoon käytettävä rahamäärä kasvaa vuosi vuodelta

Lemmikkieläinten asema on muuttunut viime vuosina, ja lemmikkeihin panostetaan enemmän rahaa kuin ennen. Panostus ei kuitenkaan kohtele kaikkia lajeja tasapuolisesti, sillä esimerkiksi koirien hankintaan, tarvikkeisiin, ruokiin ja eläinlääkärikäynteihin kulutetaan huomattavasti enemmän rahaa kuin kissoihin.

Suomalaiset kotitaloudet kuluttivat vuonna 2016 lemmikkeihin reilut 925 miljoonaa euroa. Luvussa oli jo tuolloin huomattavaa kasvua verrattuna vuoteen 2012, jolloin lemmikkeihin käytettiin noin 700 miljoonaa euroa. Luvut sisältävät uusien lemmikkieläinten hankinnan, ruoat, tarvikkeet, lääkkeet, vakuutukset, eläinlääkäripalvelut sekä muut lemmikkieläinpalvelut.

Lemmikilliset kotitaloudet käyttivät vuonna 2016 keskimäärin 1 000 euroa lemmikkieläinten tuotteisiin, palveluihin ja uusien lemmikkien hankintaan. Tämä on 330 euroa enemmän kuin vuonna 2012. Kulutuksen kasvu johtui erityisesti eläinlääkäriin ja muihin lemmikkipalveluihin käytetystä rahamäärästä, joka nousi 130 eurosta 300 euroon lemmikkitaloutta kohti.

Lemmikkieläinten ylläpitämiseen liittyy monia kustannuksia, jotka vaihtelevat eläinlajista riippuen. Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan arvion mukaan esimerkiksi koiran omistaminen maksaa 670–1 960 euroa vuodessa ja hevosen pito 3 600–14 400 euroa vuodessa. Kissan ylläpito maksaa yli 1 000 euroa vuodessa ja kaninkin jopa 1 000 euroa vuodessa. Nämä luvut kertovat vain keskimääräisistä kuluista, eivät eläimen hankintahinnasta tai odottamattomista kuluista, kuten sairauksista tai loukkaantumisista johtuvista eläinlääkärikuluista.

Lemmikkieläinten jalostus tuottaa edelleen hyvinvointihaittoja

Lemmikkieläinten hyvinvointia heikentää yliioitellusti ulkonäköominaisuuksiin perustuva jalostus, joka aiheuttaa eläimille terveys- ja käyttäytymisongelmia. Jalostuksesta aiheutuvat ongelmat koskevat useita lemmikkinä pidettyjä lajeja, kuten rotukoiria ja -kissoja, kaneja ja akvaariokaloja.

Yksinomaisesti ja liioitellusti ulkonäköominaisuuksiin perustuva lemmikkieläinten jalostus voi aiheuttaa eläimelle myös perinnöllisiä sairauksia ja pitkäaikaistakin kärsimystä. Esimerkiksi lyhytkalloisuus altistaa eläimen monille perinnöllisille sairauksille ja vioille. Lyhytkalloisella eläimellä voi olla hengitys-, hampaisto-, lisääntymis-, silmä-, iho- ja ruuansulatuskanavan ongelmia. Liioitellun lyhyen kallon muodon jalostaminen on eläinsuojelulain vastaista, sillä laissa on kielletty jalostus, josta voi aiheutua eläimelle kärsimystä tai merkittävää haittaa eläimen terveydelle tai hyvinvoinnille.

Luonnonvarakeskuksen, Ruokaviraston ja maa- ja metsätalousministeriön tuoreiden selvitysten (2020, 2023) mukaan hyvinvointihaittaa aiheuttava koiranjalostus on lopetettava ja asetettava valvontakriteerit viranomaisten työkaluiksi. Vuoden 2024 alussa voimaan astuva eläinten hyvinvointilaki ja sen nojalla annettavat asetukset tulevat edistämään olennaisesti lemmikkieläinten hyvinvointia. Lain mukaan jalostuksessa saa jatkossa käyttää vain fyysisesti ja psyykkisesti terveitä eläimiä, joiden voidaan olettaa periyttävän näitä ominaisuuksia myös jälkeläisilleen (lue lisää uuden lainsäädännön vaikutuksista lemmikkinä pidettävien eläinten hyvinvointiin täältä). *Jatkossa jalostuksen kriteerien toteutumista ja viranomaisen kissa- ja koirarekistereihin kertyviä merkintöjä jalostuksen esteistä voidaan seurata kissojen ja koirien hyvinvoinnin mittareina.*

Lue lisää raportista: **Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointi**

VISAISET ONGELMAT

Kuva 14: Mikko Hakanen

Visaiset ongelmat ja eläinten hyvinvointi

(Julkaistu 19.12.2022)

Eläinten hyvinvointi kytkeytyy nykyhetkeä ja tulevaisuutta varjostaviin visaisiin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen, luontokatoon, mikrobilääkeresistenssiin ja zoonooseihin. Ilmastonmuutos ja luontokato ovat tämän hetken suurimpia uhkia sekä ihmisen että muiden eläinten hyvinvoinnille ja tulevaisuudelle.

Mikrobilääkeresistenssi tappaa vuosittain miljoonia ihmisiä maailmassa, ja eläimistä ihmiseen ja päin vastoin leviävät zoonoosit uhkaavat yhteistä terveyttämme. Tässä Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin osassa käsitellään tärkeimpiä yhteistä hyvinvointia uhkaavia visaisia ongelmia - ilmastonmuutosta, luontokatoa, mikrobilääkeresistenssiä ja zoonooseja - suhteessa eläinten hyvinvointiin.

Sisältö

Johdanto 44
Ilmastonmuutos 47
Ilmakehän lämpeneminen uhkaa elämää 47
Suomen muuttuvat talvet haastavat lumeen sopeutuneet eläinlajit 48
Linnut munivat nyt aiemmin 49
Eläinten hyvinvointi edistyy ilmastoystävällisesti syömällä 50
Mikro- ja nanomuovia on kaikkialla 50

Luontokato 52
Luontokato heikentää monimuotoisuutta 53
Kuudes sukupuuttoaalto on käynnissä 54
Suomen susikannan geneettinen monimuotoisuus ei yllä suotuisalle tasolle 54
Laidunnus edistää eläimen hyvinvointia ja ehkäisee luontokatoa 55

Mikrobilääkeresistenssi 58
Antibiooteille vastustuskykyiset bakteerit ovat tappava uhka 58
Mikrobilääkkeiden käyttö eläimille on vähentynyt Suomessa ja EU:ssa 58
Mikrobilääkkeitä eläimille vain tarvittaessa, ei ennaltaehkäisevästi 60

Zoonoosit 62
Visaiset ongelmat lisäävät zoonoosien leviämisen riskiä 62
Stressaantunut eläin tuottaa paljon taudinaiheuttajia 67
Lemmikeistä sisältöä koronan kurittamaan elämään 68

Johdanto

Eläinten hyvinvointi kytkeytyy nykyhetkeä ja tulevaisuutta varjostaviin visaisiin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen, luontokatoon, mikrobilääkeresistenssiin ja zoonooseihin. Ilmastonmuutos ajaa eläinlajistoa ahtaalle ja kiihdyttää luontokatoa aiheuttamalla eläinten hyvinvoinnin heikkenemistä, populaatiotason ongelmia, kokonaisten lajien sukupuuttoja ja ekosysteemien kantokyvyn romahduksia. Kasvava mikrobilääkeresistenssi uhkaa ihmisen ja muiden eläinten yhteistä terveyttä ja hyvinvointia. Samalla se rakentaa tietä eläimistä ihmiseen ja päinvastoin leviäville zoonooseille, jotka voivat kasvaa maailmanlaajuisiksi pandemioiksi. Hyvinvointia uhkaavien visaisten ongelmien kirjoon kuuluvat edellä mainittujen lisäksi myös useat muut monimutkaiset ongelmat, kuten ympäristön saastuminen.

Visaisten ongelmien käsite viittaa useiden maailmanlaajuisten biologisten, yhteiskunnallisten ja eritoten ihmisen toiminnan aiheuttamien tekijöiden monimutkaisiin vyyhteihin, joiden selvittäminen on erityisen vaikeaa. Niihin liittyy erilaisia arvoja ja näkökulmia, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia, eikä niitä siksi voi asettaa paremmuusjärjestykseen. Visaisten ongelmien luonteeseen kuuluu myös, että niiden ratkaisua on etukäteen mahdotonta määritellä, eikä mahdollisen ratkaisun jälkeenkään voida olla varmoja, oliko ratkaisu paras mahdollinen. Visaisten ongelmien ulkoistaminen on usein nollasummapeliä: nykyinen länsimainen elintasomme ja kulutuksemme edellyttää ilmastonmuutosta ja luontokatoa kiihdyttäviä toimia muualla maailmassa. Kulutuksen mahdollistaminen ja hintojen alas painaminen ovat johtaneet muun muassa käytäntöihin, joilla tuotantoeläinten sairauksia pyritään useissa suurissa maatalousmaissa ennaltaehkäisemään mikrobilääkkein sen sijaan, että eläinten terveydestä huolehdittaisiin ennaltaehkäisevästi tukemalla niiden hyvinvointia.

Ilmastonmuutos ja luontokato eli luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen ovat tämän hetken suurimpia uhkia ihmiskunnalle sekä ihmisen pitämien eläinten ja luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnille. Ilmastonmuutos kaventaa elämiseen, asumiseen ja ruoantuotantoon soveltuvia alueita, köyhdyttää elinympäristöjä ja heikentää niin ihmisen kuin muiden eläinten selviytymisen mahdollisuuksia. llmaston muuttuminen ja elinympäristöjen pirstoutuminen kiihdyttävät luontokatoa, joka uhkaa paitsi eläin- ja kasvilajistoa, myös ihmistä: vaarassa ovat ruokaturva, talous, terveys ja elämänlaatu. Luontokato yhdessä muun ihmisvaikutuksen ja ilmaston muuttumisen kanssa johtaa sukupuuttoihin; tälläkin hetkellä lukemattomia lajeja uhkaavat samanaikaisesti ihmisen toimet ja nopea lämpeneminen, joka sekin on ihmisen aiheuttamaa.

Mikrobilääkeresistenssi tappaa vuosittain miljoonia ihmisiä, enemmän kuin esimerkiksi HIV tai malaria. Se vaikuttaa myös eläimiin, sillä osa mikrobilääkkeistä on ihmisille ja eläimille yhteisesti käytettäviä ja siten erityisen ongelmallisia resistenssin kasvun suhteen. Vielä mikrobilääkeresistenssiäkin konkreettisempi tappaja on ollut oletettavasti eläimistä ihmiseen ja takaisin eläimiin levinnyt koronavirus, joka on vain yksi zoonoosi lukuisten muiden joukossa, eikä tule jäämään viimeiseksi.

Visaisissa ongelmissa korostuu yhteisen hyvinvoinnin merkitys: ympäristön, ihmisten ja muiden eläinten hyvinvointi kytkeytyvät erottamattomasti toisiinsa. Hyvinvoinnin ja terveyden biologinen perusta on sama ihmisille ja muille eläimille lajista riippumatta. Yhteisen hyvinvoinnin, terveyden ja biologian käsitteiden soveltaminen päivittäisiin päätöksiimme kaikessa toiminnassamme yksilötasolta maailmanlaajuiselle tasolle saakka voi lieventää ihmistoiminnan nykyisiä kielteisiä vaikutuksia.

Ihminen vaikuttaa niin huostassaan pitämiensä kuin luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin joko suoraan tai välillisesti muokkaamalla elinympäristöjä ja -olosuhteita. Ympäristöstä huolehtiminen ja muiden eläinten ja ihmisen yhteisen hyvinvoinnin edistäminen puolestaan pienentää sairastavuutta ja kuolleisuutta, vähentää mikrobilääkkeiden käytön tarvetta, edistää maailmanlaajuista ruokaturvaa ja sopeutumista muuttuviin oloihin. Eläinten hyvinvointi on siksi otettava vakavasti huomioon niin suorissa kuin epäsuorissa suhteissamme muihin eläimiin.

Tässä Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin osassa käsitellään tärkeimpiä yhteistä hyvinvointia uhkaavia visaisia ongelmia – ilmastonmuutosta, luontokatoa, mikrobilääkeresistenssiä ja zoonooseja – suhteessa eläinten hyvinvointiin. Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Kuva 15. Ilmastonmuutos uhkaa eläinlajien kykyä sopeutua vallitseviin, uudenlaisiin olosuhteisiin. Kuva: Olli Leino

Ilmastonmuutos

Ilmakehän lämpeneminen uhkaa elämää

Ilmastonmuutos tarkoittaa ihmistoiminnan synnyttämän hiilidioksidin (CO2) ja muiden kasvihuonekaasujen pitoisuuksien kasvua ilmakehässä. Maapallon ilmakehä lämpenee ilmastonmuutoksen seurauksena, ja lämpeneminen aiheuttaa vakavan uhkan ympäristölle, ihmiselle ja muille eläimille. Ilmastonmuutoksen vaikutusten hillitsemiseksi EU ja jäsenmaat ovat sitoutuneet toimimaan niin, että unionista tulee ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä.

Ilmastonmuutos vaikuttaa eläinten käyttäytymiseen ja fysiologiaan yleensä haitallisesti heikentäen eläinten hyvinvointia. Kuumuus aiheuttaa eläimille stressiä, kuivuuden johdosta juomavedestä tulee puutetta, ja tulvat haittaavat eläintenkin elämää. Kuumuus heikentää ihmisen huostassaan pitämien tuotanto- ja lemmikkieläinten hyvinvointia ja eläinten pitopaikkoja voidaan joutua viilentämään. Luonnonvaraisia eläimiä ilmastonmuutos koettelee voimakkaasti ja osin eri tavoin: osa lajeista voi hetkellisesti hyötyä muun muassa uusista elinympäristöistä, mutta valtaosa lajeista joutuu venymään sopeutumisen äärirajoille. Niiden ylittyessä seurauksena on populaatioiden ja kantojen romahdus, jopa kokonaisten lajien sukupuutto.

Luonnonvarakeskuksen (2017) mukaan ilmastonmuutoksen muokkaamassa elinympäristössä Suomen luonnonvaraisten eläinten lajisto köyhtyy etelässä ja levittäytyy pohjoisosiin. Uudet lajit valtaavat alaa, jolloin alkuperäislajit joutuvat ahtaalle. Vieraslajiset eläimet lisääntyvät lisäten osaltaan kilpailua ravinnosta. Myös taudit lisääntyvät ja tautipaine kasvaa.

Ihmisen toiminta asettaa monenlaisia haasteita muiden eläinten hyvinvoinnille, eikä ilmastonmuutoksen vaikutus eläinten hyvinvointiin toimi muista ympäristövaikutuksista erillään. Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia uhkaavat ihmisen tekemät muutokset maankäytössä. Esimerkiksi kaupungistuminen hävittää tai muuttaa eläinten elinympäristöjä. Ihmisen levittämien vieraslajien vaikutus luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin on myös paikoin suuri. Ilmastonmuutoksen luonnonvaraisille eläimille aiheuttamia haittoja on vaikea erottaa muista tekijöistä, jotka muuttavat eläinten käyttäytymistä ja fysiologiaa. Muutokset eläinten elinympäristössä ja niiden vaikutukset eläimiin tapahtuvat maailmassa, jossa etenkin luonnonvaraisten eläinten sietokyky on jo hyvin rajallinen elinympäristön haasteiden vuoksi.

Suomen muuttuvat talvet haastavat lumeen sopeutuneet eläinlajit

Joillekin **luonnonvaraisille** eläinlajeille ilmastonmuutos voi tarkoittaa parempia elinolosuhteita, vaikka suurimmalle osalle lajeista lämpenevästä ilmastosta on haittaa. Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat vähälumiset, leudot talvet hyödyttävät muun muassa villisikaa. Vähälumisuudesta hyötyvät lisäksi metsäkauris ja valkohäntäpeura, rusakko sekä villikani. Lumipeitteen ohentuminen saa hirvet levittäytymään laajemmalle. Ilveksen ravintotilannetta parantaa hirvieläinten lisääntyminen Etelä-Suomessa.
Pienpedot voivat nekin levittäytyä pohjoisemmaksi ja runsastua. Leutoina talvina vesistöt pysyvät sulina, jolloin vesilintujen on mahdollista talvehtia Suomessa. Lintujen pesintäaikataulujen muutokset voivat vaikuttaa niiden lisääntymistulokseen.

Kuva 16.
Valkohäntäpeura hyötyy vähälumisista talvista.
Kuva: Olli Leino

Metsäjänikselle, riekolle ja kärpälle vähälumisuudesta on haittaa niiden talviaikaisen valkoisen suojavärin vuoksi. Talvisiin olosuhteisiin sopeutuneet saimaannorppa, harmaahylje, itämerennorppa sekä metsäkanalinnut voivat kärsiä lumen puutteesta. Harmaahylje voi synnyttää jään lisäksi myös maalle, mutta maalle syntyneen poikasen vieroituspaino on keskimäärin jäälle syntynyttä pienempi. Haittaa ilmaston lämpenemisestä aiheutuu myös suurpedoille. Ahman pesintä voi vaikeutua ja talven lyheneminen voi muuttaa karhun talviunen kestoa. Susi hyötyy lumisista talvista, jolloin saalistaminen on helpompaa.

Itämeri on paikoin lämmennyt ilmastonmuutoksen vuoksi yli kaksi celsiusastetta. Samalla ilmastonmuutoksen aiheuttama runsastunut sadanta vähentää etenkin meren pintavesien suolapitoisuutta. Veden lämpeneminen lisää sen rehevöitymistä. Nämä muutokset näkyvät kalalajien menestymisessä: esimerkiksi turska lisääntyi Suomen aluevesillä vielä 1980-luvulla, mutta ei enää. **Silakka voi myös hävitä Suomen aluevesiltä**, sillä Itämeren veden lämpötilan nousu, suolapitoisuuden lasku ja rehevöityminen haittaavat silakan lisääntymistä.
Kaloista särkikalat, ahven ja kuha pääosin hyötyvät lämpenevästä vedestä. Haittaa veden lämpenemisestä on etenkin viileissä vesissä eläville kalalajeille kuten nieriälle, lohelle, taimenelle, siialle, mateelle ja harjukselle. Esimerkiksi lohen kasvu hidastuu veden lämpötilan noustessa yli +18 celciusasteen.

Suomessa ilmastonmuutos työntää **lajeja pohjoisemmaksi** ja aikaistaa esimerkiksi muuttolintujen saapumista Suomeen keväisin. Suomen lintukantojen painopiste siirtyy noin 15 kilometriä pohjoista kohti vuosikymmenessä. Osa lintulajeista sopeutuu lauhtuvaan ilmastoon ja kasvattaa levinneisyyttään, osa joutuu vetäytymään yhä pohjoisemmaksi ja elintila käy yhä ahtaammaksi.

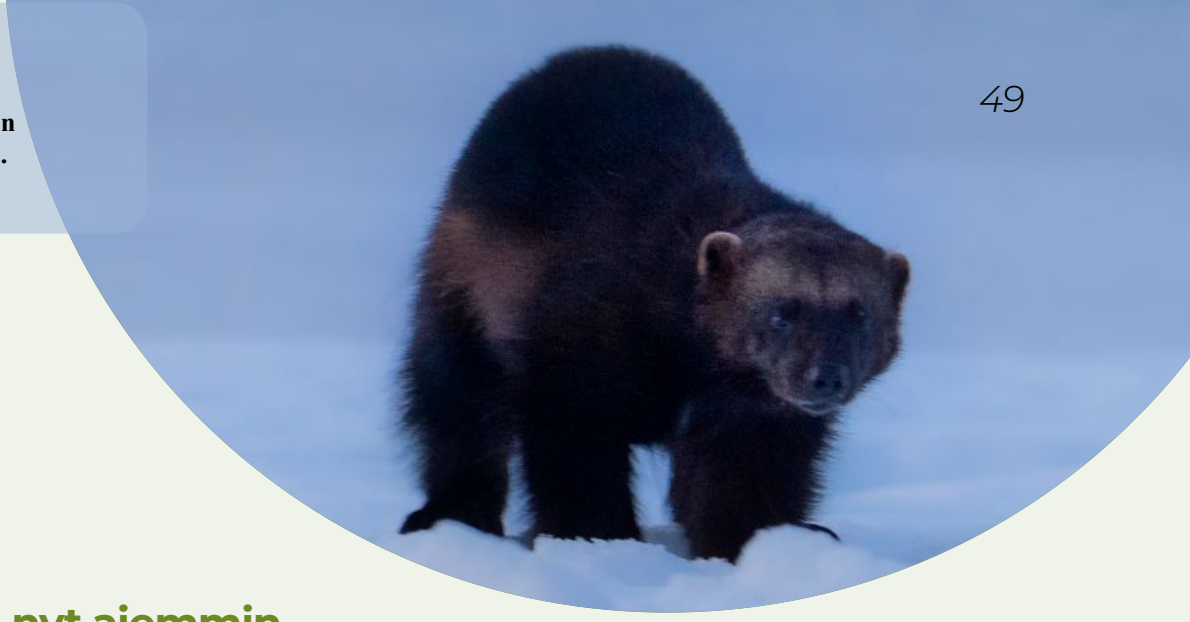

Kuva 17. Lyhenevät talvet vaikeuttavat ahman pesintää Suomessa. Kuva: Olli Leino

Linnut munivat nyt aiemmin

Linnuston muutoksia ilmaston muuttumisen suhteen on seurattu Suomen ohella muun muassa Iso-Britanniassa ja Alankomaissa, joissa tutkimusta muutoksesta on tehty 60 lintulajin osalta 1960-luvulta lähtien. Ilmastonmuutos yhdessä muiden ympäristötekijöiden kanssa on muuttanut lintujen käyttäytymistä ja fysiologiaa ja muuttaa niitä edelleen. Ilmastonmuutoksen seurauksena lähes kaikki tutkimuksessa seuratut lintulajit munivat nykyisin huomattavasti aikaisemmin verrattuna 1960-lukuun. Tällöin esimerkiksi keväisissä peltotöissä voi tuhoutua aiempaa enemmän peltolintujen pesiä. Esimerkiksi tiltaltin muninta on aikaistunut 12 päivää 50 vuoden ajanjaksolla, ja kuusi päivää tästä on ilmastonmuutoksesta johtuvaa, toiset kuusi päivää muiden elinympäristömuutosten vaikutusta.

Peippo, talitiainen ja leppälintu ovat hyötyneet lämpenevästä ilmastosta poikasten määrän kasvulla mitattuna. Ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristötekijöiden vaikutukset näyttävät vievän muutosta samaan suuntaan. Ilmaston lämpeneminen voikin olla kaksinkertainen koettelemus niille lajeille, jotka kamppailevat sopeutuakseen ei-ilmastollisiin ympäristömuutoksiin, kuten kaupungistumiseen, luonnonelinympäristöjen häviämiseen, muihin maankäytön muutoksiin tai vieraslajisten eläinten lisääntymiseen.

Talvehtivien lintujen määrä on lisääntynyt Suomessa. Paksun lumipeitteen talvina, kun lumipeite estää lintuja saamasta ruokaa pelloilta, pelloilla on vähemmän lintuja. Tällöin linnut siirtyvät talvehtimaan asutuksien lähelle. Asutusten lähellä olevat ruokinnat ovat tällöin tärkeä ravintolähde talvehtiville linnuille. Kokonaisuutena asutusalueilla talvehtivien lintujen määrät ovat kuitenkin vähentyneet samalla kun peltoelinympäristöjen lintumäärät ovat kasvaneet. Talvehtivat lajit voivat myös vaihtaa elinympäristöä. Esimerkiksi laulujoutsen ja kalalokki talvehtivat lumettomina talvina paljolti pelloilla, ja runsaslumisina talvina siirtyvät hieman etelämmäksi, esimerkiksi merialueelle.

Kuva 18. Kalalokki muuttaa talvehtimisaluetta tilanteen mukaan: lumettomina talvina se viihtyy pelloilla, runsaslumisina talvina siirtyy merialueille. Kuva: Olli Leino

Eläinten hyvinvointi edistyy ilmastoystävällisesti syömällä

Kestävää ruokajärjestelmää ei voi rakentaa huomioimatta eläinten pitoa, kohtelua ja hyvinvointia. Euroopan Unionin pellolta pöytään -strategia (Farm to Fork Strategy) tavoittelee tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä. Strategian mukaan eläinten hyvinvointi parantaa eläinten terveyttä ja eläinperäisen ruuan laatua, vähentää eläinten lääkitystarvetta ja voi auttaa säilyttämään luonnon monimuotoisuutta.

Eläinperäisen ruuan tuotanto aiheuttaa noin kolmanneksen ihmisen aikaansaamista globaaleista hiilidioksidipäästöistä. Se tuottaa myös runsaasti vahvoja kasvihuonekaasuja, metaania ja typen oksideja. Eläinperäisen ruuan kulutusta on vähennettävä, jotta voimme hillitä visaisten ongelmien – ilmastonmuutoksen, luontokadon, zoonoosien ja mikrobilääkeresistenssin – vaikutuksia.

Eläintuotannon vaiheittainen lopettaminen maailmanlaajuisesti vuosisadan loppuun mennessä (ilman muita päästövähennyksiä) toisi laskennallisesti 25 gigatonnin vuosittaisen vähennyksen ihmistoiminnan aiheuttamiin hiilidioksidipäästöihin. Tämä olisi puolet niistä nettopäästövähennyksistä, jotka tarvitaan lämpenemisen rajoittamiseksi kahteen celciusasteeseen (Eisen ja Brown, 2022). Yksi keinoista ruokkia maapallon väestöä tulevaisuudessa ilman perinteistä eläintuotantoa voi olla solumaatalous, jolla tuotetaan perinteisten kotieläintuotteiden kaltaisia valmisteita soluviljelytekniikkojen avulla.

Ilmastoystävällinen ruokavalio pohjautuu kasviksiin. Ilmasto-opas kehottaa lihaa kuluttavia suosimaan sellaista lihaa, jonka tuotantotavat edistävät maaperän hiilivaraston kasvamista, ravinteiden kierrätystä ja käytön tehokkuutta sekä eläinten laidunnusta. Syömällä lihaa harvoin ja suosimalla lihavalinnoissa laiduntaneen eläimen lihaa tulee samalla edistäneeksi myös eläinten hyvinvointia.

Eläimillä on merkitystä myös kestävän kehityksen kannalta, ja kestävällä kehityksellä on vaikutusta eläimin ja niiden hyvinvointiin. YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa pyritään eläinten laji- ja eläinympäristötason suojeluun ja biologisen monimuotoisuuden ylläpitoon. Eläinyksilön hyvinvointia eli eläimen kokemusta omasta psyykkisestä ja fyysisestä tilastaan huomioidaan kestävän kehityksen ohjelmissa huonommin. Yhden terveyden (One Health) näkökulma on myös alun perin ihmislähtöinen: siinä muita eläimiä arvotetaan ensisijaisesti ihmisen terveyden tekijöinä. Mikäli eläinyksilöiden hyvinvointia ja itseisarvoa ei poliittisissa tavoitteissa huomioida, menetetään samalla mahdollisuuksia parantaa ihmisten ja muiden eläinten yhteistä hyvinvointia. Tutkijat kehottavatkin hallituksia sisällyttämään eläinten hyvinvoinnin kestävän kehityksen ohjelmiin ja ottamaan huomioon eläinten itseisarvon ja edun, kun tehdään eläimiin vaikuttavia poliittisia päätöksiä.

Mikro- ja nanomuovia on kaikkialla

Suomalaistutkimuksessa havaittiin, että nanomuovihiukkaset kulkeutuvat kasvualustasta juuriston kautta lehtisalaattiin ja edelleen salaatilla ruokittuihin mustasotilaskärpäsen toukkiin. Mustasotilaskärpäsen toukkia syötettiin särjille, minkä jälkeen myös särkien maksasta, kiduksista ja suolistosta löytyi nanomuoveja. Niitä ei kuitenkaan päätynyt särkien aivoihin mahdollisesti veriaivoesteen vuoksi.

Nanomuovien mahdolliset haitat eläinten elimistössä eivät ole selvillä. Mikromuoveja taas on löytynyt myös esimerkiksi ihmisen verestä ja istukasta.

Nanomuovit voivat matkata kasveista kaloihin ja edelleen ihmiseen – Suomalaistutkimus osoitti, että muovi kulkeutuu ravintoketjussa ylöspäin. Niko Kettunen, Helsingin Sanomat 9.2022

Lue lisää ilmastonmuutoksesta

Ilmasto-opas (sivuston ylläpitäjät Ilmatieteen laitos, Suomen ympäristökeskus ja Luonnonvarakeskus)

Suomen Ilmastopaneeli edistää tieteen ja politiikan välistä vuoropuhelua ilmastokysymyksissä, antaa suosituksia hallituksen ilmastopoliittiseen päätöksentekoon ja vahvistaa monitieteellistä otetta ilmastotieteissä.

Euroopan komissio: **Farm to Fork Strategy**

Aakkula, J. & Wejberg, H. 17.8.2022. **Kotieläintalouden murros on tulossa pikemmin kuin arvaammekaan – solumaatalous haastaa perinteisen tuotannon**.
Maaseudun Tulevaisuus, yliö.

Eisen, M.B. & Brown, P.O. 2022. **Rapid global phaseout of animal agriculture has the potential to stabilize greenhouse gas levels for 30 years and offset 68 percent of CO2 emissions this century.** PLOS climate.

McLean, N., Kruuk, L., vn der Jeugd, H., Leech, D., van Turnhout, C., van de Pol, M. 2022. **Warming temperatures drive at least half of the magnitude of long-term trait changes in European birds.** PNAS.

Deshpande, P., Lehikoinen, P., Thorogood, R., Lehikoinen, A. 2022. **Snow depth drives habitat selection by overwintering birds in built-up areas, farmlands and forests.** Journal of Biogeography.

Yle Uutiset Tiede, toimittaja Kari Ikävalko, 4.1.2023. **Laihtunut silakka tekee lähtöä kohti suolaisempia vesiä – lämmennyt ja makeampi rannikko tekee monen avainlajin olot vaikeiksi**

Luonnonvarakeskus 2017. **Ilmasto muuttuu – miten se vaikuttaa luonnonvaroihin ja elinkeinoihin?**

Lumiolot vaikuttavat talvehtivien lintujen elinympäristön valintaan. Helsingin yliopiston uutinen 16.3.2022.

Luontokato

Kuva 19. Kolme neljännestä viljelykasveista ja kolmannes kaikesta tuotetusta ruuasta tarvitsee pölyttäjän. Ihmisiltä loppuu ruoka, jos pölyttävät hyönteiset vähenevät. Kuva: Olli Leino

Luontokato heikentää monimuotoisuutta

Luontokato tarkoittaa elonkirjon kapenemista eli luonnon monimuotoisuuden vähenemistä. Se merkitsee eliölajin yksilöiden määrän vähenemistä pahimmillaan sukupuuttoon asti, mutta myös lajien geneettisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien köyhtymistä. Luontokato uhkaa ruokaturvaa, taloutta, terveyttä, elämänlaatua ja lopulta kaikkea elämää maapallolla. Luontokato heikentää eläinten hyvinvointia. Sen seurauksena jokin lajin yksilöt voivat pahimmillaan kuolla sukupuuttoon. Vakavaa uhkaa eläinten hyvinvoinnille aiheutuu perimän kaventumisesta sekä eläinten elinympäristön heikkenemisestä. Maailmanlaajuisesti pahin luontokadon aiheuttaja on ihmisen maankäyttö.

Maailman hallitukset neuvottelivat joulukuussa 2022 uusiksi luontokadon hillinnän tavoitteet. YK:n luontokokouksen osapuolet sopivat, että tavoitteena on suojella 30 % maapallon maa-, sisävesi-, rannikko- ja merialueista. Lisäksi tavoitteena on ennallistaa vähintään 30 prosenttia tilaltaan heikentyneistä maa- ja vesiekosysteemeistä vuoteen 2030 mennessä. Edellisen kerran, vuonna 2010, yhtään neuvoteltua ja sovittua tavoitetta ei kokonaan saavutettu. Lähimmäksi päästiin tavoitteessa suojelualueiden osuudesta. Vuoteen 2020 mennessä piti vähintään 17 % maailman maa- ja sisävesialueista ja 10 % rannikko- ja merialueista säilyttää tehokkaasti ja tasapuolisesti hoidettujen, ekologisesti edustavien ja hyvin kytkettyjen suojelualueiden järjestelmien avulla. Vuoteen 2020 mennessä noin 15 % maailman maa-alueesta oli suojeltu. Tämä on ollut suuri ja nopea muutos ihmisen maankäytössä.

Luontokadon hillinnän kannalta tehokas suojelualue on oikeassa paikassa ja riittävän suuri pitämään lajien populaatiot hengissä. Pienet, erillään toisistaan sijaitsevat suojelualueet voivat auttaa saavuttamaan suojelun pinta-alatavoitteen, mutta eivät välttämättä lopeta luontokatoa. Monien pienillä alueilla elävien populaatioiden ongelmana on, että tietyn koon alapuolella ne ovat alttiita esimerkiksi taudeille, sisäsiitokselle, tulipaloille, salametsästykselle tai olosuhteiden satunnaiselle vaihtelulle.

Ekologisen kestävyyden kriisi uhkaa romahduttaa luonnon kantokyvyn. Ekologinen kestävyyskriisi on Suomen itsenäisyyden juhlarahasto **Sitran** mukaan **megatrendi** eli yksi voimakkaimmin tulevaisuuteemme vaikuttavia kehityskulkuja. Ihmisten toiminta kuormittaa elollista ja elotonta luontoa yli kantokyvyn rajojen ja vaarantaa yhteisen hyvinvoinnin.

Suomen luontopaneelin mukaan luonnon ekosysteemien heikentyminen uhkaa elintärkeiden ekosysteemipalveluidemme tuotantoa sekä ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta. Maailman talousfoorumi on nostanut luontokadon viiden vakavimman ihmiskuntaa uhkaavan riskin joukkoon. Myös Suomen luontotyyppien ja lajiston uhanalaisuustilanne on hälyttävä. Keskeisinä keinoina luontokadon pysäyttämiseksi Suomen luontopaneeli listaa muun muassa luonnonsuojelun määrärahojen kasvattamisen, ekosysteemien tilan säilyttämisen nykyisellään, velvoittavan luontohaittojen ylikompensoinnin, monimuotoisuuden ja työllisyyden samanaikaisen tukemisen, ympäristökasvatuksen lisäämisen ja siirtymisen vähähiiliseen yhteiskuntaan.

Kuudes sukupuuttoaalto on käynnissä

Maailmanlaajuisesti 58 % selkärankaisista eläinyksilöistä on kadonnut viimeisen puolen vuosisadan aikana. Sammakkolajeista uhanalaisia on 40 % ja hyönteislajeista 10 %. Miljoona eläin- ja kasvilajia on vaarassa kuolla sukupuuttoon seuraavina vuosikymmeninä, sillä lajien sopeutuminen ei pysy etenevän ilmastonmuutoksen vauhdissa. 4 000 nisäkäslajin ja niiden populaatioiden **arviointi** maailman suojelualueilla on paljastanut, että tuhannet lajit ovat alisuojeltuja; näillä lajeilla populaatioita on vain kymmenen tai vähemmän. Tärkeintä lajien pitkäaikaisen selviämisen kannalta ei välttämättä ole suojeltujen alueiden suhteellinen osuus maailmassa, vaan se, että luontokatoa hillitsevä suojelualue on oikeassa paikassa ja riittävän suuri tai riittävän hyvin yhteydessä muihin alueisiin.

Hyönteiset ovat nopeita lisääntyjiä ja tehokkaita sopeutujia, mutta ilmastokriisi haasta niidenkin sopeutumiskyvyn. Epätieteellisen, kansalaisten osallistumista hyödyntävän tuulilasi-indeksin mukaan hyönteistenkin kannat saattavat olla laskussa, sillä hyönteisiä näyttää kertyvän autojen tuulilaseihin aiempaa vähemmän. Tanskassa tehdyn **tutkimuksen** mukaan tuulilaseihin tarttuneiden hyönteisten määrä väheni vuosien 1997–2017 aikana 80 prosenttia. Samaan aikaan alueella esiintyvien pääskyjen määrä väheni vastaavasti.

Suomen susikannan geneettinen monimuotoisuus ei yllä suotuisalle tasolle

Geneettisen monimuotoisuuden menetys on yleensä peruuttamatonta. Mitä pienempi yksilöjoukko on, sitä nopeammin geneettinen monimuotoisuus vähenee, kun populaatiosta kuolee yksilöitä, todetaan Suomen susikannan suotuisan suojelutason viitearvotyössä (**Luonnonvarakeskus 2022**). Geneettistä monimuotoisuutta voi tulla takaisin tulomuuton kautta, mutta nykyinen susien tulomuutto ei riitä kompensoimaan populaation monimuotoisuuden heikkenemistä. Suomen susikanta on Luonnonvarakeskuksen mukaan liian pieni säilyttääkseen geneettisen monimuotoisuutensa nykyisellä tasolla pitkällä sekä lyhyellä aikavälillä eli seuraavan viiden susisukupolven (17 vuoden) aikana.

Lisähaastetta tuo se, että susikantamme on jakautunut kahtia: läntinen osakanta on eriytynyt itäisestä kannasta ja läntiset sudet lisääntyvät pääosin keskenään, mikä on kaventanut läntisen osakannan geneettistä monimuotoisuutta. Koska Länsi-Suomen osakanta on yksilömäärällisesti suurempi kuin Itä-Suomen osakanta, vaikuttaa sen alentunut geneettinen monimuotoisuus koko Suomen kannan monimuotoisuuteen alentavasti.

Kuva 20. Luonnonvarakeskuksen kanta-arvion mukaan Suomessa on 295 sutta (2022). Kuva: Olli Leino

Laidunnus edistää eläimen hyvinvointia ja ehkäisee luontokatoa

Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tehokkainta tuetuista maatalouden ilmastotoimista on luonnonmukaisen kotieläintalouden tukeminen. Tutkituista tuista vain luomukotieläintalouden tuki lisäsi maatalous- ja viljelymaiden ympäristössä viihtyvien lintujen lajirunsautta. Erityisen voimakkaasti hyötyivät hyönteissyöjälinnut.

Perinteinen karjanhoito perustuu eläinten laiduntamiseen ja ulkoisten tuotantopanosten rajoittamiseen. Edellä mainitut kuuluvat luonnonmukaisen tuotannon ehtoihin. Luomutuotannon ehdot rajoittavat esimerkiksi kasvinsuojeluaineiden ja hyönteisten torjuntaaineiden käyttöä. Laidunnukseen perustuva karjanhoito, jolla parhaassa tapauksessa ylläpidetään perinnebiotooppeja, voi olla tehokas ympäristönhoitokeino maiseman, uhanalaisten lajien ja ekosysteemien palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi maaseutualueilla.

Laidunnus paitsi auttaa lisäämään luonnon monimuotoisuutta, myös vaikuttaa kasvilajiston valikoitumiseen ja selviytymiseen haastavissa olosuhteissa. Yli 30 vuoden seuranta-ajalla toteutetussa yhdysvaltalaistutkimuksessa havaittiin, että aiemmin korkearuohoista preeriaa laiduntaneiden biisonien palauttaminen laiduntamaan preerialle kaksinkertaisti kasvien monimuotoisuuden. Biisonien laiduntamat monimuotoiset kasviyhteisöt myös kestivät äärimmäistä kuivuutta.

Villiinnyttäminen eli rewilding tarkoittaa Suomen Luonnon Villiinnytysyhdistyksen mukaan suurten villien luontoalueiden ja erilaisten suurten villieläinlajien palauttamista ja suojelua. Yhdistys tavoittelee luonnon omien prosessien palauttamista elvyttämällä esimerkiksi uhanalaisia lajeja. Suuret eläimet ovat usein ekosysteemissään avainlajeja, joiden häviäminen johtaa koko ekosysteemin muuttumiseen. Esimerkiksi Euroopan suurimman, vielä elävän maaeläimen visentin suojeluun ei Euroopassa panosteta riittävästi. Lajia tavataan enää vain pienillä alueilla ympäri Eurooppaa.

Kuva 21. Laidunnus erityisesti perinnebiotoopeilla edistää luonnon monimuotoisuutta.
Kuva: Olli Leino

Luonnonvaraisten eläinten rooli ilmastonmuutoksen hillinnässä voisi olla huomattavasti nykyistä suurempi, arvioivat tutkijat nature climate change -sarjan artikkelissa. Villieläinten roolia hiilikierron hallinnassa on tutkijoiden mukaan aliarvioitu. Luonnonvaraisten eläinlajien sekä eläinten toiminnallisten roolien suojelu ja palauttaminen luontoon, villiinnyttäminen, voi parantaa luonnollista hiilidioksidin talteenottoa ja varastointia. Esimerkiksi suurten kasvinsyöjälajien ansiosta kasvien siemenet leviävät ulosteiden mukana, ulosteet lannoittavat maaperää, ja maan tallaaminen ja tonkiminen vaikuttavat osaltaan siinä viihtyvään kasvilajistoon ja alueen mikroilmaston kautta paikalliseen ekosysteemiin. Arktisten alueiden suurilla sorkkaeläimillä voi olla jopa ikiroudan sulamista ja metaanin vapautumista hillitsevä vaikutus niiden talloessa lunta tiiviiksi, hitaasti sulavaksi kerrokseksi. Villieläimet ja niiden ekosysteemiroolit tulisi nähdä keskeisenä osana luonnollisia ilmastoratkaisuja ilmaston lämpenemisen hillinnässä.

Lue lisää luontokadosta:

Eläintieto.fi:

Visaisten ongelmien seuraukset uhkaavat yhteistä hyvinvointia – muiden lajien toimijuuden huomioiminen on avain parempaan

Eläinten hyvinvoinnin edistyminen auttaa moneen vitsaukseen

Youtube-videosarja: **Luonnonlaitumet eläinten hyvinvoinnin edistäjänä.** Eläinten hyvinvointikeskus 2021.

IPBES The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services

Suomen luontopaneelin julkaisuja 2/2021: **Keskeiset keinot luontokadon pysäyttämiseksi**

Suomen Luontopaneeli on riippumaton, tieteellinen asiantuntijapaneeli, joka tukee luontopolitiikan suunnittelua ja päätöksentekoa. Luontopaneeli kokoaa luonnon monimuotoisuutta koskevaa tutkimustietoa päättäjien, asiantuntijoiden ja kansalaisten hyödynnettäväksi

Wartiovaara, A., Aspivaara, C., Nyman, S. 2023. Megatrendit 2023: Näitä kehityskulkuja emme voi ohittaa. Suomen itsenäisyyden juhalrahasto Sitra. **https://www.sitra.fi/uutiset/megatrendit-2023-naita-kehityskulkuja-emme-voi-ohittaa/**

Research Centre for Ecological Change (REC), Helsingin yliopisto

Møller. A.P. 2020. **Quantifying rapidly declining abundance of insects in Europe using a paired experimental design**. Ecology and Evolution 10(5):2446-2451.

Ratajczak, Z., Collins, S-L., Blair, J.M., Nippert, J.P. 2022. **Reintroducing bison results in long-running and resilient increases in grassland diversity**. PNAS.

Santangeli, A., Lehikoinen, A., Lindholm, T., Herzon, I. 2019. **Organic animal farms increase farmland bird abundance in the Boreal region**. PLOS ONE.

Williams, D.R., Rondinini, C., Tilman, D. 2022. **Global protected areas seem insufficient to safeguard half of the world's mammals from human-induced extinction**. PNAS.

Schmitz, O.J., Sylvén, M., Atwood, T.B., Bakker, E.S., Berzaghi, F., Brodie, J.F., Cromsigt, J.P.G.M., Davies, A.B., Leroux, S.J., Schepers, F.J., Smith, F.A., Stark, S., Svenning, J-C., Tilker, A., Ylänne, H. 2023. **Trophic rewilding can expand natural climate solutions**. Nature climate change.

Aholainen, Saara 4.10.2022. **Australia pyrkii pysäyttämään täysin lajien sukupuuton.** Helsingin Sanomat

Lue lisää luontokadosta:

Vairimaa, Reetta 20.10.2021. **Luontokato uhkaa myös ihmistä: vaarassa ovat ruokaturva, talous, terveys ja elämänlaatu.** Uutinen Helsingin yliopiston verkkosivuilla.

Biologinen monimuotoisuus: mitä se on ja miten sitä tutkitaan? Tieteen päivät 2021, YouTube.

Kotiaho, J. 24.2.2022. **Kestävyysnarratiivi on opeteltava uudelleen**. Tieteessä Tapahtuu 1/2022.

Sihvonen, Pasi 25.11.2021. **Joka yhdeksäs laji on Suomessa uhanalainen – mutta keinot luontokadon hillitsemiseen ovat tiedossa.** Uutinen Helsingin yliopiston verkkosivuilla.

Ruoka loppuu, jos hävitämme hyönteiset – luontokato uhkaa meitä kaikkia, ja siksi jokaisen pitäisi tietää siitä enemmän. Jyväskylän yliopiston verkkosivut (haettu 6.10.2022)

Suomen susikannan suotuisan suojelutason viitearvojen määrittäminen, loppuraportti 2022. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 80/2022, Luonnonvarakeskus.

Luke on kehittänyt työkaluja susikannan suotuisan suojelutason viitearvojen määrittelyyn. Luonnonvarakeskuksen uutinen 19.9.2022

Kysymyksiä ja vastauksia susikannan suotuisan suojelutason viitearvotyöstä. Luonnonvarakeskuksen uutinen 22.9.2022.

Mikrobilääkeresistenssi

Antibiooteille vastustuskykyiset bakteerit ovat tappava uhka

Mikrobilääkeresistenssi tarkoittaa bakteerien kykyä vastustaa yhtä tai useampaa mikrobilääkettä. Mikrobilääkeresistenssistä käytetään myös nimeä antibioottiresistenssi (englanniksi antimicrobial resistance, AMR). Bakteerilla olevan vastustuskyvyn takia antibiootti ei ole tehokas hoitomenetelmä kyseisen bakteerin aiheuttamaan tautiin. Euroopassa arvioidaan yli 35 000 ihmisen kuolevan vuosittain mikrobilääkeresistenssin vuoksi.

Mikrobilääkeresistenssi on vakava ongelma, ja eläinten hyvinvoinnin edistäminen on yksi keinoista sen ehkäisyssä. Euroopan komission koordinoima AMR One Health Network suosittelee, että eläintuottajia tuetaan EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) avulla eläinten hyvinvoinnin edistämisessä, jotta mikrobilääkeresistenssiä voidaan ehkäistä tehokkaasti ja nopeasti.

Mikrobilääkkeiden käyttö eläimille on vähentynyt Suomessa ja EU:ssa

Mikrobilääkkeiden käyttöä eläimille tilastoidaan Suomessa ja koko Euroopassa, ja Euroopan laajuista tilastoa julkaistaan säännöllisesti. Tilastointiyksikkönä käytetään milligrammaa vaikuttavaa ainetta per eläinpopulaatiokorjattu yksikkö eli PCU (Population Correction Unit). Antibioottien myynti suhteutettuna tuotantoeläinten määrään on Suomessa maltillista, kertoo FinResVet-raportti vuodelta 2020. Vuoden 2020 antibioottien myynti, 16,3 mg/PCU, oli matalampi kuin koskaan aikaisemmin Suomessa tilastoitu. Myynti väheni 15 % vuoteen 2019 verrattuna. Lasku johtui ennen kaikkea vähentyneestä antibioottien käytöstä turkiseläinten lääkerehuissa. Ihmisille kriittisen tärkeiden antibioottien myynti pysyi erittäin vähäisenä.

Kuva 22. Mikrobilääkkeiden käyttö tuotantoeläimillä on Suomessa hyvin vähäistä useimpiin EU-maihin verrattuna. Kuva: Tiina Kauppinen

Tuotantoeläinten antibiooteista suurin osa annetaan Suomessa eläimille yksilökohtaisesti. Penisilliini on tuotantoeläimille eniten käytetty antibiootti. Lemmikkien antibioottien myynnin seuranta on toistaiseksi mahdollista vain tablettien osalta. Lemmikkien antibioottitablettien myynti on kymmenessä vuodessa puolittunut. Eniten on vähentynyt ensimmäisen polven kefalosporiinien myynti. Viimeisen vuosikymmenen aikana eläinten mikrobilääkkeiden myynti EU:ssa on vähentynyt yli 40 prosenttia. Vuoden 2022 tammikuussa voimaan tulleella uudella EU-eläinlääkeasetuksella uudistetaan lainsäädäntökehystä ja varmistetaan, että eläinlääkkeitä käytetään paremmin, turvallisemmin ja vastuullisemmin.

Toimenpiteitä mikrobilääkeresistenssin torjumiseksi ovat esimerkiksi antibioottien ennaltaehkäisevän käytön kieltäminen eläinryhmille annettuna, kasvun edistämiseen tai sadon lisäämiseen käytettävien mikrobilääkkeiden laajennettu käyttökielto, mikrobilääkkeiden määräämiselle asetetut ehdot ja jäsenvaltioiden velvollisuus kerätä tietoa mikrobilääkkeiden myynnistä ja niiden käytöstä eläinlajeittain. Näillä toimenpiteillä tavoitellaan tuotantoeläinten ja kalankasvatuksen mikrobilääkkeiden kokonaismyynnin vähentämistä EU:ssa puoleen vuoteen 2030 mennessä. Mikrobilääkeresistenssi ei tunne valtioiden rajoja, minkä vuoksi Euroopan unioniin tuotavien eläinten ja ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläinperäisten tuotteiden pitää noudattaa vaatimuksia, joiden mukaan niitä ei ole käsitelty mikrobilääkkeillä, jotka edistävät eläinten kasvua tai lisäävät satoa, eikä mikrobilääkkeillä, jotka EU on varannut vain ihmiskäyttöön.

Mikrobilääkeresistenssin torjumiseksi on tärkeää kehittää ohjeita, bioturvallisuustoimenpiteitä ja välineitä, joilla voidaan ehkäistä tartuntatautien kehittymistä ja leviämistä eläimissä. Viljelijöitä on tuettava eläinten hyvinvoinnin parantamisessa sekä diagnostisten välineiden saatavuudessa EU:n maatalouspolitiikan kautta.

Mikrobilääkkeitä eläimille vain tarvittaessa, ei ennaltaehkäisevästi

Mikrobilääkkeiden käyttömäärä ei yleensä suoraan kerro eläinten hyvinvoinnin tilasta. Esimerkiksi suomalaisessa broilerituotannossa ei käytetä mikrobilääkkeitä tuotantopolven broilereille. Ihmisen kannalta asia on hyvä, mutta eläimen kannalta tarvetta lääkinnälle voi silti toisinaan olla, sillä myös hyvinvoiva eläin voi sairastua. Ihmisen huostassa olevalla eläimellä on oikeus saada sairauteensa hoitoa, ja toisinaan eläimen sairastuessa eläinlääkärin määräämä oikea hoito sairaudesta toipumiseen ja eläimen hyvinvoinnin turvaamiseen on juuri mikrobilääke. Mikrobilääkkeiden ennaltaehkäisevä käyttö, jossa mikrobilääkkeitä annetaan esimerkiksi rehun tai juomaveden seassa eläinryhmille ilman, että niillä on eläinlääkärin toteamaa mikrobilääkkeen tarvetta, ei ole asianmukaista lääkkeidenkäyttöä. Ennaltaehkäisevällä käytöllä voidaan yrittää esimerkiksi paikata eläinten olosuhteiden tai hoidon puutteita, kuten eläintilojen ahtauden tai likaisuuden aiheuttamia ongelmia. Näissäkin tapauksissa on aina ensin pureuduttava ongelman juurisyihin ja vähennettävä eläinten kokemaa stressiä sekä parannettava eläinten olosuhteita ja hoitoa ennen lääkinnällisiin toimenpiteisiin turvautumista.

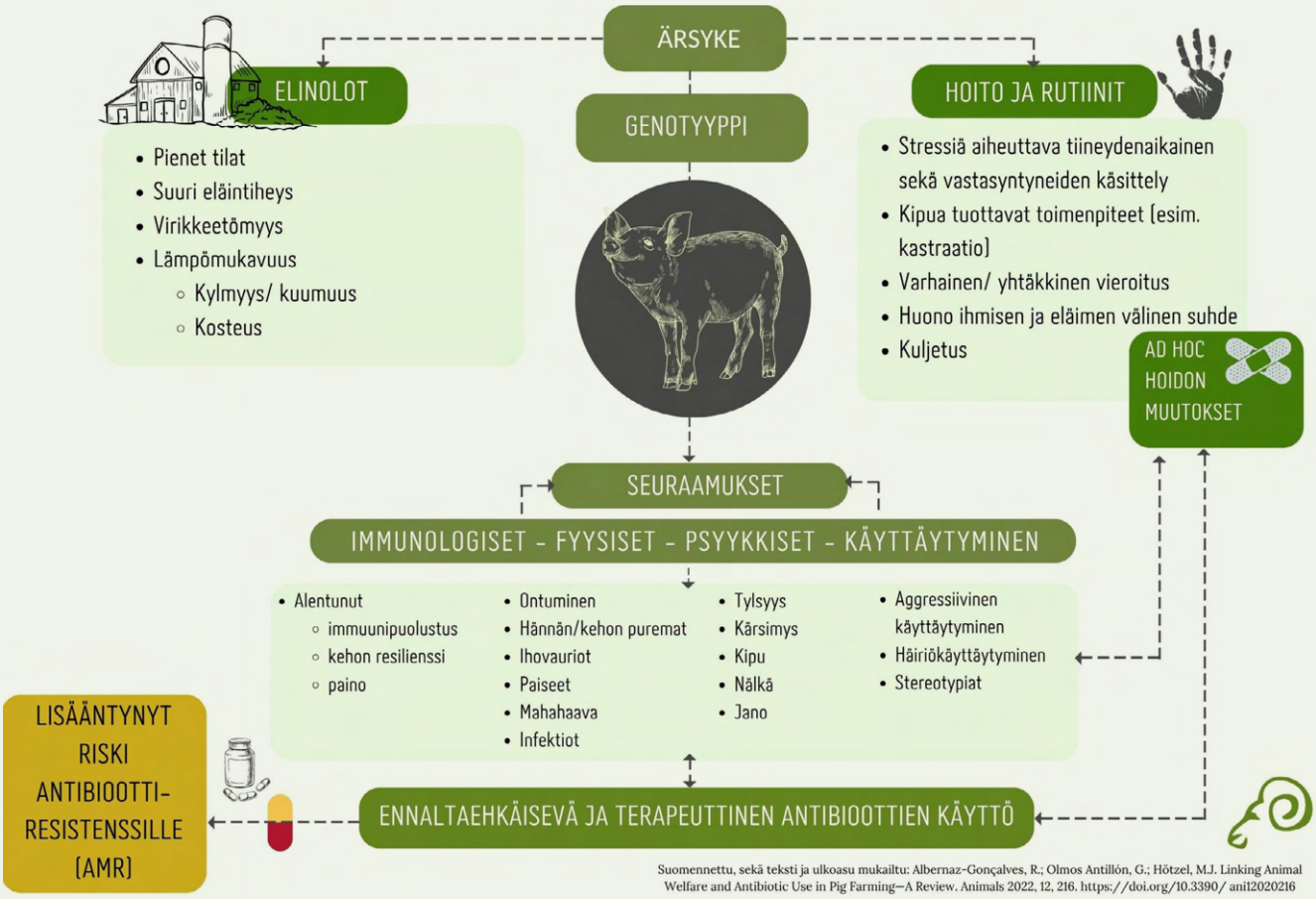

Kuva 23. Mikrobilääkeresistenssin riskitekijät ja seuraamukset sikatuotannossa. Lähde: Albernaz-Goncalves, R. et al. Linking Animal Welfare and Antibiotic Use in Pig Farming – A Review. Animals 2022 12(216).
Kuvan suomeksi toimittanut: Heta Rautiainen.

Lue lisää mikrobilääkeresistenssistä :

Euroopan komissio:

Veterinary medicines and medicated feed
EU Action on Antimicrobial Resistance
AMR One Health Network: Top suggestions for AMR actions

Ruokavirasto:

Mikrobilääkeresistenssi
Moniresistentit bakteerit
Finnish Veterinary Antimicrobial Resistance Monitoring and Consumption of Antimicrobial Agents
FINRES-Vet 2020 -raportti ja raportin tiivistelmä

Luonnonvarakeskus: Tuotantoeläimille tarkoitettujen mikrobilääkkeiden vuosimyynti

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira ja Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta, 2016. Mikrobilääkkeiden käyttösuositukset eläinten tärkeimpiin tulehdus- ja tartuntatauteihin.

European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption (ESVAC); mm. eläinmäärää varten laskettava PCU (population correction unit)

Pennanen, Tiiamari 22.11.2022. Mikrobilääkeresistenssiin kuolee vuosittain 35 000 ihmistä EU:ssa. Lääkärilehti.

Tiedekulma, Helsingin yliopisto 2022. Kaiken maailman terveys -ohjelmasarja Youtubessa: Pelastetaan antibiootit -keskustelu 12.4.2022, Youtube

Tiseo, K., Huber, L., Gilbert, M., Robinson, T.P., Van Boeckel, T.P. 2020. Global Trends in Antimicrobial Use in Food Animals from 2017 to 2030. Antibiotics (Basel) 17;9(12):918.

Virta, Marko 17.11.2021. Antibioottiresistenssi on ”hiipivä pandemia” – siihen voi kuolla tulevaisuudessa enemmän ihmisiä kuin syöpään. Uutinen Helsingin yliopiston verkkosivuilla.

Zoonoosit

Visaiset ongelmat lisäävät zoonoosien leviämisen riskiä

Zoonoosit ovat tartuntatauteja, joiden aiheuttajat voivat siirtyä muista eläimistä ihmisiin ja päinvastoin. Zoonooseja aiheuttavat bakteerit, virukset, alkueläimet, loiset ja muut taudinaiheuttajat, kuten prionit.

Zoonoosit voivat tarttua suoraan tai välillisesti muiden eläinten ja ihmisten välillä. Välillisesti zoonoosit voivat tarttua esimerkiksi elintarvikkeiden, veden tai hyönteisten välityksellä. Monet ihmisten merkittävimmistä tartuntataudeista maailmassa ovat zoonooseja. Niistä osa on lieviä, mutta eräät, kuten HIV, SARS, Ebola, Zika ja SARS-CoV-2, ovat ihmisille hengenvaarallisia. Zoonoosien puhkeamisen ja ihmisiin leviämisen **riskiä lisäävät** globaalit toimitusketjut, elinympäristön pirstoutuminen, metsien tilan huonontuminen, maankäytön muutokset, ilmastonmuutos sekä ihmisten lisääntynyt liikkuminen.

Suomessa alkoi kesällä 2023 levitä **lintuinfluenssa** ensin luonnonvaraisissa linnuissa. Lintuinfluenssavirus levisi myös turkistarhoille tarttuen linnuista turkiseläimiin. Tautiin kuolleiden luonnonvaraisten lintujen lisäksi epidemian uhreja ovat sadat tuhannet turkiseläimet, joita on määrätty lopetettaviksi taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Ruokavirasto on määrännyt kaikki minkit, ketut ja supikoirat lopetettavaksi niiltä turkistarhoilta, joilla on todettu lintuinfluenssatartunta. Lintuinfluenssavirus ei ole syyskuun 2023 loppuun mennessä levinnyt Suomessa siipikarjatiloille tai muuntunut niin, että se kykenisi tarttumaan ihmiseen. Riskinä kuintekin on, että ihmisen ja turkiseläimen influenssavirukset kohtaavat ja virus muuntuu ihmiseen tarttuvaksi.

Suomessa zoonoositilanteesta tiedottaa **zoonoosikeskus**. Keskuksen **asiantuntijakatsaukset** tarjoavat ajankohtaista tietoa zoonoositilanteestamme. Niissä tarkastellaan taudinaiheuttajien esiintymistä eläimillä Suomessa sekä muiden eläinten merkitystä zoonoositartuntoihin ihmisillä. Nopeus, jolla uudet villieläinten välittämät taudit tartuttavat ihmisiä, on kasvanut tasaisesti viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Luontokadon ehkäisy ja luonnon ennallistaminen on kuitenkin harvoin keskustelussa, kun puhutaan pandemioista. Virukset, kuten maailmanlaajuinen koronaviruspandemia ja äskettäinen apinarokon puhkeaminen, ovat lisänneet tarvetta ennustaa, milloin ja missä taudinpurkaukset ovat todennäköisiä.

Taulukko 2. (1/4)
Tärkeimmät zoonoosit maailmassa (aakkosjärjestyksessä) maailman eläinterveysjärjestö OIE:n (nyk. WOAH) mukaan.
Lähde: Tarazona et al. Human Relationships with Domestic and Other Animals: One Health, One Welfare, One Biology. Animals 2019 10(1).

Zoonotic Disease	Organism	Main Reservoirs
Animal influenza	Influenza A viruses	Pigs, poultry, humans
Anthrax	*Bacillus anthracis*	Livestock, environment, wild animals
Avian influenza	Influenza A viruses	Poultry, ducks
Bovine tuberculosis	*Mycobacterium bovis*	Cattle
Brucellosis	*Brucella* spp.	Cattle, goats, sheep, pigs
Campylobacteriosis	*Campylobacter* spp.	Poultry, other farm animals
Crimean-Congo haemorrhagic fever (CCHF)	CCHF virus	Livestock, ticks
Cryptosporidiosis	*Cryptosporidium* spp .	Cattle, sheep, pets
Cysticercosis/Taeniasis	*Taenia* spp.	Cattle, pigs
Erysipeloid	*Erysipelothrix rhusiopathiae*	Pigs, fish, environment
Fish tank/swimming pool granuloma	*Mycobacterium marinum*	Fish
Glanders	*Burkholderia mallei*	Horse, donkey, mule
Haemorrhagic colitis and haemolytic uraemic syndrome (HUS)	Shiga toxin-producing E. coli	Ruminants

Taulukko 2. (2/4)
Tärkeimmät zoonoosit maailmassa (aakkosjärjestyksessä) maailman eläinterveysjärjestö OIE:n (nyk. WOAH) mukaan.
Lähde: Tarazona et al. Human Relationships with Domestic and Other Animals: One Health, One Welfare, One Biology. Animals 2019 10(1).

Zoonotic Disease	Organism	Main Reservoirs
Animal influenza	Influenza A viruses	Pigs, poultry, humans
Anthrax	*Bacillus anthracis*	Livestock, environment, wild animals
Avian influenza	Influenza A viruses	Poultry, ducks
Bovine tuberculosis	*Mycobacterium bovis*	Cattle
Brucellosis	*Brucella* spp.	Cattle, goats, sheep, pigs
Campylobacteriosis	*Campylobacter* spp.	Poultry, other farm animals
Hendra virus infection	Hendra virus	Horses, bats
Hepatitis E	Hepatitis E virus	Pigs, wild boar, deer
Hydatid disease	*Echinococcus granulosus*	Dogs, sheep
Leptospirosis	*Leptospira* spp.	Ruminants
Listeriosis	*Listeria* spp.	Cattle, sheep
Louping ill	Louping ill virus	Sheep, grouse
Lyme disease	*Borrelia burgdorferi*	Sheep, ticks, rodents, deer, small mammals
Lymphocytic choriomeningitis	Lymphocytic choriomeningitis virus (LCMV)	Rodents
Orf	Orf virus	Sheep, goats

Taulukko 2. (3/4)
Tärkeimmät zoonoosit maailmassa (aakkosjärjestyksessä) maailman eläinterveysjärjestö OIE:n (nyk. WOAH) mukaan.
Lähde: Tarazona et al. Human Relationships with Domestic and Other Animals: One Health, One Welfare, One Biology. Animals 2019 10(1).

Zoonotic Disease	Organism	Main Reservoirs
Animal influenza	Influenza A viruses	Pigs, poultry, humans
Anthrax	*Bacillus anthracis*	Livestock, environment, wild animals
Avian influenza	Influenza A viruses	Poultry, ducks
Bovine tuberculosis	*Mycobacterium bovis*	Cattle
Brucellosis	*Brucella* spp.	Cattle, goats, sheep, pigs
Campylobacteriosis	*Campylobacter* spp.	Poultry, other farm animals
Ovine chlamvdiosis	*Chlamydia abortus*	Sheep, farm animals
Pasteurellosis	*Pasteurella* spp.	Dogs, cats, many mammals
Psittacosis	*Chlamydia psittaci*	Psittacine birds, poultry, ducks
Q fever	*Coxiella burnetii*	Cattle, sheep, goats, cats
Rabies	Rabies virus and other lyssaviruses	Cattle, horses, dogs, foxes, haematophagous bats, cats
Rat bite fever	*Streptobacillus moniliformis*	Rats
Rift Valley fever	Rift Valley fever virus	Cattle, goats, sheep
Ringworm	Dermatophyte fungi	Many animal species

Taulukko 2. (4/4)
Tärkeimmät zoonoosit maailmassa (aakkosjärjestyksessä) maailman eläinterveysjärjestö OIE:n (nyk. WOAH) mukaan.
Lähde: Tarazona et al. Human Relationships with Domestic and Other Animals: One Health, One Welfare, One Biology. Animals 2019 10(1).

Zoonotic Disease	Organism	Main Reservoirs
Animal influenza	Influenza A viruses	Pigs, poultry, humans
Anthrax	*Bacillus anthracis*	Livestock, environment, wild animals
Avian influenza	Influenza A viruses	Poultry, ducks
Bovine tuberculosis	*Mycobacterium bovis*	Cattle
Brucellosis	*Brucella* spp.	Cattle, goats, sheep, pigs
Campylobacteriosis	*Campylobacter* spp.	Poultry, other farm animals
Salmonellosis	*Salmonella* spp.	Poultry, farm animals
Streptococcal sepsis	*Streptococcus suis*	Pigs
Streptococcal sepsis	*Streptococcus zooepidemicus*	Horses
Tickborne encephalitis	Tickborne encephalitis virus	Rodents, small mammals, livestock
Toxocariasis	*Toxocara canis/catis*	Dogs, cats
Toxoplasmosis	*Toxoplasma gondii*	Cats, ruminants
Trichinellosis	*Trichinella spiralis*	Pigs, wild boar
Zoonotic diphtheria	*Corynebacterium ulcerans*	Cattle, farm animals, dogs

Stressaantunut eläin tuottaa paljon taudinaiheuttajia

Hyvinvoiva eläin kestää paremmin taudinaiheuttajia, joita me kaikki kannamme koko ajan mukanamme. Pitkittynyt, kroonistunut, voimakas tai sietokynnyksen ylittävä stressi alentaa vastustuskykyä ja saa taudin puhkeamaan. Eustressi eli hyvä stressi auttaa selviytymään tiukoista tilanteista, mutta huono eli distressi rasittaa liiallisesti ja estää toipumisen.
Eläimen krooninen stressi tarkoittaa paitsi eläimen heikkoa hyvinvointia, myös sitä, että sen vastustuskyky voi pettää, jolloin se itse sairastuu ja levittää taudinaiheuttajia muihin. Ihmisen tehtävänä on huolehtia muiden eläinten hyvinvoinnista niiden itsensä vuoksi, mutta myös oman terveytemme ja hyvinvointimme turvaamiseksi.

Kuva 24. Hedelmälepakko on ihmiseenkin tarttuvan Hendra-viruksen isäntälaji. Kuva: Flickr.com

Stressialtistuksen välttäminen auttaa immuniteettia pysymään toimivana ja vastustamaan taudinaiheuttaja, jolloin kestämme paremmin terveinä. Stressaantumattomina myös levitämme vähemmän taudinaiheuttajia toisillemme.
Luonnonvaraisten eläinten luonnollisten elinympäristöjen säilyttäminen ja palauttaminen voi estää villieläimistä peräisin olevia taudinaiheuttajia leviämästä kotieläimiin ja ihmisiin. Tietyt lepakkolajit ovat isäntiä ihmisille vaarallisille viruksille, kuten raivotauti-, Nipah- ja Hendra-viruksille. Lepakot eivät itse juuri sairastu kantamistaan viruksista, vaan ovat eläneet esimerkiksi koronavirusten kanssa vuosituhansia. Koronavirustaudin sen sijaan on **osoitettu** tarttuvan ihmiseen esimerkiksi tarhatuista minkeistä ja lemmikkihamstereista. Euroopan elintarviketurvallisuusvirasto EFSA:n mukaan tarhatuilla minkeillä on tuotantoeläinlajeistamme suurin todennäköisyys saada tartunta ihmisiltä tai muilta eläimiltä ja edelleen levittää SARS-CoV-2:ta. Vuonna 2021 euroopan minkkitiloilla oli 44 ilmoitettua koronataudin purkausta ja vuonna 2022 kuusi, **EFSA raportoi**.

Australialaistutkimus tarjoaa esimerkin lajien luontaisten elinympäristöjen säilyttämisen tarpeellisuudesta. Tutkijat seurasivat 25 vuotta hedelmälepakoita sekä niiden luontaisia talvehtimiselinympäristöjä, kukkivia eukalyptusmetsiä. Tutkimuksen päälöydös oli, että ihmisillekin tappavan Hendra-viruksen leviämisen ehkäisemiseksi on olennaisen tärkeää säilyttää lepakoiden luontaiset talvehtimisympäristöt kukkivine eukalyptusmetsineen. Kun hedelmälepakoiden talvehtimisympäristöt, eukalyptusmetsät, hävitetään ihmisen viljelysmaaksi tai kaupunkirakentamisen alta, lepakoiden populaatiot hajoavat ja lepakot siirtyvät ravinnonhakuun lähemmäksi ihmisiä maatalous- ja kaupunkiympäristöihin. Lepakot stressaantuvat luontaisten elinympäristöjensä häviämisestä ja tuottavat stressaantuessaan enemmän virusta, kuin ne tuottavat eläessään luontaisessa elinympäristössään eukalyptusmetsässä.

Tutkijat arvelivat, että lepakoiden pitää niukan ravintotilanteen vuoksi säästää energiaa, eikä sitä siksi riitä esimerkiksi normaalin immuniteetin ylläpitoon. Stressaantuneet lepakot levittävät viruksia, ja Hendra-virusten tiedetään toisinaan leviävän hedelmälepakoiden virtsan ja ulosteiden kautta hevosiin ja hevosista vuorostaan ihmisiin. Myös El Niño -ilmiöllä havaittiin olevan osuutta asiaan, sillä sen aiheuttaman kuivuuden vuoksi eukalyptuspuiden kukkasilmut kuivuivat, eivätkä puut kukkineet normaalisti. Tällöin lepakoilla ei ollut kukkien mettä ravintonaan, vaan niiden oli lähdettävä ravinnonhakuun muualle. Kun eukalyptuspuut kukkivat, taudinaiheuttajan leviäminen lakkasi kokonaan. Tutkijoiden viesti pandemioiden synnyn ennaltaehkäisemiseksi on säilyttää luonnonvaraisten eläinten luontaiset elinympäristöt, mikä ehkäisee samalla luontokatoa.

Lemmikeistä sisältöä koronan kurittamaan elämään

Argentiinalaistutkimuksessa todettiin, että lemmikinomistajat kokivat lemmikin tuovan sisältöä ja merkitystä elämään erityisesti koronan aikaan. Lemmikit toivat iloa ja sisältöä etenkin yksin asuville. Kanadalaisen tutkimuksen mukaan pienituloisilla kissanomistajilla oli usein vaikeuksia saada kissaa eläinlääkäriin liian suurten kustannusten vuoksi. Toisaalta osa kissanomistajista karsi omia menojaan ja vei mieluummin kissan eläinlääkäriin oman talouden kustannuksella. Ystäviltä ja sukulaisilta sai taloudellista, mutta myös henkistä tukea, joka koettiin koronan aikana tärkeäksi.

Kuva 25. Lemmikit antoivat sisältöä ja merkitystä ihmisille erityisesti koronaeristyksen aikaan. Kuva: Olli Leino

Lue lisää zoonooseista:

Ruokavirasto: **Zoonoosikeskus**

Tiedekulma, Helsingin yliopisto 2022. **Kaiken maailman terveys -ohjelmasarja** **Youtubessa:** **Pandemian anatomia -keskustelu** 5.4.2022, Youtube

Tarazona, A.M., Ceballos, M.C., Broom, D.M. 2019. **Human Relationships with Domestic and Other Animals: One Health, One Welfare, One Biology.** Animals 24;10(1):43.

One Health Finland on eri alojen ammattilaisten yhteisö, joka järjestää poikkitieteellisiä kohtaamisia yhteisen (ihminen, muut eläimet ja ympäristö) hyvinvoinnin ympärillä.

Planetaarisen hyvinvoinnin opintoja voi suorittaa maksutta Jyväskylän avoimessa yliopistossa.

EFSA Journal 2023;21(2):7822. **SARS-CoV-2 in animals: susceptibility of animal species, risk for animal and public health, monitoring, prevention and control.**

Mitä voimme tehdä visaisten ongelmien puristuksessa?

Keinoja haastavan tilanteen parantamiseksi on olemassa.

Voimme pyrkiä vähentämään tuotantoeläintemme stressitasoa ja edistämään siten eläinten hyvinvointia ja vähentämään mikrobilääkkeiden käyttötarvetta.

Voimme lisätä eläinten hyvinvointia tarjoamalla niille positiivisia kokemuksia.

Voimme kasvattaa ja käyttää vähemmän elämiä, antaa niille enemmän elintilaa ja järjestää niille mahdollisuuden lajinmukaiseen käyttäytymiseen ja elinympäristöön.

Luonnonvaraisten eläinten elinvoimaa ja hyvinvointia uhkaavat ennen kaikkea ilmastonmuutos ja ihmisen toiminnan aiheuttama luontokato, joiden hillintään meidän jokaisen on osallistuttava myös oman olemassaolomme turvaamiseksi.

POLITIIKKA JA TALOUS

Kuva 26: Tiina Kauppinen

Politiikka ja talous

(Julkaistu 30.4.2021)

Eläinten hyvinvointi kietoutuu talouteen ja politiikkaan etenkin silloin, kun on kyse tuotantoeläimistä. Eläintuotannossa on esimerkiksi käytössä lukuisia viljelijätukia, ja taloudelliset tuet ovat tärkeitä suomalaisen eläintuotannon kannattavuudelle. Vuonna 2019 Suomen hallituksen toimintasuunnitelmaan, **Marinin hallitusohjelmaan**, *kirjattiin useita eläinten hyvinvointiin vaikuttavia uudistuksia, joista osa toteutui hallituskauden aikana. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa kerrotaan tarkemmin politiikka- ja taloustoimien kytköksistä eläinten hyvinvointiin.*

Sisältö

Johdanto 72

Hallitusohjelmat 73
Hallitusohjelmaan 2019 kirjatut keinot ja tehdyt toimet eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi 74
Hallitusohjelmaan 2023 kirjatut keinot ja tehdyt toimet eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi 76

Eläinten hyvinvointiin liittyvät kansalliset strategiat 79

Eläintuotannon tuet 80
Investointituet 81
Eläinten hyvinvointikorvaus 82
Luonnonmukaisen tuotannon korvaus 83

Eläintuotteiden kulutus ja menekin edistäminen 85
Eläintuotteiden kulutus 85
Eläintuotteiden markkinointiväittämät ja laatujärjestelmät 87
Eläintuotteiden markkinointiväittämät ja laatujärjestelmät 87
Kansallinen eläinten hyvinvointimerkki 88
EU:n eläinten hyvinvointimerkki 89

Eläinten hyvinvointitoimijoita 90

EU:n eläinten hyvinvointipolitiikka 91
Eroon häkkikasvatuksesta 92
Eurooppa-neuvoston päätelmät eläinten hyvinvoinnista 93

Kansainvälinen eläinten hyvinvointipolitiikka 94
Business Benchmark 94

Vieraskynä Leena Suojala, Eläinten hyvinvoinnin rooli maatalouspolitiikassa kasvaa 95

Johdanto

Eläinten hyvinvointikorvauksen, tiettyjen investointitukien sekä luonnonmukaisen tuotannon korvauksen ehdoissa on eläinsuojelusäädösten vähimmäisvaatimukset ylittäviä vaatimuksia eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tukien avulla on mahdollista parantaa tuotantoeläinten hyvinvoinnin tilaa Suomessa. Eläinten hyvinvointikorvaukset ovat suosittuja tuottajien keskuudessa. Niitä maksettiin suomalaisille viljelijöille reilut 61 miljoonaa euroa vuonna 2019 ja 68 miljoonaa euroa vuonna 2021. Luonnonmukaisen tuotannon korvauksia (sekä luonnonmukainen eläin- että kasvituotanto) maksettiin vajaat 56 miljoonaa euroa vuonna 2019. Vuoden 2023 talousarvion eläinten hyvinvointikorvausten määräraha on 74 miljoonaa euroa. Euroopan unionin rahoitusosuus eläinten hyvinvointikorvauksesta vuonna 2022 oli 42 prosenttia.

Ravintomenoistamme vajaa puolet kuluu eläinperäisiin tuotteisiin. Keskimääräinen suomalainen kulutti vuonna 2019 lihaa noin 80 kg ja vuonna 2021 noin 79 kg. Lihankulutus on hienoisessa laskussa. Kuluttajakansalaisten on mahdollista omista lähtökohdistaan tehdä päätöksiä ja arvioida eläinten hyvinvointitoimien riittävyyttä. Tästä huolimatta kansalaisilla ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa, jotta ruokakaupassa voitaisiin tehdä valintoja paremman eläinten hyvinvoinnin puolesta.

Kananmunissa voi valita kanan tuotanto-olojen perusteella neljän tuotantotavan väliltä: virikehäkki-, lattia-, ulko- tai luomukanan munia. Tuotantotavat kertovat paitsi kanamunan hinnasta, myös kanojen elinolosuhteista. Maitotuotteisiin on meijeriyritysten ja vähittäiskaupan toimesta saatu aikaan lehmän olosuhteista ja resursseista kertovia brändejä. Vapaan lehmän maito -sanat maitopurkissa kertovat lehmän elävän kytkemättömänä pihattonavetassa, ja joissakin brändeissä vapaus sisältää myös ulospääsyn ja laidunnuksen. Lihalaaduissa ei ole nimenomaan eläinten hyvinvoinnista kertovia tuotemerkkejä, vaikkakin luomulihaa ostamalla voi varmistaa eläinten eläneen väljemmissä ja virikkeellisimmissä olosuhteissa ja päässeen jossain vaiheessa elämäänsä ulos.

Kiinnostus hyönteisten käytön mahdollisuuksista ihmisten ravinnoksi on alkuinnostuksesta hieman hiipunut. Hyönteisten hyvinvointiin vaikuttavat seikat tulee selvittää ennen niiden suurimittaista tuotantoa ihmisten ravinnoksi ja eläinten rehuksi.

Toisin kuin edelliseen hallitusohjelmaan, Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan on vuonna 2019 kirjattu useita eläinten hyvinvointia edistäviä toimia, ja osa niistä on toteutettu. Myös media käsittelee eläinten hyvinvointia ja oikeuksia yhä useammin. Toivomus eläinten perusoikeuksien lisäämisestä Suomen perustuslakiin on esitetty.

Raportin tässä osassa kerrotaan eläinten hyvinvointiin kytkeytyvistä politiikan ja talouden toimista. Eläinten hyvinvointitoimijoiden lista on päivitetty, mikäli toimijoissa on tapahtunut muutoksia; muuten toimijoiden osalta viitataan edellisiin Eläinten hyvinvointi Suomessa -raportteihin (2012 ja 2016).

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen. Vieraskynäkirjoittajana raportin tässä osassa on tuotantoeläinten terveyden ja hyvinvoinnin asiantuntija Leena Suojala Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitosta.

Hallitusohjelmat

Pääministeri **Juha Sipilän hallitusohjelmassa** vuodelta 2015 ei ollut tavoitteita eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi. Sipilän hallitusohjelmaan oli kirjattu kansallisesta lisäsäätelystä pidättäytyminen EU-säädösten toimeenpanossa sekä maataloutta haittaavien säädösten perkaaminen. Tuotantoeläimiä suoraan koskevia hyvinvointisäädöksiä ei Sipilän hallituksen toimikaudella käsitelty. Eläinten hyvinvointivalvontaa sen sijaan kevennettiin täydentävien ehtojen valvonnoissa rajaamalla valvonta koskemaan vain EU-lainsäädännön vähimmäisvaatimuksia; toisin sanoen kansallisten, EU-säädöksiä tiukempien hyvinvointivaatimusten rikkomuksista ei tule tuottajalle seuraamuksia, jos EU-vaatimukset täyttyvät.

Viranomaisvalvonnoissa ei myöskään enää valvota pelkästään kansallisiin säädöksiin kirjattuja eläinten hyvinvointivaatimuksia. Sipilän hallituksen kaudella arvioitiin kotimaisen ruuantuotannon kilpailukykyä, vastuullisuutta, markkina- ja kuluttajalähtöisyyttä ja riittävyyttä huoltovarmuuden näkökulmasta **Ruoka2030 -ruokapoliittisessa selonteossa.** Selonteko sisältää useita eläinten hyvinvointiin liittyviä kirjauksia.

Pääministeri **Sanna Marinin hallituksen ohjelman** 19.12.2019 kohdassa 3.1. *Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi* yhdeksäntenä tavoitteena oli eläinten hyvinvoinnin parantaminen. Hallitusohjelmaan kirjatut 12 hyvinvoinnin parantamisen keinoa esitellään tässä lisämaininnoin, mikäli asia on hallituskauden aikana edennyt.

Hallitusohjelmaan 2019 kirjatut keinot ja tehdyt toimet eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi

1. Viime vaalikaudella eduskunnan käsittelyssä ollutta esitystä laiksi eläinten hyvinvoinnista täydennetään siten, että lain perusteluissa tunnistetaan eläimen itseisarvo ja mahdollistetaan eläinten lajityypillinen käyttäytyminen.

Hallituksen esityksen (154/2018) yksityiskohtaisiin perusteluihin sisältyi jo edellisellä vaalikaudella eläinten **itseisarvon** tunnistaminen esimerkiksi seuraavasti: ”Eläinten kunnioittamisen taustalla on ajatus siitä, että eläimellä on itseisarvo, joka on riippumaton eläimen arvosta ihmiselle. Eläimen itseisarvo tarkoittaa sitä, että eläin itsessään on arvokas. Itseisarvon vastakohta on välinearvo. Eläimellä on välinearvoa ihmiselle, jos ihminen hyötyy eläimestä jollain tavalla: välinearvoa on esimerkiksi tuotantoeläimillä, seura- ja harrastuseläimillä, koe-eläimillä ja sirkuseläimillä. Eläimen itseisarvo on kuitenkin riippumaton siitä, hyötyykö ihminen eläimestä: myös ihmiselle hyödyttömillä eläimillä ja ihmiselle haitallisilla tuhoeläimillä on itseisarvo. Voidaan sanoa, että eläimen itseisarvolla tarkoitetaan eläimen moraalista statusta.”

Eläinten **lajityypillisen käyttäytymisen** mahdollistamisesta hallituksen esityksessä (154/2018) todettiin muun muassa seuraavasti: ” Eläimen hyvinvointiin vaikuttaa myös merkittävästi eläimen mahdollisuus toteuttaa sille lajityypillistä käyttäytymistä. Eläintenpidossa on vaikeaa tai epätoivottavaa tyydyttää kaikkia eläinten lajityypilliseen käyttäytymiseen kuuluvia tarpeita, kuten lisääntymistarvetta tai esimerkiksi reviirin puolustamiseen liittyvää käyttäytymistä. Eläimellä tulisi kuitenkin olla mahdollisuus toteuttaa riittävässä määrin sellaisia sisäsyntyisiä käyttäytymistarpeitaan, joiden estyminen aiheuttaa eläimelle stressiä ja turhautumista. Sen vuoksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi vaatimus siitä, että eläimellä tulisi olla mahdollisuus toteuttaa tiettyjä olennaisia käyttäytymistarpeitaan. Olennaisten käyttäytymistarpeiden tyydyttäminen tulisi ottaa huomioon eläinten hoidossa, kohtelussa ja eläinten pitopaikkojen suunnittelussa.”

Perustuslakivaliokunta ja ympäristövaliokunta antoivat lakiesityksestä lausunnot maa- ja metsätalousvaliokunnalle, joka laati lakiesityksestä mietinnön. Eduskunta hyväksyi lain eläinten hyvinvoinnista Marinin hallituskauden päätteeksi maaliskuussa 2023.

2. Asetetaan asiantuntijatyöryhmä selvittämään, miten voidaan tukea sika-alan tavoitetta porsitushäkeistä luopumiseksi. Uusien parsinavetoiden rakentamisesta luovutaan.

Asiantuntijaryhmä asetettiin sika-alan tueksi selvittämään porsitushäkeistä luopumista. Vapaaporsitustyöryhmän työ valmistui vuoden 2020 aikana. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella on Helsingin yliopistossa käynnistetty Tulevaisuuden vapaaporsitus -tutkimushanke.

Uuden parsinavetan rakentaminen kielletään uuden eläinten hyvinvointilain voimaantulon myötä. Investointituen hakeminen uuden parsinavetan rakentamiseksi tai vanhan parsinavetan laajentamiseksi ei ole enää ollut mahdollista 16.10.2018 lähtien. Edelleen on kuitenkin mahdollista saada julkista tukea vanhan parsinavetan peruskorjaukseen ilman parsipaikkojen lisäämistä ja navetan laajennusta.

3. Maatalouden kannattavuutta tarkastelevan työn yhteydessä selvitetään mahdollisuudet vahvistaa siirtymää insentiiveillä.

Maatalouden kannattavuuden parantamisen tavoitteita on asetettu hallitusohjelman kohdassa 3.4.2 Maatalous.

4. Selvitetään mahdollisuudet luopua porsaiden kastraatiosta ja taataan riittävä kivunlievitys kivuliaissa toimenpiteissä.

Kirurginen kastraatio on Suomessa yhä laajasti käytössä sianlihan tuotannossa. Karjuporsaiden kastraatiosta luopumisen vaihtoehtoja on kuitenkin selvitetty, ja maa- ja metsätalousministeriön asettama työryhmä on jatkanut selvitystyötä laajaa-alaisella kokoonpanolla. Maa- ja metsätalousministeriön linjauksen mukaan uuden eläinten hyvinvointilain voimaantullessa porsaille on kirurgisen kastraation yhteydessä annettava kipulääkettä. Neljän vuoden siirtymäajalla lain voimaantulosta tullaan kirurgisen kastraation yhteydessä vaatimaan kipulääkityksen lisäksi puudutus. Kirurginen kastraatio kielletään kokonaan 12 vuoden siirtymäajalla.

Hallituksen esityksessä eläinten hyvinvointilaiksi edellytetään kivunlievityksen käyttämistä kivuliaiden toimenpiteiden yhteydessä. Kivunlievitystä ei kuitenkaan tarvitsisi antaa, jos toimenpiteestä aiheutuva kipu on lievää ja hetkellistä tai jos toimenpide ei esimerkiksi hätätilanteen takia siedä viivytystä. Kivunlievityksellä tarkoitettaisiin kipulääkitystä, puudutteiden tai anestesian käyttöä. Kivunlievityksen vaatimuksista kunkin toimenpiteen yhteydessä tullaan säätämään tarkemmin asetustasolla.

5. Kehitetään tukijärjestelmää eläinten hyvinvointia parantaviin investointeihin, jotka menevät lain vaatimuksia pidemmälle tai toteuttavat lain määräykset ennen säädettyä siirtymäaikaa.

Eläinten hyvinvointia edistävien investointien tukitasoa nostettiin jo vuonna 2016 edellisen hallituksen aikana 30:stä 35 prosenttiin. Vapaaporsituksen tilantarve ja siten kustannus on suurempi kuin häkkiporsituksen. Vapaaporsituskarsinan tukikelpoista pinta-alaa lisättiin maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (262/2019) 20 prosentilla vuonna 2019.Samalla vahvistettiin tukikelpoisten yksikkökustannusten määrä 1 800 euroon porsituskarsinaa kohden, kun häkkiporsitussikala muutetaan vapaaporsitussikalaksi.

Edelleen tuetaan myös häkkiporsitussikaloiden rakentamista, mutta pienemmällä investointituella kuin vapaaporsitussikaloita. Hallitusohjelman mukainen työryhmä esitti vapaaporsituksen määritelmäksi, että ensikko tai emakko pidetään vapaana ennen porsimista, koko porsimisajan ja sen jälkeen koko imetysajan. Työryhmä esitti myös, että jatkossa tukea myönnettäisiin vain sellaisiin porsitussikaloiden laajennus- ja uudisrakennusinvestointeihin, joissa toteutetaan määritelmän mukaista vapaaporsitusta. Tämä ohjaisi tuotantoa kohti tavoitetta vapaaporsitukseen siirtymiseksi. Investointitukea voi saada myös häkkikanaloiden muuttamiseksi lattiakanaloiksi. Hyväksyttävä tukikelpoinen kustannus edellä mainitussa tapauksessa on enintään 15 euroa munijakanaa kohden.

6. Kestävien tuotantotapojen edistämiseksi ja antibioottien liikakäytön vähentämiseksi selvitetään esimerkiksi eläinperäisten tuotteiden osalta antibioottiveron käyttöönottoa.

Asiasta ei ole lisätietoa. Antibioottien myynti suhteutettuna tuotantoeläinten määrään on Suomessa maltillista. Vuonna 2020 antibioottien myynti oli tilastojen mukaan vähäisempää kuin koskaan aikaisemmin Suomessa (katso raportin kohta Mikrobilääkkeiden käyttö eläimille on vähentynyt Suomessa ja EU:ssa).

7. Edistetään eläinten hyvinvoinnin kriteeristöä Pohjoismaiden ja EU:n normeissa ja lainsäädännössä.

Pohjoismaisessa yhteistyössä on kehitetty ja testattu eläinlähtöisiä mittareita käytettäväksi tuotantoeläinten hyvinvoinnin viranomaistarkastuksiin. Eläinlähtöiset mittarit on tarkoitettu täydentämään resurssiperäisiä mittareita (kuten eläimen käytettävissä oleva tila, rehu ja vesi) eläinten hyvinvoinnin arvioinnissa. Naudan karvapeitteen kunto ja liikkumisen helppous ovat esimerkkejä eläimestä itsestään tehtävistä hyvinvoinnin arvioinneista.

Euroopan maatalousneuvosto hyväksyi joulukuussa 2019 Suomen johdolla valmistellut päätelmät eläinten hyvinvoinnista kestävän eläintuotannon erottamattomana osana. Päätelmissä todetaan, että nykyistä lainsäädäntöä on päivitettävä varsinkin tietyillä aloilla tuoreimman tutkimustiedon ja tekniikan kehityksen huomioimiseksi. Tämä koskee erityisesti eläinten pitkien matkojen kuljetuksia, yli kuuden kuukauden ikäisten nautojen hyvinvointia, koirien ja kissojen kaupanpitämistä sekä eläinten teurastusta.EU-komissio on luvannut esityksen EU:n uudeksi eläinten hyvinvointilainsäädännöksi vuoden 2023 lopussa.

8. Kehitetään eläinkaupan sääntelyä erityisesti verkossa tapahtuvan eläinkaupan osalta sekä huolehditaan koirien ja kissojen tunnistusmerkinnöistä ja rekisteristä.

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta on ministeriön pyynnöstä laatinut ehdotuksen vähimmäisstandardeiksi niille Suomeen rekisteröidyille verkkokauppa-alustoille, joilla myydään seura- ja harrastuseläimiä. Muista toimista eläinkaupan sääntelyn kehittämiseksi ei ole uutta tietoa. Asiaan saataneen valaistusta, kun eläinten hyvinvointilaki etenee.

Koirien tunnistusmerkinnästä ja rekisteröinnistä säädettiin maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1/2021). Asetus tuli voimaan vuoden 2023 alussa. Laki eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä (1069/2021) mahdollistaa tunnistusmerkintä- ja rekisterivelvoitteen laajentamisen koirien jälkeen muihinkin lemmikkieläinlajeihin. Kissojen tunnistusmerkinnän ja rekisteröinnin säädöksen etenemisen aikatauluksi on eläinten hyvinvointilain käsittelyn yhteydessä luvattu vuotta 2027.

9. Eläinlääkäreille säädetään ilmoitusvelvollisuus perinnöllisten vikojen johdosta lemmikeille tehdyistä toimenpiteistä.

Eläinlääkäreiden ilmoitusvelvollisuus perinnöllisten vikojen takia koirille ja kissoille tehdyistä toimenpiteistä tullaan säätämään eläinlääkärinammatin harjoittamisesta annetun lain muutoksella. Ilmoitus tehtäisiin perustettavaan koira- ja kissarekisteriin, ja se tulisi koirien osalta voimaan vuoden 2024 alusta ja kissojen osalta
vuoden 2027 alusta.

10. Eläinkokeita korvaavien menetelmien käyttöönoton rahoitusta lisätään.

Eläinkokeita korvaavien menetelmien käyttöönoton edistämiseksi on otettu käyttöön uusi valtionavustus, suuruudeltaan 200 000 euroa vuodessa.

11. Eläinten hyvinvointiin liittyvän lainsäädännön valvontaa parannetaan ja teurastamoiden videovalvontaa tehostetaan.

Hallituksen esityksessä eläinten hyvinvointilaiksi on useita kirjauksia valvonnan parantamiseksi. Hallituksen esityksen pääasiallista sisältöä käsittelevässä kohdassa todetaan: ”Eläinten hyvinvoinnin valvontaa koskevaa sääntelyä tarkennettaisiin ja lisättäisiin valvonnan tehostamiseksi. Erityisesti valvontaviranomaisen keinoja puuttua eläinten hyvinvointia koskeviin epäkohtiin lisättäisiin ja täsmennettäisiin. Teurastamoissa valvontaa voitaisiin toteuttaa teurastamon tiloihin asennettavalla kamerajärjestelmällä.” Lakiesityksen 79 § mukaan Ruokavirasto voi käyttää apuna tallentavaa kameravalvontaa valvoessaan teurastamossa eläinten hyvinvointimääräysten noudattamista.

12. Perustetaan eläinsuojeluasiamiehen virka Seinäjoelle.

Eläinsuojeluasiamiehen virka eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi perustettiin Ruokaviraston yhteyteen Seinäjoelle. Virassa aloitti yhteiskuntatieteiden tohtori Saara Kupsala 1.9.2020. Määräaikainen virka jatkuu 31.12.2023 saakka.

Kestävän ruokajärjestelmän perustaksi tarvitaan kansallinen maatila-, kala-, poro- ja riistatalous, todetaan Marinin hallituksen ohjelman kohdassa 3.4.2 Maatalous.

Samassa kohdassa on useita eläinten hyvinvointiin vaikuttavia kirjauksia, kuten kotimaisen kalan tarjonnan ja käytön lisäämisen tavoite, tavoite saada uusia harrastajia metsästyksen pariin, sekä porotalouden kehittämisen tavoite. Lisäksi tavoitteena on suunnata maataloustukien painopistettä parantamaan eläinten hyvinvointia: *”Tulevalla ohjelmakaudella tukien painopiste suunnataan aktiiviviljelyyn sekä parantamaan eläinten hyvinvointia ja ympäristön tilaa.”*

Hallitusohjelmaan 2023 kirjatut keinot ja tehdyt toimet eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi

Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan Vahva ja välittävä Suomi on kirjattu seuraavia eläinten hyvinvoinnin edistämisen tavoitteitta:

1. Eläinlääkäripalveluiden saatavuus, kohtuulliset asiakasmaksut ja päivystys turvataan koko maassa.

2. Eläintauteja torjutaan aktiivisesti, ja tautirahastojen perustamista selvitetään.

3. Suomi vaikuttaa EU:ssa siten, että eläintuotannossa noudatettavat toimintatavat tukevat eläinten hyvinvointia myös muissa jäsenmaissa.

Eläinten hyvinvointiin liittyvät kansalliset strategiat

Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän vuonna 2006 julkaisemaa strategiaa tuotantoeläinten hyvinvoinnista ei ole päivitetty. Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta on arvioinut strategian toimenpide-ehdotusten toteutumista vuonna 2011.

Kansallisen vieraslajistrategian (2012) tarkoituksena on ehkäistä haitallisten vieraslajien aiheuttamia haittoja ja riskejä Suomen luonnolle, luonnonvarojen kestävälle hyödyntämiselle, elinkeinoille sekä yhteiskunnan ja ihmisten hyvinvoinnille. Tavoitteena on, että Suomessa olevien ja Suomeen mahdollisesti saapuvien haitallisten vieraslajien aiheuttama uhka ja haitta on minimoitu. EU-tasolla haitallisiksi vieraslajeiksi luokiteltuja eläimiä ovat esimerkiksi supikoira ja piisami. Minkki on luokiteltu Suomessa kansallisesti haitalliseksi vieraslajiksi. Suomi sai vuonna 2019 Euroopan komissiolta luvan jatkaa supikoirien turkistarhausta 30 vuotta siitä huolimatta, että supikoira on koko EU-alueella haitallinen vieraslaji, jota ei saa tuoda maahan, myydä, kasvattaa tai etenkään päästää luontoon. Vieraslajiseksi luokiteltu eläin on myös tunteva yksilö, jonka torjumisessa ja lopettamisessa tulee huomioida eläimen hyvinvointi. Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto (IUCN) on tehnyt oppaan selkärankaisten vieraslajien hallintaan eläinten hyvinvointi huomioiden.

Kansallinen metsästrategia (päivitetty 2022) ei ota kantaa luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin eikä metsään luonnonvaraisten eläinten elinympäristönä. Strategiaan sisällytetyissä eläinasioissa käsitellään luonnonvaraisten eläinten aiheuttamia haitta- ja hyötyarvoja sekä luvataan kehittää ja ottaa käyttöön menetelmiä hirvieläinkantojen tehokkaaseen säätelyyn.

Suomen ruokatutkimuksen ja -innovoinnin strategiassa 2021–2035 tutkimusorganisaatiot nostavat esiin Suomen painopisteitä ja toimenpiteitä kohti ruokajärjestelmää, joka lisää yhteiskunnan hyvinvointia, tukee talouskasvua ja tarjoaa suomalaisille ruoan tuottajille ja elintarviketeollisuudelle tieteelliseen tietoon ja elintarvikeinnovaatioihin perustuvia kasvumahdollisuuksia. Strategian mukaiset elintarviketutkimuksen missiot Suomelle vuodelle 2035 ovat:

1. Terveellistä, turvallista ja kestävää ruokaa kaikille Suomessa

2. Ruoan- ja rehuntuotanto Suomessa on kestävää, sopeutuvaa ja kilpailukykyistä

3. Ruokajärjestelmä on resurssitehokas ja jätteetön

4. Suomi on kestävään ruokajärjestelmään tähtäävän tutkimuksen ja innovaatioiden sekä uusien toimintatapojen edelläkävijä ja pilotoija.

Marinin hallituksen ohjelmaan 2019 sisältyi poikkihallinnollisen kansallisen strategian tekeminen taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä ruokajärjestelmästä vuoteen 2030. Viimeisin ruokapoliittinen selonteko kutenkin annettiin eduskunnalle jo keväällä 2017, eikä uutta kansallista kestävän ruokajärjestelmän strategiaa ole tuon jälkeen tullut. Poikkihallinnollisuuden sijaan ruokapolitiikkamme näyttää olevan vahvasti maa- ja metsätalousministeriön hallinnon alla. JustFood-tutkimushankkeen mukaan ruokajärjestelmämme kärsii monista yhteen kietoutuneista kestävyysongelmista, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan koko ruokajärjestelmän perustavanlaatuista muutosta, ruokamurrosta. Tutkimushankkeessa esitetään, että Suomi tarvitsee yhdessä tehdyn, eteenpäin katsovan, kestävän ja reilun ruokastrategian.

Eläintuotannon tuet

EU:n maatalouspolitiikan uusi kausi tuli voimaan vuoden 2023 alussa, kun uusi CAP (Common Agricultural Policy) otettiin käyttöön. Uudistus on taloudellisesti valtava, sillä noin kolmannes EU:n yhteisestä budjetista käytetään maatalouteen. Vuonna 2017 Euroopan yhteiseen maatalouspolitiikkaan käytettiin noin 57 miljardia euroa eli noin 37 % koko EU:n yhteisestä budjetista. Uudella CAP-kaudella tukirahoja halutaan ohjata enemmän ympäristö- ja ilmastotoimiin. Maatalouspolitiikan tutkijan mukaan uudistus ei kuitenkaan tuo mullistavia muutoksia aikaisempaan politiikkaan verrattuna, ja ympäristö- ja ilmastotoimien tehokkuus jää pitkälti yksittäisten jäsenmaiden vastuulle.

Viljelijätukien tarkoituksena on maataloustuotannon kannattavuuden ja jatkuvuuden turvaaminen. Tukia maksetaan EU:n maataloustukirahastosta, EU:n maaseuturahastosta ja Suomen kansallisista varoista. **Tuet** voidaan jakaa kokonaan EU:n rahoittamiin suoriin tukiin, osittain EU:n rahoittamiin maaseudun kehittämisen tukiin ja kokonaan kansallisesti rahoitettuihin tukiin.

Maaseutuohjelman eli **Manner–Suomen maaseudun kehittämisohjelman** julkinen rahoitus vuosina 2014–2020 oli 8,365 miljardia euroa. Ohjelman toimeenpanoa jatkettiin vielä vuosille 2021–2022. Vuoden **2021 loppuun mennessä maaseutuohjelmasta oli maksettu** yhteensä 6,08 miljardia euroa, josta EU:n osuus oli 2,55 miljardia euroa. Vuoden 2021 loppuun mennessä oli maksettu kokonaan kansallisia luonnonhaittakorvauksia yhteensä 2,06 miljardia euroa ja maatalousinvestointeja 200,6 miljoonaa euroa.

Tukirahat tulivat osin Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta, osin valtion ja kuntien rahoista. Yksityistä rahoitusta käytettiin myös. Maaseutuohjelman avulla tähdättiin elinvoimaisen maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan paranemiseen, uusiutuvien luonnonvarojen kestävään käyttöön, eläinten hyvinvoinnin parantamiseen ja osaamisen kehittämiseen. Maaseutuohjelmaan sisältyi esimerkiksi seuraavia tukimuotoja: ympäristökorvaus, luonnonmukaisen tuotannon korvaus, luonnonhaittakorvaus, eläinten hyvinvointikorvaus, maatilan investointituki, neuvontatuki ja **nuoren viljelijän aloitustuki.** Maaseutuohjelman vuosikertomukset vuosilta 2015–2021 löytyvät **täältä.**

EU:n **uutta maatalouspolitiikkaa** alettiin toteuttaa vuoden 2023 alusta, ja myös tukipolitiikka uudistui. Eläintuotannon tukia ovat esimerkiksi **nautapalkkio**, **pohjoinen kotieläintuki naudoista**, **maidon pohjoinen tuotantotuki**, **lammas- ja vuohipalkkiot**, **pohjoinen kotieläintuki uuhista ja kutuista**, **sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki**, **alkuperäisrotueläinten kasvattamissopimus. Porotaloutta** ja **mehiläistaloutta** tuetaan myös. **Luomukorvaus** on luomusitoumukseen perustuva luonnonmukaisesta kasvi- tai kotieläintuotannosta maksettava tuki.

Investointituet

Investointituet jakautuvat tuotannollisiin ja ei-tuotannollisiin tukiin. Ei-tuotannollisia investointitukia voi saada **perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten** alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä **kosteikkoinvestointiin.**

Kotieläintuottaja voi saada tuotannollista investointitukea esimerkiksi uuden tuotantoeläinrakennuksen rakentamiseen tai vanhan peruskorjaukseen. Maatalouden investointituet ja niiden ehdot uudistuvat vuonna 2023.

Eläinten pitäjä on ennen vuotta 2023 voinut saada investointitukea:

- Lypsy- ja nautakarjataloudessa tarvittavaan navetan rakentamiseen. Vuodesta 2019 lähtien parsinavetoihin on voitu myöntää investointitukea vain peruskorjaukseen, ei laajentamiseen.
- Sikalan rakentamiseen. Uusien porsitushäkkien lisääminen tulee uuden eläinten hyvinvointilain myötä kielletyksi.
- Siipikarjanlihan tuotannossa (käytännössä broileri- ja kalkkunatuotannon rakennukset) tarvittavaan rakentamisinvestointiin.
- Lammas- ja vuohitaloudessa tarvittavaan rakentamisinvestointiin.
- Hevosten kasvattamisessa tarvittavaan rakentamisinvestointiin. Tukea ei ole myönnetty investointiin, joka liittyy hevostalouden palvelutoimintaan.
- Mehiläistaloudessa tarvittavaan rakentamisinvestointiin sekä kone- ja laitehankintoihin. Tuen edellytyksenä on ollut, että tuen saajalla on vähintään 80 mehiläispesää.
- Turkistuotannon varjotalojen, eristämättömien eläinhallien, käsittelytilojen, lantaloiden sekä tuotantovarastojen rakentamisinvestointiin ja tarhan ympäröimiseen sellaisella aidalla, jolla voidaan estää eläinten pääsy tarhan ulkopuolelle.

Rakentamisinvestoinnissa tuen määrä on ollut aina yli 7 000 euroa, ja tukea on voitu kolmen verovuoden jakson aikana myöntää enintään 1 500 000 euroa maatilaa kohti.

Valtiontakauksen on voinut saada navettaan, sikalaan, lihasiipikarjan tuotantorakennukseen, lammas- ja vuohinavettaan, hevoskasvatuksen tuotantorakennukseen, turkistalouden tuotanto- ja käsittelyrakennukseen sekä lantalaan ja aitoihin. Valtiontakausta on voinut saada yhtä investointia kohden korkeintaan 500 000 euroa.
Maatalouden kilpailukyvyn ja investointien turvaamiseksi on muiden investointikohteiden lisäksi tuettu myös rakentamisinvestointia ja koneen tai laitteen hankintaa, jonka tarkoituksena on parantaa eläinten hyvinvointia. Tukea on myönnetty vain, jos investointi parantaa jo olemassa olevaa tuotantorakennusta, eikä lisää olemassa olevaa tuotantokapasiteettia. Tukitaso on ollut 35 prosenttia kustannuksista. Tuki on ollut kokonaan kansallista.

Eläinten hyvinvointikorvaus

Eläinten hyvinvointikorvaus, aiemmin eläinten hyvinvoinnin tuki, rahoitetaan osin EU-, osin kansallisista varoista. Eläinten hyvinvointikorvausta voi hakea nauta-, sika-, siipikarja-, lammas- tai vuohitilallinen. Tuottaja voi valita lajikohtaisesti eläinten hyvinvointia parantavia toimenpiteitä, jotka ylittävät eläinsuojelusäädösten vähimmäisvaatimukset. Korvausta ei saa kiinteisiin investointeihin, kuten uuden sikalan tai navetan rakentamiseen. Tukeen sitoudutaan vuodeksi kerrallaan.

Hyvinvointikorvauksella korvataan viljelijöille eläinten hyvinvoinnin edistämisestä aiheutuneita lisäkustannuksia ja tulonmenetyksiä. Vuoden 2021 valtion talousarvion eläinten hyvinvointikorvauksen määräraha oli 65 miljoonaa euroa, josta Euroopan unionin rahoitusosuus oli 42 prosenttia. Vuoden 2022 valtion talousarviota koskevan hallituksen esityksen (HE 146/2021) mukaan eläinten hyvinvointikorvauksen määräraha oli 85,0 miljoonaa euroa, josta EU:n rahoitusosuus 47,3 miljoonaa euroa ja kansallinen osuus 37,7 miljoonaa euroa. Korvauksia maksettiin vuonna 2021 noin 5 900 tilalle yhteensä 68 miljoonaa euroa. Vuonna 2021 eläinten hyvinvointikorvauksiin sitoutuneita oli nautatiloista 53 prosenttia, sikatiloista 70 prosenttia, lammas- ja vuohitiloista 54 prosenttia ja siipikarjatiloista 71 prosenttia. Vuoden 2023 valtion talousarvion eläinten hyvinvointikorvausten määräraha on 74 miljoonaa euroa.

Hyvinvointikorvausta voi saada erilaisiin hyvinvointia edistäviin **toimenpiteisiin**, kuten nautojen, sikojen, lampaiden, vuohien ja siipikarjan hyvinvointisuunnitelman tekemiseen sekä vasikoiden, urospuolisten nautojen, lampaiden, vuohien, emakoiden, ensikoiden, vieroitettujen porsaiden, lihasikojen ja siipikarjan olosuhteiden parantamiseen.

Laidunnusta tuetaan lampaiden, vuohien, nuorkarjan nautojen, emolehmien ja lypsylehmien osalta. Lisäksi tuetaan nautojen ulkoilua. Poikima-, sairas- ja hoitokarsinoihin saa tukea naudoille. Emakoiden ja ensikoiden porsimisolosuhteiden parantamiseen ja vapaaporsitukseen saa tukea.

Hallitus linjasi vuonna 2018, että vapaaporsituksen hyvinvointikorvausta korotetaan 349 eurosta per eläinyksikkö 436 euroon per eläinyksikkö, sekä sallitaan hyvinvointikorvauksen vapaaporsitustoimenpide vain osalle tilan tuotannosta. Vuonna 2023 vapaaporsituksen hyvinvointikorvaus on 555 euroa/eläinyksikkö ja parannettujen porsimisolosuhteiden 445 euroa/eläinyksikkö. Toimenpiteiden toivotaan madaltavan kynnystä vapaaporsitukseen siirtymisessä. Parannetut porsimisolosuhteet -toimenpide ei edellytä täysin häkitöntä porsimista, vaan emakon ja ensikon saa häkittää enintään kaksi vuorokautta ennen odotettua porsimista ja pitää häkissä enintään kolme vuorokautta porsimisen jälkeen. Poikkeustapauksessa häkissä pidon enimmäiskesto saa olla seitsemän vuorokautta. Vuoden **2023 hyvinvointikorvauksen ehdoissa** löytyy edelleen edellä mainittu parannetut porsimisolosuhteet -toimenpide. Tämän lisäksi porsastuottaja voi valita vapaaporsitustoimenpiteen, jossa emakko on pidettävä vapaana ennen porsimista, koko porsimisajan ja sen jälkeen koko imetysajan. Vapaaporsituskarsinalta vaaditaan lisäksi vähintään 7 m2 pinta-alaa. Edellä kuvattu vapaa porsiminen edistää tutkitusti emakoiden hyvinvointia.

Taulukko 3.
Eläinten hyvinvointikorvaustoimenpiteiden määrä, tilamäärä ja korvaussummat vuosina 2016–2022 (lähde: Ruokavirasto)

Vuosi	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toimenpiteitä yhteensä	20 391	20 435	20 448	20 696	20 902	20 826	20 473
Toimenpiteitä per tila	3,18	3,29	3,36	3,43	3,52	3,55	3,60
Tilamäärä	6 412	6 205	6 088	6 038	5 981	5 864	5 684
Korvaussumma yhteensä, miljoonaa euroa	52,1	56,6	58,1	61,4	65,5	71,0	arvio 75,0

Luonnonmukaisen tuotannon korvaus

Luonnonmukaisen tuotannon korvaus kuului Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan vuosina 2014–2020. Uudella CAP-rahoituskaudella 2023-2027 voi saada **luonnonmukaisen kotieläintuotannon korvausta** 160 euroa/hehtaari + 130 euroa/0,5 eläinyksikköä/hehtaari vuodessa. Korvauksen saaminen edellyttää viisivuotisen luomusitoumuksen tekemistä ja tilan tulee kuulua luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään.

Luonnonmukaisen kotieläintuotannon ehdot ovat osin tiukemmat kuin eläinsuojelusäädösten vähimmäisvaatimukset. Luomueläimille vaaditaan muun muassa enemmän tilaa ja ulkoilua kuin eläimille tavanomaisessa tuotannossa. Vuonna 2018 luonnonmukaisen tuotannon korvauksia maksettiin noin 53 miljoonaa euroa. Luonnonmukaisen kotieläintuotannon korvausten osuus edellä mainitusta tukisummasta ei ole tiedossa, sillä luomukotieläinkorvaus on sidoksissa luomupeltoviljelyyn. Luonnonmukaista tuotantoa harjoittaville voidaan maksaa kunkin tukijärjestelmän ehtojen mukaisesti myös muita maataloustukia.

Ruokaketju-hankkeilla lisätään ruokaketjutoimijoiden osaamista, kuluttajien vastuullisia valintoja sekä ruoan jäljitettävyyttä. Yritykset ja yhteisöt voivat hakea ruokaketjun toiminnan kehittämiseen tarkoitettua avustusta laajoihin, valtakunnallisiin ja yleishyödyllisiin hankkeisiin. Hanke voi olla tiedonsiirtoa, tiedottamista, menekinedistämistä tai kehittämistä. Kohderyhmiä voivat olla elintarvikealan toimijat, viljelijät tai kuluttajat. Ruokavirasto vastaa hankkeiden hallinnoinnista. Hankkeet rahoittaa maa- ja metsätalousministeriö. Ruokaketjuhankkeilla on edistetty myös eläinten hyvinvointia, kuten vuosina 2020–2022 toteutettu Helsingin yliopiston SAPARO-hanke, jossa toteutettiin sikatilojen käyttöön sovellus suunnitelmalliseen sikojen hännänpurennan ehkäisyyn.

Maataloustuotteiden tiedotus- ja menekinedistämisohjelmat ovat EU:n sisämarkkinoille ja kolmansiin maihin suunnattuja kampanjoita, joihin voi saada EU-tukea. Tarkoituksena on lisätä tuotetietämystä ja tuotteiden menekkiä sekä avata maataloustuotteille markkinoita Euroopan ulkopuolelle. Ohjelmien tuotteina voi hedelmien ja vihannesten lisäksi olla myös maito ja liha sekä jotkin niistä valmistetut tuotteet.

Koulumaitotuki on EU-tuki, joka on tarkoitettu päivähoidossa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa oleville lapsille. Sitä voi hakea maidon ja piimän lisäksi muille hapanmaitotuotteille ja juustoille.

Eläintuotteiden kulutus ja menekin edistäminen

Eläintuotteiden kulutus

Ravintomenoistamme noin 45 prosenttia kului vuonna 2017 eläinperäisiin tuotteisiin eli lihaan ja lihatuotteisiin, kalaan ja kalatuotteisiin, maitoon, juustoon ja muniin (**Tietohaarukka 2018**). Vastaava osuus vuonna 2021 oli 36 prosenttia (**Tietohaarukka 2022**). Suomalaiset kuluttivat henkilöä kohti vuosina **2019, 2020 ja 2021** luullista lihaa 79,6 kg, 79,3 kg ja 79,1 kg (Taulukko 4). Sianlihaa kulutettiin eniten: vuosina 2019–2021 sianlihan kulutus henkeä kohti oli 30,8 kg, 29,7 kg ja 28,9 kg.

Siipikarjanlihan kulutus kasvaa vuosi vuodelta: vuosina 2019–2021 siipikarjan lihaa kului henkeä kohti 26,4 kg, 27,5 kg ja 28,4 kg, kun taas naudanlihan kulutus oli laskussa (18,8 kg, 18,7 kg ja 18,4 kg). Muiden lihojen kulutus henkeä kohti oli alle yksi kilogramma vuodessa. Verrattuna vuoteen 2019 lihan kokonaiskulutus väheni vuoteen 2021 noin 0,5 kiloa henkilöä kohti. Siipikarjanlihan kulutus nousi kolme prosenttia vuodesta 2020 vuoteen 2021 kun samalla sianlihan kulutus laski vastaavalla prosenttiosuudella. Kalaa kulutettiin vuosina 2019–2021 15,2 kg, 15,2 kg ja 14,9 kg henkilöä kohti ja kananmunia 11,9 kg, 12,4 kg ja 11,9 kg. Juustoja vuosina 2019–2021 kului 24,9 kg, 25,3 kg ja 25,5 kg suomalaista kohti (Luke, Ravintotase 2021).

Taulukko 4.
Kotimaan lihankulutus (milj. kg) vuosina 2007-2021.
Lähde: Luke, Ravintotase

Vuosi	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Naudanliha	99	97	95	100	100	102	100	102	105	105	107	106	104	103	102
Sianliha	185	187	184	187	196	195	194	189	193	191	184	179	170	164	160
Siipikarjan-liha	87	92	93	97	98	103	106	110	118	129	137	141	147	152	158

Yhteensä Suomessa tuotettiin vuonna 2019–2021 noin 402, 412 ja 413 miljoonaa kiloa naudan, sian, siipikarjan lintujen, lampaan, poron ja hevosen lihaa (pois lukien riista ja syötävät sisäelimet), josta sianlihan osuus oli suurin (171, 176 ja 176 miljoonaa kiloa vuosina 2019–2021). Vuonna 2021 tuotannon prosentuaalinen osuus kulutuksesta eli omavaraisuus oli sianlihan osalta 110 %, naudanlihan 85 %, siipik arjanlihan 93 %, kananmunien 116 % ja maidon sekä nestemäisten maitovalmisteiden 96 % (Tietohaarukka 2022).

Eläinperäisiä elintarvikkeita korvaavia kasvikunnan tuotteita tulee elintarvikemarkkinoille yhä enemmän, ja lihan syönnin vähentäminen tai lopettaminen kiinnostaa ihmisiä enenevässä määrin. Syyt lihansyönnin lopettamiseen voivat olla esimerkiksi ihmisen omassa terveydessä, ympäristössä tai eläinten oikeuksissa. Kasvisruokavalioiden lisääminen on merkittävä tavoite myös EU-tasolla. Sitä tavoitellaan muun muassa EU:n menekinedistämispolitiikalla.

Ravitsemussuosituksissa kehotetaan välttämään liiallista punaisen lihan (nauta, sika, lammas) käyttöä. FinRavinto 2017 -tutkimuksen mukaan suomalaismiehistä lähes 80 % ja naisista 26 % syö suosituksia enemmän punaista ja prosessoitua lihaa, ja aivan liian harva syö ravitsemussuosituksiin ja omaan terveytensä nähden riittävästi kasviksia. Kouluruokailusuosituksissa vuodelta 2017 kannustetaan kasvisruokien, kalan ja vaalean lihan määrän lisäämiseen.

Ilmastokeskustelussa eläintuotannon aiheuttamat päästöt ja lihansyönnin vähentäminen ovat nousseet yhdeksi keskeiseksi puheenaiheeksi. Muutokset ihmisten ruokailutottumuksissa vaikuttavat eläinten hyvinvointiin. Lihankulutuksen väheneminen tarkoittaa, että tarvitsemme vähemmän sikoja, broilereita ja nautoja kotimaiseen kulutukseen. Maa- ja metsätalousministeriö on valmistellut hallitusohjelmaankin kirjatun luonnoksen **ilmastoruokaohjelmasta**. Ohjelman tavoitteena on tukea yhteiskunnan siirtymistä kohti ilmastokestävää ruokajärjestelmää. Ilmastoruokaohjelmahanke käynnistyi vuoden 2020 alussa, mutta ohjelman **poliittinen käsittely on yhä kesken**. Poliittista erimielisyyttä on siitä, kuinka paljon suomalaisten lihankulutusta tulisi vähentää.

Marinin **hallitusohjelmassa** ilmastoystävällisen ruokapolitiikan yhtenä tavoitteena on lisätä julkisissa hankinnoissa ja ruokapalveluissa kasvispainotteisen ruoan osuutta. Hallitusohjelmassa tavoitellaan myös kuntien suosivan suomalaista lähi- ja luomutuotantoa lihan, kananmunien ja maidon osalta. UniCafe-ravintolat Helsingissä ovat luopuneet kokonaan naudanlihan käytöstä ravintoloissaan yrityksen hiilijalanjäljen pienentämiseksi. Myös armeijassa on lisätty kasvisruoan tarjontaa.

Luomulihan osuus vuosina 2019–2021 kaikesta Suomessa tuotetusta lihasta on ollut 1 prosentti, ja suurin osa tästä oli luomunaudanlihaa. Luomumaidon osuus koko maidontuotannosta oli vuonna **2021** 3,7 prosenttia ja luomukanamunien 6,8 prosenttia munantuotannosta. Luomubroileria kasvattavia tiloja oli vuosina 2019–2021 kolme. Luomukalaa Suomessa ei edelleenkään kasvateta, mutta Norjasta tuodaan meille kasvatettua luomulohta.

Eläintuotteiden markkinointiväittämät ja laatujärjestelmät

Eläinten hyvinvointiin vedotaan yhä useammin esiin eläinperäisten elintarvikkeiden markkinoinnissa. Ruokavirasto ohjeistaa, kuinka eläinten terveys- ja hyvinvointiväitteitä voidaan markkinoinnissa käyttää. Ruokavirastolla on myös oikeus kieltää elintarvikealan toimijaa jatkamasta elintarvikemääräysten vastaista markkinointia. Eläintuotannosta annettavat tiedot eivät saa olla harhaanjohtavia, vaan totuudenmukaisia ja tavalliselle kuluttajalle ymmärrettäviä. Eläinten terveyteen, hyvinvointiin ja pitoon viittaavat väitteet ovat Ruokaviraston mukaan tosiasiaväitteitä, ja näiden paikkansa pitäminen tulee pystyä osoittamaan todeksi.

Yleinen perusvaatimus kaikessa eläinten pitämisessä on, että eläintä tulee kohdella hyvin ja eläinsuojelulainsäädännön vähimmäisvaatimusten tulee aina täyttyä. Markkinoinnissa voi kertoa sellaisista tuotantotavoista ja ominaisuuksista, joiden suhteen tuote eroaa muista vastaavista tuotteista. Ruokavirasto suosittelee, että lakisääteisyyden ylittävät hyvinvointivaatimukset, joita tuodaan esiin markkinoinnissa, pohjautuvat laatujärjestelmiin. Tällöin vaatimusten toteutuminen voidaan varmentaa. Laatujärjestelmiä ovat esimerkiksi elinkeinon sertifioidut laatujärjestelmät ja elintarvikeketjun kansalliset laatujärjestelmät.

Eläintuotteiden markkinointiväittämät ja laatujärjestelmät

Eläinten hyvinvointiin vedotaan yhä useammin esiin eläinperäisten elintarvikkeiden markkinoinnissa. Ruokavirasto ohjeistaa, kuinka eläinten terveys- ja hyvinvointiväitteitä voidaan markkinoinnissa käyttää. Ruokavirastolla on myös oikeus kieltää elintarvikealan toimijaa jatkamasta elintarvikemääräysten vastaista markkinointia. Eläintuotannosta annettavat tiedot eivät saa olla harhaanjohtavia, vaan totuudenmukaisia ja tavalliselle kuluttajalle ymmärrettäviä. Eläinten terveyteen, hyvinvointiin ja pitoon viittaavat väitteet ovat Ruokaviraston mukaan tosiasiaväitteitä, ja näiden paikkansa pitäminen tulee pystyä osoittamaan todeksi.

Yleinen perusvaatimus kaikessa eläinten pitämisessä on, että eläintä tulee kohdella hyvin ja eläinsuojelulainsäädännön vähimmäisvaatimusten tulee aina täyttyä. Markkinoinnissa voi kertoa sellaisista tuotantotavoista ja ominaisuuksista, joiden suhteen tuote eroaa muista vastaavista tuotteista. Ruokavirasto suosittelee, että lakisääteisyyden ylittävät hyvinvointivaatimukset, joita tuodaan esiin markkinoinnissa, pohjautuvat laatujärjestelmiin. Tällöin vaatimusten toteutuminen voidaan varmentaa. Laatujärjestelmiä ovat esimerkiksi elinkeinon sertifioidut laatujärjestelmät ja elintarvikeketjun kansalliset laatujärjestelmät.

Kansallinen eläinten hyvinvointimerkki

Suomi aloitti oman, kansallisen eläinten hyvinvointimerkinnän kehittämisen jo vuonna 2017. Luonnonvarakeskus, Pellervon taloustutkimus ja alan toimijat laativat ehdotuksen eläinten hyvinvointimerkinnän kriteereiksi eläinperäisiin tuotteisiin. Ruokapakkauksiin lisättävä hyvinvointimerkintä kuvaisi tuotantotavan ja tuotteen laatua eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta. Merkintä parantaisi tuotantoeläinten elämää ja toisi kuluttajille tietoa eläinten hyvinvoinnista valintojen tueksi. Se tarjoaisi tuottajalle mahdollisuuden kehittää tuotantoa ja saada työpanokselleen kohtuullinen korvaus. Eläintuotantotilan olisi täytettävä tietyt kriteerit, jotta se voisi päästä merkinnän piiriin.

Hyvinvointimerkinnän perustaksi kaavailtiin muun muassa eläinten ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, hyviä pito-olosuhteita sekä eläinten hyvää kohtelua ja käsittelyä. Eläimillä tulisi olla mahdollisuus vapaaseen liikkumiseen ilman kytkemistä, sekä joiltakin osin myös laidunnukseen tai ulkojaloitteluun. Kolmitasoiseksi suunniteltu merkintä mahdollistaisi eläintuotantotilojen asteittaisen kehittämisen ja markkinoiden kannalta riittävän laajan volyymin saavuttamisen. Tärkeää olisi riippumattoman tahon tekemä auditointi ja hyvinvoinnin suunnitelmallinen kehittäminen. Ehdotettua mallia voisivat hyödyntää muun muassa lihanjalostus- ja meijeriteollisuus, munanpakkaamot, elintarvikekauppa, alan viranomaiset, kansalaisjärjestöt ja maatalousyrittäjät.

Merkinnän käyttöönotto edellyttää elinkeinolta avoimuutta ja aktiivisuutta. Yrityksillä on oltava kannustin liittyä hyvinvointimerkintään. Kuluttajalla taas on oltava valmius maksaa korkeammasta hyvinvoinnista tuotteen hinnassa. Hintalisä tulisi käyttää eri osapuolille aiheutuvien kustannusten kattamiseen markkinoiden ohjaamana. Kyselytutkimuksen mukaan 76 % suomalaisista koki eläinten hyvinvointimerkityn tuotteen ostamisen myönteiseksi, ja osa kuluttajista oli myös valmiita maksamaan hyvinvoinnin laadusta. Syksyllä 2020 tehdyssä tuotekokeilussa moni kuluttaja antoi positiivista palautetta eläinten hyvinvointimerkinnästä.

Kansallinen eläinten hyvinvoinnista kertova pakkausmerkintä ELVI julkistettiin keväällä 2023. ELVI-merkittyjä tuotteita tuottavien tilojen eläinten kokonaisvaltainen hyvinvointi todennetaan riippumattoman osapuolen toimesta säännöllisesti käyttäen kansainvälistä, tieteelliseen tutkimukseen ja näyttöön perustuvaa WelfareQuality®-järjestelmää. ELVI-merkki otetaan ensimmäisenä käyttöön maitotuotteissa. ELVI-merkkiä hallinnoi Finwelfare Oy.

EU:n eläinten hyvinvointimerkki

Eläinten hyvinvoinnista on tulossa myös EU:n prioriteetti tiukempien vaatimusten myötä. Komissio suunnittelee eläinten hyvinvoinnista kertovaa **EU:n laajuista eläinten hyvinvointimerkintää**. Tavoitteena on laatia lainsäädäntöehdotus EU:n eläinten hyvinvointimerkistä elintarvikkeille, jotka on tuotettu EU:n vähimmäislainsäädäntöä tiukempien eläinten hyvinvointia koskevien vaatimusten mukaisesti. Komissio on julkaissut **tutkimuksen** eläinten hyvinvointia koskevista merkinnöistä. Tutkimuksessa on muun muassa kerätty tietoja EU:ssa olemassa olevista merkintäjärjestelmistä, joihin liittyy eläinten hyvinvointia koskevia väitteitä. Tutkimuksessa on myös analysoitu kuluttajien tietoisuutta eläinten hyvinvointia koskevista standardeista.

EU:n yhteisen eläinten hyvinvointimerkin tavoitteena on mahdollisimman monien tuotantoeläinten hyvinvoinnin parantaminen. On arvioitu, että merkki lisäisi markkinoiden uskottavuutta ja avoimuutta sekä antaisi kuluttajille mahdollisuuden tehdä perustellumpia valintoja. Se auttaisi myös palkitsemaan tuottajia, jotka noudattavat merkin vaatimuksia. Merkissä olisi tärkeää mennä nykyisiä eläinten hyvinvointia koskevia EU:n lakisääteisiä vaatimuksia pidemmälle, sisällyttää merkkiin asteittain kaikki kotieläinlajit niiden kaikissa elämänvaiheissa (kuljetus ja teurastus mukaan luettuina) ja varmistaa sujuva vuorovaikutus nykyisten merkkien kanssa, todetaan Eurooppa-neuvoston **päätelmissä**.

Eläinten hyvinvointitoimijoita

Suomen järjestyksessä toinen **eläinsuojeluasiamies** aloitti työt eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi 1.9.2020. Viran perustaminen oli kirjattu hallitusohjelmaan vuonna 2019. Eläinsuojeluasiamiehen virka on sijoitettu Ruokavirastoon, mutta eläinsuojeluasiamies on riippumaton ja itsenäinen toimija. Virka on määräaikainen vuoden 2023 loppuun.

Maa- ja metsätalousministeriön yhteyteen vuonna 2009 perustettu **tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta** jatkaa viidennellä kolmivuotiskaudellaan 2022–2025. Neuvottelukunta on viime vuosina lausunut **eläinten hyvinvointilain luonnoksesta** ja osallistunut muiden eläinneuvottelukuntien yhteiseen kannanottoon **hyönteisten kasvatuksesta ja käytöstä** Suomessa. Kannanottoja neuvottelukunta on julkaissut muun muassa **karjuporsaiden kirurgisesta kastraatiosta**, **peruseläinlääkäripalveluiden turvaamisesta** sekä **kuivikkeiden saatavuudesta ja lihanautojen hyvinvoinnista**.

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta perustettiin maa- ja metsätalousministeriön yhteyteen vuonna 2010. Neuvottelukunnalla on käynnissä historiansa neljäs kolmivuotiskausi 2021–2024. Neuvottelukunta on kuluvalla kaudellaan lausunut **luonnokseen laiksi eläinten hyvinvoinnista ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta** sekä **hallituksen esitykseen eläinlääkintähuoltolaiksi** ja siihen liittyviksi laeiksi. Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta on osallistunut muiden eläinneuvottelukuntien yhteiseen kannanottoon hyönteisten kasvatuksesta ja käytöstä Suomessa ja ottanut myös kantaa **ilotulitteiden käytön haittoihin**, **eläinsuojeluasiamiehen viran vakinaistamiseen** sekä **elävien kohde-eläinten käyttöön luolakoirien taipumuskokeissa.**

Tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelun neuvottelukunta aloitti toimintansa vuonna 2013 ja toimii toisella viisivuotiskaudellaan. Neuvottelukunnan tavoitteena on edistää eläinkokeiden korvaamisen, niissä käytettävien koe-eläinten vähentämisen ja eläinten olosuhteiden ja hyvinvoinnin parantamisen periaatteiden (3R-periaate) toteutumista. Neuvottelukunta toimii Etelä-Suomen aluehallintoviraston yhteydessä. Neuvottelukunta on ollut aloitteentekijä eläinneuvottelukuntien yhteisessä **lausunnossa hyönteisten kasvatuksesta ja käytöstä Suomessa**.

Eläinten hyvinvointikeskus EHK toimi vuodet 2009–2016 Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisen tiedekunnan yhteydessä ja siirtyi vuoden 2017 alussa Luonnonvarakeskuksen yhteyteen. Eläinten hyvinvointikeskus on eläinten hyvinvoinnin tutkitun tiedon levittämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen perustettu itsenäinen verkostotoimija, jolla on oma viestintä ja **elaintieto.fi** -sivusto. EHK toimii tuotantoeläinten sekä seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukuntien sihteerinä. Lisäksi EHK on maa- ja metsätalousministeriön nimeämä lopetusasetuksen (NEUVOSTON ASETUS (EY) N:o 1099/2009 eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä) 20 artiklan mukainen tieteellisen tuen piste.

Eduskunnan eläinsuojeluryhmän puheenjohtajana Marinin hallituskaudella toimi Jenni Pitko (vihr.) ja varapuheenjohtajana Mia Laiho (kok.). Eduskunnassa meneillään olevia eläinsuojeluasioita voi seurata eduskunnan kotisivulta haluamillaan hakusanoilla.

Suomen eläinoikeusjuristit ry on voittoa tavoittelematon järjestö, joka työskentelee eläinten perusoikeuksien tunnustamisen eteen ja sen puolesta, että eläinten perusoikeudet kirjattaisiin Suomen perustuslakiin ihmisoikeuksien rinnalle.

Ihmisen hyvinvoinnin edistäminen avustajaeläinten avulla on kasvava toimiala. Avustajaeläimiä on monen lajisia, suosituimpina koirat, kissat ja hevoset. Eläimet voivat toimia tehtävissä monin tavoin.

Eläinavusteista toimintaa ovat muun muassa ratsastusterapia ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Avustajaeläimen hyvinvointi on aina turvattava; eläimen pitää esimerkiksi saada riittävästi palautua työstään. Kaikki eläinlajit ja -yksilöt eivät sovi avustajaeläimiksi. Green Care on luontoon ja maaseutuympäristöön liittyvää ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. **Green Care Finland** on yhdistys, joka pyrkii edistämään luonto-, eläin- ja maatila-avusteisten menetelmien käyttöönottoa hyvinvointi- ja terveyspalveluiden yhteydessä. Yhdistyksen sivuilla on listattu **eläinavusteisuuteen liittyviä julkaisuja.**

EU:n eläinten hyvinvointipolitiikka

EU:n eläinten hyvinvointipolitiikan lähtökohtana on Lissabonin sopimuksen 13. artikla, jossa eläimet tunnustetaan tunteviksi. Tämän johdosta eläimiä on kohdeltava niin, etteivät ne joudu tarpeettomasti kärsimään. Näkökanta koskee ihmisten hoidossa olevia eläimiä, kuten tuotantoeläimiä, kuljetettavia eläimiä ja teurastettavia eläimiä.

Euroopan komissiolta on luvassa vuoden 2023 loppuun mennessä **ehdotus eläinten hyvinvointia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi**. Tarkoitus on uudistaa EU:n eläinten hyvinvointisäädöksiä vastaamaan eläinten hyvinvoinnin tutkittua tietoa, laajentaa hyvinvointisäädösten soveltamisalaa, helpottaa säädösten täytäntöönpanoa ja varmistaa näin eläinten hyvinvoinnin korkeampi taso. EU:n eläinten hyvinvointisäädösten uudistusta edeltävät monet selvitykset, esimerkiksi lainsäädännön **toimivuustarkastus.** Euroopan elintarviketurvallisuusvirasto (**EFSA**) tekee Euroopan komissiolle eläinten hyvinvoinnin tieteellisiin tutkimuksiin perustuvia raportteja lainsäädäntöuudistuksen tueksi.

Euroopan komission terveyden ja elintarviketurvallisuuden pääosasto DG SANTE vastaa koe-eläimiä lukuun **ottamatta eläinten hyvinvointiasioista.**

Koe-eläinten hyvinvointi kuuluu ympäristöasioiden pääosastolle (DG ENV). Vuonna 2017 perustettiin toimijoita yhdistävä **EU Platform on Animal Welfare**. Euroopan uniontilla on myös kolme **eläinten hyvinvoinnin referenssikeskusta.**

Euroopan Parlamentin teettämässä **Animal Welfare in the European Union** -raportissa vuodelta 2017 todetaan, että EU:n eläinten hyvinvointipolitiikalla ja -lainsäädännöllä on ollut myönteistä vaikutusta paitsi EU:n maineelle, myös eläinten hyvinvoinnin tilalle maailmassa. Useat EU:ssa pidettävät eläinlajit tai -ryhmät eivät kuitenkaan kuulu unionin eläinten hyvinvointilainsäädännön piiriin, joten yleiselle EU:n eläinten hyvinvointilaille ja monia lajeja koskeville erityissäädöksille on tarvetta.

Euroopan parlamentin toimia eläinten hyvinvoinnin alueella voi seurata parlamentin verkkosivuilla. Yksi vanhimmista europarlamentin sisäisistä ryhmistä on eläinsuojeluun ja eläinten hyvinvointiin keskittyvä ryhmä **The European Parliament's Intergroup on the Welfare and Conservation of Animals**. Aktiivisesti ryhmässä pitkään puheenjohtajana toiminut Euroopan parlamentin suomalaisjäsen Sirpa Pietikäinen (EPP) on ryhmän kunniapuheenjohtaja. **Euroopan vihreän kehityksen ohjelman**

osana on julkaistu **pellolta pöytään -strategia,** jolla lisätään elintarvikeketjujen kestävyyttä, sekä **biodiversiteettistrategia,** jonka tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden suojeleminen. Strategioissa yhdistyvät luonnon, maataloustuottajien, yritysten ja kuluttajien näkökulmat.

Pellolta pöytään -strategialla halutaan muuttaa ruoantuotannon, jakelun ja kulutuksen tapoja. Kyseessä on EU:n ensimmäinen kattava ruokapoliittinen strategia, joka sisältää sekä ruoan tuottajat että kuluttajat. Strategian avulla halutaan muun muassa lisätä ympäristökestäviä viljelytapoja ja luomutuotantoa, vähentää kasvinsuojeluaineiden, lannoitteiden ja antibioottien käyttöä, parantaa kuluttajien tietämystä kestävistä ruokavalinnoista sekä vähentää ruokahävikkiä EU-tasolla. Tavoitteisiin pyritään 27 konkreettisen toimenpiteen avulla. Esimerkiksi luomuviljelyalaa suunnitellaan kasvatettavan vähintään 25 %:iin ja luomun osuutta myös kalankasvatuksessa lisättävän merkittävästi. Antibioottien käyttö kotieläintuotannossa ja kalankasvatuksessa suunnitellaan puolitettavan.

EU:lla oli vuosille 2012–2015 sen historian toinen eläinten hyvinvoinnin strategia eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi. Komissio on Euroopan tilintarkastustuomioistuimen kehotuksesta arvioinut strategian ja **julkaissut** arvionsa. Komissio on selvittänyt strategian tehokkuutta, tavoitteiden saavuttamista ja sitä, ovatko tavoitteet edelleen ajankohtaisia.

Eroon häkkikasvatuksesta

Euroopan komissio ja parlamentti ovat puoltaneet eurooppalaista **End the Cage Age** -kansalaisaloitetta munivien kanojen, kananuorikoiden, siitoskanojen, siitosbroilereiden, viiriäisten, ankkojen, hanhien, kanien, emakoiden ja vasikoiden häkkikasvatuksen kieltämiseksi vuoteen 2027 mennessä.

Turkiseläinten häkkikasvatukseen aloitteella ei otettu kantaa, sillä niiden kasvatuksesta ei ole EU-tason säädöksiä.
Turkistuotannon lopettamista kuitenkin vaadittiin EU-kansalaisaloitteella (**Fur Free Europe**), joka keräsi allekirjoituksia helmikuun 2023 loppuun asti.

Ajatushautomo **Institute for European Environmental Policy** on laatinut raportin siitä, miten siirtymä eurooppalaiseen häkittömään eläintenpitoon voitaisiin rahoittaa **(Financing the cage-free farming transition in Europe).**

Eurooppa-neuvoston päätelmät eläinten hyvinvoinnista

EU:n maatalousneuvosto hyväksyi joulukuussa 2019 Suomen johdolla valmistellut Eurooppa-neuvoston päätelmät eläinten hyvinvoinnista kestävän eläintuotannon erottamattomana osana. Päätelmissä todetaan, että nykyistä EU-lainsäädäntöä on päivitettävä tuoreimman tutkimustiedon huomioimiseksi etenkin eläinten pitkien matkojen kuljetuksiin, aikuisten nautojen hyvinvointiin, koirien ja kissojen myyntiin sekä eläinten teurastukseen liittyen. Yksimielisesti allekirjoitetuilla päätelmillä on poliittista painoarvoa, vaikkeivat ne sido oikeudellisesti.

Suurin osa jäsenvaltioista katsoi, ettei EU-tason eläinten hyvinvointilainsäädäntö ole riittävän kattavaa, ja että lainsäädäntöä olisi tarpeen kehittää. Nyt esimerkiksi aikuisten nautojen, broileriemojen, lampaiden ja vuohien sekä koirien ja kissojen pitoon ja kasvatukseen ei ole yhteistä EU-lainsäädäntöä.

Nykyisen lainsäädännön päivittämistä toivottiin erityisesti elävien eläinten kuljetukseen ja teurastukseen liittyen. Etenkin pitkät eläinkuljetukset EU:sta unionin ulkopuolelle ovat aiheellisesti herättäneet huolta. Elävien eläinten kuljetuksen sijasta olisikin parempi teurastaa eläimet lähtömaassa ja kuljettaa lihaa. Yhteisen lainsäädännön kehittämisen lisäksi päätelmissä toivotaan komission tarttuvan toimeen eläinten hyvinvoinnin vapaaehtoiseksi edistämiseksi. Eläinten hyvinvoinnin laatujärjestelmät, kuten tuotepakkauksissa asti näkyvä hyvinvointimerkintäjärjestelmä, on yksi keino parantaa eläinten hyvinvointia vapaaehtoisesti.

Nykyisen lainsäädännön noudattamisen yhdenmukaistamisessa on vielä tekemistä, sillä jäsenmaat tulkitsevat yhteisiä säädöksiä osin eri tavoin. Tulkintojen yhdenmukaistamiseksi ja hyvien käytäntöjen jakamiseksi maiden välillä on perustettu kaksi eläinten hyvinvoinnin viitekeskusta, ensimmäinen sikojen ja toinen siipikarjan ja muiden pienten tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseksi. Jäsenmaat antavat neuvoston päätelmissä tukensa nykyisten ja tulevien viitekeskusten toiminnalle.

Päätelmissä kehotetaan komissiota vaikuttamaan mahdollisuuksien puitteissa eläinten hyvinvointiin myös EU:n ulkopuolella. Jäsenmaat toivovat, että EU pitää eläinten hyvinvointia esillä kansainvälisissä kauppaneuvotteluissaan. Komissiolta odotetaan myös EU:n uuden eläinten hyvinvointistrategian laatimista.

Kansainvälinen eläinten hyvinvointipolitiikka

Eläinterveyden kansainvälinen järjestö WOAH (World Organisation for Animal Health, ennen OIE) on ottanut eläinten hyvinvoinnin osaksi toimintaansa 2000-luvun alusta. Vuonna 2017 järjestö julkaisi oman **maailmanlaajuisen eläinten hyvinvointistrategian**. OIE:n eläinten hyvinvoinnin työryhmä kokoontuu vuosittain. Työryhmän kokousraportit ja muut eläinten hyvinvointijulkaisut löytyvät **OIE:n verkkosivuilta.**

Eläinsuojelujärjestö World Animal Protection on tehnyt luokittelun 50 maailman valtiosta sen perusteella, kuinka kussakin maassa otetaan huomioon eläinsuojelu politiikan ja säädösten tasolla. **Animal Protection Index** -sivuilla voi vertailla valtioita. Suomi ei ole luokittelussa mukana.

Business Benchmark

Business Benchmark on Farm Animal Welfare (BBFAW) on kahden suuren eläinsuojelujärjestön (**Compassion in World Farming** ja **World Animal Protection**) perustama työkalu yritysten vastuullisuuden ja suoriutumisen arviointiin tuotantoeläinten hyvinvoinnin alalla. Järjestelmän tavoitteena on edistää ruuaksi kasvatettavien eläinten hyvinvointia. Business benchmark mittaa ja vertailee yritysten suoriutumista eläinten hyvinvoinnin huomioinnissa, niiden sitoutumista ja käytäntöjä hyvinvoinnin edistämiseksi ja toiminnasta viestimiseksi. Järjestelmä tarjoaa sijoittajille, yrityksille, kansalaisjärjestöille ja muille sidosryhmille välineen hahmottaa yritysten käytäntöjä ja vastuullisuutta eläintuotannossa ja eläinten hyvinvoinnin kysymyksissä.

Uusin **raportti** vuodelta 2020 vertailee kansainvälisesti 150 suurimman ruoka-alan yrityksen toimintaa eläinten hyvinvoinnista huolehtimisessa kattavan kriteeristön avulla. Raportin mukaan eläinten hyvinvointi on ruoka-alalla tärkeä tekijä ja kehittämiskohde ja edistystä tapahtuu kaiken aikaa, mutta eläinten hyvinvoinnin vaikuttavuus jää usein puutteellisesti ymmärretyksi ja dokumentoiduksi. Eläintuotanto ja jatkojalostus päihittävät kaupan alan ja ravintola-alan paremmalla eläinten hyvinvointikysymysten hallinnalla ja raportoinnilla. Vastuullisuusraportoinnin tarve kasvaa tällä hetkellä erityisesti Etelä-Amerikassa ja Kaukoidässä, joissa operoi kansainvälisen lihantuotannon suurimpia toimijoita.

Kuva 27:
Luke/Eetu Ahonen

Vieraskynä

Poliittiset linjaukset ja talouden reunaehdot vaikuttavat eläinten hyvinvointiin monin tavoin. Eläinten hyvinvointi on yhä tärkeämpää maatalouspolitiikan monimutkaisessa järjestelmässä niin Suomessa kuin EU:ssakin. Poliittisella linjanvedolla eläinten hyvinvoinnin suhteen on iso merkitys, kun arvioidaan kotieläintuotannon toimintaedellytyksiä ja alalla tarvittavia ohjaus- ja tukitoimia, kirjoittaa MTK:n asiantuntija ***Leena Suojala*** *vieraskynäkirjoituksessaan.*

Eläinten hyvinvointipolitiikka yhä suuremmassa roolissa

Kotieläintuottajalle tuotantosuunnan valinta on sekä arvovalinta – valinta siitä, että haluaa tehdä työtä eläinten parissa -, että liiketaloudellinen valinta. Kotieläintuotannon harjoittamisen täytyy olla sen verran kannattavaa, että tuottajalle jää viivan alle riittävä summa yrityksen pyörittämiseen. Tämä perusperiaate ei aina nouse esiin, kun yhteiskunnallinen keskustelu velloo eläinten hyvinvoinnin parantamisen, lihan syönnistä luopumisen tai eläinten hyödyntämisen kyseenalaistamisen viidakossa. Siinä kotimainen ja globaali tuotanto nähdään helposti samassa paketissa.

Suomalainen kotieläintuotanto ei ole tehotuotantoa globaalein mittarein, vaikka se tehokasta onkin.

Taloudesta puhuttaessa mittari on helppo, kun laskemme euroja yhdessä muiden EU-maiden kanssa vapaan kaupan ja vapaan tavaroiden liikkuvuuden nimissä. Politiikalle sen sijaan ei ole olemassa niin kovia mittareita kuin taloudelle. Politiikka on mielikuvia, mielipiteitä, arvoja, vaikuttamista ja kompromisseja. Sillä on kuitenkin merkitystä, millaiset poliittiset suuret linjat yhteiskunnassa vedetään, kun arvioidaan kotieläintuotannon toimintaedellytyksiä, kotieläintuotannon kannattavuutta ja mitä ohjaus- tai tukitoimia alalle voitaisiin suunnata.

Hallitusohjelman eläimiä koskevat kirjaukset ja niiden toteutuminen

Muutamia konkreettisia tavoitteita kotieläintuotantoon liittyen kirjattiin nykyiseen hallitusohjelmaan vuodelta 2019:

Jo kerran eduskunnassa loppusuoralla olleen eläinten hyvinvointilain perusteluita täydennettäisiin eläimen itseisarvolla ja mahdollistettaisiin eläinten lajityypillinen käyttäytyminen entistä paremmin.

Myös eläinten hyvinvointiin liittyvän lainsäädännön valvontaa parannettaisiin ja teurastamoiden videovalvontaa tehostettaisiin. Seinäjoelle perustettaisiin eläinsuojeluasiamiehen virka. Ohjelmaan on kirjattu myös asetettavaksi asiantuntijaryhmä selvittämään, miten voidaan tukea sika-alan tavoitteita porsitushäkeistä luopumiseksi. Toinen kirjaus koskee porsaiden kirurgista kastraatiota ja mahdollisuuksia luopua siitä tai taata riittävä kivunlievitys kirurgisen kastraation yhteydessä.

Eläinten terveyteen ja hyvinvointiin liittyy myös kirjaus tuotantoeläimille suunnattujen antibioottien vähäisen käytön kehittämisestä ja salmonellavapauden ylläpitämisestä.

Kestävien tuotantotapojen edistämiseksi ja antibioottien liikakäytön vähentämiseksi luvattiin selvittää eläinperäisten tuotteiden osalta antibioottiveron käyttöönottoa. Vakavia eläintauteja torjuttaisiin ja vakuutusmaksuveron poisto eläintautivakuutuksista toimeenpantaisiin. Lisäksi luvattiin perustaa kansallinen eläintautirahasto yhdessä maatalousyrittäjien ja elintarviketeollisuuden kanssa. Eläinlääkäripalveluja koskeva lainsäädäntö tultaisiin myös uusimaan siten, että ympärivuorokautisen eläinlääkäripäivystyksen järjestämisvastuu säilyy julkisella sektorilla.

Arvioitaessa hallitusohjelman toteutumista nyt keväällä 2021, voidaan aika selkeästi todeta, että lähes kaikki nämä kirjatut toimenpiteet on toteutettu tai työn alla. Eläinten hyvinvointilakiluonnosta odottelemme parhaillaan lausunnoille, ministeriön lupaus on kevään 2021 aikana. Eläinsuojeluasiamies Saara Kupsala on aloittanut tehtävässään. Vapaa porsitus -työryhmä antoi loppuraporttinsa, jonka perusteella hyvinvointikorvausjärjestelmän toimenpiteitä valmistellaan. Kirurgisen kastraation vaihtoehtoja käsitellään Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnassa. Hallittu antibioottien käyttö ja lääkitysten käyttötarpeen vähentäminen on kärkenä eläinten hyvinvointikorvaus -toimenpiteitä valmisteltaessa tulevalle ohjelmakaudelle. Eläintautirahastotyöryhmän tavoite on saada esitys ennen kesää ministeriöön. Eläinlääkintähuoltolakia uudistetaan ja tavoite on turvata päivystys- ja peruseläinlääkäripalvelut jatkossakin kaikille kotielämille.

> ***"Politiikalle sen sijaan ei ole olemassa niin kovia mittareita kuin taloudelle. Politiikka on mielikuvia, mielipiteitä, arvoja, vaikuttamista ja kompromisseja."***

Eläinten hyvinvointimerkintä -hanke Luken hallinnoimana eteni suunnitellusti ja loppuraportti on julkaisua vailla.

Onko uusia keinoja edistää eläinten hyvinvointia?

Eläinten hyvinvointi on yksi vastuullisuuden ja laadun osa-alueista. Suomalainen kotieläintuotanto on valinnut strategiakseen laadun tuottamisen ja sillä on tutkitusti kuluttajan luottamus. Politiikka on kuitenkin aina yhteensovittamista. Pandemia antoi meille opetuksen myös huoltovarmuuden tärkeydestä ja oman ruuantuotannon merkityksestä.

Tuottajan omista ratkaisuista riippuu, millaisia investointeja hän tekee pitkällä tai lyhyellä aikavälillä. Uudistetaanko rakennuksia, satsataanko tekniikkaan, luovutaanko porsitushäkeistä tai parsinavetoista vai muutetaanko kokonaan tuotantosuuntaa tai vaihdetaan tuotantotapaa – nämä ovat isoja kysymyksiä tuottajan ja tilan tuotannon jatkumisen kannalta, eikä niitä tehdä kevein perustein, vaan visio tulevasta on oltava olemassa. Eläinten hyvinvoinnin edistäminen on yksi niistä tulevaisuuteen tähtäävistä valinnoista, joihin elinkeino on jo vahvasti sitoutunut, ja joita yhteiskunta on erilaisin toimenpitein halunnut tukea. Sama trendi on nähtävissä myös Euroopassa, tosin takamatkalla siellä ollaan verrattuna kotimaiseen tuotantoon.

Teksti: Leena Suojala, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK

Leena Suojalan haastattelu Youtubessa

ELÄINTEN HYVINVOINNIN SÄÄNTELY

Eläinten hyvinvoinnin sääntely

(julkaistu 26.11.2021)

Vuodesta 2010 lähtien valmisteltu uusi eläinten hyvinvointilaki astuu voimaan vuoden 2024 alussa. Keskeisiä muutoksia vuodelta 1996 peräisin olleeseen eläinsuojelulakiin tuovat muun muassa uudet säännökset emakoiden ja ensikoiden häkeissä pitämisen vähentämisestä, koiran- ja kissanpentujen kaupasta, eläinten jalostuksesta sekä jatkuvan juomaveden vaatimuksesta.

Hyvinvointilain pitkäaikaisen valmistelun ohella viime vuosina on kansallisesti säädetty joitakin eläinten hyvinvointiin vaikuttavia lakeja ja asetuksia. EU-tason eläinten hyvinvointisäädökset ovat nekin parhaillaan muutoksen alla. EU-komissio on luvannut uuden eläinten hyvinvointilakiluonnoksen vuoden 2023 lopussa. Eläinten hyvinvointi Suomessa -raportin tässä osassa tarkastellaan eläinten hyvinvointisäädösten muutoksia vuoden 2016 jälkeen.

Sisältö

Johdanto 99
Uusi eläinten hyvinvointilaki voimaan vuoden 2024 alusta 100
Eläinten hyvinvointilain tarkoitus 101
Uuteen eläinten hyvinvointilakiin tulevia muutoksia 102

Uusia eläinten hyvinvointisäädöksiä vuoden 2016 jälkeen 105
Koirien ja kissojen tunnistusmerkintä ja rekisteröinti 105
Eläinkuljetuslain muutos 105
Koe-eläinlainsäädännön muutos 106
Luonnonvaraisia eläimiä koskevat säädösmuutokset 107
Sikojen suojelusta annetun asetuksen muutos 111
Lampaiden suojelusta annetun asetuksen muutos 111
Kanojen suojelua koskevan valtioneuvoston asetuksen muuttaminen on kesken 112
Turkiseläinten suojelua koskevan asetuksen uudistus on kesken 112

Euroopan unionin uudistuvat eläinten hyvinvointisäädökset 113
Säädösuudistusten suuntaviivat selvillä vuoden 2023 lopussa 113
EU-säädösten toimivuutta tarkastellaan arviointimenettelyllä 113
Kansalaispalautetta kerätään lainsäädännön kehittämiseksi 114
Eläinterveyssäännöstöllä pyritään ehkäisemään ja torjumaan tarttuvia eläintauteja 114
Tainnuttamatta teurastus olisi mahdollista kieltää kansallisesti 114
End the Cage Age -kansa laisaloite vaati häkkikasvatukselle loppua 115
Fur Free Europe -kansalaisaloite sai Suomesta runsaasti allekirjoituksiat 115
Viiden EU-maan julkilausuma kunnianhimoisemman EU:n eläinten hyvinvointilainsäädännön puolesta 116
Euroopan unionin neuvoston päätelmät eläinten hyvinvoinnista 116

Johdanto

Uuden eläinten hyvinvointilain valmistelu alkoi vuonna 2010, ja Suomen eduskunta hyväksyi lain juuri ennen vaalitaukoa maaliskuun 2023 alussa. Uusi laki eläinten hyvinvoinnista tulee voimaan vuoden 2024 alussa. Laki sisältää kirjauksia muun muassa emakoiden ja ensikoiden häkeissä pitämisen vähentämisestä, koiran- ja kissanpentujen kaupasta, eläinten jalostuksesta sekä jatkuvan juomaveden vaatimuksesta linnuille ja nisäkkäille.

Hyvinvointilain valmistelun aikana, tarkastelujaksolla 2017-2022 eläinten hyvinvointiin vaikuttavia uusia säädöksiä on tullut vähän. Jotkin eläinten hyvinvointia koskevat kansalliset säädökset uudistuvat vuosittain, kuten eläinten hyvinvointikorvausten säädökset ja tiettyjen eläinlajien metsästystä koskevat säädökset. Eläinten hyvinvointiin liittyvän uuden tai uudistetun lainsäädännön vähäinen määrä tällä tarkastelujaksolla koskee Suomea, mutta myös Euroopan unionia, jossa parhaillaan valmistellaan EU:n eläinten hyvinvointisäädösten kokonaisuudistusta.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin säädösten uusiminen paremmin eläinten hyvinvointia edistäväksi edellyttää usein toimintatapojen muutoksia eläintenpidossa sekä uudenlaista osaamista ja investointeja. Osa eläinten hyvinvoinnin kiristyvistä vaatimuksista vaatii taloudellista panosta eläintuottajalta; toisaalta osa uudistuksista myös hyödyttää eläintuottajan taloutta eläinten parantuvan hyvinvoinnin ja terveyden kautta. Säädösten vaatimiin investointeihin, kuten uuden navetan, sikalan tai kanalan rakentamiseen, on tuottajan mahdollista saada **taloudellista tukea.**

Raportin tässä osassa tarkastellaan eläinten hyvinvointisäädösten muutoksia vuodesta 2017 eteenpäin. Muuttumattomien tietojen osalta viitataan edellisiin Eläinten hyvinvointi Suomessa **I** ja **II** -raporttien säädösosiin. Maa- ja metsätalousministeriön eläinlääkintälainsäädännön **F-hakemistosta** löytyvät linkit ajantasaiseen eläinsuojelulainsäädäntöön. Kaikki ajantasaiset kansalliset säädökset löytyvät säädöksen nimellä tai numerolla valtion **FINLEX®**-säädöstietopankista. **EUR-Lex** -sivustolla julkaistaan Euroopan unionin oikeudelliset tekstit ja muut julkiset asiakirjat kaikilla Euroopan unionin 23 virallisella kielellä. Suomessa eläinsuojelulain ja uuden eläinten hyvinvointilain täytäntöönpano sekä eläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonnan ohjaus kuuluvat maa- ja metsätalousministeriön **ruokaosastolle**.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Uusi eläinten hyvinvointilaki voimaan vuoden 2024 alusta

Eläinsuojelulain kokonaisuudistuksen esivalmistelut aloitettiin maa- ja metsätalousministeriössä jo vuonna 2009. Ministeriö asetti syksyllä 2012 ohjausryhmän ja työryhmän, joiden tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi eläinsuojelulaiksi. Tavoitteena oli saattaa osittain vanhentunut eläinsuojelulaki (247/1996) nykyisen perustuslain vaatimusten mukaiseksi sekä selkeyttää eläinsuojelulainsäädäntöä. Laajan uudistushankkeen vaikutukset ulottuvat monille yhteiskunnan aloille.

Kansalaisilla on ollut mahdollisuus antaa palautetta lain valmistelijoille koko uudistushankkeen ajan ministeriön verkkosivujen kautta. Lakiuudistuksen työryhmän kausi päättyi vuoden 2014 lopussa, ohjausryhmän työtä jatkettiin vuoden 2015 loppuun. Tämän jälkeen lain valmistelu jatkui viranomaistyönä, kunnes eduskunta hyväksyi lain 1.3.2023. Uusi laki eläinten hyvinvoinnista tulee voimaan vuoden 2024 alusta alkaen.

Eläinten hyvinvointilain tarkoitus

Eläinten hyvinvointilain tarkoituksena on edistää eläinten hyvinvointia ja suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla niiden hyvinvoinnille aiheutuvalta haitalta. Lain tarkoituksena on myös lisätä eläinten kunnioitusta ja hyvää kohtelua. Lain yleisen periaatteen mukaan eläimiä on kohdeltava hyvin ja niitä kunnioittaen. Eläimille ei saa aiheuttaa tarpeetonta kipua tai kärsimystä eikä niiden hyvinvointia saa tarpeettomasti vaarantaa. Lakia sovelletaan kaikkiin eläimiin.

Uuden lain yleisiin periaatteisiin kuuluu, että eläimiä on pidettävä ja hoidettava siten, että niillä on mahdollisuus toteuttaa liikkumiseen, lepoon, mukavaan olotilaan, ravinnon etsintään tai muuhun vastaavaan toimintaan sekä sosiaalisiin suhteisiin liittyviä olennaisia käyttäytymistarpeitaan. Hoidossa olevaa eläintä ei saa jättää hoidotta eikä hylätä. Eläinten sairastumista ja vahingoittumista on pyrittävä ehkäisemään ennalta, ja eläinten sairastuessa tai vahingoittuessa niiden on saatava asianmukaista hoitoa.

Laki eläinten hyvinvoinnista tulee siis korvaamaan parhaillaan voimassa olevan eläinsuojelulain ja -asetuksen. **Hallituksen esitys laiksi eläinten hyvinvoinnista** oli lausuttavana kahteen otteeseen, ensimmäistä kertaa vuonna 2018 ja uudestaan vuodenvaihteessa 2021-2022. Lain valmistuminen sisältyi pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaan.

Voimassa oleva eläinsuojelulaki velvoittaa huomioimaan eläinten tarpeet.
Voimassa olevan eläinsuojelulain (**247/1996**) tarkoituksena on suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta. Lain tarkoituksena on myös edistää eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Eläinten pidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologiset tarpeet ja käyttäytymistarpeet.

Eläinsuojelulain perusteluissa:

- Kärsimyksellä tarkoitetaan eläimen kokemaa henkistä tai ruumiillista hyvinvointiin tai terveyteen kielteisesti vaikuttavaa tuntemusta.
- Kivulla viitataan eläimen tuntemaan fyysiseen kipuun ja tuskalla eläimen kokemaan henkiseen hätään, ahdistukseen, pelkoon tai vastaavaan epämiellyttävään tunteeseen.
- Eläimen fysiologisilla tarpeilla tarkoitetaan eläimen elimistöön ja sen asianmukaiseen toimintaan pohjautuvia tarpeita, esimerkiksi riittävän ja sopivan ravinnon sekä liikunnan tarvetta.
- Eläimen käyttäytymistarpeilla tarkoitetaan eläimen mahdollisuutta käyttäytyä riittävässä määrin kyseiselle eläinlajille tai -rodulle tyypillisellä tavalla.

Uuteen eläinten hyvinvointilakiin tulevia muutoksia

Nautojen parressa pito edelleen sallittu – jaloitteluvaatimukseen 30 lisäpäivää

Nautojen elinympäristöön uusi laki puuttuu niin, että lain tultua voimaan kielletään uusien parsinavetoiden rakentaminen ja käyttöönotto. Käytännössä uusia parsinavetoita ei juuri ole viime vuosina muutenkaan rakennettu, sillä kokonaan uuden parsinavetan rakentamiseen ei saa investointitukea. Lypsylehmiä ja hiehoja saa jatkossakin pitää parsinavetoissa maidontuotantoa varten, mutta parsinavetan lehmien ja hiehojen pitää päästä jaloittelemaan vähintään 90 päivänä vuodessa aiemman 60 päivän sijaan.

Uusissa pihattonavetoissa lehmille ja hiehoille on luvassa enemmän ulkoilman haistelua, sillä investointitukia on luvattu jatkossa myöntää vain sellaisille pihattonavetoille, joiden yhteydessä on jaloittelutarha tai laidun. Edellä mainittu säädös ei kuitenkaan sisälly eläinten hyvinvointilakiin, vaan tulevaan maa- ja metsätalousministeriön tuettavaa lypsykarjarakentamista koskevaan asetukseen.

Kuva 29. Uusien parsinavetoiden rakentaminen kielletään, ja pihattonavetoiden rakentamisen investointituen ehdoksi tulee lehmien ja hiehojen ulospääsy. Kuva: Olli Leino

Uusille porsitushäkeille kielto

Nautojen elinympäristöön uusi laki puuttuu niin, että lain tultua voimaan kielletään uusien parsinavetoiden rakentaminen ja käyttöönotto. Käytännössä uusia parsinavetoita ei juuri ole viime vuosina muutenkaan rakennettu, sillä kokonaan uuden parsinavetan rakentamiseen ei saa investointitukea. Lypsylehmiä ja hiehoja saa jatkossakin pitää parsinavetoissa maidontuotantoa varten, mutta parsinavetan lehmien ja hiehojen pitää päästä jaloittelemaan vähintään 90 päivänä vuodessa aiemman 60 päivän sijaan.

Uusissa pihattonavetoissa lehmille ja hiehoille on luvassa enemmän ulkoilman haistelua, sillä investointitukia on luvattu jatkossa myöntää vain sellaisille pihattonavetoille, joiden yhteydessä on jaloittelutarha tai laidun. Edellä mainittu säädös ei kuitenkaan sisälly eläinten hyvinvointilakiin, vaan tulevaan maa- ja metsätalousministeriön tuettavaa lypsykarjarakentamista koskevaan asetukseen.

Kissan- ja koiranpentujen kaupan vaatimuksia tiukennetaan

Kissojen ja koirien hyvinvoinnin kohentamiseksi laki antaa uusia työkaluja. Alle puolivuotiaita kissan- ja koiranpentuja ei saa tuoda maahan kaupattavaksi alle kahden kuukauden kuluessa eläimen maahantuonnista. Kissan ja koiran myynti-ilmoituksessa pitää jatkossa ilmoittaa maa, jossa eläin on syntynyt, eläimen ikä ja sijaintipaikka sekä ammattimaisesti toimivan myyjän rekisterinumero.

Eläinlääkärin pitää jatkossa ilmoittaa koirille ja kissoille tekemistään toimenpiteistä, jotka on tehty lemmikkien perinnöllisten vikojen takia. Ilmoitusvelvollisuus liittyy tiukentuviin eläinjalostuksen säännöksiin, ja ilmoitus tehdään tulevaan koira- ja kissarekisteriin.

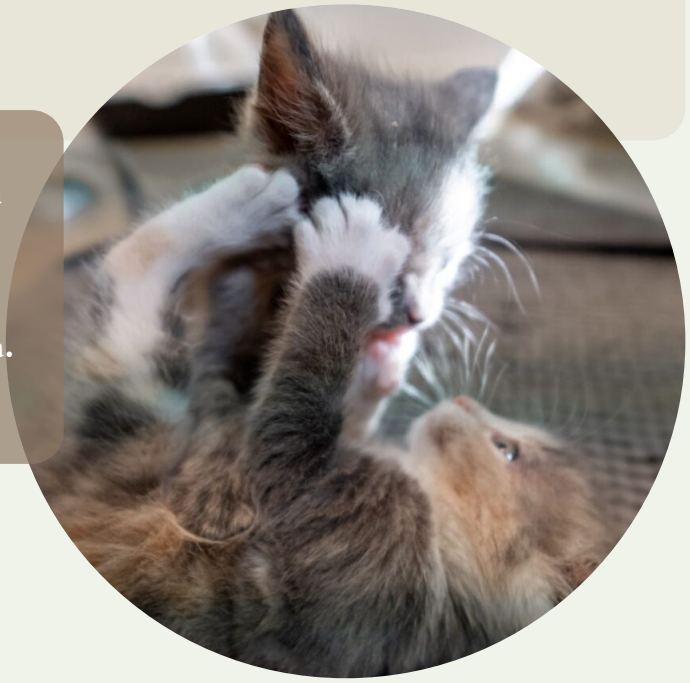

Kuva 30. Kissan- ja koiranpentujen kauppaa rajoittavan sääntelyn tavoitteena on ehkäistä eläinten hyvinvointia uhkaavaa pentutehtailua. Kuva: Olli Leino.

Vesipuhveli lihantuotantoeläimenä positiivilistalle

Uuden lakiluonnoksen liitteeksi on tulossa lista lintu- ja nisäkäslajeista, joita jatkossa voidaan pitää tuotantoeläiminä, sirkuseläiminä tai kiertävissä eläinnäyttelyissä. Säännösten tarkoituksena on varmistaa, että mainituissa tarkoituksissa pidetään vain sellaisia eläimiä, joiden pito voidaan käytännössä järjestää kyseisessä pitomuodossa lain edellyttämällä tavalla. Listalle otettiin käytännössä kaikki tuotantoeläimenä nyt pidettävät lajit.

Sallittujen tuotantoeläinten listalle lisättiin edelliseen 2018 hallituksen esitykseen verrattuna vesipuhveli, mutta vain lihantuotantotarkoituksessa, ei maidontuotannossa. Sallituista seura- ja harrastuseläinlajeista säädettäneen myöhemmin asetustasolla.

Uusia ja uudistettavia hyvinvointiasetuksia luvassa

Uuden eläinten hyvinvointilain myötä on tarve uudistaa lukuisat valtioneuvoston eri eläinlajien hyvinvointia koskevat asetukset. Lisäksi uusia eläinten hyvinvointiin liittyviä asetuksia on luvassa, kuten asetus eläimille tehtävistä toimenpiteistä sekä eläinten jalostuksesta.

Turkiseläinten suojelun valtioneuvoston asetuksen uudistus on ollut kauan tekeillä. Uudistus luvattiin eduskunnassa käsitellyn ja hylätyn Turkistarhaton Suomi -kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä vuonna 2013. Tästä Suomen ensimmäisestä eduskunnassa käsitellystä kansalaisaloitteesta on pian kulunut 10 vuotta, mutta turkiseläinten suojelun asetusta ei ole edelleenkään uusittu.

Löytöeläinten kuljetusvastuuta ei lakiin

Edelliseen hallituksen esitykseen eläinten hyvinvointilaiksi sisältyi löytöeläinten kuljetus löytöpaikasta eläinten talteenottopaikkaan maakuntien kustannuksella. Kaavailtua maakuntauudistusta ei tullut, eikä löytöeläinten kuljetusta uudessa laissa velvoiteta millekään taholle.

Kunnille ei haluttu aiheuttaa kustannuksia löytöeläinten kuljettamisesta. Löytöeläinten säilytysvelvollisuus palautui kuitenkin lakiluonnoksessa kaavaillusta 10 vuorokaudesta nykyiseen 15 vuorokauteen.

Eläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonta saattaa siirtyä hyvinvointialueiden vastuulle

Eläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonta saattaa tulevaisuudessa siirtyä kunnilta hyvinvointialueille. Ympäristöterveydenhuollon tehtävien siirtämistä kunnilta hyvinvointialueille on vuonna 2021 ehdotettu aluehallinnon ja monialaisten maakuntien parlamentaarisessa selvityksessä.

Lue lisää uudesta eläinten hyvinvointilaista:

- Maa- ja metsätalousministeriön verkkosivulta
- Eduskunnan kirjaston sivulta
- Eläinten hyvinvointikeskuksen blogista

Uusia eläinten hyvinvointisäädöksiä vuoden 2016 jälkeen

Koirien ja kissojen tunnistusmerkintä ja rekisteröinti

Koirien tunnistusmerkinnästä ja rekisteröinnistä säädettiin maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1/2021), joka tulee voimaan vuoden 2023 alusta. Laki eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä mahdollistaa lemmikkien tunnistusmerkintä- ja rekisterivelvoitteen laajentamisen koirien jälkeen muihinkin lajeihin. Säädös kissojen pakollisesta tunnistusmerkinnästä ja rekisteröinnistä on luvattu vuonna 2026.

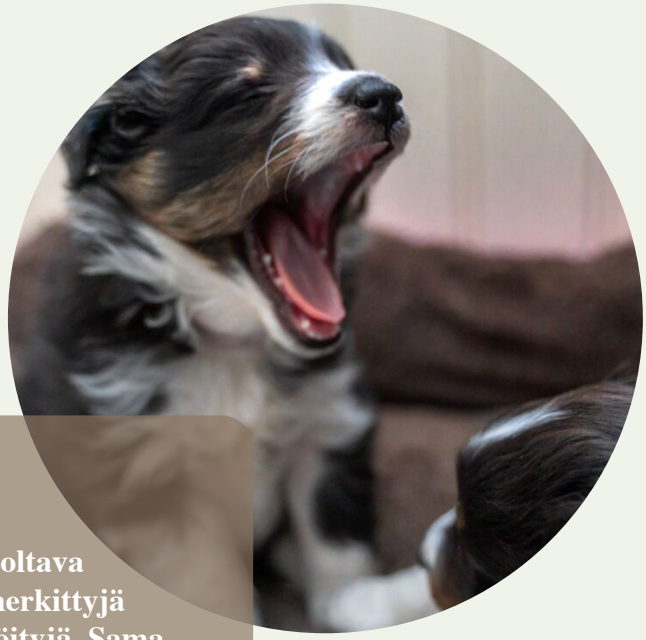

Kuva 31. Jatkossa kaikkien koirien on oltava tunnistusmerkittyjä ja rekisteröityjä. Sama velvoite tulee myöhemmin koskemaan myös kissoja. Kuva: Olli Leino.

Eläinkuljetuslain muutos

Eläinkuljetuslakiin (1429/2006) tehtiin vuonna 2021 useita eläinten hyvinvoinnin kannalta positiivisia muutoksia. Eläinkuljetuslaissa edellytetään nyt reittisuunnitelman tekemistä turkiseläinten ja porojen pitkissä kuljetuksissa, kun kuljetus suuntautuu Suomen ulkopuolelle. Reittisuunnitelman avulla voidaan varmistaa, että suunniteltu kuljetus on eläinten hyvinvoinnin toteutumisen kannalta mahdollinen.

Tullille annettiin lakimuutoksessa toimivalta valvoa eläinkuljetuksia. Aiemmin Tullin roolina eläinkuljetusten valvonnassa oli virka-avun antaminen.

Laittoman lemmikkieläinten pentukaupan toivotaan Tullin valvonnan avulla vähenevän.

Eläinkuljetuslaissa on myös mahdollisuus antaa maa- ja metsätalousministeriön asetus eläinten kuljetuskuntoisuuden vaatimuksista Suomen sisäisissä kuljetuksissa. Tämän perusteella säädettiin maa- ja metsätalousministeriön asetus vasikoiden kuljetuskuntoisuudesta kaupallisissa kuljetuksissa (850/2022). Asetuksen mukaan vasikoiden on oltava alle 100 kilometrin kuljetuksissa vähintään kymmenen vuorokauden ikäisiä.

Koe-eläinlainsäädännön muutos

Laki tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (497/2013) on tarkoitettu varmistamaan, että eläimiä pidetään ja käytetään tieteellisiin tai opetustarkoituksiin vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä. Tarkoituksena on myös varmistaa, että eläimiä käytetään mahdollisimman vähäinen määrä ja että eläimille aiheutetaan mahdollisimman vähän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Lakia sovelletaan käytettäessä tai kasvatettaessa eläviä pääjalkaisia tai selkärankaisia eläimiä tieteellisiin tai opetustarkoituksiin sekä kasvatettaessa näitä eläimiä niiden elinten tai kudosten luovuttamiseksi tieteellisiin tai opetustarkoituksiin.

Vuonna 2013 annettiin myös valtioneuvoston asetus tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (564/2013), jolla yhdessä lain kanssa on pantu täytäntöön EU:n koe-eläindirektiivi. Direktiivin keskeisenä tavoitteena on koe-eläimiä käyttävien menetelmien korvaamisen, käytettävien koe-eläinten vähentämisen ja koe-eläinten hyvinvoinnin parantamisen 3R-periaatteen edistäminen.

Keväällä 2020 hallitus antoi esityksen eduskunnalle laiksi tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta annetun lain ja asetuksen muuttamisesta. Esityksen taustalla oli EU-komission Suomelle vuonna 2019 antama virallinen huomautus tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta annetun direktiivin puutteellisesta täytäntöönpanosta. Suomen hallitus sitoutui komissiolle antamassaan vastauksessa muuttamaan kansallista lainsäädäntöä suurelta osin komission edellyttämällä tavalla.

Lintujen ja matelijoiden sikiöt koe-eläinlainsäädännön piiriin

Samalla kansalliseen lainsäädäntöön tehtiin muitakin muutoksia. Uusimman tutkimustiedon mukaan ainakin joidenkin lintu- ja matelijalajien sikiöillä on kyky tuntea kipua sikiökauden viimeisen kolmanneksen aikana. Lain soveltamisalaa laajennettiin siksi koskemaan myös näitä sikiöitä sikiökauden viimeisellä kolmanneksella.

Eläinten lajikohtaisten tarpeiden huomioiminen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ovat ensiarvoisen tärkeitä paitsi koetoiminnassa, myös eläinten kasvatuksen aikana (esimerkiksi kantojen ylläpidossa). Siksi eläinten hyvinvoinnin parantamisen periaate ulotettiin koskemaan koetoiminnan ohella eläinten kasvatusta, pitoa ja hoitoa.

Eläinkoetoiminnan harjoittajalle säädettiin velvoite laatia toimintasuunnitelma eläinten hyvinvointia uhkaavien häiriötilanteiden varalle, sillä koe-eläinlaitoksissa kasvatetaan ja pidetään yllä huomattavia määriä eläimiä, jolloin ongelmatilanteilla voi olla vaikutus suurten yksilömäärien hyvinvointiin. Samalla säädettiin mahdollisuus koe-eläintoiminnan keskeyttämiseksi väliaikaisesti kokonaan, jos koe-eläinten hyvinvoinnin on aihetta epäillä vaarantuvan, eikä tilannetta voida korjata riittävän nopeasti tai riittävällä varmuudella muilla toimenpiteillä. Myös muita, eläinten hyvinvointiin välillisesti vaikuttavia tai luonteeltaan teknisiä säädösmuutoksia tehtiin samassa yhteydessä.

Luonnonvaraisia eläimiä koskevat säädösmuutokset

Eläinsuojelulain tarkoitus, eläinten suojeleminen parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta, koskee myös luonnonvaraisia eläimiä. Säädöksiä, joilla vaikutetaan voimakkaasti luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin, löytyy metsästyksen, kalastuksen, eläinsuojelun, luonnonsuojelun ja vieraslajisäätelyn piiristä. Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia koskevaa lainsäädäntöä on paljon, mutta kokonaisuuden hallinta on haastavaa.

Myös vieraslajisia eläimiä suojeltava vältettävissä olevalta kivulta

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (1143/2014) haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta määrittää vieraslajisäännöt EU-tasolla. Asetuksessa säädetään toimenpiteistä, joilla jäsenvaltiot pyrkivät estämään haitallisten vieraslajien tuonnin EU:n alueelle ja niiden leviämisen alueella. Asetuksen nojalla on annettu useita alempiasteisia säädöksiä.

Asetuksen artiklassa 19 todetaan haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta seuraavasti: *Toteuttaessaan hallintatoimenpiteitä ja valitessaan käytettyjä menetelmiä jäsenvaltioiden on ottava asianmukaisesti huomioon ihmisten terveys ja ympäristö, erityisesti muut kuin kohteena olevat lajit ja niiden elinympäristöt, ja varmistettava, että niiden kohteena olevat eläimet säästyvät kaikelta vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä, vaarantamatta kuitenkaan hallintatoimenpiteiden tehokkuutta.*

Asetuksen kohdan (25) mukaan ”hallintatoimenpiteillä ei saisi olla haittavaikutuksia ympäristölle ja ihmisten terveydelle. Joidenkin haitallisten vieraseläinlajien hävittämis- ja hallintatoimet ovat joissain tapauksissa tarpeen, mutta ne saattavat kuitenkin aiheuttaa eläimille kipua, tuskaa, pelkoa ja muuta kärsimystä, vaikka käytettäisiin parhaita käytettävissä olevia teknisiä välineitä. Tästä syystä jäsenvaltioiden ja kaikkien haitallisten vieraslajien hävittämis-, säätely- tai leviämisen rajoittamistoimiin osallistuvien toimijoiden olisi toteutettava tarvittavat toimenpiteet eläinten säästämiseksi vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä menettelyn aikana ja otettava tässä yhteydessä mahdollisimman pitkälle huomioon alan parhaat toimintatavat, esimerkiksi Maailman eläintautijärjestön laatimat eläinten hyvinvoinnin pääperiaatteet.”

Kuva32. Minkki on Suomessa haitallinen vieraslaji ja rauhoittamaton eläin, jonka pyyntiin ei vaadita metsästäjäntutkintoa. Kuva: flickr.com/Eli Braker.

Vieraslajien pyynnin säädöksissä parantamisen varaa

Vieraslajisia eläimiä koskevat pyydystämisen ja tappamisen säädökset ovat moninaiset ja epäselvät ja aiheuttavat hyvinvointiriskejä sekä vieraslajisille että muille eläimille esimerkiksi sivusaaliiksi joutumisen kautta.

Supikoirat aiheuttavat tuhoa linnustolle erityisesti kosteikkoalueilla. Siksi supikoiria kannattaisi pyytää erityisesti saaristoalueilla kevättalvella ennen poikasten syntymää, todetaan **ehdotuksessa haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmaksi ja leviämisväyliä koskevaksi toimintasuunnitelmaksi**. Supikoiran tehopyynti imee lähialueita lisää supikoiria alueelle, ja tehopyynnin alla supikoirakanta nostaa lisääntymistehoaan, suunnitelmassa todetaan.

Merkittävä on myös supikoiran aiheuttama riski rabieksen ja loisten, eritoten myyräekinokokin, mahdollisena levittäjätnä. Rabieksen torjunnassa ainoa tehokas keino on syöttirokotteiden **käyttäminen.** Syöttirokotteiden käyttö on linjassa EU:n **vieraslajiasetuksen** kanssa, sillä niiden käyttö ei aiheuta eläimille kipua, tuskaa tai kärsimystä.

Vieraslajisia eläimiä koskevia säädösmuutoksia on tehty viime vuosina myös metsästyslakiin ja -asetukseen. Aiemmin metsästyslaissa (**611/1993**) riistaeläimiksi luokitellut supikoira (haitallinen vieraslaji koko EU-alueella) ja minkki (haitallinen vieraslaji Suomessa) poistettiin vuonna 2019 metsästyslain riistaeläinluettelosta tarkoituksena helpottaa ja tehostaa minkin ja supikoiran pyyntiä.

Supikoiraan ja minkkiin sovelletaan nyt rauhoittamattomien eläinten pyydystämisestä ja tappamisesta annettuja säädöksiä. Näin määrätään laissa vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (**1709/2015**). Supikoiran ja minkin pyynnissä saa käyttää riistalajien metsästyksessä kiellettyjä menetelmiä, keinovaloa, elektronisia tähtäinlaitteita ja ääntä synnyttävää koneellista laitetta.

Heti tappavissa raudoissa vakavia hyvinvointiriskejä

Minkin pyynnissä saa käyttää myös heti tappavia, maalle asetettavia ansarautoja. Rautojen käyttöä ei säädellä ajallisesti eikä paikallisesti, eikä niiden käyttäjältä edellytetä metsästäjätutkinnon tuomaa osaamista. Suomessa ei ole ansarautojen osalta ennakkohyväksyntää, ja rautoja voi ostaa huokeaan hintaan. Rautojen laadusta ja tehosta välittömästi tappavana pyyntimenetelmänä ei ole varmuutta. Myös supikoiraa voi pyytää ilman metsästäjätutkintoa, mutta supikoiran ja sitä isompien vieraslajisten eläinten pyynti ansaraudoilla on kielletty valtioneuvoston asetuksella vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (**704/2019**).

Elävänä pyytävä loukku täytyy metsästysasetuksen (**666/1993**) mukaan tkokea vähintään kerran vuorokaudessa. Sen sijaan heti tappavaa ansarautaa ei tarvitse päivittäin kokea, vaan kokemisväli voi olla jopa kaksi viikkoa. Heti tappava ansarauta ei välttämättä tapa heti, jolloin rautaan kiinni jäänyt, mutta hengissä oleva eläin voi joutua kärsimään tarpeetonta kipua, tuskaa ja kärsimystä. Uusiseelantilaisen **tutkimuksen** mukaan heti tappaviksi tarkoitettujen rautojen tehossa ja tappavuudessa on suuria eroja.

Eläimen pitkittynyt kuolema rautaan, joka ei vastoin odotuksia tapakaan eläintä heti, ei ole eläimen hyvinvoinnin kannalta eikä eettisesti tarkastellen hyväksyttävää. Maastoon viritetyssä ansaraudassa ei tarvitse olla tietoa siitä, kuka raudan on virittänyt. Maanomistajan lupa ansojen virittämiseen tulee kuitenkin olla. Maastoon väärin viritetty rauta aiheuttaa suuren riskin sille, että uhriksi joutuu myös eläimiä, joille rautoja ei ole tarkoitettu. Minkille tarkoitettujen, mahdollisesti puutteellisesti asennettujen rautojen käyttö on noussut keskusteluun, kun mediassa on viime vuosina uutisoitu useista ansaraudan tassuunsa saaneista ja sen vuoksi lopetetuista karhuista.

Huolta eläinten hyvinvoinnin heikkenemisestä herättää myös se, että kuka tahansa saa pyytää vieraslajisia eläimiä. Kun pyytäjältä ei vaadita metsästäjäntutkintoa, riskinä on, että pyytäjän taitamattomuus aiheuttaa kohde-eläimelle tarpeetonta kipua tai kärsimystä. Metsästyskortin suorittamiseen kuuluu eläinten lajintunnistus, lopetusmenetelmien tuntemus ja metsästyksen eettisiin sääntöihin tutustuminen.

Vieraslajeilla ei pesimärauhaa – myös piisamin pesärauha poistettiin

Riistaeläimiä koskee yleisesti metsästysasetuksella (666/1993) säädetty määräaikainen rauhoitus, joka on ajoitettu lisääntymis- ja pesintäaikaan. Supikoira-, pesukarhu-, rämemajava- ja minkkinaaras, jota saman vuoden jälkeläinen seuraa, ovat aiemmin olleet metsästysasetuksen nojalla rauhoitettuja touko-, kesä- ja heinäkuun ajan.

Edellä mainitut lajit on nyt luokiteltu vieraslajeina rauhoittamattomiksi eläimiksi, joilla ei ole pesintäaikaista rauhoitusta. Niitä saa siis pyydystää ja tappaa mihin vuodenaikaan tahansa, myös lisääntymisaikaan. Sama koskee myös piisamia, jonka pesärauhoitus poistettiin metsästysasetuksella. Ehdotuksessa haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmaksi ja leviämisväyliä koskevaksi toimintasuunnitelmaksi todetaan, että tarkka tieto Suomen piisamikannan koosta puuttuu. Kanta kuitenkin vaikuttaa melko hajanaiselta ja yksilömäärältään pieneltä, ja piisamin metsästyssaalis on vuonna 2017 ollut melko vähäinen. Näin ollen piisamin pesärauhan poistoa metsästysasetuksesta ei voi pitää eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta aiheellisena.

Emostaan riippuvaisten pesäpoikasten emon tappaminen aiheuttaa poikasille tarpeetonta kärsimystä ja voi johtaa poikasten nääntymiseen kuoliaaksi. Supikoiran tapauksessa myös isän tappaminen voi olla poikasille kohtalokasta, sillä supikoirauros osallistuu poikastensa hoitoon.

Jousiaseen käyttö sallituksi metsästysmenetelmäksi

Jousiase on nykyisin metsästysasetuksella sallittu menetelmä villikanin, metsäjäniksen, rusakon, oravan, euroopanmajavan, kanadanmajavan, tarhatun naalin, ketun, mäyrän, kärpän, hillerin, näädän, metsäkauriin, kuusipeuran, saksanhirven, japaninpeuran, valkohäntäpeuran, metsäpeuran, muflonin ja villisian sekä riistaeläimiin kuuluvien lintujen ja rauhoittamattomien eläinten ampumiseen.

Jos jousiasetta käytetään hirvieläinten pyyntiin, metsästäjän on suoritettava ampumakoe jousiaseella. Jousimetsästyksestä on parhaillaan käynnissä tutkimus, jossa selvitetään jousimetsästyksen vaikutuksia pyydettävien eläinten hyvinvointiin.

Kuva33. Metsäkaurista saa pyytää muun muassa jousiaseella, ja sen pyynnissä saa käyttää apuna koiraa vielä helmikuun hangille saakka. Kuva: flickr.com/ Matti Suopajärvi.

Metsästysasetuksen muutos sallii korkeampien ajavien koirien käytön ja aikaistetun kauriin koirametsästyksen

Hirvieläintä ajavan koiran säkäkorkeus nostettiin metsästysasetuksen (666/1993) muutoksella 28 cm:stä 39 cm:iin. Riski hirvieläinten hyvinvoinnin heikkenemiselle kasvaa, kun hirvieläintä saa ajattaa näännyksiin aiempaa korkeammilla ja nopeammilla koirilla. Ajometsästys ja metsästys koiran avulla ovat ylipäätään metsästettävälle hirvieläimelle stressaavampi kokemus kuin metsästys kyttäämällä, todettiin tutkitmuksessa, jossa mitattiin saaliseläinten stressihormonipitoisuuksia eri metsästysmenetelmiä käytettäessä.

Metsäkauriiden metsästäminen koiraa käyttäen on sallittua nyt myös helmikuussa. Koiralla metsästyksen pidentämisen vaikutuksista erityisesti kantavien kaurisnaaraiden hyvinvoinnille ei ole tietoa.

Luonnonsuojelulaki uudistui

Luonnonsuojelulainsäädännön uudistamishankkeen tuloksena 1.6.2023 tulee voimaan uudistettu luonnonsuojelulaki. Uusi laki esimerkiksi vahvistaa tiukasti suojeltujen luontotyyppien suojelua, mahdollistaa vapaaehtoisen ekologisen kompensaation ja asettaa Suomen Luontopaneelin tehtävät. Uusi laki rauhoitettujen lajien aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta ja ennaltaehkäisystä (15/2022) tuli voimaan 1.2.2023.

Lue lisää:

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1143/2014 haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta

Gentsch R.P., Kjellander, P. & Röken, P.O. 2018. Cortisol response of wild ungulates to trauma situations: hunting is not necessarily the worst stressor. European Journal of Wildlife Research, 64:11.

Gregory, N.G. 2005. Bowhunting deer. Animal Welfare, 14:111-116.

Huusela-Veistola, E., Holmala, K., Hyvönen, T., Kauhala, K., Ryttäri, T., Tuhkanen, E-M. & Urho, L. 2019. Ehdotus haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmaksi ja leviämisväyliä koskevaksi toimintasuunnitelmaksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 5/2019

Neuvoston asetus (EY) N:o 1099/2009 eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä

Pedersen, M.A., Berry, S.M. & Bossart, J.C., 2008. Wounding Rates of White-tailed Deer with Modern Archery Equipment. Proc. Annu. Conf. Southeast. Assoc. Fish and Wildl. Agencies, 62:31-34.

Rådet for Dyreetikk 2011. Dyreetisk vurdering av buejakt

Stokke, S., Arnemo, J.M., Brainerd, S., Söderberg, A., Kraabøl, M. & Ytrehus, B. 2018. Defining animal welfare standards in hunting: body mass determines tresholds for incapacitation time and flight distance. Scientific Reports 8: 13786

Supikoiran kannanhoitosuunnitelma 2011

Warburton, B. & Poutu, N. 2008. Effectiveness of chain-springs on leghold traps for reducing injuries to captured brushtail possums (Trichosurus vulpecula), New Zealand Journal of Zoology, 35:2, 147-150

Sikojen suojelusta annetun asetuksen muutos

Sikojen suojelun valtioneuvoston asetusta (629/2012) muutettiin vuonna 2017. Sikojen ryhmittelystä vieroituksen yhteydessä säädettiin seuraavasti: ”Toisilleen tuntemattomien sikojen yhdistäminen samaan ryhmään on pyrittävä tekemään sikojen ollessa mahdollisimman nuoria ennen niiden vieroittamista tai korkeintaan viikko sen jälkeen.”

Tämä hyvä toimintatapa todennäköisesti vähentää sikojen välisiä tappeluita ja edistää siten sikojen hyvinvointia. Asetukseen lisättiin myös säännös, joka mukaan tiineet emakot ja ensikot on tarvittaessa lääkittävä ulko- ja sisäloisia vastaan, mikä niin ikään auttaa edistämään sikojen hyvinvointia. Sikojen hyvinvoinnin kannalta takapakkia asetusmuutoksessa otettiin, kun vaatimusta ryhmäkarsinan lattiapinta-alan suurentamisesta siirrettiin kolmella vuodella eteenpäin.

Lampaiden suojelusta annetun asetuksen muutos

Lampaiden suojelua säätelee valtioneuvoston asetus (587/2010), jota muutettiin vuonna 2020 niin, että karitsojen yhtäaikaisen ruokailun mahdollisuudet heikkenivät. Aiempi säädös määritteli ruokintahäkkien vähimmäismitat kaikenikäisille lampaille. Muutoksen myötä yli nelikuisten lampaiden ja tiineiden uuhien vaatimukset pysyivät entisellään, mutta karitsojen ruokintatilalle säädettiin muita pienemmät vähimmäisvaatimukset.

Alle kaksikuisille karitsoille ei ole lainkaan vaatimuksia ruokintatilan suhteen, ja 2–4-kuisten karitsojen ruokintahäkin reunan vähimmäispituudeksi on nyt säädetty puolet lyhyempi pituus (suoralla häkillä 17,5 cm eläintä kohti, pyöreällä 10 cm eläintä kohti) kuin aikuisille lampaille. Niin ikään jatkuvalla rehunsaannilla olevien 2–4-kuisten karitsojen ruokintatilaa pienennettiin puoleen (suoralla häkillä 8,5 cm eläintä kohti, pyöreällä 5 cm eläintä kohti). Nämä vähimmäisvaatimukset lisättiin myös vuonna 2020 muutettuun maa- ja metsätalousministeriön asetukseen tuettavaa rakentamista koskevista lammas- ja vuohitalousrakennusten rakennusteknisistä ja toiminnallisista vaatimuksista.

Karitsojen ruokailutilan pienentäminen voi heikentää eläinten hyvinvointia, sillä laumaeläimenä lammas synkronoi käyttäytymistään toisten lauman jäsenten kanssa.

Lampaat pyrkivät lepäämään, syömään ja juomaan yhtäaikaisesti, ja jos siihen ei ole riittävästi tilaa ja mahdollisuuksia, hyvinvointiongelmia voi ilmetä. Kaikkien ryhmän karkearehua syövien lampaiden tulisi voida syödä samanaikaisesti, riippumatta siitä, onko rehua jatkuvasti tarjolla vai ei. Jos ruokintapaikkoja tai -tilaa ei ole riittävästi ryhmän kaikille lampaille, voi etenkin sosiaalisessa arvojärjestyksessä heikommille yksilöille jäädä liian vähän tilaa ja aikaa syömiseen. Kasvavat karitsat tarvitsevat tilaa syödä yhdessä ryhmänsä kanssa, joten ruokintapöytätilan vähimmäisvaatimusten heikentäminen alle nelikuisten karitsojen osalta ei edistä niiden hyvinvointia.

Kuva 34. Karitsojen ruokailutila pieneni lampaiden suojelua koskevan asetuksen muutoksen myötä. Kuva: Satu Raussi.

Kanojen suojelusta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen on kesken

Kanojen suojelusta säädetään valtioneuvoston asetuksella (673/2010). Alkuvuodesta 2021 munivien kanojen emoja koskevaa pykälää esitettiin muutettavaksi siten, että kanojen pesätilavaatimus pienenisi. Alkuperäisen säädöksen mukaan emokanalassa on neljää tai viittä emoa kohden oltava vähintään yksi pesä, ja jos kanalassa käytetään yhteispesiä, pesätilaa on jokaista alkavaa sadan emon ryhmää kohden oltava vähintään yksi neliömetri. Ehdotetun muutoksen mukaan jokaista alkavaa seitsemän emon ryhmää kohden olisi oltava vähintään yksi pesä, ja yhteispesäkanalassa jokaista alkavaa 120 emon ryhmää kohden vähintään yksi neliömetri pesätilaa.

Perusteena tilan pienentämiseen pidettiin sitä, etteivät emokanat tarvitse munivia kanoja enempää pesätilaa. Emokanoille ei kuitenkaan olla säädösten puitteissa antamassa muita samoja resursseja kuin muniville kanoille. Kanoilla on kanojen käyttäytymistarpeet huolimatta siitä, ovatko ne emoja vai munijakanoja. Emokanojen hyvinvointia edistäisi, jos avokanaloita koskevat munijakanojen vaatimukset koskisivat myös emokanaloita eli myös emot pääsisivät käyttämään pehkua ja orsia.

Kananpoikasia koskevaa pykälää ehdotettiin muutettavaksi niin, että tipujen sallittu kasvatustiheys olisi aiempaa suurempi. Alkuperäisessä säädöksessä enimmäistiheys lattiakasvatuksessa yli kuuden viikon ikäisillä linnuilla on 15 lintua/m2 ja 12-18-viikkoisilla 10 lintua/ m2. Ehdotetun muutoksen myötä avokanalassa enimmäistiheys saisi olla enintään 21 elopainokiloa/ m2, lattiakasvatuksessa yli kuuden viikon ikäisillä poikasilla enintään 20 lintua/m2 ja monikerroskasvatuksessa yli kuusiviikkoisilla poikasilla enintään 30 lintua/m2. Enimmäistiheyden kasvattaminen voi heikentää kanojen hyvinvointia, sillä tutkimusten mukaan väljyys on valttia: kasvatustiheydellä 10 kanaa/ m2 kanojen höyhenten nokkiminen vähenee ja höyhenpeitteen kunto paranee.

Ehdotetun muutoksen mukaan kananpoikasia kasvatettaessa kanalassa olisi oltava orsia koko eläinryhmän käyttöön, ja avokanaloissa vähintään yhden neljäsosan lattiasta olisi oltava pehkulla. Nämä tarkennetut vaatimukset auttaisivat edistämään kananpoikasten hyvinvointia. Edellä kuvattuja muutoksia asetukseen ei kuitenkaan ole vielä hyväksytty.

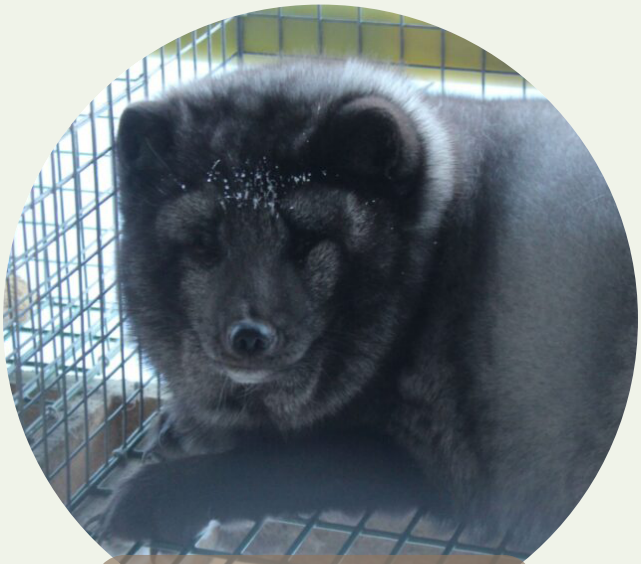

Kuva 35. Turkiseläinten hyvinvoinnin edistäminen edellyttäisi asetuksen pikaista uudistamista. Kuva: Tiina Kauppinen.

Turkiseläinten suojelua koskevan asetuksen uudistus on kesken

Turkiseläinten suojelusta on säädetty valtioneuvoston asetuksella (1084/2011), ja asetuksen uudistusta on odotettu vuodesta 2013 lähtien. Maa- ja metsätalousministeriö perusti työryhmän asetuksen muuttamiseksi ajalle 1.3.2013–31.12.2014. Turkiseläinten suojelun asetuksen uudistaminen kuitenkin keskeytettiin syksyllä 2015, eikä uutta asetusta ole edelleenkään annettu.

Lue lisää:

Eläinten hyvinvointikeskuksen lausunnot säädösmuutoksiin ja -ehdotuksiin

Euroopan unionin uudistuvat eläinten hyvinvointisäädökset

Euroopan Unionin eläinten hyvinvointipolitiikka ja säädösten toimeenpano kuuluvat terveyden ja elintarviketurvallisuuden pääosastoon, jota kutsutaan myös nimellä DG-SANTE. Komissaarina on parhaillaan kyproslainen Stélla Kyriakídou.

Säädösuudistusten suuntaviivat selvillä vuoden 2023 lopussa

Euroopan komissiossa on meneillään eläinten hyvinvointia koskevien EU-säädösten tarkastelu lainsäädännön uudistamiseksi. Luonnoksia ja ehdotuksia uusiksi eläinten hyvinvoinnin EU-säädöksiksi on luvassa vuoden 2023 loppuun mennessä. Säädösuudistusten tarve on ilmeinen ja juontaa juurensa EU:n uudesta pellolta pöytään (Farm to Fork) -strategiasta (COM/2020/381), joka puolestaan kumpuaa Euroopan vihreän kehityksen Green Deal –ohjelmasta. Pellolta pöytään -strategian tavoitteena on tehdä EU:n elintarvikeketjusta kestävämpi ja kehittää reilu, terveyttä edistävä ja ympäristöystävällinen elintarvikejärjestelmä.

Eläinten hyvinvointia koskevien EU-säädösten tulee olla linjassa vihreän kehityksen ohjelman sekä Pellolta pöytään -strategian kestävyystavoitteiden kanssa. Niiden tulee myös olla johdonmukaiset elintarvike-, ympäristö- ja sisämarkkinasääntöjen kanssa. Uuden lainsäädännön tulisi myös helpottaa valvontaa ja varmistaa eläinten hyvinvointi EU:ssa.

EU-säädösten toimivuutta tarkastellaan arviointimenettelyllä

Säädösuudistuksia valmistellaan EU:ssa arviointimenettelyn tai toimivuustarkastelun (Fitness Check) avulla. Toimivuustarkastelussa arvioidaan nykyisten säädösten toimivuus, tehokkuus ja merkityksellisyys sekä huomioidaan uusin eläinten hyvinvoinnin tutkittu tieto suhteessa nykyiseen lainsäädäntöön. Myös yleisen mielipiteen kehittyminen eurooppalaisissa yhteiskunnissa eläimiä koskien arvioidaan.

Säädöksiä pyritään parantamaan ja mahdollisuuksien mukaan yksinkertaistamaan. Toimivuustarkastelussa on havaittu useita päivitystarpeita. Eurooppalaisen eläinten hyvinvointilainsäädännön ongelmia ovat säädösten epäselvyys ja epätasapaino vaatimuksissa eri eläinlajien välillä. Myös puutteellinen toimeenpano sekä riittämätön ja epätasainen tiedonsaanti nähdään ongelmallisina. Eläinten hyvinvointisäädösten toimivuustarkastus valmistui vuonna 2022. Hyvinvointilainsäädännön arviointimenettelyn jälkeen arvioidaan ehdotuksiin liittyviä vaikutuksia.

Kansalaispalautetta kerätään lainsäädännön kehittämiseksi

EU:n eläinten hyvinvointisäätelyn arvioinnissa keskitytään aluksi viiteen EU-direktiiviin ja kahteen EU-asetukseen, joissa säädetään eläinten hyvinvoinnin vähimmäisvaatimuksista tilatasolla, kuljetuksissa ja lopettamisen yhteydessä. Euroopan eläintarviketurvallisuusvirasto EFSA laatii vuosina 2022–2030 komission pyynnöstä useita eläinten hyvinvoinnin tutkittuun tietoon perustuvia selvityksiä ja arviointeja (EFSA scientific opinions on animal welfare), joiden luonnosversiot julkistetaan avoimesti lausuttaviksi. EFSA myös kerää kansalais- ja sidosryhmäpalautetta lainsäädännön kehittämiseksi. EFSA on laatinut tieteelliset lausunnot eläinten hyvinvoinnista sikojen, munivien kanojen, broilereiden, vasikoiden, lypsylehmien sekä ankkojen, hanhien ja viiriäisten osalta.

Lainsäädäntöuudistuksista on komission toimesta tehty ja parhaillaan tekeillä useita vaikutustenarviointeja, joihin sidosryhmät sekä kansalaiset ovat saaneet antaa palautetta. Ensimmäinen vaikutustenarvioinnin etenemissuunnitelma, niin kutsuttu tiekartta (Roadmap), julkaistiin vuonna 2021. Julkista on myös sidosryhmiltä ja kansalaisilta asiaan saatu palaute.

Eläinterveyssäännöstöllä pyritään ehkäisemään ja torjumaan tarttuvia eläintauteja

Niin kutsuttu eläinterveyssäännöstö eli eläinten terveyttä koskeva EU-asetus (2016/429) tarttuvista eläintaudeista tuli voimaan EU-alueella vuonna 2021. Asetuksessa tunnustetaan eläinten terveyden ja hyvinvoinnin yhteys, mutta ei anneta eläinten hyvinvointia koskevia säännöksiä. Kansallisesti EU-asetusta sovelletaan 21.4.2021 voimaan tulleella eläintautilailla (76/2021), jossa säädetään eläintautien vastustamista koskevien Euroopan unionin säädösten täytäntöönpanosta.

Tainnuttamatta teurastus olisi mahdollista kieltää kansallisesti

Euroopan unionin tuomioistuin on käsitellyt jäsenvaltioiden mahdollisuutta kieltää kansallisessa lainsäädännössään eläimen teurastus ilman tai ennen sitä edeltävää tainnutusta. Tuomioistuimen päätöksen mukaan eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi jäsenvaltio voi, rikkomatta perusoikeuskirjassa vahvistettuja perusoikeuksia, vaatia eläintä teurastettaessa käyttämään sellaista palautuvaa tainnutusmenetelmää, joka ei johda eläimen kuolemaan. Suomen eläinten hyvinvointilain luonnoksessa eläinten teurastusta koskevia pykäliä ehdotettiin muutettavaksi siten, että teuraseläin olisi aina tainnutettava ennen teurastusta.

Perustuslakivaliokunta käsitteli eläinten hyvinvointilain ennen sen eduskuntaäänestystä. Perustuslakivaliokunnan mukaan tainnuttamatta teurastamisen kielto olisi rajoittanut uskonnonharjoittamisen vapautta. Sen vuoksi eläinten hyvinvointilakiin jätettiin väistyvän eläinsuojelulain kirjaus, jonka mukaan uskonnollisista syistä tehtävä teurastus, jossa eläin tainnutetaan yhtä aikaa verenlaskun aloittamisen kanssa, on jatkossakin mahdollista.

Eläinten hyvinvointilaki kuitenkin edellyttää jatkossa, että kotitarvekäyttöön teurastettava siipikarjan lintu tainnutetaan ennen verenlaskun aloittamista. Teurastukseen liittyvä eläimen kokema kipu ja kärsimys voidaan tieteellisen tutkimusnäytön perusteella välttää parhaalla mahdollisella tavalla verenlaskua edeltävällä tainnutuksella.

End the Cage Age -kansalaisaloite vaati häkkikasvatukselle loppua

Euroopan komissio ja parlamentti ovat puoltaneet eurooppalaista End the Cage Age -kansalaisaloitetta, jossa vaadittiin munivien kanojen, kananuorikoiden, siitoskanojen, siitosbroilereiden, viiriäisten, ankkojen, hanhien, kanien, emakoiden ja vasikoiden häkkikasvatuksen kieltämistä. Häkit rajoittavat eläinten liikkumista ja mahdollisuuksia toteuttaa käyttäytymistarpeita. EU-komission mukaan häkeistä voitaisiin mahdollisesti luopua vuoteen 2027 ulottuvan siirtymäajan jälkeen.

Komissio on luvannut häkkikieltoa koskevan lainsäädäntöehdotuksen muun eläinten hyvinvointilainsäädäntöehdotuksen yhteydessä vuoden 2023 loppuun mennessä. Euroopan elintarviketurvallisuusvirasto EFSA valmistelee tieteellisen kannanoton ankkojen, hanhien ja viiriäisten häkkikasvatuksen hyvinvointivaikutuksista.

Lue lisää End the Cage Age -kansalaisaloitteesta:
KMVET 12.8.2021: Komissio siivittää siirtymää kohti häkitöntä tuotantoa. Eläinsuojeluasiamies Saara Kupsalan kolumni

Fur Free Europe -kansalaisaloite sai Suomesta runsaasti allekirjoituksiat

Turkiseläinten kasvatuksen lopettamista ja turkistuotteiden markkinoilla olon kieltoa vaatinut EU-kansalaisaloite Fur Free Europe keräsi noin 1 700 000 allekirjoitusta ja on parhaillaan allekirjoitusten tarkastusvaiheessa. Kansalaisaloite sai Suomesta huomattavan paljon kannatusta. Enemmän allekirjoituksia tähän kansalaisaloitteeseen väkimäärään suhteutettuna tuli vain Latviasta.

Viiden EU-maan julkilausuma kunnianhimoisemman EU:n eläinten hyvinvointilainsäädännön puolesta

Tanskan, Ruotsin, Saksan, Alankomaiden ja Belgian maatalousministerit vaativat julkilausumassaan (Position paper on a new EU legislative frame for animal welfare) EU:lta kunnanhimoisempaa eläinten hyvinvointilainsäädäntöä. Julkilausumassa korostetaan, että uuteen eläinten hyvinvointia koskevaan lainsäädäntökehykseen tulee sisältyä nykylainsäädännön päivittäminen uuden tieteellisen tiedon mukaan ja liian yleisten sekä epätarkkojen säännösten tarkentaminen ja korjaaminen.

Edellä mainituista syistä nykysäädöstenkin toimeenpanossa on ongelmia monessa jäsenvaltiossa; esimerkiksi EU:n sikadirektiivissä kielletään sikojen rutiininomainen hännäntypistys, mutta kieltoa toteuttavat käytännössä vain Suomi ja Ruotsi. Julkilausumassa toivotaan myös yksityiskohtaisempia säädöksiä sellaisille taloudellisessa toiminnassa hyödynnettäville eläimille, joille ei ole säädöksiä tai säädökset ovat liian yleisellä tasolla.

Euroopan unionin neuvoston päätelmät eläinten hyvinvoinnista

EU:n maatalousneuvosto hyväksyi joulukuussa 2019 Suomen puheenjohtajuuskaudella ja johdolla valmistellut päätelmät eläinten hyvinvoinnista kestävän eläintuotannon erottamattomana osana. Päätelmissä todetaan, että nykyistä EU-lainsäädäntöä on päivitettävä tuoreimman tutkimustiedon huomioimiseksi etenkin eläinten pitkien matkojen kuljetuksiin, aikuisten nautojen hyvinvointiin, koirien ja kissojen myyntiin sekä eläinten teurastukseen liittyen. Yksimielisesti allekirjoitetuilla päätelmillä on poliittista painoarvoa, vaikkeivat ne sido oikeudellisesti. Päätelmäteksti kokonaisuudessaan löytyy täältä.

Eläimille oikeudet perustuslakiin?

Suomen eläinoikeusjuristit ry työskentelee eläinten vahvemman ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnallisen aseman puolesta. Yhdistys ehdottaa perustuslakiin muutosta, jolla turvattaisiin eläinten perusoikeudet – lue lisää eläinoikeusjuristien verkkosivuilta. Kansalaisaloite eläinten oikeuksien kirjaamisesta perustuslakiin sai eduskuntakäsittelyyn vaadittavat yli 50 000 allekirjoitusta, joten aloite tullaan käsittelemään eduskunnassa.

ELÄINTEN HYVINVOINNIN VALVONTA

Kuva36. Unsplash/42 North

Eläinten hyvinvoinnin valvonta

(julkaistu 30.6.2021)

Eläinten hyvinvoinnin parantaminen valvonnan avulla edellyttää eläintenpidon ja -hoidon epäkohtien löytämistä, tehokasta puuttumista ja eläimen omistajan käyttäytymisen muuttumista. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin uusimmassa osassa tarkastellaan hyvinvoinnin valvonnan tuloksia ja tehokkuutta viimeisten kymmenen vuoden ajalta.

Sisältö

Johdanto 119
Valvovat viranomaiset 120
Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan tarkastukset 119

Tuotantoeläintilojen otantatarkastukset 122
Naudat 124
Siat 125
Munivat kanat 125
Turkiseläimet 125
Ankat ja hanhet 126
Lampaat 126
Vuohet 126
Broilerit 127
Täydentäviin ehtoihin liittyvät eläinten hyvinvoinnin tarkastukset 127
Otantaan kuuluvat tilat 128
Otannan ulkopuoliset eli laajennusvalvonnan tilat 128

Eläinten hyvinvoinnin valvonta eläinkuljetuksissa 129
Kuljetusajat 131
Välityseläimet 131
Hevoset 131
Epäkohdat kuljetuksissa 131
Porot 132

Eläinten hyvinvoinnin valvonta Teurastamoissa 132
Vuosittaiset teurastamojen tarkastustiedot 2016-2020 133

Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset 134
Tuotantoeläimet 136
Kiireelliset toimenpiteet ja sakot 136
Uusintatarkastukset 136
Lemmikkieläimet 136

Eläinten hyvinvointikorvauksen toimenpiteiden valvonta 137
Eläinten hyvinvoinnin valvonta luomukotieläintiloilla 139
Koe-eläintoiminnan valvonta 139

Viranomaisvalvonnan suunnittelu ja kehittäminen 140
Valvontaviranomaisten koulutus 141
Valvovien eläinlääkäreiden määrä 141
Erillisiä hankkeita 142

Johdanto

Toimiva eläinten hyvinvoinnin valvonta edellyttää eläintenpidon ja -hoidon epäkohtien löytämistä, tehokasta puuttumista ja eläimen omistajan käyttäytymisen muuttumista. Epäkohtia – eläinsuojelusäädösten vastaista eläinten pitoa, hoitoa tai kohtelua – löytyy viranomaistarkastusten yhteydessä.

Viranomaisten tehokas puuttuminen epäkohtiin edesauttaa eläinten omistajan käyttäytymisen muutosta. Käyttäytymisen muuttamisella pyritään siihen, että ihminen, jonka hallussa eläin on, alkaa toimia eläinsuojelusäädösten mukaisesti. Muutos vaatii eläimen omistajalta motivaatiota, lainsäädännön tuntemusta ja kykyä toimia lain mukaisesti.

Tehokkaalla eläinten hyvinvoinnin valvonnalla on monia hyötyjä. Ilmeisin niistä on eläinten hyvinvoinnin edistäminen, joka on koko valvonnan ydin. Tehokas valvonta vähentää eläinlääkäreiden kuormitusta ja lisää tuottajien välistä tasa-arvoa sekä yhteiskunnan luottamusta järjestelmään. Tärkeää on myös huolehtia siitä, että valvontaa tekevät eläinlääkärit jaksavat työssään ja kykenevät hyvään vuorovaikutukseen eläintenomistajien kanssa.

Eläinten hyvinvoinnin vähimmäisvaatimusten toteutumista valvotaan useissa tarkastuksissa. Tuotantoeläintilojen EU-säädöksiin perustuvissa otantatarkastuksissa havaitut puutteet ovat melko samankaltaisia ja -suuruisia vuodesta toiseen. Otantatarkastuksissa vuosina 2011–2014 havaittiin puutteita keskimäärin reilulla neljänneksellä tarkastetuista tiloista, kun vastaava osuus vuosina 2015-2018 oli viidennes. Vuoden 2017 ja 2018 otantatarkastusten tulokset olivat poikkeukselliset: vain 15 % ja 17 % tarkastuksista havaittiin laiminlyöntejä. Vuosina 2019, 2020 ja 2021 laiminlyöntien osuudet kuitenkin jälleen nousivat 30, 27 ja 25 prosenttiin. Ennätysmäisesti epäkohtia, 66 %:lla tarkastetuista tiloista, löytyi turkistilojen tarkastuksissa 2016. Eläinkuljetusten niin ikään EU-säädöksiin perustuvissa tarkastuksissa on havaittu aiempaa vähemmän eläinsuojelullisia puutteita, ja usein puutteet ovat liittyneet asiakirjoihin, todistuksiin ja lupiin.

Epäilyyn perustuvia eläinsuojelutarkastuksia on tehty vuodesta 2015 lähtien jopa yli 6 000 tarkastusta vuosittain. Etenkin lemmikkieläinkohteisiin tehdään runsaasti tarkastuksia. Tämä johtuu kuntien valvontaeläinlääkäreiden määrän lisäyksestä, mutta myös ilmoituksia tekevien kansalaisten aktiivisuudesta. Noin neljännes tarkastuksista on viime vuosina ollut uusintatarkastuksia. Laiminlyöntien määrä epäilyyn perustuvissa eläinsuojelutarkastuksissa on hienoisesti laskenut edellisestä tarkastelujaksosta, mutta vakavien laiminlyöntien osuus on hieman kasvanut. Viimeisten kymmenen vuoden aikana kieltoja tai määräyksiä epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa on annettu useammin tuotantoeläinkohteissa, kun taas kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi on ryhdytty useammin lemmikkieläinkohteissa.

Raportin tässä osassa esitetään eläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonnan tuloksia vuosilta 2015–2021. Tuloksia verrataan aiempien vuosien tuloksiin. Valvonnan alaista toimintaa ovat luvan- ja ilmoituksenvarainen toiminta, eläinkuljetukset ja tuotanto- sekä seura- ja harrastuseläinten pito tapauksissa, joissa on aihetta epäillä eläinsuojelusäädösten vastaista toimintaa. Tuotantoeläinten pitoa valvotaan eläinten hyvinvoinnin otantatarkastuksissa, täydentävien ehtojen eläinten hyvinvointitarkastuksissa sekä eläinten hyvinvointikorvauksen ja luonnonmukaisen eläintuotannon tarkastuksissa. Uusina tuloksina raportoidaan teurastamojen tarkastuseläinlääkäreiden tekemien teurastamojen eläinten hyvinvointitarkastusten toteutumista.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Valvovat viranomaiset

Kansalainen voi ottaa yhteyttä eläinsuojeluviranomaiseen ja tehdä eläinsuojeluilmoituksen, mikäli epäilee eläinsuojelusäädösten vastaista toimintaa. Eläinsuojeluilmoitus kannattaa tehdä ottamalla yhteyttä oman kunnan virkaeläinlääkäriin eli kunnaneläinlääkäriin tai valvontaeläinlääkäriin. Ilmoituksen voi tehdä myös kunnan terveystarkastajalle, AVI:n läänineläinlääkärille tai poliisille. Virkaeläinlääkärit ja terveystarkastajat työskentelevät yleensä virka-aikoina. Muina aikoina eläinsuojeluilmoitus kannattaa tehdä poliisille.

Eläinsuojeluviranomaiset valvovat eläinsuojelutarkastuksin eläinten suojelua koskevien säädösten ja määräysten noudattamista. Tarkastajalla on oikeus eläimen, sen pitopaikan tai kuljetusvälineen tarkastamiseen. Lisäksi tarkastajalla on oikeus tarkastaa eläimelle tarkoitettu ruoka ja juoma sekä eläimen hoidossa käytetyt välineet ja varusteet.

Ruokaviraston tehtävänä on eläinsuojelu- ja eläinkuljetuslainsäädännön valvonnan johtaminen, kehittäminen ja ohjaaminen. Ruokavirasto myös julkaisee vuosittain **raportit eläinten hyvinvoinnin valvonnasta.** Ruokavirastolla ei ole eläinsuojelu- tai eläinkuljetuslaissa annettua oikeutta tehdä tarkastuksia tiloilla tai kuljetuksissa, vaan toimivalta on annettu laissa muille viranomaisille.

Eläinsuojeluviranomaisena aluehallintovirastoissa (AVI) toimivat valvontaan erikoistuneet **läänineläinlääkärit**. He ohjaavat kunnaneläinlääkäreitä paikallisessa valvontatyössä, tekevät tuotantoeläintilojen otantatarkastukset ja täydentävien ehtojen tarkastukset eläinten hyvinvoinnin osalta sekä auttavat kunnaneläinlääkäreitä vaikeimmissa eläinsuojelutapauksissa.

Omilla toimialueillaan kunnissa eläinsuojeluvalvontaa tekevät valvontaan erikoistuneet **kunnaneläinlääkärit** sekä **terveystarkastajat** ja **poliisit.** Kunnaneläinlääkärit tekevät esimerkiksi pääosan epäilyyn perustuvista eläinsuojelutarkastuksista. Teurastamoissa eläinten kuljetusten ja teurastuksen eläinsuojelua valvovat **tarkastuseläinlääkärit** ja valtakunnan rajoilla **rajaeläinlääkärit.** Tullista tuli eläinten hyvinvointilain myötä uusi eläinsuojelun valvontaviranomainen. Tulli valvoo eläinten hyvinvointisäädösten noudattamista silloin, kun eläimiä kuljetetaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tai Suomesta muuhun kuin jäsenvaltioon. Poliisi on ainoa ympärivuorokautisesti töissä oleva eläinsuojeluviranomainen.

Aluehallintovirastojen valtuuttamat eläinsuojeluvalvojat voivat myös tehdä eläinsuojelutarkastuksia eläintenpitopaikoissa, jotka eivät ole kotirauhan suojaamalla alueella. Eläinsuojeluvalvojan pitää suorittaa Ruokaviraston järjestämä eläinsuojelutarkastuksen tekemistä koskeva eläinsuojeluvalvojakurssi. AVI:n valtuuttama eläinsuojeluvalvoja ottaa yhteyttä eläinsuojeluviranomaisiin, jos havaitsee tarkastuksessa eläinsuojelusäädösten vastaista toimintaa. Vuonna 2021 aluehallintovirastojen valtuuttamia eläinsuojeluvalvojia oli koko maassa 11.Eläinsuojelulain uudistuksen yhteydessä selvitettiin eläinsuojeluvalvonnan järjestämisen ja toteuttamisen vaihtoehtoja. Selvitykset löytyvät eläinsuojelulain uudistuksen verkkosivulta.

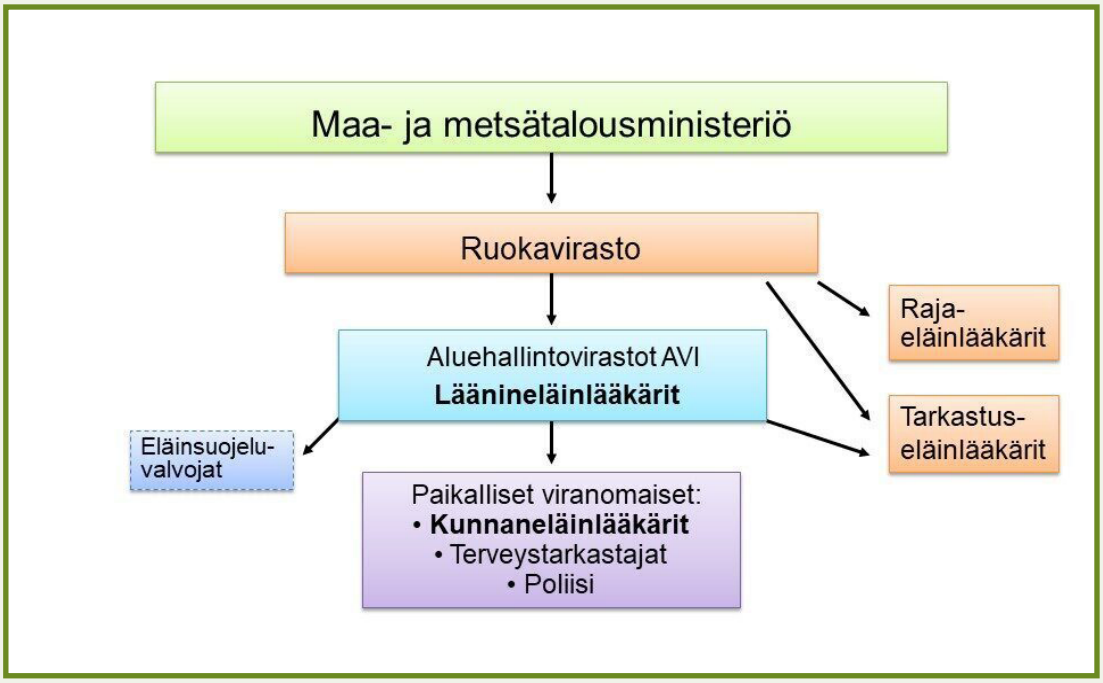

Kuva 37. Eläinsuojelun valvonta ja valvovat viranomaiset (lähde: Ruokavirasto)

Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan tarkastukset

Luvanvaraiselle eläintenpidolle haetaan aluehallintovirastosta (AVI) lupa ja ilmoituksenvaraisesta eläintenpidosta tehdään ilmoitus AVI:n.

Luvanvaraista toimintaa on esimerkiksi eläinten kuljettaminen kaupallisen toiminnan yhteydessä, koe-eläintoiminnan harjoittaminen, eläinten käyttö sirkuksissa, pysyvät ja kiertävät eläinnäyttelyt sekä eläintarhat. AVI:n eläinlääkärin tarkastettua toiminnan edellytykset AVI myöntää toimijalle luvan. Käynnissä olevaa toimintaa tarkastavat AVI:n eläinlääkärit tai kunnaneläinlääkärit.

Ilmoituksenvaraista toimintaa on ammattimainen tai muutoin laajamittainen seura- ja harrastuseläinten pito (esimerkiksi kennelit, ravi- ja ratsuhevostallit, eläinhoitolat ja lemmikkieläinkaupat), luonnonvaraisten nisäkkäiden ja lintujen tuotantotarhaus sekä riistanhoidollinen tarhaus. Ilmoituksenvaraisen toiminnan pitopaikkoja pyritään tarkastamaan säännöllisesti. Tarkastukset ovat AVI:n vastuulla.

AVI voi määrätä kunnaneläinlääkärin tekemään tarkastuksen kunnan alueella. Esimerkiksi hevostalleihin tehtävistä tarkastuksista vastaavat tavallisesti kunnaneläinlääkärit. Tarkastuksia voidaan tehdä myös eläinkilpailuissa sekä esityksissä ja näytöksissä, joissa eläimiä on mukana. Luvan- ja ilmoituksenvaraista eläintenpitoa harjoitettiin 3 934 kohteessa vuonna 2021, kun vuonna 2014 toimintaa harjoitettiin 4 561 kohteessa. Vuonna 2021 tarkastettiin yhteensä 336 luvan- ja ilmoituksenvaraista eläintenpitopaikkaa, kun vuonna 2014 tarkastettiin 727 pitopaikkaa. Vuonna 2021 vaatimustenvastaisuutta havaittiin 57 kohteessa eli 17 prosentissa tarkastetuista kohteista. Neljässä tarkastetussa kohteessa ryhdyttiin eläinsuojelulain mukaisiin kiiretoimenpiteisiin.

Tuotantoeläintilojen otantatarkastukset

EU:n jäsenvaltiot valvovat tuotantoeläinten suojelua koskevien vähimmäisvaatimusten noudattamista tarkastamalla vuosittain edustavan määrän tuotantoeläintiloja otantatarkastuksissa. Vuodesta 2010 lähtien tarkastuksia ovat tehneet aluehallintovirastojen lääneineläinlääkärit. Otantatarkastuksista ja niiden tuloksista raportoidaan EU-komissiolle vuosittain.

Tarkastuksen kohteet valitaan satunnaisotannalla (20-100 %) ja kohdennetusti (0-80 %) ilman epäilyä eläinsuojelusäännösten rikkomisista. Valvontaa kohdennettiin vuosina 2015 ja 2016 luomutiloihin sekä sellaisiin tiloihin, joille valvontaa ei ole aiemmin tehty. Otantavalvonnassa on vuodesta 2017 alkaen painotettu vuosittain eri eläinlajia. Vuonna 2017 valvonta kohdistettiin nautojen pitoon, vuonna 2018 turkiseläinten pitoon ja vuonna 2019 lampaiden pitoon. Koronaepidemia vaikutti vuosien 2020 ja 20 21 valvontamääriin ja valvonnan toteuttamiseen, eikä eläinlajikohdennuksia toteutettu. Painotetussa otannassa huomioidaan muun muassa tilan valvontahistoria, korvamerkkitilaukset, puutteet merkinnässä ja rekisteröinnissä sekä eläinilmoituksissa, tilan eläinmäärä ja kadonneet eläimet sekä eläinten hyvinvointikorvauksen hakeminen.

Vuosina 2008–2010 määrällisistä tarkastustavoitteesta toteutui 85–87 %, vuosina 2011–2014 80–84 % ja vuosina 2015–2021 83–100 %. Vuosittaiset otantamäärät vaihtelevat. Esimerkiksi vuonna 2020 tarkastettavaksi valittiin noin 7 % lammas- ja 4 % vuohitiloista, joilla on vähintään 20 eläintä, 7 % kaikista turkistiloista, 3 % sikatiloista, 3 % broileritiloista sekä 3 % nautatiloista, joilla on vähintään 10 nautaa.

Taulukossa 5 ja kuvassa 38 on eläinlajeittain vertailtu tuotantoeläintilojen otantatarkastusten tuloksia vuosilta 2006–2021. Vuosittaiset tulokset löytyvät myös Ruokaviraston eläinten hyvinvoinnin valvonnan raporteista.

Kuva 38. Tuotantoeläintilojen otantatarkastuksissa havaitut eläinsuojelusäädösten laiminlyönnit, % tarkastetuista tiloista (lähde: Ruokavirasto)

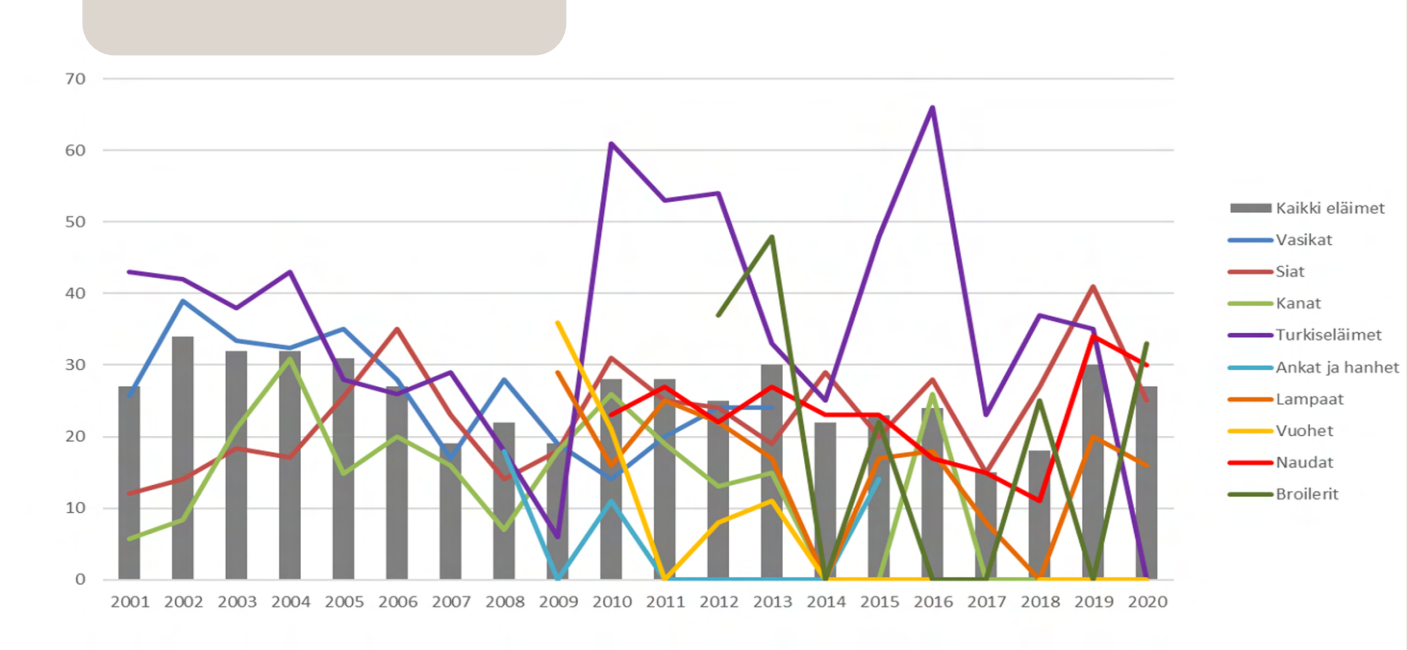

Taulukko 5.
Tuotantoeläintilojen otantatarkastukset ja niissä havaittujen eläinsuojelusäädösten laiminlyöntien prosenttiosuudet (lähde: Ruokavirasto).

	Vasikat	Siat	Kanat	Turkiseläimet	Ankat ja hanhet	Lampaat	Vuohet	Naudat	Broilerit	Kaikki eläimet
2001	26	12	6	43						27
2002	39	14	8	42						34
2003	33	18	21	38						32
2004	32	17	31	43						32
2005	35	26	15	28						31
2006	28	35	20	26						27
2007	17	23	16	29						19
2008	28	14	7	18	18					22
2009	19	18	18	6	0	29	36			19
2010	14	31	26	61	11	16	21	23		28
2011	20	25	19	53	0	25	0	27		28
2012	24	24	13	54	0	22	8	22	37	25
2013	24	19	15	33	0	17	11	27	48	30
2014		29	0	25	0	0	0	23	0	22
2015		20	0	48	14	17	0	23	22	23
2016		28	26	66		18	0	17	0	24
2017		15	0	23		8		15	0	15
2018		27	*	37		0	0	11	25	18
2019		41		35		20	0	34	0	30
2020		25		0		16	0	30	33	27
2021		17	33	50		19		28	8	25

*Kana, 2018, tarkastettu 1 tila, jossa puutteita

Naudat

Vasikkatiloilla laiminlyöntien osuus tarkastuksissa vaihteli 20–24 % vuosina 2011–2013. Yleisiä ongelmia olivat tilanpuute ryhmäkarsinoissa, vasikoiden pitäminen yksittäiskarsinoissa yli sallitun ajan, makuupaikan likaisuus ja märkyys, puutteet tilojen ja laitteiden puhtaudessa ja turvallisuudessa sekä riittävässä päivittäisessä vedensaannissa. Nämä laiminlyönnit ovat vuodesta toiseen pysyneet samoina.

Vuosina 2015-2021 vasikoiden tilavaatimusten toteutumisessa on yhä ollut puutteita, samoin kuin puhtaudessa ja turvallisuudessa sekä kuivan ja puhtaan makuupaikan järjestämisessä vasikoille. Toisinaan vasikoita pidetään yhä yksittäiskarsinoissa yli sallitun ajan. Vasikoiden ulkotarhan turvallisuus ja kuivana pysyminen ovat myös olleet epäkohtien aiheita viime vuosina. Vasikoiden yleisestä hyvinvoinnista, terveydestä ja puhtaudesta huolehtiminen on välillä havaittu puutteelliseksi. Vasikoiden juotossa ja ruokinnassa on ollut epäkohtia, kuten rehun ja juomaveden likaisuutta. Tilojen ja laitteiden puhtaudesta ja desinfioinnista ei aina ole huolehdittu asianmukaisesti.

Yli 6 kk ikäisiä nautoja pitävillä tiloilla vuosina 2011–2013 havaittujen laiminlyöntien osuus tarkastuksista vaihteli 20–27 %. Laiminlyönnit olivat vuosina 2011–2013 samoja kuin ensimmäisenä tarkastusvuonna 2010: pitopaikan puhtaanapito, kuivan ja puhtaan makuupaikan puute, riittävän säänsuojan puuttuminen laitumelta tai ulkotarhasta, puutteellinen sorkkahoito, riittävän päivittäisen vedensaannin ongelmat ja puutteet pitopaikan turvallisuudessa. Lisäksi kytkettynä pidettävät lehmät ja hiehot eivät aina päässeet laitumelle tai jaloittelutarhaan.

Vuosien 2015–2021 tarkastuksissa havaittiin laiminlyöntejä 11–34:ssa % tarkastetuista tiloista. Edellä mainittuja puutteita löytyi yhä. Lisäksi todettiin rehun riittämättömyyttä ja sopimattomuutta sekä puutteita juomavedessä, ulkotarhan turvallisuudessa ja kuivana pysymisessä, sekä sairastuneista ja vahingoittuneista naudoista huolehtimisessa. Epäkohtien aiheita olivat myös nautojen likaisuus, henkilökunnan riittämättömyys, laitteiden ja pitopaikan kunto, turvallisuus, valaistus ja puhtaanapito. Ulkona pidettävien nautojen hyvinvointi, makuualueen märkyys ja juoma-astioiden jäätyminen ovat myös olleet viimevuosien nautatilojen tarkastuksissa yleisiä laiminlyöntien syitä. Vuoden 2021 tarkastuksista havaittiin, että ero tuloksissa nautaeläintyyppien (emolehmät, lypsylehmät ja muut) välillä oli tilastollisesti lähes merkitsevä. Suhteellisesti eniten laiminlyöntejä (38 %) havaittiin emolehmillä.

Siat

Sikatiloilla vuosina 2011–2014 havaittujen laiminlyöntien osuus tarkastuksista vaihteli 19–29 %. Tyypillisin laiminlyönti vuonna 2011, kuten edellisellä kin tarkastelujaksolla, oli tutkimis- ja tonkimismateriaalin ja pesänrakennusmateriaalin puuttuminen tai vähyys. Vuoden 2012 tuloksissa vain yhdellä tarkastetuista tiloista oli puutteita em. materiaalin antamisessa sioille. Vuonna 2013 puutteita havaittiin samaisessa asiassa viidellä tarkastetulla tilalla ja vuonna 2014 kolmella tilalla. Puutteita oli myös riittävässä vedensaannissa, ruokailutilan riittävyydessä, pikkuporsaiden hampaiden rutiininomaisessa katkaisemisessa, karjuporsaiden kastroinnissa sallittua vanhempina ja eritoten vuonna 2014 tilavaatimusten noudattamisessa. Samoja laiminlyöntejä havaittiin myös edellisellä tarkastelujaksolla.

Vuosina 2015–2021 sikatilojen tarkastuksissa havaittiin laiminlyöntejä 15–41 % tarkastetuista tiloista. Edelleen sioilta puuttui virikemateriaalia, ruokailu- ja muuta tilaa, valaistusta sekä emakoilta pesäntekomateriaalia. Puhtaudessa, lämpötilassa ja turvallisuudessa oli puutteita. Tilojen kunnossapidossa, puhtaanapidossa, kuivituksessa, eläinsuojien olosuhteissa, eläinten hyvinvoinnista huolehtimisessa sekä asianmukaisen ja riittävän rehun saannissa oli korjattavaa. Aina henkilökuntaa ei ollut riittävästi, tai sen pätevyydessä ja tilasiementäjän kelpoisuudessa oli puutteita. Vuoden 2021 tarkastuksissa tilaa kohti laskettuna löydettiin keskimäärin 1,5 laiminlyöntiä, mikä oli selvästi vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Munivat kanat

Munintakanaloissa vuosina 2011–2013 laiminlyöntien osuus tarkastuksista vaihteli 13–19 %. Yleisin laiminlyönti vuonna 2011 oli kanojen kynsien hiomavarusteiden puuttuminen häkkikanaloissa, jolloin munivia kanoja sai vielä pitää varustelemattomissa häkeissä. Vuosina 2012 ja 2013 havaittiin kolmella tilalla laiminlyöntejä. Nämä liittyivät kanojen tilanahtauteen, ruokinta- ja orsitilan riittämättömyyteen ja pehkun saannin sekä avokanalassa pesä- ja orsitilan puutteisiin. Vuonna 2014–2015 tarkastettiin 11 tilaa, eikä laiminlyöntejä havaittu lainkaan.

Vuoden 2016 laiminlyöntiprosentti tarkastetuista 19 tilasta oli 26. Epäkohdat liittyivät tuolloin orsiin sekä pesän, pehkun ja tilan vaatimusten laiminlyönteihin. Vuonna 2017 tarkastettiin kolme tilaa, eikä laiminlyöntejä havaittu. Vuonna 2018 tarkastettiin yksi tila, jolla havaittiin epäkohtia. Vuosina 2019–2020 ei tarkastettu yhtään munivien kanojen pitopaikkaa. Vuonna 2021 tarkastettiin kolme pitopaikkaa, joista yhdellä kanatilalla ei ollut pehkua nokkimista ja kuopimista varten.

Turkiseläimet

Vuonna 2010 laiminlyöntejä havaittiin jopa 60 % tarkastetuista 57:stä turkistilasta. Vuosina 2011–2014 havaittiin turkistilojen tarkastuksissa puutteita 25–54 % tarkastetuista tiloista. Vuonna 2014 tarkastettiin vain neljä tilaa, joista yhdellä oli puutteita tarhan pakovarmuudessa. Laiminlyönnit olivat 2011–2014 pääsääntöisesti samoja edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna.

Tilavaatimuksia ei aina noudatettu – erityisesti ongelma ilmeni vieroitettujen ketunpentujen kohdalla. Pureskelu- ja virikemateriaalin puuttuminen oli yleistä. Häkkien pohjien muovipäällyste puuttui tai oli kulunut useammalla tarhalla, eikä sairaiden ja vahingoittuneiden eläinten asianmukaista hoitoa ollut aina järjestetty.

Vuosina 2015–2021 turkistilojen tarkastuksissa koettiin epäkohtien ennätyksellisen suuri määrä (vuonna 2016 epäkohtia löytyi 66 % tarkastetuista 38 turkistarhasta): Toisaalta vuosi 2020 sujui täysin ilman laiminlyöntejä tuolloin tehdyissä seitsemän turkistilan tarkastuksissa. Laiminlyönnit ovat viime vuosina (2015–2019) edelleen olleet verkkopohjan, pohjaverkon muovipäällysteen, lattian, virikemateriaalin, pureskelumateriaalin, pitopaikan rakennusten, tilavaatimusten sekä lattioiden kunnon ja turvallisuuden puutteita.

Puutteita on havaittu myös eläinten lopettamiseen, sairastuneiden eläinten asianmukaiseen hoitoon ja lääkinnällisen hoidon kirjanpitoon liittyen. Pesäkopin ahtaus ja huono kuivitus on myös ollut laiminlyöntilöydös, samoin kuin tarhan puutteellinen aitaaminen ja eläinten karkaamisen estämisen laiminlyönti. Vuonna 2021 valvonta kohdennettiin kettu- ja supikoiratiloille minkkitilojen koronariskin vuoksi.

Ankat ja hanhet

Ankka- ja hanhitiloilla ei tarkastuksissa havaittu laiminlyöntejä vuosina 2011–2014. Vuonna 2015 tarkastettiin seitsemän tilaa, joista yhdellä ankkatilalla havaittiin eläinten vedensaantia, tilojen puhtaanapitoa ja kirjanpitoa koskevia puutteita. Ankka- ja hanhitilojen tarkastuksissa on havaittu vain vähän puutteita. Tiloja on vähän, ja siksi niitä myös tarkastetaan vähän. Vuosina 2016–2021 ei tarkastettu lainkaan ankka- ja hanhitiloja.

Vuohet

Vuohitilojen tarkastuksissa havaittiin vuosina 2011–2014 vähän laiminlyöntejä, ja niiden osuus vaihteli 0–11 % tarkastetuista tiloista. Valvontatulokset paranivat vuosista 2009 ja 2010, jolloin havaittiin laiminlyöntejä 36 % ja 22 % tarkastetuista tiloista. Yleisimpiä laiminlyöntejä tuolloin olivat pitopaikan puhtauteen ja tilavaatimuksiin liittyvät puutteet. Vuosina 2015–2021 vuohitilojen tarkastuksissa ei havaittu lainkaan laiminlyöntejä, joskaan vuosina 2017 ja 2021 ei tarkastettu yhtään vuohitilaa. Vuohitiloja tarkastetaan edelleen vuosittain vähän. Vuosina 2015–2021 on tarkastettu yhteensä 23 vuohitilaa.

Lampaat

Lammastiloilla vuosina 2011–2014 laiminlyöntien osuus tarkastuksista vaihteli 0–25 %. Eniten laiminlyöntejä havaittiin vuoden 2011 tarkastuksissa. Vuonna 2014 tarkastettiin 13 tilaa, eikä laiminlyöntejä havaittu lainkaan. Lammastiloilla laiminlyönnit vuosina 2011–2014 olivat pääosin samoja edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna ja liittyivät pitopaikan puhtauteen ja turvallisuuteen, erityisesti puhtaan ja kuivan makuupaikan puutteeseen. Riittävässä vedensaannissa ja ruokintatilassa havaittiin myös puutteita. Joillakin lammastiloilla tilavaatimukset eivät täyttyneet, ulkotarhoista puuttui sopiva säänsuoja tai ulkotarhan maapohja ei pysynyt riittävän kuivana.

Vuosina 2015–2021 laiminlyöntien osuus tarkastetuista lammastiloista on vaihdellut 0–20 %. Vuonna 2018 ei havaittu lainkaan laiminlyöntejä, mutta vuonna 2019 tarkastetuista 99 lammastilasta löydettiin epäkohtia 20 %:ssa. Epäkohdat ovat vuosien 2015–2021 tarkastuksissa liittyneet lääkekirjanpidon, sairaan eläimen hoidon, karsinan pinta-alan, ulkotarhan vaatimusten, pitopaikan puhtauden, keritsemisen, sorkkien tarkastamisen sekä veden ja sopivan rehun puutteisiin. Pitopaikan laitteiden ja rakennusten kunto ja turvallisuus sekä eläinten terveydestä, yleisestä hyvinvoinnista ja puhtaudesta huolehtiminen on joissakin pitopaikoissa ollut puutteellista.

Broilerit

Broileritilat otettiin otantatarkastusten piiriin vuonna 2012, jolloin laiminlyöntejä havaittiin 37 %:lla tarkastetuista tiloista. Vuonna 2013 laiminlyöntiprosentti kasvoi 48:aan. Suuri laiminlyöntien osuus vuoden 2013 tarkastuksissa johtui kasvatusosaston olosuhteiden puutteista ja riittämättömästä valaistuksesta. Kuivan ja kuohkean pehkualueen sekä ilman laadun ja asianmukaisen lopetusmenetelmän puutteita ilmeni myös. Vuonna 2014 tarkastettiin kolme tilaa, eikä näillä havaittu laiminlyöntejä. Vuoden 2015 tarkastuksissa havaittiin puutteita sallitun kasvatustiheyden ylityksissä, valaistuksessa sekä lintujen lopetuksessa. Laiminlyöntiprosentti oli tuolloin 22 tarkastetuista tiloista. Vuosien 2016–2017 tarkastuksissa ei havaittu puutteita. Tuolloin tarkastettiin yhteensä seitsemän broileritilaa. Vuonna 2018 tarkastettiin neljä broileritilaa, joista epäkohtia havaittiin yhdellä tilalla. Vuonna 2019 puutteita ei havaittu tarkastetuilla seitsemällä tilalla, vuonna 2020 kuudesta tarkastetusta broileritilasta epäkohtia havaittiin kahdella tilalla ja vuonna 2021 yhdellä tarkastetuista 12:sta tilasta havaittiin kasvatustiheyden ylitys.

Täydentäviin ehtoihin liittyvät eläinten hyvinvoinnin tarkastukset

Maataloustukien täydentävien ehtojen valvonnan yhteydessä eläinten hyvinvointia on valvottu vuodesta 2007 lähtien. Täydentävät ehdot muodostuvat voimassa olevasta eläinsuojelulainsäädännöstä. Ehdot eivät siten aseta tuotantoeläinten pidolle lisävaatimuksia. Hyvinvoinnin osalta tarkastetaan tietyt lainsäädännössä määritellyt eläinlajikohtaiset tila-, olosuhde- ja hoitovaatimukset. Tavoitteena on valvoa Euroopan unionista tulevan eläinten hyvinvointia koskevan lainsäädännön noudattamista. Eläinten hyvinvointia koskevien täydentävien ehtojen vaatimusten noudattamista valvovat aluehallintovirastojen lääneneläinlääkärit. Vaatimusten laiminlyönneistä voi seurata varoitus tai maataloustukien takaisinperintä (1, 3 tai 5 %). Tavanomainen seuraus on 3 % vähennys kyseisen vuoden tukiin. Jos tilalla todettu eläinsuojelullinen laiminlyönti arvioidaan tahalliseksi, voidaan useita tilan maataloustukia leikata. Täydentävät ehdot korvautuvat vuodesta 2023 alkaen **ehdollisuudella.**

Täydentäviä ehtoja valvotaan tavallisesti tiloilla, jotka on otannalla valittu tarkastuksen kohteeksi. Valvontaa voidaan laajentaa myös otannan ulkopuolisille tiloille, joilla on jonkin muun valvonnan yhteydessä havaittu laiminlyöntejä, tai jos valvontaviranomaisen tietoon on tullut eläinsuojelusäädösten laiminlyöntitapauksia. Täydentävien ehtojen eläintilojen otantatarkastukset kohdistetaan yleensä nautoihin, sikoihin, lampaisiin, vuohiin ja muniviin kanoihin. Jos tilalla on tarkastuksen yhteydessä muita tuotantoeläimiä, myös nämä valvotaan.

Otantaan kuuluvat tilat

Otantavalvontoja tehtiin 2015–2018 vuosittain 194, 175, 184 ja 181 kappaletta. Vuosina 2011–2017 otantaan kuuluvissa täydentävien ehtojen eläinten hyvinvoinnin valvonnoissa havaittiin eläinsuojelusäädösten laiminlyöntejä 9–18 %:lla valvotuista tiloista (2009: 17 %, 2010: 15 %, 2011: 18 %, 2012: 17 %, 2013: 12 %, 2014: 14 %, 2015: 14 %, 2016: 11 % ja 2017: 9 %). Valvontatuloksia ei ole vuoden 2017 jälkeen saatavilla. Tyypillisiä laiminlyöntejä ovat olleet nautojen makuupaikan kuivituksen puute ja vasikoiden liian pienet karsinat tai tilat. Ruokinnan ja juoton laiminlyöntejä on myös löytynyt.

Otannan ulkopuoliset eli laajennusvalvonnan tilat

Otantavalvontoja tehtiin 2015–2018 vuosittain 194, 175, 184 ja 181 kappaletta. Vuosina 2011–2017 otantaan kuuluvissa täydentävien ehtojen eläinten hyvinvoinnin valvonnoissa havaittiin eläinsuojelusäädösten laiminlyöntejä 9–18 %:lla valvotuista tiloista (2009: 17 %, 2010: 15 %, 2011: 18 %, 2012: 17 %, 2013: 12 %, 2014: 14 %, 2015: 14 %, 2016: 11 % ja 2017: 9 %). Valvontatuloksia ei ole vuoden 2017 jälkeen saatavilla. Tyypillisiä laiminlyöntejä ovat olleet nautojen makuupaikan kuivituksen puute ja vasikoiden liian pienet karsinat tai tilat. Ruokinnan ja juoton laiminlyöntejä on myös löytynyt.

Eläinten hyvinvoinnin valvonta eläinkuljetuksissa

Vuosina 2011–2014 eläinsuojeluviranomaiset tarkastivat 1 547 eläinkuljetusta, vuosina 2015–2018 tarkastusmäärä oli 1 532 eläinkuljetusta ja vuosina 2019–2021 tarkastettiin 1 239 eläinkuljetusta. Vuosina 2011–2014 keskimäärin 16 %:ssa tarkastetuista kuljetuksista havaittiin laiminlyöntejä, kun vuosina 2015–2018 laiminlyöntejä havaittiin enää keskimäärin 8 % tarkastetuista kuljetuksista.

Vuosina 2019–2021 laiminlyöntejä havaittiin noin 10 % tarkastetuista kuljetuksista (Taulukko 9, Kuva 9). Vuosina 2015–2018 viranomainen ryhtyi hallinnollisiin toimenpiteisiin 39 %:ssa niistä kuljetuksista, joissa havaittiin laiminlyöntejä. Vuosina 2019–2020 hallinnollisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin 28 %:ssa kuljetuksista, joissa havaittiin laiminlyöntejä. Vuonna 2021 hallinnollisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin 13 % tarkastetuista kuljetuksesta.

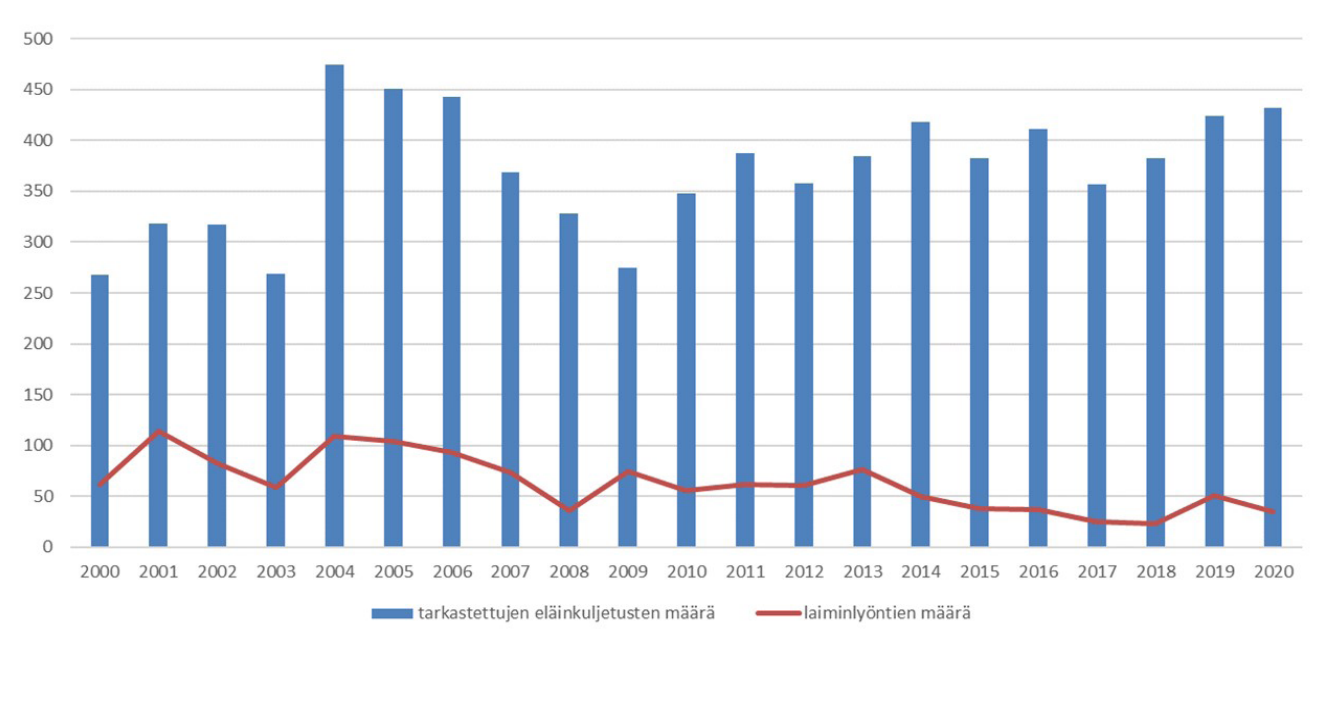

Kuva 39. Tarkastettujen eläinkuljetusten määrät ja niissä havaittujen laiminlyöntien määrät vuosina 2000–2021 (lähde: Ruokavirasto).

Eläinkuljetusten EU-tarkastuksia tekevät pääosin tarkastuseläinlääkärit teurastamoissa kuljetusten purkamisen yhteydessä. Lisäksi lääneineläinlääkärit ja kunnaneläinlääkärit tarkastavat kuljetuksia tien päällä ja lähtöpaikassa. Nauta-, sika- ja siipikarjakuljetukset ovat yleisimpiä tarkastettavia kuljetuksia, mutta myös hevos-, lammas- ja porokuljetuksia tarkastetaan.

Taulukko 6.
Kaupallisten eläinkuljetusten tarkastukset ja niissä havaittujen laiminlyöntien prosenttiosuudet vuosina 2000-2021 (lähde: Ruokavirasto).

vuosi	tarkastettujen eläinkuljetusten määrä	laiminlyönnit, % tarkastetuista
2000	268	23
2001	318	36
2002	317	26
2003	269	22
2004	474	23
2005	451	23
2006	443	21
2007	369	20
2008	328	11
2009	275	27
2010	348	16
2011	387	16
2012	358	17
2013	384	20
2014	418	12
2015	382	10
2016	411	9
2017	357	7
2018	382	6
2019	424	12
2020	432	8
2021	383	8

Kuljetusajat

Keskimääräinen eläinten kuljetusaika vuosina 2011–2017 tarkastetuissa kuljetuksissa vaihteli kolmesta ja puolesta neljään tuntiin. Pitkäkestoisimpia tarkastettuja kuljetuksia ovat olleet vuonna 2014 tarkastettu 28 tunnin eläinkuljetus, vuonna 2015 tarkastettu 26,5 tunnin hevoskuljetus ja vuonna 2016 tarkastettu 18 tunnin sikakuljetus. Vuosina 2011–2014 tarkastetuista 1 547 kuljetuksesta 99 kuljetusta ylitti kestoltaan kahdeksan tuntia. Yli kahdeksan tunnin tarkastettuja eläinkuljetuksia vuosina 2015–2018 oli 136 kappaletta ja vuosina 2019–2020 yhteensä 51 kappaletta. Vuoden 2021 tarkastusraporteissa kuljetusajoista ei anneta tietoa.

Eläinkuljetusten tarkastuksista ja niiden tuloksista raportoidaan EU-komissiolle vuosittain. **EU:n jäsenvaltioiden** raportit eläinkuljetusten tarkastusten tuloksista vuosilta 2007–2018 ovat luettavissa komission verkkosivulla.

Epäkohdat kuljetuksissa

Havaitut epäkohdat eläinkuljetuksissa ovat olleet pitkälti samoja vuodesta toiseen. Eniten epäkohtia tarkasteluvuosina 2011–2014 sekä 2015–2018 havaittiin kuljettajan pätevyystodistuksiin, kuljetusasiakirjoihin ja eläinkuljettajalupiin liittyvissä vaatimuksissa. Muita vuosittaisia epäkohtia ovat olleet puutteet kuljetusvälineiden kunnossa ja turvallisuudessa sekä pitkien kuljetusten lisävaatimusten noudattamisessa.

Eläinten tilavaatimusten noudattamisessa ja kuljetuskäytännöissä havaitaan toisinaan myös puutteita. Vuosina 2011–2013 yhteensä 11 kuljetuksessa, vajaassa prosentissa tarkastetuista kuljetuksista, havaittiin kuljetuskunnottomia eläimiä, kun vuosina 2016–2018 kuljetuskunnottomia eläimiä (kaikkiaan kolme kuljetuskunnotonta kalkkunaa) havaittiin kahdessa kuljetuksessa. Vuonna 2021 yhdessä tarkastetussa siipikarjakuljetuksessa havaittiin kuljetuskunnottomia lintuja.

Välityseläimet

Välityseläinkuljetuksia, joissa pääosin kuljetetaan vasikoita syntymätiloilta kasvatustiloille, tarkastettiin 42 kpl vuosina 2011–2014 ja 55 kpl vuosina 2015–2018. Epäkohtia todettiin vuosina 2011-2014 yhteensä 12 kuljetuksessa ja vuosina 2015–2018 yhteensä 10 kuljetuksessa. Vuonna 2019 tarkastettiin 27 välityseläinkuljetusta, joista epäkohtia havaittiin kahdessa kuljetuksessa ja vuonna 2020 tarkastettiin yhdeksän kuljetusta, joissa ei ollut huomautettavaa.

Vuonna 2021 tarkastettiin 22 välityseläinkuljetusta, joissa yhdessä ei ollut juottojärjestelmässä vettä. Yleisimmin välityseläinkuljetusten epäkohdat ovat liittyneet puutteellisiin asiakirjoihin ja pätevyystodistuksiin, mutta myös kuivikkeisiin, juottolaitteisiin, ajoneuvon kuntoon ja lämpötilan hälytysjärjestelmään liittyviä puutteita on havaittu.

Hevoset

Hevosten kuljetuksia tarkastettiin vuosina 2011–2014 yhteensä 118 kpl ja vuosina 2015–2018 yhteensä 114 kpl. Vuosina 2019–2021 tarkastettiin 79 hevoskuljetusta. Vuosina 2011–2014 epäkohtia havaittiin 51 tarkastetussa hevoskuljetuksessa ja vuosina 2015–2018 21 kuljetuksessa.

Vuosina 2019–2021 epäkohtia havaittiin 38 kuljetuksessa. Hevoskuljetusten epäkohdat liittyvät lähes aina lupien, pätevyystodistusten ja kuljetusasiakirjojen puutteisiin, mutta vuoden 2021 tarkastuksissa yhdessä kuljetuksessa havaittiin irtotavaroita hevosten kuljetustilassa ja kuljetusvälineen eläinkuljetusmerkintä oli puutteellinen.

Porot

Porojen kuljetuksia tarkastettiin kuljetuksen lähtöpaikassa ja teurastamoilla yhteensä 47 vuosina 2011–2014 ja 41 vuosina 2015–2018. Vuosina 2019–2021 tarkastettiin 55 porokuljetusta. Epäkohtia havaittiin 56 %:ssa (2012), 23 %:ssa (2013), 29 %:ssa (2014), 0 %:ssa (2015), 31 %:ssa (2016), 17 %:ssa (2017), 20 %:ssa (2018), 61 %:ssa (2019), 28 %:ssa (2020) ja 7 %:ssa (2021) tarkastetuista kuljetuksista. Aiempina vuosina 2009 ja 2010 tarkastettiin yhteensä 19 porokuljetusta, ja epäkohtia havaittiin peräti 15 (79 %) tarkastetuista kuljetuksista.

Epäkohtien syitä ovat olleet kuljetusajoneuvosta puuttuvat eläinkuljetusmerkinnät, puutteellinen valaistus, ajoneuvon kunnon ja turvallisuuden puutteet, puuttunut kuljettajalupa ja lopetusvälineiden puutteet. Kuormaamisessa ja purkamisessa käytettävät välineet, kuten rampit, eivät aina ole olleet asianmukaisia. Kahdessa kuljetuksessa vuonna 2012 eläimet eivät olleet kuljetuskuntoisia.

Eläinten hyvinvoinnin valvonta eläinkuljetuksissa

Vuodesta 2016 tavoitteena on ollut tehdä jokaisessa teurastamossa vähintään kerran vuodessa teurastamon tarkastuseläinlääkärin toimesta kattava dokumentoitu eläinsuojelutarkastus. Tarkastusten tavoitteena on varmistaa lainsäädännön noudattaminen ja kerätä tietoa teurastamoiden eläinsuojeluvalvonnasta.

Teurastamoiden eläinsuojelutarkastukset aloitettiin vuosina 2015–2016, jolloin Ruokaviraston tarkastuseläinlääkärit ja aluehallintovirastojen lääneineläinlääkärit tarkastivat kaikki isot teurastamot. Pienteurastamojen (laitos, jossa teurastetaan ainoastaan osan työpäivää tai koko työpäivän, mutta ei viikon jokaisena työpäivänä) tarkastukset aloitettiin myös vuonna 2016.

Vuosina 2016–2021 toiminnassa olleissa teurastamoissa on 96 %:ssa tehty kaikki eläviin eläimiin kohdistuvat toimet kattava eläinsuojelutarkastus vähintään kerran. 18 % teurastamoissa eläinsuojelutarkastus on tehty kaikkina kuutena vuotena. Kahteen pieneen teurastamoon ei ole tehty kuuden vuoden aikana yhtään kirjattua tarkastusta. Virkaeläinlääkäri valvoo näitäkin teurastamoja, mutta valvonnan dokumentointi on ollut puutteellista.

Vuosittaiset teurastamojen tarkastustiedot 2016-2020

Vuonna 2016 havaittiin, että noin 60 %:lla tarkastetuista teurastamoista oli puutteita. Osa puutteista liittyi ohjeistukseen ja kirjanpitoon. Teurastamot laittoivat pääosan puutteista kuntoon tarkastuksen jälkeen.

Vuonna 2017 kaikissa isoissa broileriteurastamoissa ja 80 %:ssa isoista niin sanotun punaisen lihan teurastamoista tehtiin vähintään yksi dokumentoitu eläinsuojelutarkastus. Pienteurastamojen tarkastuksia tehtiin 27 kappaletta 24 eri teurastamoon. Kaikkia pienteurastamoja ei tarkastettu. Vuoden 2017 tarkastuksissa havaituista epäkohdista suurin osa kohdistui karsinamerkintöihin, yön yli säilytettävien eläinten puutteelliseen kuivitukseen tai lehmien lypsyn laiminlyöntiin, tai puutteisiin kirjallisessa toimintaohjeistossa tai omavalvontamenettelyissä.

Vuoden 2018 aikana yhdeksässä isossa teurastamossa kaikkiaan 14:sta tehtiin vähintään yksi dokumentoitu eläinsuojelutarkastus. Lisäksi tarkastettiin 27 pienteurastamoa, osa useampaan kertaan. Yhteensä tehtiin 38 dokumentoitua eläinsuojelutarkastusta 36 eri teurastamoon. Tarkastuksilla havaituista epäkohdista suurin osa johtui puutteellisesta omavalvontamenettelystä ja siihen liittyvästä kirjanpidosta. Muutamassa pienteurastamossa eläimillä ei ollut saatavana juomavettä heti teurastamoon tuotaessa, vaan sitä tarjottiin vasta, jos teurastus viivästyi useammalla tunnilla.

Vuonna 2019 kaikissa 15 isossa teurastamossa tehtiin vähintään yksi dokumentoitu eläinsuojelutarkastus. Tarkastus tehtiin 24:ä pienteurastamossa, mutta tarkastamatta jäi lähes puolet. Yhteensä tehtiin 40 dokumentoitua eläinsuojelutarkastusta 39 eri teurastamoon. Epäkohdista suurin osa johtui puutteellisesta omavalvontamenettelystä ja siihen liittyvästä kirjanpidosta. Puutteita oli erityisesti tainnutusvälineiden huoltokirjanpidossa. Eläinten säilytystiloissa oli joissain teurastamoissa parannettavaa muun muassa karsinamerkintöjen, ilmanvaihdon ja yön yli säilytettävien eläinten kuivituksen osalta. Nautojen yksittäiskarsinoiden mitoitus ei joissakin teurastamoissa ollut riittävä isompien nautojen säilyttämiseen asianmukaisesti; esimerkiksi yön yli säilytettävillä eläimillä ei ollut riittävästi tilaa makuulle menoon.

Vuonna 2020 kahteentoista kaikkiaan 15 isosta teurastamosta tehtiin vähintään yksi eläinsuojelutarkastus. Pienteurastamojen osalta tarkastus tehtiin 25:een kaikkiaan 43 teurastamosta. Epäkohtia havaittiin kymmenessä teurastamossa, joista kahdessa annettiin eläinsuojelulain mukainen määräys täyttää velvollisuutensa annetussa määräajassa. Muiden osalta toimenpiteet olivat jo käynnissä, tai asiaa vietiin eteenpäin neuvonnallisin keinoin. Havaituista epäkohdista suurin osa johtui laitoksen puutteellisesta omavalvontamenettelystä. Yleisin epäkohta oli tainnutusvälineiden huoltokirjanpidon laiminlyönti. Eläinten säilytystiloissa ei aina ollut näkyvillä vaadittuja merkintöjä eläinten saapumisajankohdasta ja karsinakohtaisesta enimmäiseläinmäärästä. Suoraan eläinten hyvinvointiin vaikuttavat ongelmat säilytystiloissa liittyivät isojen teurastamoiden vanhentuneisiin eläinten säilytystiloihin. Nautateurastamojen eläinten yksittäiskarsinoiden mitoituksessa ei aina ole huomioitu eläinten kokoa, jolloin sonneilla tai isokokoisilla lehmillä ei ole karsinassa riittävästi tilaa käydä makuulle tai nousta ylös. Hyvinvointiongelma korostuu, jos eläimiä säilytetään teurastamon tiloissa pitkään. Säilytystilojen rakenneratkaisuissa ei aina ollut huomioitu yli 12 tuntia säilytettävien eläinten lisävaatimuksia, kuten asianmukaista karsinan kuivitusta, parsimattoa tai maidossa olevien lypsylehmien lypsyä.

Vuonna 2021 kaikissa 15 isossa teurastamossa tehtiin vähintään yksi eläinsuojelutarkastus. Pienteurastamoissa tarkastus tehtiin 21:een kaikkiaan 44 teurastamosta. Epäkohtia havaittiin kahdeksassa teurastamossa, joista kahdessa annettiin eläinsuojelulain mukainen määräys korjata puutteet annetussa määräajassa. Muiden osalta toimenpiteet olivat jo käynnissä, tai asiaa vietiin eteenpäin neuvonnallisin keinoin. Epäkohdista suurin osa johtui laitoksen puutteellisesta omavalvontamenettelystä.

Yleisimmät epäkohdat olivat tainnutusvälineiden huoltokirjanpidon laiminlyönti ja säilytystilojen puutteelliset karsinamerkinnät. Saapuvien teuraskuljetusten tarkastamiseen tai yön yli säilytettävien eläinten kuivitukseen, ruokintaan tai lypsyyn liittyvät toimintatavat olivat edelleen puutteelliset muutamassa teurastamossa. Kahdessa teurastamossa työskenteli henkilö, jolla ei ollut voimassa olevaa kelpoisuustodistusta. Yksittäisiä laiminlyöntejä havaittiin myös teurastamojen suorittamissa tainnutuksen onnistumista koskevissa otostarkastuksissa.

Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset

Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten määrä vakiintui yli 6 000 vuosittaiseen tarkastukseen vuosina 2015–2020, pudoten hieman alle 6 000 tarkastuksen vuonna 2021 (taulukko 7). Eniten tarkastuksia, noin 6 500, tehtiin vuonna 2018. Vuodesta 2013 lähtien on epäilyyn perustuvista eläinsuojelutarkastuksista suurin osa tehty lemmikkieläinkohteisiin.

Lemmikkieläinkohteiden tarkastukset ovat pääosin koirien, kissojen, kanien, erilaisten jyrsijöiden, kalojen ja matelijoiden tarkastuksia. Tuotantoeläintilojen epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa kohdelajeina ovat useimmiten naudat, hevoseläimet, lampaat, siat, vuohet ja kanat. Toimenpiteiden suhteellinen osuus tarkastuksista ja niiden kohdistuminen lemmikkieläin- tai tuotantoeläinkohteisiin on pysynyt viime vuosina verrattain samana.

Eläinsuojelulain mukaisia kieltoja tai määräyksiä annettiin epäilyyn perustuvissa eläinsuojelutarkastuksissa vuosien 2011–2014 aikana 34–40 % tarkastetuista kohteista ja vuosien 2015–2018 aikana 30–33 % tarkastetuista kohteista. Vuosien 2019–2021 aikana kieltoja tai määräyksiä annettiin 29,5–31 % tarkastetuista kohteista. Sellaisia tarkastuksia, joissa joudutaan eläinsuojelulain mukaisiin kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi, on ollut vuosina 2011–2019 7–9 % kohteista. Vuonna 2020 kiiretoimenpiteisiin jouduttiin 10 prosentissa ja vuonna 2021 9 prosentissa tarkastetuista kohteista.

Taulukko 7.
Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset vuosina 2010–2021 (lähde: Ruokavirasto).

	Vähäiset puutteet	Kohtalaiset puutteet	Vakavat puutteet	Syyteharkintaan johtavat puutteet			
Vuosi							
2013-2014	28	17	6	0			
2015	30	41	3	0			
2016	12	24	0	0			
2017	6	17	2	0			
2018	8	18	0	1			
2019	14	20	0	0			
2020							
2021	15	10	2	0			
2022	8	0	1	0			

**laiminlyöntitapauksessa on annettu määräys korjata eläinten olosuhteet (Eläinsuojelulaki 42§)*

***vakavassa laiminlyöntitapauksessa on ryhdytty kiireellisiin toimenpiteisiin eläimen hyvinvoinnin turvaamiseksi (Eläinsuojelulaki 44§)*

Tuotantoeläimet

Tuotantoeläinkohteiden tarkastuksissa on vuosien 2011–2014 aikana annettu kieltoja tai määräyksiä 42–54 % tarkastetuista kohteista ja vuosina 2015–2018 38–42 % tarkastetuista kohteista. Vuosina 2019–2021 vastaavat osuudet olivat 39 %, 38 % ja 38 %. Kiireellisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin vuosina 2011–2014 3–5 % tuotantoeläinkohteiden tarkastuksista ja vuosina 2015–2018 3–4 % tuotantoeläinkohteiden tarkastuksista. Vuonna 2019 4 %, vuonna 2020 5 % ja vuonna 2021 4 % tuotantoeläinkohteiden tarkastuksista johti kiiretoimenpiteisiin.

Lemmikkieläimet

Lemmikkieläinkohteiden tarkastuksissa on vuosina 2011–2014 kieltoja tai määräyksiä annettu 25–33 % tarkastetuista kohteista ja vuosina 2015–2018 24–28 %. Vuosina 2019, 2020 ja 2021 vastaavat osuudet olivat 25 %, 28 % ja 27 %. Kiireellisiin toimenpiteisiin jouduttiin vuosina 2011–2014 8–14 % lemmikkieläinkohteiden tarkastuksista ja vastaavasti vuosina 2015–2018 11–12 % tarkastuksista. Vuonna 2019 11 %, vuonna 2020 12 % ja vuonna 2021 11 % lemmikkieläinkohteiden tarkastuksista johti kiiretoimenpiteisiin.

Kiireelliset toimenpiteet ja sakot

Ruokaviraston eläinten hyvinvoinnin vuoden 2019 valvontaraportin mukaan kiireellisten toimenpiteiden osuus kaikista viranomaistoimenpiteistä on kasvanut. Toimenpiteistä 14 % oli kiireellisiä vuonna 2010, kun vuonna 2021 kiireellisten toimenpiteiden osuus oli 23 %. Kieltojen ja määräysten osuus toimenpiteistä on samalla ajanjaksolla vähentynyt.

Kieltojen ja määräysten osuus vuonna 2010 oli 86 % ja vuonna 2021 77 %. Lemmikkieläinkohteiden tarkastusten määrän kasvu lienee vaikuttanut muutokseen. Uhkasakkoja on epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa asetettu tai laitettu vireille vuonna 2015 viisi, vuonna 2016 neljä ja vuonna 2017 kaikkiaan kymmenen.

Uusintatarkastukset

Uusintatarkastuksessa tehdään uusi tarkastuskäynti aiemmin tarkastettuun kohteeseen tarkoituksena varmistaa, että annettuja määräyksiä noudatetaan. Kiellon ja määräyksen saaneita kohteita tulisi tarkastaa uudelleen, jotta voidaan varmistaa eläimen omistajan kohtelevan eläintänsä lainmukaisesti. Aluehallintovirastojen arvion mukaan uusintatarkastuksia tehtiin vuonna 2010 noin puolelle kiellon tai määräyksen saaneista kohteista, vaikka tavoitteena oli tarkastaa 90 % kohteista. Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten loppuunsaattaminen ei siis ollut tehokasta ainakaan vuonna 2010.

Vuosien 2011–2014 uusintatarkastusten toteuma ei ole tiedossa. Vuosina 2018 ja 2021 epäilyyn perustuvista eläinsuojelutarkastuskäynneistä 25 % ja 23 % oli uusintatarkastuksia. Vuonna 2018, 2019, 2020 ja 2021 epäilyyn perustuvissa eläinsuojelutarkastuksissa annettiin kieltoja tai määräyksiä 1944, 1833, 1725 ja 1721 kohteessa. Vuonna 2018 yli 600, vuonna 2019 vajaa 600 ja vuosina 2020 ja 2021 vajaa 500 kielloista ja määräyksistä annettiin uusintatarkastuksen yhteydessä. Tämä tarkoittaa, että aiemmassa tarkastuksessa annettuja kieltoja tai määräyksiä ei noudatettu tai kohteessa oli uusintatarkastuksessa paljastunut uusia puutteita. Vuonna 2018, 2019, 2020 ja 2021 yhteensä 150, 133, 158 ja 98 uusintatarkastusta päätyi kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Eläinten hyvinvointikorvauksen toimenpiteiden valvonta

Eläinten hyvinvointikorvaus on EU:n osarahoittama, vapaaehtoinen tukimuoto eläintuottajille. Tuen toimenpiteisiin, joita voi valita yhden tai useamman, sitoudutaan vuodeksi kerrallaan.

Lue lisää eläinten hyvinvointikorvauksesta raportin Politiikka ja talous -osasta.

Eläinten hyvinvointikorvauksen toimenpiteisiin sitoutumisen toteutumista tiloilla valvovat aluehallintovirastojen valtuuttamat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten eli ELY-keskusten valvojat. Ruokavirasto oheistaa valvontaa ja raportoi sen tuloksista.

Korvaukseen sitoutuneiden tilojen määrät, valvottujen tilojen määrät, tukileikkauksia saaneiden tilojen määrät sekä sanktioprosentit vuosina 2017–2020 on esitetty taulukossa 8. Tukivalvonnoissa on vuosina 2017–2020 sanktioita annettu 17–21 % valvotuista tiloista, kun vuosina 2010–2013 sanktioita määrättiin 29–37 % valvotuista tiloista. Ruokaviraston mukaan vuoden 2020 eläinten hyvinvointikorvaussanktioita saaneiden lammastilojen valvonnoissa puutteita havaittiin eniten asiakirjoissa. Sanktioita saaneiden nautatiloilla yleisimmät puutteet vuonna 2020 olivat asiakirjoissa, makuualueen olosuhteissa ja karsinoiden pinta-aloissa. Sikatiloilla puutteita havaittiin makuualueiden olosuhteissa ja emakoiden ryhmäkarsinoiden pinta-aloissa. Siipikarjatilojen puutteet vuonna 2020 kohdistuivat virikkeisiin, tasoihin, ramppeihin ja orsiin, joita sanktioita saaneilla tiloilla oli määrällisesti ja pinta-alaltaan liian vähän.

Vuosina 2017–2019 valvottiin kunakin noin 7 % eläinten hyvinvointikorvausta saaneista tiloista. Vuonna 2020 valvottiin 4 % tiloista. Eläinten hyvinvointikorvauksen valvontoihin tiloja valitaan erityisesti riskiin perustuen, mutta myös satunnaisotannalla.

Taulukko 8. Eläinten hyvinvointikorvaukseen sitoutuneiden tilojen määrät, valvottujen tilojen määrät, tukileikkauksia saaneiden tilojen määrät sekä sanktioprosentit vuosina 2010–2013 ja 2017–2020 (lähde: Ruokavirasto)

	Eläinten hyvinvointikorvauksee n sitoutuneet tilat	Valvottuj a tiloja	Tukileikkaus	Sanktio%
2010	4806	291	96	33
2011	4983	290	98	34
2012	6210	339	124	37
2013	5634	340	99	29
…	…	…	…	…
2017	6202	450	85	19
2018	6142	486	85	17
2019	6092	434	72	17
2020	5971	233	49	21

Eläinten hyvinvoinnin valvonta luomukotieläintiloilla

Luonnonmukaisesti tuotettujen maataloustuotteiden, rehujen ja elintarvikkeiden valvontaa suunnittelee ja ohjaa Ruokavirasto. Valvonnan tulokset julkaistaan luonnonmukaisen tuotannon valvontaraporteissa (Ruokaviraston verkkosivuilla vuosittaisten **sektorikohtaisten valvontaraporttien** alla). Jokaiselle luomukotieläintilalle tehdään vuodessa vähintään yksi valvontakäynti, jolla tarkastetaan **luomukotieläintuotannon** ehtojen täyttyminen. Luomueläintiloja oli valvonnan piirissä vuosina 2020 ja 2021 yhteensä 1 126 ja 1 148 tilaa.

Vuonna 2020 luomukotieläintilojen valvonnoissa havaittiin poikkeamia luomuehdoista 10,7 % tiloista ja vuonna 2021 11,8 % tiloista. Eniten puutteita vuosina 2020-2021 oli eläinten ulkoilussa, ulkoilutiloissa, ruokinnassa ja tilan kirjanpidossa. Markkinointikieltoja vuosien 2020 ja 2021 luomuvalvonnoissa annettiin 17 ja 18 luomukotieläintilalle.

Koe-eläintoiminnan valvonta

Tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten eli koe-eläinten pitämisen ja käytön valvonta on Etelä-Suomen ja Itä-Suomen aluehallintovirastojen tehtävä. Tarkastuksista vastaavat aluehallintovirastojen lääneineläinlääkärit. Käyntitiheys määräytyy riskiperusteisesti. Korkean riskitason laitoksissa käydään vähintään kaksi kertaa vuodessa ja pienimmän riskin laitoksissa vähintään kerran kolmessa vuodessa. Riskinarvioinnissa huomioidaan muun muassa laitoksessa tehtävien kokeiden luonne, pidettävät eläinlajit ja määrät sekä laitoksen aiemmat valvontatulokset. Lisäksi tehdään tarkastuksia toimenpiteiden suorittamisen valvomiseksi sekä silloin, jos valvontaviranomaiselle ilmoitetaan lainsäädännön rikkomista koskevasta epäilystä.

Suomessa oli vuonna 2022 yhteensä 98 koe-eläintoimintaa harjoittavaa laitosta, joista tarkastettiin vuoden aikana 46 laitosta (luku sisältää uusintatarkastukset). Etukäteen ilmoittamatta tehtiin 13 tarkastusta.

Tarkastuksissa havaitut puutteet on vakavuusjärjestyksessä luokiteltu A-, B-, C- ja D-luokan puutteisiin sekä toimi- tai hankeluvan peruutuksiin. Vuonna 2022 vähiten vakavia A-luokan puutteita havaittiin kahdeksan kertaa (seitsemällä eri laitoksella) ja vakavampia C-luokan puutteia yhden kerran. B- ja D-luokan puutteita ei havaittu tarkastuksissa kertaakaan, eikä laitosten toimi- eikä hankelupia peruutettu vuonna 2022. Ohjausta ja neuvontaa toteutettiin toimintalupien ja tarkastusten yhteydessä ja yhteenottojen yhteydessä sekä koulutustilaisuuksissa.

Viime vuosina tarkastuksissa todettujen puutteiden määrä on vakiintunut vähäisten puutteiden osalta 10-15 %:iin tarkastetuista laitoksista ja kohtalaisten puutteiden osalta 20 %:iin. Vakavia puutteita on vuosien mittaan todettu vain satunnaisesti.

Lue lisää koe-eläinten hyvinvoinnista raportin koe-eläinosasta

Viranomaisvalvonnan suunnittelu ja kehittäminen

Suomen elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma **VASU** valmistellaan Ruokavirastossa. VASU-raportti kokoaa yhteen tiedot tehdystä valvonnasta, valvonnassa havaituista puutteista sekä niistä annetuista seuraamuksista. VASU:n toteutumisesta raportoidaan EU-komissiolle vuosittain.

VASU:un vuosille 2021-2024 sisältyy **eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontasuunnitelma.** Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan tavoitteena on ennaltaehkäistä ja torjua tarttuvia eläintauteja ja ylläpitää eläinten terveyden korkeaa tasoa, parantaa eläinten hyvinvointia sekä suojella ihmisten terveyttä eläimistä ihmisiin tarttuvilta taudeilta, antibioottiresistenssiltä ja haitallisilta aineilta.

Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma EHO 2015-2021 oli osa VASU:a. Tavoitteena oli tehostaa ja yhdenmukaistaa eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa, ohjata eläinlääkäripalveluiden järjestämistä, yhtenäistää valvontakäytäntöjä ja varmistaa toiminnanharjoittajien samanarvoinen asema suhteessa valvontaan. Tarkoituksena oli myös lisätä valvonnan suunnitelmallisuutta, tehokkuutta ja laatua ohjaamalla valvontasuunnitelmien laatimista aluehallintovirastoissa ja kunnissa.

EHO-ohjelma sisälsi myös monivuotisia valvontahankkeita, joiden toteutukseen eläinlääkintähuollon valvontaviranomaiset osallistuivat. Ohjelmaan mukaan otettujen hankkeiden tavoitteena oli tukea uuden ja osittain myös pitkään voimassa olleen lainsäädännön toimeenpanoa ja näille alueille asetettuja keskeisiä kansallisia tavoitteita. EHO-ohjelmalla pyrittiin varmistamaan, että vastuutahot varaavat riittävät henkilö- ja muut resurssit valvontatehtäviin ja eläinlääkäripalveluihin koko maassa.

EU-komissio **tarkastaa ja auditoi** jäsenmaissa muun muassa eläinten hyvinvointisäädösten toimeen- ja täytäntöönpanoa. Tarkastuksen kohteena on myös EU:n tuontisäädösten noudattaminen muissa kuin jäsenmaissa. Auditointien **raportit** löytyvät EU-komission sivulta.t

Valvontaviranomaisten koulutus

Ruokavirasto järjestää säännöllisesti koulutusta eläinten hyvinvoinnista vastaaville valvontaviranomaisille kuten AVI:en lääneneläinlääkäreille ja teurastamojen tarkastuseläinlääkäreille. AVI:t puolestaan kouluttavat säännöllisesti oman alueensa eläinsuojeluviranomaisia. Viranomaisyhteistyön tiivistämiseksi Ruokavirasto järjestää viranomaisten eläinsuojelupäiviä, joihin osallistuu virkaeläinlääkäreitä, terveystarkastajia, poliiseja, pelastusviranomaisia ja syyttäjiä.

Valvovien eläinlääkäreiden määrä

Eläinlääkintähuoltolain (765/2009) yhtenä tehtävänä on ollut varmistaa eläinsuojeluvalvonnan erottaminen kunnaneläinlääkäreiden muista tehtävistä, lähinnä eläinlääkäripraktiikasta. Tavoitteena on ollut saada kunnat palkkaamaan valtion varoin, maa- ja metsätalousministeriön talousarvion eläinlääkintähuoltomäärärahalla, alueelleen pelkästään valvontatehtäviin keskittyviä virkaeläinlääkäreitä. Vuosina 2011, 2014, 2020 ja 2021 virkaeläinlääkäreitä oli palkattu kuntiin 39, 63, 76 ja 81 joista vuosina 2014, 2020 ja 2021 pelkästään eläinsuojeluvalvontaan kohdistui 44, 57 ja 60 henkilötyövuotta.

Aluehallintovirastojen lääneneläinlääkärit tekivät vuosina 2014, 2019, 2020 ja 2021 yhteensä noin 22, 25 ja 18 ja 21 henkilötyövuotta eläinsuojelun valvontaa: tuotantoeläintilojen otantatarkastuksia, täydentävien ehtojen eläinten hyvinvoinnin valvontoja ja kunnaneläinlääkäreiden avustamista vaikeissa eläinsuojelutapauksissa. Edellä mainitun luvun pienenemistä vuodesta 2019 vuoteen 2020 voi selittää tuotantoeläintilojen otantatarkastusten lukumäärän pieneneminen ja alueellisten eläintautitorjuntaan liittyvien töiden lisääntyminen.

Erillisiä hankkeita

Ruokavirasto tekee NMDD-projektissa yhteistyötä pohjoismaisten viranomaisten kanssa eläinperäisten hyvinvoinnin mittareiden kehittämiseksi valvontaan. Vuonna 2020 sikojen puhtautta koskevat kriteerit lisättiin valvontaohjeeseen ja vuonna 2021 vastaavasti lampaiden. Ruokavirasto osallistui lisäksi WOAH:n (entinen OIE) Coordination Working Group- Animal Welfare -työryhmän työskentelyyn.

Eläinjalostukseen liittyvän eläinsuojelulainsäädännön toimeenpanon tehostamiseksi valmistui Ruokaviraston, Luonnonvarakeskuksen ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistyönä koirien jalostuksen raja-arvoja koskeva raportti **Alustava selvitys koirien jalostukseen liittyvistä ongelmista ja puuttumiskeinoista**. Tätä seurasi vuonna 2023 valmistunut jatkoraportti **Koiranjalostuksen ongelmat ja valvontakriteerit.**

Ruokavirasto julkaisi **Kissojen hyvinvointi Suomessa -raportin** vuonna 2019. Raportti perustuu eläinlääkäreille tehtyyn kyselyyn kissojen hyvinvoinnin ongelmakohdista.

Lue lisää Ruokaviraston sivuilta

- **Eläinsuojelun valvonta, vuosittaiset valvontaraportit**
- **Eläinkuljetusten valvonta**
- **Ehdollisuuden oppaat**
- **Kaupalliset eläinkuljetukset maanteillä (2019)**

ELÄINSUOJELU-RIKOSTUOMIOT

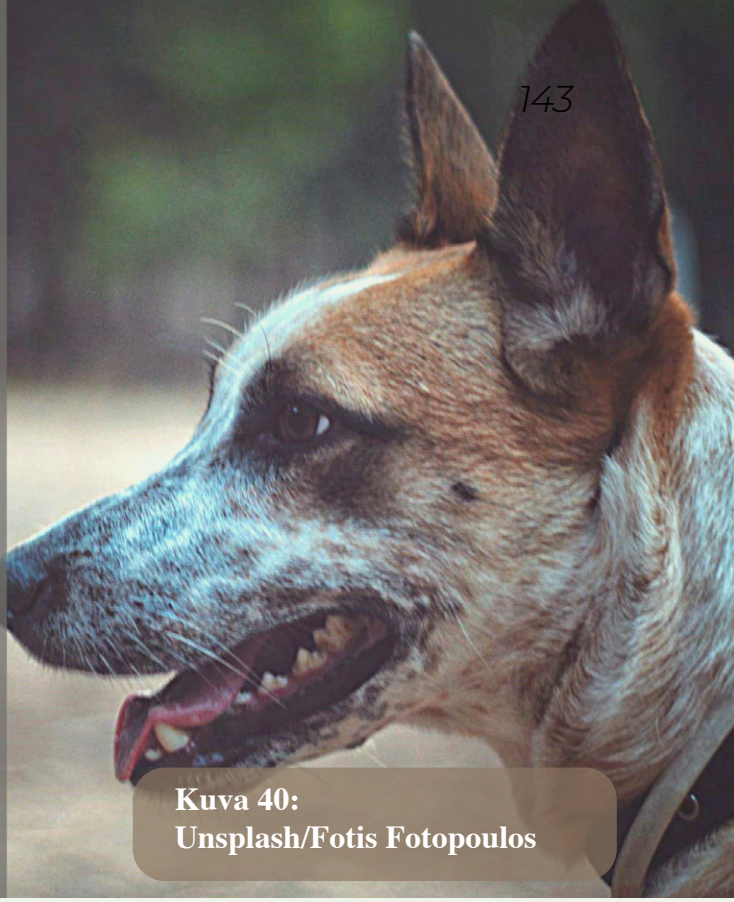

Kuva 40:
Unsplash/Fotis Fotopoulos

Eläinsuojelurikostuomiot

julkaistu 10.6.2021

Eläinsuojeluilmoituksia on tehty poliisille viime vuosina aiempaa enemmän ja tämä näkyy myös poliisin selvittämien tapausten määrän kasvuna. Myös tuomioita eläinsuojelurikoksista ja -rikkomuksista on annettu enemmän kuin aiempina vuosina, ja tuomiot ovat olleet aiempaa kovempia. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa tarkastellaan eläinten hyvinvoinnin tilaa ja kehitystä poliisille tehtyjen eläinsuojeluilmoitusten, syyttäjälaitokselle saapuneiden eläinsuojeluasioiden sekä langetettujen eläinsuojelurikostuomioiden ja eläintenpitokieltojen kautta. Tarkastelussa ovat pääosin vuosien 2015–2022 tiedot, joita verrataan edellisten vuosien vastaaviin tietoihin.

Sisältö

Johdanto 145
Eläinsuojelurikoksissa on useita tekomuotoja 146
Eläinsuojeluilmoitukset poliisille 147
Eläinsuojelurikosasiat syyttäjillä 148
Eläinsuojelurikoksista annetut tuomiot 150
Eläintenpitokiellot 151
Lemmikkieläimet kärsivät laiminlyönneistä ja suoranaisesta väkivallasta 153

Tuotantoeläimen laiminlyönnistä lankeaa useimmiten päiväsakkoja 154
Ruoan ja veden puute ja likaisuus yleisimpiä syitä sika- ja nautatiloilla 155
Eläinten kohtalo jää eläintenpitokieltotapauksissa usein epäselväksi 155
Eläinsuojelutapausten pitkittyminen on vakava eläinsuojeluongelma 155
Optimaaliseen eläinsuojeluun on vielä matkaa 156

Vieraskynä: Sofia Väärikkälä, Eläinsuojeluvalvonnalla tulee puuttua eläinten kaltoinkohteluun 157

Johdanto

Eläinsuojelurikosten tuomioissa rangaistukset ja seuraamukset eivät näytä aina vastaavan tekojen moitittavuutta, ja näyttökynnys on korkealla. Aikaisempina vuosina Suomessa langetetut tuomiot eläinsuojelurikoksista ovat pääosin olleet lieviä. Tuoreimpien tietojen mukaan rangaistukset ja seuraamukset ovat kuitenkin kovenemaan päin: tapauksia käsitellään useammin kuin ennen, tuomioita annetaan enemmän ja ne ovat kovempia kuin aikaisemmin.

Poliisille tehtyjen eläinsuojeluilmoitusten määrä vuosina 2015–2022 kasvoi edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna. Syyttäjälaitokselle käsittelyyn saapui edellistä tarkastelujaksoa enemmän käsiteltäviä eläinsuojelurikosepäilyjä. Eläinsuojelurikostuomioita langetettiin myös enemmän ja tuomiot olivat edellistä tarkastelujaksoa kovempia. Eläintenpitokieltoja langetettiin myös aiempaa enemmän.

Vuonna 2018 perustettiin Helsingin poliisilaitokselle valtakunnan ensimmäinen eläimiin liittyvien rikosten tutkintaryhmä. Joulukuussa 2019 perustettiin Itä-Suomeen poliisilaitoksen poliisin ja Metsähallituksen erätarkastajan partio, joka keskittyy susien laittoman tappamisen vähentämiseen ja auttaa paikallisia selvittämään susien aiheuttamia ongelmia. Lisäksi Itä-Suomen poliisi palkkaa vuonna 2023 päätoimisen metsästysrikostutkijan.

Eläinsuojelulainsäädännön vastaiset teot on Suomessa kriminalisoitu eläinsuojelurikoksena, törkeänä eläinsuojelurikoksena, lievänä eläinsuojelurikoksena, eläinsuojelurikkomuksena sekä eläinkuljetusrikkomuksena.

Eläinsuojelurikkomuksesta ja lievästä eläinsuojelurikoksesta tuomitaan sakkoa. Eläinsuojelurikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeästä eläinsuojelurikoksesta tuomitaan vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistus.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi, erityisasiantuntija Tiina Kauppinen sekä harjoittelija Weera Walden. Vieraskynäkirjoittajana on väitöskirjatutkija (väitellyt 2021), eläinlääkäri Sofia Väärikkälä.

Eläinsuojelurikoksissa on useita tekomuotoja

Eläinsuojelurikos edellyttää aktiivista tekemistä, tahallista laiminlyöntiä tai törkeää huolimattomuutta sekä julmuutta ja raakuutta. Perusmuodon ohella rikoslaista löytyvät myös törkeä ja lievä eläinsuojelurikos sekä eläintenpitokielto. Näiden lisäksi eläinsuojelulaissa on säädetty eläinsuojelurikkomuksesta. Eläinsuojelurikkomuksesta säädetään myös vuoden 2024 alussa voimaan tulevan eläinten hyvinvointilain pykälässä 109.

Jos rikos on tehty erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, rikoksen kohteena on huomattavan suuri määrä eläimiä tai rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekijä tuomitaan törkeästä eläinsuojelurikoksesta vankeuteen. Jos teko on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, kyseessä on lievä eläinsuojelurikos, josta on seurauksena sakkorangaistus. Eläinsuojelurikkomus on tekomuodoista lievin, mutta sekin edellyttää tahallisuutta tai huolimattomuutta.

Eläintenpitokielto ei ole rangaistus vaan turvaamistoimi, jottei eläin joutuisi uudestaan rikoksen kohteeksi. Eläintenpitokielto voidaan määrätä rikoksen johdosta, mutta se ei edellytä henkilön tuomitsemista rangaistukseen; seuraamuksena voi siis olla pelkästään eläintenpitokielto. Kiellon saanut henkilö ei saa omistaa, pitää eikä hoitaa eläimiä eikä vastata eläinten hyvinvoinnista.

Eläinsuojeluilmoitukset poliisille

Poliisille tehtyjen eläinsuojeluilmoitusten määrä on kasvanut huomattavasti vuodesta 2011. Poliisille tehtiin vuosina 2011–2014 yhteensä 2407, vuosina 2015–2018 yhteensä 2835 ja vuosina 2019–2022 yhteensä 3331 eläinsuojeluilmoitusta. Valtaosassa poliisin vastaanottamista ilmoituksista havaitaan eläinsuojelulainsäädännön vastaista toimintaa.

Vuosina 2015–2018 rikoksen tunnusmerkit täyttyivät 2637 tapauksessa ilmoituksista (93 %), kun edellisellä nelivuotiskaudella rikoksen tunnusmerkit täyttyivät 2127 tapauksessa (88 %). Poliisille ilmoitetut ja poliisin selvittämät eläinsuojelurikokset vuosina 2007–2022 käyvät ilmi kuvasta 41.

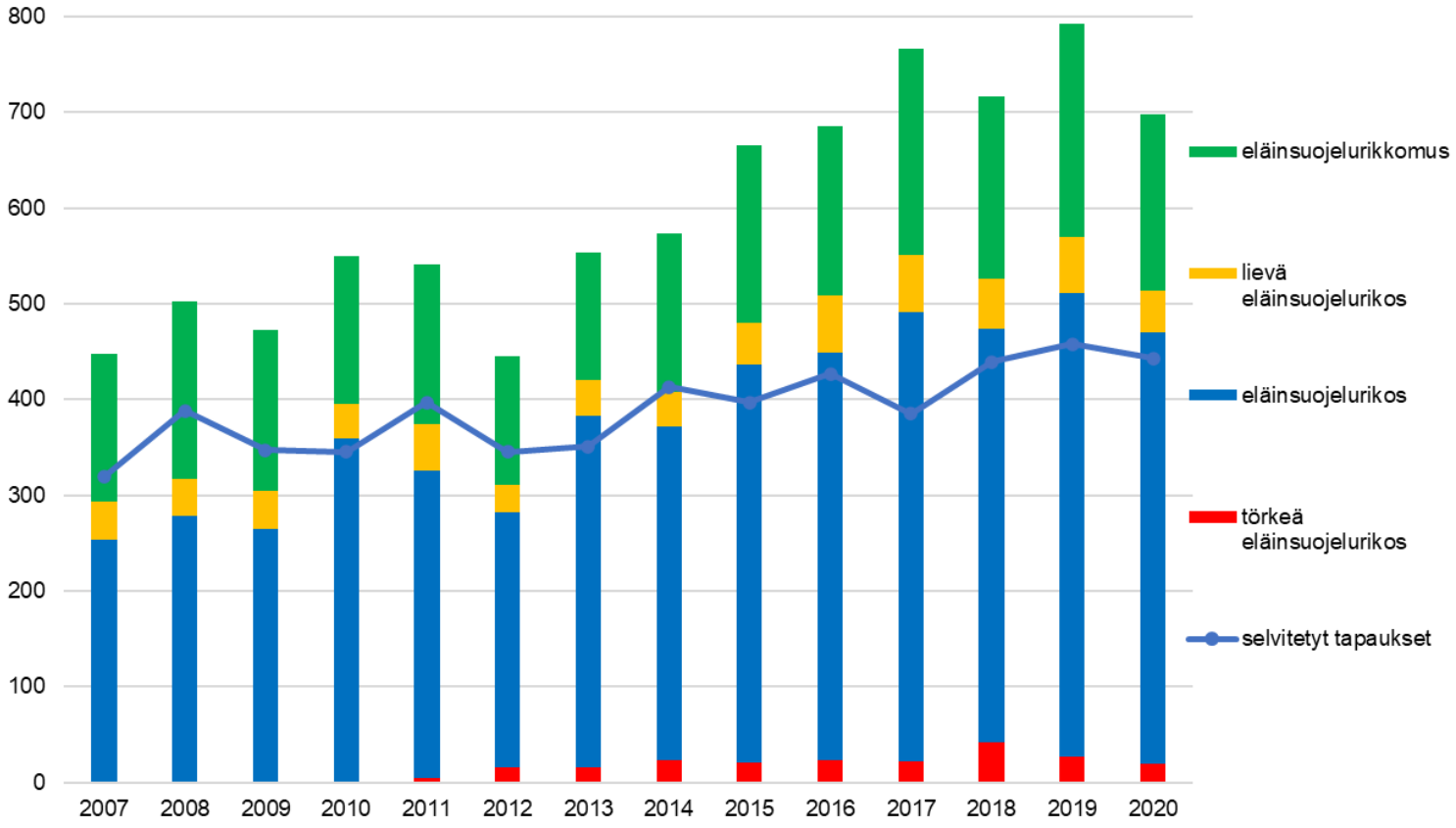

Kuva 41: Poliisille ilmoitetut ja poliisin selvittämät eläinsuojelurikkomukset ja -rikokset 2007–2022 (lähde: Poliisihallitus)

Eläinsuojelurikosasiat syyttäjillä

Vuosina 2015–2018 syyttäjät saivat käsiteltäväkseen 935 eläinsuojelurikosepäilyä (edellisellä nelivuotisella tarkastelujaksolla 822 epäilyä). Vuosina 2019–2022 syyttäjien käsittelyyn saapui 1 259 eläinsuojelurikosepäilyä. Syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin vuosina 2015–2018 yhteensä 120 epäillystä eläinsuojelurikoksesta ja vuosina 2019–2022 yhteensä 167 epäillystä eläinsuojelurikoksesta (lähde: Syyttäjälaitos).

Taulukosta 9 löytyvät tiedot vuosien 2018–2022 aikana syyttäjälle esitutkintaviranomaiselta saapuneiden asioiden määristä sekä syyttäjien ratkaisemista asioista jaoteltuna eläinsuojelurikkomuksiin, lieviin eläinsuojelurikoksiin, eläinsuojelurikoksiin ja törkeisiin eläinsuojelurikoksiin. Asioiden ratkaisut on taulukossa 9 jaoteltu syytteisiin, syyttämättäjättämisiin, esitutkinnanrajoittamisiin ja muihin ratkaisuihin. Muut ratkaisut ovat yleensä luenteeltaan teknisiä.

Taulukko 9. Vuosina 2018–2022 syyttäjille saapuneet eläinsuojelurikosepäilyt, syyttäjien ratkaisemat asiat, syytteet, syyttämättäjättämispäätökset, esitutkinnanrajoittamispäätökset sekä muut ratkaisut. Lähde: Syyttäjälaitos.

Eläinsuojelurikkomus, tapausten määrä

Vuosi	Syyttäjille saapuneet	Syyttäjien ratkaisemat	Syyte	Syyttämättä jättäminen	Esitutkinnan rajoittaminen
2018	37	38	13	9	14
2019	34	33	8	6	17
2020	33	33	16	8	6
2021	26	25	14	3	8
2022	26	27	8	4	14

Lievä eläinsuojelurikos, tapausten määrä

Vuosi	Syyttäjille saapuneet	Syyttäjien ratkaisemat	Syyte	Syyttämättä jättäminen	Esitutkinnan rajoittaminen
2018	8	9	2	4	3
2019	8	8	2	1	5
2020	9	8	2	1	5
2021	11	9	3	1	5
2022	7	9	3	4	2

Eläinsuojelurikos, tapausten määrä

Vuosi	Syyttäjille saapuneet	Syyttäjien ratkaisemat	Syyte	Syyttämättä jättäminen	Esitutkinnan rajoittaminen
2018	235	239	184	26	21
2019	216	208	148	30	26
2020	213	201	131	35	32
2021	277	243	187	23	27
2022	303	296	208	49	35

Törkeä eläinsuojelurikos, tapausten määrä

Vuosi	Syyttäjille saapuneet	Syyttäjien ratkaisemat	Syyte	Syyttämättä jättäminen	Esitutkinnan rajoittaminen
2018	26	22	17	3	2
2019	16	18	15	0	1
2020	25	19	17	0	2
2021	26	27	24	2	0
2022	30	26	23	2	0

Eläinsuojelurikoksista annetut tuomiot

Eläinsuojelurikostuomioiden (törkeä eläinsuojelurikos, eläinsuojelurikos, lievä eläinsuojelurikos ja eläinsuojelurikkomus) lukumäärä vuosina 2015–2018 oli edellistä tarkastelujaksoa (2011–2014) suurempi. Oikeus langetti vuonna 2015 yhteensä 173 tuomiota ja saman määrän vuonna 2017. Vuosina 2016 ja 2018 langetettiin kunakin hieman yli 190 tuomiota, kun vuosina 2019 ja 2021 tuomioita langetettiin kunakin hieman yli 200 (taulukko 10).

Eläinkuljetusrikkomuksesta ei joka vuosi langeteta tuomioita; edellisellä tarkastelujaksolla (2011–2014) langetettiin yhteensä neljä tuomiota ja vuosina 2015–2018 yhteensä kolme. Vuonna 2019 langetettiin yksi eläinkuljetusrikkomustuomio, vuosina 2020–2021 ei yhtään.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Törkeä eläinsuojelurikos (rikoslaki 17:14a §)					1	3	6	6	9	10	16	11	12	12	14
Eläinsuojelurikos (rikoslaki 17:14 §)	93	92	100	98	115	98	145	130	139	154	135	156	178	134	167
Lievä eläinsuojelurikos (rikoslaki 17:15 §)	5	5	4	11	12	11	11	13	8	12	7	10	15	6	6
Eläinsuojelurikkomus (eläinsuojelulaki 54 §)	22	33	35	28	23	12	22	16	17	16	15	14	12	13	15
Yhteensä	**120**	**130**	**139**	**137**	**151**	**124**	**184**	**165**	**173**	**192**	**173**	**191**	**217**	165	202

Taulukko 10.
Törkeästä eläinsuojelurikoksesta, eläinsuojelurikoksesta, lievästä eläinsuojelurikoksesta ja eläinsuojelurikkomuksesta oikeudessa tuomittujen lukumäärät vuosina 2007–2021 (lähde: Tilastokeskus)

Eläintenpitokiellot

Eläintenpitokieltoja tuomittiin vuosina 2015–2018 yhteensä 399 kappaletta, kun edellisellä nelivuotiskaudella 2011–2014 eläintenpitokieltoja tuomittiin 301. Vuosina 2019–2021 eläintenpitokieltoja tuomittiin yhteensä 299. Eläintenpitokieltoja langetettiin eniten vuonna 2018, yhteensä 120. Määräaikaisia eläintenpitokieltoja määrättiin huomattavasti enemmän kuin pysyviä.

Määräaikainen eläintenpitokielto määrätään vähintään vuodeksi. Pysyvien eläintenpitokieltojen lukumäärä nousi tarkastelujaksolla 2015–2018 edelliseen nelivuotisjaksoon verrattuna. Eläintenpitokiellot vuosina 2007–2021 on esitetty taulukossa 11 (huom. kahdessa osassa).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Määräaikaiset eläintenpitokiellot, lukumäärä	33	55	44	36	61	57	86
Määräaikaisen eläintenpitokiellon keskimääräinen kesto, vuosia	4	3,8	4,4	4	5,1	3,9	3,4
Pysyvät eläintenpitokiellot, lukumäärä	5	9	11	14	6	5	4
Eläintenpitokiellot yhteensä, lukumäärä	**38**	**64**	**55**	**50**	**67**	**62**	**90**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Määräaikaiset eläintenpitokiellot, lukumäärä	76	89	93	68	112	96	80	101
Määräaikaisen eläintenpitokiellon keskimääräinen kesto, vuosia	3,5	3,1	3,2	3,8	3,4	3,4	3,5	4,1
Pysyvät eläintenpitokiellot, lukumäärä	6	6	9	14	8	10	8	4
Eläintenpitokiellot yhteensä, lukumäärä	**82**	**95**	**102**	**82**	**120**	**106**	88	105

Taulukko 11.
Eläintenpitokiellot vuosina 2007–2021 (lähde: Tilastokeskus)

Lue lisää:

Eläimen kärsimys arvotetaan tuomioistuimissa vaihtelevasti

Sofia Väärikkälä, Tarja Koskela, Laura Hänninen & Mari Nevas.
Evaluation of criminal sanctions concerning violations of cattle and pig welfare, Animals 2020, 10(4): 715.

Helsingin yliopisto, Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus 21.4.2020: Nautoihin ja sikoihin kohdistuneista eläinsuojelurikoksista selvittiin pääosin sakoilla

Eläimiksi – kriittisen eläintutkimuksen näkökulmia, Tarja Koskela 20.2.2020:
Syyttämättäjättämispäätös – viesti eläinten kaltoinkohtelun hyväksyttävyydestä?

Koskela Tarja: Optimaalinen eläinsuojelu rikosprosessissa ja julkishallinnossa.
Dissertations in Social Sciences and Business Studies. University of Eastern Finland 2017.

Lemmikkieläimet kärsivät laiminlyönneistä ja suoranaisesta väkivallasta

Suomessa lemmikinomistaja **tuomitaan** useimmiten eläimen perustarpeiden laiminlyömisestä. Noin 73 % vuoden 2018 tuomioista koski lemmikkien laiminlyöntiä. 27 % tuomioista annettiin lemmikin väkivaltaisesta kohtelusta. Tyypillisessä tapauksessa ihmisellä on ollut muutama koira tai lukuisia kissoja, joista hän ei ole huolehtinut asianmukaisesti.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että eläin ei ole saanut riittävästi vettä ja ruokaa, asianmukaista liikuntaa tai hoitoa sairauksiinsa. Eläin on myös saattanut elää lian ja ulosteiden keskellä.

Lemmikkien laiminlyöntiä tai väkivaltaista kohtelua koskevat rangaistukset ovat yleensä lieviä. Tyypillisin rangaistus on päiväsakko. Vuonna 2018 ehdollista vankeutta tuomittiin vain kymmenen kertaa, ja vain yksi tapaus tuomittiin törkeänä.

Jotta lemmikkieläimiä koskeva pysyvä eläintenpitokielto voidaan määrätä, teon pitää olla törkeä, tekijällä pitää olla aiempia määräaikaisia eläintenpitokieltoja, tai tekijän terveydentilan pitää olla sellainen, että se estää eläimistä huolehtimisen. Lemmikkieläimiä koskevia pysyviä eläintenpitokieltoja ei määrätä tällä hetkellä juuri ollenkaan. Suurin eläintenpitokieltoihin liittyvä ongelma on kuitenkin se, että eläintenpitokieltojen noudattamisen valvominen on käytännössä mahdotonta. Kotirauha suojaa myös eläintenpitokiellon saaneita henkilöitä, ja valvontaviranomaisen on mahdollista tehdä tarkastuksia ainoastaan epäiltyjen laiminlyöntien perusteella.

Kuva 42: Unsplash/Chris Arthur Collins

Kuva 43. Kuva: iStock

Tuotantoeläimen laiminlyönnistä lankeaa useimmiten päiväsakkoja

Suomessa tehtiin tuotantoeläintiloille vuonna 2018 yli 3000 epäilyyn perustuvaa eläinsuojelutarkastusta. Osalla eläintiloista rikottiin suoraan lakia ja lähes puolilla tarkastuksista löytyi jonkinasteisia ongelmia. Vaikka tarkastuksia tehdään vuosittain yli 3000 ja vaikka hyvin monella tarkastuksella löytyy ongelmia, tuotantoeläimiin kohdistuvista eläinsuojelurikoksista annetaan Suomessa vain noin 60–80 tuomiota vuodessa, ja suurin osa näistä tuomioista on lieviä.

Tuomioiden ja tutkimusten perusteella näyttää siltä, ettei eläinsuojelurikoksia pidetä ainakaan kaikkialla Suomessa vakavina tekoina. Osittain on kyse myös resurssien, uskalluksen, kykyjen ja asiantuntemuksen puutteesta.

Vuonna 2018 Suomessa annettiin 61 lainvoimaista tuomiota tuotantoeläimiin kohdistuneista eläinsuojelurikoksista. Suurimmassa osassa tapauksista rikoksista seurasi päiväsakkoja. Eläinsuojelurikoksesta voidaan tuomita sakkoja tai maksimissaan kaksi vuotta vankeutta. Oletus on, että tuomari osaa arvioida rangaistusta määrätessään, millaista vahinkoa eläimille on aiheutettu. Eläinsuojeluasiat ja eläinten kärsimyksen ymmärtäminen eivät kuitenkaan sisälly lakimiehen koulutukseen.

Tuomioistuimella on tekojen törkeyttä arvioitaessa laaja harkintavalta. Suurelta osin tämän vuoksi rangaistukset ovat eri puolilla Suomea keskenään hyvin erilaisia. Epäyhtenäisyys ei koske vain rangaistuksia vaan myös esimerkiksi syyttäjiä, valvontaa ja poliisia. Rangaistuskäytäntöjä voitaisiin yhtenäistää esimerkiksi keskittämällä eläinsuojelurikokset joihinkin tiettyihin tuomioistuimiin.

Pirkanmaan käräjäoikeus on ollut 2000-luvulla kärjessä niin eläinsuojelurikostuomioiden määrissä kuin ankaruudessakin. Pirkanmaalla eläinsuojelurikos esimerkiksi katsotaan törkeäksi huomattavasti useammin kuin muualla Suomessa. Tämä ei todennäköisesti kuitenkaan tarkoita, että Pirkanmaalla eläimiä kohdeltaisiin merkittävästi huonommin kuin muualla, vaan kertoo enemmänkin siitä, että valvontaeläinlääkärit, poliisi, syyttäjät ja tuomioistuin muodostavat siellä toimivan ketjun.

Eläinsuojelurikos katsotaan törkeäksi silloin, kun se osoittaa erityistä julmuutta tai raakuutta. Eläinsuojelurikoksesta tekee törkeän myös se, että sen kohteena on erityisen suuri määrä eläimiä, ja että sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä. Jotta eläinsuojelurikos voidaan tuomita törkeäksi, sen on oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Suomessa määrätään vuosittain kymmeniä eläintenpitokieltoja. Eläintenpitokielto annetaan yleensä määräajaksi, esimerkiksi muutamaksi vuodeksi, ja pysyviä eläintenpitokieltoja annetaan harvoin. Eläintenpitokiellon noudattamista ei voida juuri valvoa: valvontaviranomainen saa tehdä tilalle tarkastuksen vain, jos hänellä on uusi epäily rikoksesta.

Syyttäjä ja tuomioistuin nojaavat päätöksissään usein valvontaeläinlääkäreiden asiantuntijalausuntoihin. On kuitenkin syytä huomioida, että myös muut asiat kuin valvontaeläinlääkäreiden lausunnot vaikuttavat tuomioihin. Vaikka eläinten kaltoinkohtelu olisi jatkunut vuosia, esimerkiksi tuottajien omat haasteet, kuten rahaongelmat, sairaudet ja perhetragediat, huomioidaan usein lieventävinä asianhaaroina.

Ruoan ja veden puute ja likaisuus yleisimpiä syitä sika- ja nautatiloilla

Helsingin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston tutkijat selvittivät vuosina 2011–2016 annettujen sikoja ja nautoja koskevien rikostuomioiden taustalta löytyviä eläinsuojelullisia laiminlyöntejä ja niistä annettuja rangaistuksia. Kuuden vuoden aikana tapauksia oli yhteensä 196, ja syytetyt tuomittiin 96 prosentissa tapauksista. Yli 90 % tuomioista koski nautoihin kohdistuneita rikoksia. Rikokset tapahtuivat useimmiten pienillä tiloilla.

Sikoja ja nautoja koskevien oikeuteen päätyneiden eläinsuojelurikostapausten syinä olivat vuosina 2011–2016 useimmiten ruuan ja veden puute sekä likaisuus. Rikoksista annettiin tyypillisesti lieviä tuomioita, kuten pienehköjä sakkorangaistuksia tai lyhyitä ehdollisia vankeusrangaistuksia. Rikoksia ei siis arvioitu kovin vakaviksi, eivätkä rangaistukset olleet linjassa rikosten keston tai eläinsuojelutarkastusten määrän kanssa.

Eläinten kohtalo jää eläintenpitokieltotapauksissa usein epäselväksi

Puolessa tapauksista tuomiota tehostamaan annettiin eläintenpitokielto. Eläintenpitokielto on tuottajan elinkeinon jatkumisen kannalta merkittävämpi asia kuin sakko tai ehdollinen vankeus. Syyttäjän pitäisi eläintenpitokiellon yhteydessä hakea eläinten tuomitsemista valtiolle. Maininta eläinten tuomitsemisesta valtiolle kuitenkin puuttui puolessa eläintenpitokieltotapauksista, mikä tarkoittaa sitä, että eläinten kohtalo jäi puolessa eläintenpitokieltotapauksista epäselväksi.

Monet rikoksista olivat ehtineet jatkua pidemmän aikaa, ennen kuin oikeustoimet aloitettiin. Rikosten mediaanikesto oli seitsemän kuukautta, ja eläinlääkäri oli käynyt tarkastuskäynnillä tilalla keskimäärin neljä kertaa ennen asian päätymistä oikeuteen.

Eläinsuojelutapausten pitkittyminen on vakava eläinsuojeluongelma

Se, että toistuvista tarkastuskäynneistä huolimatta eläinten hyvinvointiin ei tehdä pysyviä parannuksia, ei ole eläinten, eläinlääkäreiden eikä tuottajienkaan etu. Pitkittyneiden eläinsuojeluongelmien taustalta löytyy usein muitakin ongelmia, kuten ihmisen talouteen ja terveyteen liittyviä haasteita. Eläinsuojeluviranomaisten ja muiden viranomaisten välistä yhteistyötä on tärkeää kehittää. Pitkittyneissä eläinsuojelutapauksissa tuottajan ja eläinlääkärin näkemykset yleensä eroavat toisistaan, joten myös viestintään ja vuorovaikutukseen on tärkeää panostaa nykyistä enemmän.

Jos eläinten hyvinvointi vaarantuu toistuvasti, eikä pysyvää parannusta eläinten oloihin ole näköpiirissä, eläinlääkärin on uskallettava viheltää peli poikki. Jos eläinsuojeluvalvontaa tehtäisiin parityönä, vastuu päätöksenteosta jakautuisi yhden sijaan kahdelle eläinlääkärille, mikä voisi helpottaa epäkohtiin puuttumista.

Optimaaliseen eläinsuojeluun on vielä matkaa

Oikeustieteen tohtori Tarja Koskela tarkasteli **väitöskirjassaan** optimaalista eläinsuojelua rikosprosessissa sekä julkishallinnossa. Tutkimus keskittyi erityisesti siihen, ovatko eläinsuojelulaissa säädetyt tavoitteet ja eläinsuojelulain tarkoitus saavutettavissa rikosprosessissa. Koskela kävi läpi eläinsuojeluprosessia eläinsuojelurikosepäilyn vireilletulosta aina eläinsuojelurikoksesta annettavaan tuomioon ja mahdollisen eläintenpitokiellon valvontaan asti.

Jotta eläinsuojelun optimaalinen taso saavutettaisiin, muutoksia pitäisi tehdä sekä lainsäädäntöön että viranomaisten menettelyihin. Jo se, että viranomaiset käyttäisivät toimivaltaa, joka heillä tällä hetkellä lain mukaan on, parantaisi optimaalista eläinsuojelua. Eläinsuojelulakiin tulisi säätää passiivisuuden kielto sekä menettelysäännökset, joiden avulla passiivisuuteen voitaisiin puuttua. Paikallisen eläinsuojeluviranomaisen tehtävä tulisi selkeyden vuoksi keskittää yhdelle viranomaiselle, esimerkiksi kunnaneläinlääkärille.

Eläinsuojeluvalvonnan tulisi olla suunnitelmallista, ja sitä tulisi tehdä riskiperustein eikä pelkästään epäilyyn perustuen. Valvonnan sääntelyn tulisi kattaa myös eläintenpitokiellon valvonta.

Optimaalisen eläinsuojelun kannalta olisi tärkeää, että eläinsuojeluasioita käsittelisivät sellaiset poliisit ja syyttäjät, jotka ovat erikoistuneita eläinsuojeluasioihin. Eläinsuojeluasiat olisi keskitettävä tiettyihin tuomioistuimiin, ja tuomioistuinten kokoonpanoon tulisi lisätä eläinlääketieteen asiantuntija. Oikeudenkäynnissä tulisi kuulla asiantuntijatodistelua kokemussäännöistä sekä niiden soveltamisesta käsiteltävään tapaukseen.

Yhdeksässä kymmenestä eläinsuojelurikoksesta tuomioksi annetaan sakkorangaistus, keskimäärin 39 päiväsakkoa. Rangaistusten ja seuraamusten pitäisi vastata nykyistä paremmin tekojen moitittavuutta, eikä näyttökynnystä pitäisi asettaa liian korkealle, Koskela summaa väitöskirjassaan.

Kuva 44.
Lisääntyvä tutkimustieto on korostanut eläimen omien kokemusten merkitystä eläimen hyvinvoinnille.
Kuva: Unsplash/ Caleb Woods

Vieraskynä

Vieraskynä: Sofia Väärikkälä, Eläinsuojeluvalvonnalla tulee puuttua eläinten kaltoinkohteluun

Eläinsuojeluviranomaisten ensisijainen tehtävä on varmistaa, että eläinten omistajat noudattavat eläinsuojelusäädösten vaatimuksia, eikä eläimille aiheuteta tarpeetonta tuskaa, kipua ja kärsimystä. Eläinsuojelulainsäädäntö määrittää oikeudellisen vähimmäistason eläimen hyvinvoinnille, mutta tosiasiallisen suojan ja hyvinvoinnin tason määrittelevät säädösten täytäntöönpano ja valvonta. Siten on äärimmäisen tärkeää, että eläinsuojeluviranomaiset puuttuvat eläinten kaltoinkohteluun nopeasti, tehokkaasti ja yhdenmukaisesti, kirjoittaa valvontaa pitkään tehnyt eläinlääkäri ***Sofia Väärikkälä*** *vieraskynäkirjoituksessaan.*

Omistajalla vastuu eläimensä hyvinvoinnista

Ensisijainen vastuu eläimen hyvinvoinnista on aina omistajalla. Ennen lemmikin hankintaa tai tuotantoeläintilan perustamista tulisi huolellisesti perehtyä tulevan eläimen ja eläinlajin tarpeisiin sekä eläintä koskeviin eläinsuojelusäädöksiin.

Syystä tai toisesta eläimen omistaja ei kuitenkaan aina kykene tai halua huolehtia eläimensä hyvinvoinnista. Kun taustalla on tietämättömyys, neuvonnalla saadaan usein hyviä tuloksia. Jos eläin on joutunut selkeästi kaltoinkohdelluksi, neuvonnalla harvoin saadaan tilannetta parannettua. Eläinten kaltoinkohtelu voi olla aktiivista eli eläimen tahallista vahingoittamista, tai passiivista hoidotta jättämistä. Karkeasti voidaan sanoa, että lemmikkieläimet kohtaavat sekä aktiivista että passiivista kaltoinkohtelua, kun taas tuotantoeläimet joutuvat useimmiten passiivisen kaltoinkohtelun kohteeksi. Eläinsuojelulaki (247/1996) antaa selkeät raamit eläinten pidolle, hoidolle ja kohtelulle sekä eläinsuojeluviranomaisille laajat valtuudet puuttua eläimen kaltoinkohteluun.

Eläinsuojeluvalvonnalle on tarvetta

Eläinsuojeluvalvonnalla on maassamme pitkät perinteet. Ensimmäinen, vuonna 1934 voimaan astunut kansallinen eläinsuojelulaki (163/1934) antoi lain valvonnan poliisiviranomaisen tehtäväksi, minkä lisäksi maaherrat saivat oikeuden määrätä eläinlääkärin ja muun luotettavan henkilön toimimaan eläinsuojeluvalvojana poliisin valtuutuksin.

Edelleen, lähes sata vuotta myöhemmin, poliisilla ja eläinlääkärillä on keskeinen rooli paikallistason eläinsuojeluviranomaisina. Eläinsuojeluvalvontaan käytettävät resurssit ovat lisääntyneet huimasti 2010-luvulla, kun ympäristöterveydenhuollon yksiköt ovat perustaneet valvontaan keskittyvien kunnaneläinlääkäreiden (valvontaeläinlääkäreiden) virkoja ja aluehallintovirastot palkanneet eläinsuojeluvalvontaan keskittyviä lääneineläinlääkäreitä. Valvontakäyntien määrät ovat lisääntyneet huomattavasti parempien resurssien myötä. Vuosittaiset tarkastustulokset osoittavat, että valvonnalle todellakin on tarvetta.

Eläinten hyvinvoinnin vai eläinsuojelusäädösten valvontaa?

Useimmat eläinsuojelusäädösten vaatimukset liittyvät riittävien resurssien, kuten asianmukaisen pitopaikan ja hoidon järjestämiseen. Tällaisten ikään kuin ulkoisten tekijöiden valvonta on usein helppoa, mutta voidaanko puhua eläinten hyvinvoinnin valvonnasta? Lisääntyvä tutkimustieto korostaa eläimen omien kokemusten, positiivisten ja negatiivisten, merkitystä eläimen hyvinvoinnille. Ympäristötekijöiden ja fyysisten muutosten havainnoinnin lisäksi olisi oleellista, että valvontaa tekevät eläinlääkärit arvioisivat yhä enemmän tekemiensä havaintojen vaikutuksia eläimen hyvinvoinnille.

Rangaistukset eläinsuojelurikoksista ovat lieviä; tätä voi osittain selittää se, että laiminlyöntien tai kaltoinkohtelun merkitystä eläimen hyvinvoinnille ei ymmärretä. Eläinlääkäreiden käyttämät termit, kuten lantapanssari tai hoitamaton parodontiitti, eivät todennäköisesti kerro mitään asiaa hoitavalle poliisille, syyttäjälle tai tuomarille.

Eläinlääkärillä on keskeinen rooli sen arvioimisessa, onko eläimelle aiheutunut tarpeetonta kipua, tuskaa tai kärsimystä, ja jos kyllä, niin kuinka pitkään ja kuinka vakavaa. Eläimen kokemuksen arviointi ei aina ole helppo tehtävä edes eläinlääketieteellisen koulutuksen saaneelle. Tutkimustieto eläinten hyvinvoinnista lisääntyy jatkuvasti, joten myös valvontaa tekevien eläinlääkäreiden on hyvä päivittää osaamistaan.

> **“Lisääntyvä tutkimustieto korostaa eläimen omien kokemusten, positiivisten ja negatiivisten, merkitystä eläimen hyvinvoinnille.”**

Monialainen lähestymistapa vakaviin eläinsuojelutapauksiin

Vakavien eläinsuojelutapausten taustalla on usein muita ongelmia, kuten eläimen omistajan terveydellisiä, sosiaalisia tai taloudellisia vaikeuksia. Valvontaa tekevällä eläinlääkärillä ei todennäköisesti ole – eikä tarvitsekaan olla – kykyä hoitaa ihmisten henkilökohtaisia vaikeuksia. Eläinlääkärin tehtävänä on keskittyä eläimeen ja sen hyvinvoinnin edistämiseen. Olennaista on, että yhteistyö eläinlääkärin ja muiden viranomaisten välillä toimii, jotta uupuneelle tai päihdeongelmaiselle eläinten omistajalle saadaan asianmukaista apua. Kun eläinsuojeluongelmien taustalla olevia ongelmia saadaan hoidettua, on eläinlääkärillä paremmat lähtökohdat eläimen hyvinvoinnin edistämiselle. One Welfare -näkemys korostaa eläimen ja ihmisten hyvinvoinnin yhteyttä. Yhteistyö eläinsuojelu- ja muiden viranomaisten välillä on keskeisessä roolissa, kun eläinten ja ihmisten hyvinvointia halutaan edistää. Yhteistyö on tarpeen kaikilla viranomaisketjun tasoilla ministeriöistä lähtien. Avainasemassa on kuitenkin paikallistasolla työskentelevien eli avun tarpeessa olevia eläimiä ja ihmisiä kohtaavien viranomaisten yhteistyö.

Teksti: Sofia Väärikkälä, väitöskirjatutkija (väitellyt 2021), Helsingin yliopisto

OPETUS JA KOULUTUS

Kuva 40:
Unsplash/Fotis Fotopoulos

Eläinten hyvinvoinnin opetus ja koulutus

Julkaistu 20.5.2021

Eläinten hyvinvointia voi Suomessa opiskella peruskoulun penkiltä aina ammatilliseen ja yliopistolliseen tutkintoon asti. Yksinomaan eläinten hyvinvointiin perehdyttävää korkeakoulututkintoa ei kuitenkaan ole kotimaassa tarjolla. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa käsitellään eläinten hyvinvoinnin kotimaista opetusta ja koulutusta. Raportti valottaa eläinten hyvinvoinnin roolia valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa, esittelee alan koulutusta tarjoavia korkeakouluja ja listaa esimerkinomaisesti muita eläinten hyvinvoinnin koulutusta ja koulutusmateriaaleja tarjoavia toimijoita.

Sisältö

Johdanto 161

Eläinten hyvinvointi valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa; esi- ja perusopetus sekä lukiokoulutus 162

Eläinten hyvinvoinnin ammatillinen koulutus 163

Eläinten hyvinvoinnin korkeakoulutus 163
Luonnontieteellinen koulutus 163
Yhteiskuntatieteellinen koulutus 164

Pätevöityminen koe-eläintyöhön 165

Esimerkkejä eläinten hyvinvoinnin koulutuksista ja koulutusmateriaaleista 166
Järjestöjen ja yhdistysten koulutuksia 166
Elinkeinon koulutuksia 167
Yliopistojen koulutustilaisuuksia 167

Viranomaisten järjestämä eläinten hyvinvointikoulutus 167

Johdanto

Eläinten hyvinvointi kuuluu perusopetuksen opetettaviin sisältöihin niin ala- kuin yläkoulussa. Lukion opetussuunnitelmassa eläimet ja niiden oikeudet on sisällytetty biologian ja filosofian opetukseen. Eläinten hyvinvointikysymysten käsittelyyn kaivataan uusia oppimateriaaleja. Tietojen päivittäminen hyödyttää myös aihetta käsitteleviä opettajia.

Suomessa ei ole korkeakoulutusta, joka perehdyttäisi pelkästään eläinten hyvinvointiin. Eläinten hyvinvointia käsitteleviä kursseja tarjoavat eri yliopistoissa muun muassa soveltavan biologian, kotieläintieteen ja eläinlääketieteen oppiaineet sekä ammattikorkeakoulujen agrologiopinnot. Ruotsin maatalousyliopistossa (SLU) on mahdollista opiskella **kandidaattiohjelmassa etologian ja eläinsuojelun tutkinto**. Ammatillisen koulutuksen puolella on tarjolla useita eläinten hyvinvointiin liittyviä ammattitutkintokoulutuksia.

Uusimmissa EU:n eläinten hyvinvointisäädöksissä on vaatimus eläinten kanssa työskentelevien koulutuksesta ja perehtymisestä eläinten hyvinvointiin. Koulutusten sisältö, tavoitteet ja pätevyyden saavuttaminen ohjeistetaan EU:n koulutussuosituksissa. Vaatimus koulutuksesta ja perehtymisestä sisältyy broilereiden suojelua, eläinten lopetusta ja kuljetusta sekä eläinten tieteellistä tai opetuskäyttöä koskeviin säädöksiin.

Perusasteen, toisen asteen ja korkea-asteen lisäksi eläinten hyvinvointiaiheissa koulutusta tarjoavat myös yksityiset toimijat, järjestöt ja viranomaiset. Raportin tämän osan lopussa on esimerkinomaisesti mainittu joitakin eläinten hyvinvointikoulutuksia ja koulutusten järjestäjiä.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Eläinten hyvinvointi valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa – esi- ja perusopetus sekä lukiokoulutus

Eläinten hyvinvointia ei mainita **esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa,** mutta esiopetuksen ympäristökasvatuksen luvataan tarjoavan lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin.

Perusopetuksen **opetussuunnitelman perusteissa** on huomioitu eläinten hyvinvointi vuosiluokkien 3–6 opetussuunnitelmassa, jossa ympäristöopin sisältöalueeseen kuuluu pohdinta oman toiminnan vaikutuksista itseen, toisiin ihmisiin, eläinten hyvinvointiin, luontoon ja yhteiskuntaan.

Vuosiluokkien 7–9 opetussuunnitelmassa biologian oppiaineeseen kuuluu pohdinta luonnonvarojen kestävän käytön ekologisista, sosiaalisista, taloudellisista ja eettisistä periaatteista, kestävästä ravinnontuotannosta sekä eläinten hyvinvoinnista. Samojen vuosiluokkien evankelisluterilaisen uskonnon oppiaineessa opetettavaksi voidaan valita elämänkysymyksiin, suomalaiseen yhteiskuntaan, globaaliin vastuuseen sekä ympäristöön ja eläimiin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Vuosiluokkien 7–9 elämänkatsomustiedon oppiaineessa perehdytään luonnon ja yhteiskunnan kestävän tulevaisuuden mahdollisuuksiin sekä ympäristöetiikkaan liittyviin kysymyksiin, kuten eläinten oikeuksiin.

Lukion opetussuunnitelma hyväksyttiin vuonna 2019, ja se otettiin käyttöön syyslukukaudella 2021. Lukion biologian opetukseen kuuluu eläinten evoluution, avainsopeumien ja eläinjalostuksen opettaminen. Lukion filosofian oppiaineessa kuuluu käsitellä ympäristöä ja luontoa koskevia eettisiä kysymyksiä, kuten ilmastonmuutosta ja eläinten oikeuksia.

Esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa on mahdollista nostaa esille eläinten hyvinvoinnin ja eläinten oikeuksien näkökulmat. Kunnat opetuksen käytännön järjestäjinä tekevät paikallisesti kouluissa noudatettavat, valtakunnallisiin perusteisiin pohjautuvat opetussuunnitelmat. Perusopetuksessa ja lukiossa opettajien mahdollisuuksia käsitellä eläinten hyvinvointiasioita voi rajoittaa oppimateriaalien puutteelliset tai vanhentuneet tiedot eläinten hyvinvointiin liittyvistä asioista. Päivitettyjen oppimateriaalien puutteen lisäksi opettajien tulisi saada eläinten hyvinvointikysymysten opettamiseen tietoja ja taitoja jo opettajakoulutuksessa sekä myöhemmin täydennyskoulutuksessa.

Eläinten hyvinvoinnin ammatillinen koulutus

Ammatillisia tutkintoja ovat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Eläimiin liittyvää ammatillista koulutusta antavissa opetushallituksen oppilaitoksissa toteutetaan ammatillisen tukintojen perusteita. Esimerkiksi **hevostalouden ammattitutkintoon** sekä maatalousalan **perustutkintoon**, **ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon** sisältyy eläinten hyvinvoinnin opetusta.

Eläintenhoidon ammattitutkinto, 150 oppimispistettä, koostuu pakollisista sekä valinnaisista tutkinnon osista. Ammattitutkinnon suorittaneen tutkintonimike on alasta riippuen eläintenkouluttaja, trimmaaja, klinikkaeläinhoitaja, koe-eläinhoitaja tai koirahieroja. Lisäksi ammattitutkinnon voi suorittaa eläinhoitolan pidon tai eläinkaupan alalta. **Eläintenhoidon erikoisammattitutkinto** on laajuudeltaan 180 osaamispistettä. Tutkinnon suorittaja voi valita eläinten kouluttamisen, klinikkaeläinhoitamisen tai koe-eläinhoitamisen osaamisalan.

Kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot ja opintokeskukset voivat myös antaa eläinten hyvinvointiin liittyvää koulutusta. Niin kutsutun **vapaan sivistystyön koulutuksen** tavoitteena on edistää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa, aktiivista kansalaisuutta sekä ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia.

Eläinten hyvinvoinnin korkeakoulutus

Luonnontieteellinen koulutus

Kandidaatti- tai maisteritason opintokokonaisuutta eläinten hyvinvoinnista ei edelleenkään Suomessa ole. Soveltavissa luonnontieteissä erillisiä eläinten hyvinvoinnin alan yliopistokursseja voi opiskella Helsingin yliopistossa eläinlääketieteellisen tiedekunnan **kliinisen tuotantoeläinlääketieteen osastolla** eläintenpito ja hyvinvointi -oppiaineessa. **Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan kandi- ja maisteriohjelmassa** kotieläintieteen pääaineessa voi opiskella kotieläinten hyvinvointia ja ravitsemusta, fysiologiaa, genomiikkaa ja valintajalostusta.
Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisessä tiedekunnassa on eläinten hyvinvointitieteen professuuri sekä eläinten hyvinvoinnin ja eläinsuojelun kliinisen opettajan vakanssi. Eläinlääkäri voi edellä mainitun opettajan ohjauksessa suorittaa eurooppalaisen eläinten hyvinvoinnin, etiikan ja lain erikoistumistutkinnon. **Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus** on eläinten

käyttäytymisen ja hyvinvoinnin tutkijoiden ja jatko-opiskelijoiden monitieteellinen asiantuntijayhteisö Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisessä tiedekunnassa. Keskuksen yhteyshenkilö on eläinten hyvinvointitieteen professori Anna Valros.

Helsingin yliopiston **kliinisen eläinlääketieteen tohtoriohjelma** CVM (**doctoral programme in clinical veterinary medicine**) on kliiniseen eläinlääketieteeseen suunnattu tohtoriohjelma. Tohtoriohjelman tieteenalat ovat kliininen eläinlääketiede ja eläinten hyvinvointi. Tohtoriohjelmassa voi tehdä eläimiin liittyvän väitöskirjan myös translationaalisesta lääketieteestä, kliinisestä patologiasta sekä humanistisista ja yhteiskuntatieteistä. Tohtoriohjelma tarjoaa alan jatko-opintojen ohjausta ja kursseja. Opiskelijoita tohtoriohjelmassa on yli 90 ja ohjaajia yli 50.

Eri yliopistoissa voi luonnontieteellisissä tiedekunnissa suorittaa biotieteiden kandidaatti- tai maisteritutkinnon. Biotieteisiin kuuluvat muun muassa eläintiede ja kalabiologia. Biologian alan yliopistokoulutusta saa **Helsingin yliopiston** bio- ja ympäristötieteiden tiedekunnassa, **Itä-Suomen yliopistossa** Joensuussa, **Jyväskylän yliopiston** bio- ja ympäristötieteiden laitoksella, **Oulun yliopiston** biologian laitoksella, **Turun yliopiston** biologian laitoksella sekä **Åbo Akademissa.**

Ammattikorkeakouluissa voi eri puolella Suomea opiskella maaseutuelinkeinojen koulutusalalla **agrologin** (AMK) tutkinnon. Koulutus kestää keskimäärin neljä vuotta. Opinnot muodostuvat perus-, ammatti- ja erikoistumisopinnoista, harjoittelusta ja opinnäytetyöstä. Opintoihin sisältyy eläinten hyvinvoinnin opetusta. Ammattikorkeakoulut päättävät itsenäisesti koulutuksen sisällöstä.

Yhteiskuntatieteellinen koulutus

Yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen ja muiden yhteiskunnallisten ja kulttuuristen eläinkysymysten opetus on alan kasvaneen tutkimuksen myötä lisääntynyt yliopistoissamme. Yhteiskunnallisiin eläinkysymyksiin erikoistuneita kursseja järjestetään ainakin Turun, Itä-Suomen ja Tampereen yliopistoissa sekä Åbo Akademissa, jossa Itä-Suomen yliopiston ohella järjestetään kursseja eläinoikeudesta. Tampereen yliopistossa järjestetään vuoden kestävä **käyttäytymisanalyysiperusteinen eläinkouluttajien koulutus.**

Eläimiin ja niiden hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä voi kouluttautua myös avoimen yliopiston opinnoissa. Esimerkiksi Helsingin yliopiston avoimessa yliopistossa on tarjolla viiden opintopisteen kurssi **eläinoikeudesta.**

Pätevöityminen koe-eläintyöhön

Koe-eläinten kanssa työskentelevillä on oltava riittävät tiedot ja taidot, ennen kuin työskentelyn saa aloittaa. Koulutuksen sisältö, tavoitteet sekä pätevyyden saavuttaminen ohjeistetaan EU:n koulutussuosituksissa, joissa jokaiselle tehtäväryhmälle on oma koulutussisältönsä.

Yliopistoissa järjestetään koulutusta erityisesti toimenpiteitä tekeville ja eläimiä lopettaville henkilöille, opiskelijoille, tutkijoille ja laboratoriohenkilökunnalle (ryhmät A ja D) sekä hankkeita suunnitteleville tutkijoille (ryhmä B). Kursseihin sisältyy koulutusmoduuleja, jotka ovat myös osana eläinten hoitajien (ryhmä C) koulutusohjelmaa. Kurssit antavat perusvalmiudet, mutta varsinainen pätevöityminen eläinten kanssa työskentelyyn saavutetaan vasta käytännön harjoittelun jälkeen, yleensä tutkimusryhmässä. Eläinten hyvinvointi ja **3R-periaatteiden** noudattaminen ovat oleellinen osa kurssien sisältöä.

Eläinlajikohtaisuus on tärkeä periaate käytännön opetuksessa. Pätevöityminen työskentelemään tietyn lajin kanssa edellyttää lajikohtaista teoriaa ja käytännön harjoittelua kyseisellä lajilla. Koska valtaosa Suomessa tutkimukseen käytettävistä eläimistä on pieniä jyrsijöitä, painottuvat yliopistojen kurssit hiirien ja rottien käyttöön. Useat yliopistot tarjoavat lajikohtaista koulutusta esimerkiksi sikojen ja lampaiden käytössä ja auttavat muun muassa kalojen tai luonnonvaraisten eläinten kanssa työskentelevien koulutuksen ja pätevöittämisen järjestämisessä.

Lainsäädäntö edellyttää tietojen ja taitojen ylläpitämistä. Yliopistojen hyvinvointiryhmät järjestävät 3R-teemapäiviä kaikille tutkimuseläinten kanssa työskenteleville. Myös alan yhdistykset, kuten Suomen koe-eläintieteen yhdistys (**FinLAS**), Suomen koe-eläinlääkäreiden yhdistys (**FALAV**), Koe-eläintenhoitohenkilökunnan yhdistys (KATY) ja Suomen kansallinen vaihtoehtomenetelmien yhteistyöfoorumi (**Fincopa**) järjestävät vuosittain täydennyskoulutukseen soveltuvia seminaareja, joissa tärkeänä painopisteenä on eläinten hyvinvoinnin kehittäminen.

Suomeen on perustettu **3R-keskus FIN3R**, jonka tavoitteena on edistää 3R-periaatteita noudattavien menetelmien ja strategioiden kehittämistä ja käyttöä opetuksessa ja tieteellisessä tutkimuksessa sekä eläinten jalostuksessa ja ylläpidossa. Keskus lisää tutkijoiden opetusta ja koulutusta 3R-menetelmistä, edistää 3R-menetelmien kehittämistä sekä tiedottaa parhaista käytännöistä. Keskus koostuu yliopistojen, tutkimuslaitosten, viranomaisten ja teollisuuden edustajista.

Esimerkkejä eläinten hyvinvoinnin koulutuksista ja koulutusmateriaaleista

Järjestöjen ja yhdistysten koulutuksia

Ruokavisa on yläkouluille suunnattu osaamiskilpailu, joka tutustuttaa nuoret ruokaketjuun pellolta pöytään. Visa opastaa ruoan vastuullisuuden ulottuvuuksiin, kuten ympäristön, eläinten hyvinvoinnin, tuoteturvallisuuden, ravitsemuksen, työhyvinvoinnin sekä taloudellisen vastuun ja paikallisuuden huomiointiin. Vuosittain painotetaan vastuullisuuden eri teemoja. Ruokavisan ovat tuottaneet Ruokatieto, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto (MTK) ja Kotitalousopettajien liitto. MTK:n maatilaoppaista voi opiskella lisää maitotilan, sikatilan ja lammastilan eläinten hoidosta ja olosuhteista.

Maatalouden neuvontaorganisaatio ProAgria kouluttaa ja neuvoo viljelijöitä muun muassa eläinten hyvinvoinnissa. ProAgria toteuttaa myös tuotantoeläinten hyvinvointia edistäviä hankkeita. Esimerkiksi Vahvat vasikat -hankkeen tavoitteena on parantaa vasikoiden terveyttä ja kasvua sekä vähentää vasikkakuolleisuutta Etelä-Pohjanmaan maitotiloilla. ProAgria on julkaissut nautojen, sikojen, hevosten ja lampaiden ruokintaan sekä hoitoon perehdyttäviä opaskirjoja.

Eri järjestöjen edustajat käyvät pyydettäessä kertomassa kouluissa eläinten oikeuksista, eläinsuojelusta ja eläinten hyvinvoinnista. Tällaisia kouluvierailijoita ja -lähettiläitä on ainakin Animalialla, SEY Suomen Eläinsuojelulla sekä MTK:lla.

SEY järjestää säännöllisesti haun ja koulutusta vapaaehtoisiksi eläinsuojeluneuvojiksi haluaville. Seuraavan kerran uusien neuvojien haku on vuonna 2023 tai 2024. Eläinsuojeluneuvojaksi perehdytään koulutuksella, ja SEY valitsee uudet vapaaehtoiset eläinsuojeluneuvojat koulutuksen käyneiden joukosta. Eläinsuojeluneuvojakoulutuksessa käsitellään eläinsuojeluasioita, eri eläinlajeja sekä eläinsuojelusäädöksiä.

SEY tuottaa vuosittain eläinten viikolle (4.–10.10.) ilmaisen aineistopaketin, joissa on vuosina 2016–2022 käsitelty hevosta, luonnoneläimiä, lemmikkieläimen vastuullista hankintaa, eläinten häkkikasvatuksen hyvinvointihaittoja, kissan arvoa lemmikkinä, eläinten oppimista ja kouluttamista sekä jännittäviä eläimiä. Eläinten viikon oppimateriaaleja tilataan kouluihin, päiväkoteihin ja kerhoihin noin 140 000 lapselle ja nuorelle joka vuosi. Eläintaito.fi on SEYn nuorille suuntaama avoin verkkokurssi eläinten tarpeista ja hyvinvoinnista, eläinsuojelusta sekä vastuullisesta lemmikin omistamisesta.

Suomen Hevostietokeskus ry:ssä keskiössä on hevosten hyvinvointi. Hevostietokeskus neuvoo, kouluttaa ja kehittää hevosalaa. Keskuksen sivuilta löytyy tietoa hevosten hoidosta, valmennuksesta, kengityksestä, terveydestä, ruokinnasta, talliympäristöstä ja turvallisuudesta sekä taloudesta. Esimerkiksi hevosen terveydestä ja hyvinvoinnista on julkaistu useita videoita. Hevosten ruokintakoulu opastaa hevosen ruokinnassa. Hevostietokeskus jakaa tietoa myös YouTube-kanavalla.

Elinkeinon koulutuksia

Suomen Sikayrittäjät kouluttaa jäseniään hanketoiminnan kautta. Parhaillaan on käynnissä Suojaa SiKana -sika- ja siipikarjatilojen tautiriskienhallinnan kehittämishanke.

Suomen siipikarjaliiton tehtäviin kuuluu muun muassa järjestää jäsenille koulutuspäiviä. Siipikarjaliiton julkaisuista löytyy esimerkiksi hyvän toimintatavan ohjeita kanamunantuotantoon ja luomubroilerituotantoon.

Maitoyrittäjät ry. ohjaa ja neuvoo maitoyrittäjäjäseniään ammatinharjoittamiseen liittyvissä asioissa esimerkiksi järjestämällä kokouksia, neuvontatilaisuuksia ja koulutusta kotimaassa ja ulkomailla.

Paliskuntain yhdistys kouluttaa tarpeen mukaan poronhoidon parissa toimivia. Yhdistys on tuottanut erilaisia ohjeita ja hyvän toimintatavan oppaita esimerkiksi porojen ruokinnasta, hoidosta, käsittelystä, teurastuksesta sekä poron elävänä kuljettamisesta.

Yliopistojen koulutustilaisuuksia

HOH Helsinki One Health on ihmisen ja eläinten yhteisen terveyden tutkimuksen verkosto, joka tukee ja koordinoi alan tutkimusta Helsingin yliopistossa. Verkosto paneutuu eläin- ja ihmispopulaatioiden terveyden vuorovaikutukseen nopeasti muuttuvassa ympäristössä. HOH-verkosto järjestää koulutustapahtumia yhteisen terveyden aihealueelta.

Helsingin yliopiston eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus tuottaa oppaita ja on järjestänyt vuodesta 2008 lähtien kaikille avoimia eläinten hyvinvointifoorumeita, jotka esittelevät kotimaisia eläinten hyvinvointitieteen tutkimustuloksia yleistajuisesti. Viime vuosien hyvinvointifoorumien aiheina ovat olleet koirien ja koiraihmisten mieli, eläinten hyvinvointi ennen, nyt ja tulevaisuudessa, monilajinen kipu, hevosten suun kiputilat ja eläinten hyvinvoinnin parantaminen valvonnan ja vapaaehtoisuuden keinoin.

Viranomaisten järjestämä eläinten hyvinvointikoulutus

Viranomaiset järjestävät vuosittain eläinten hyvinvoinnin koulutustilaisuuksia. Maa- ja metsätalousministeriö järjestää eläinten hyvinvoinnin säädöksiin ja säädösten toimeenpanoon liittyviä koulutuksia ja tiedotustilaisuuksia. Ruokavirasto vastaa Euroopan unionin maataloustuki- ja maaseuturahaston varojen käytöstä Suomessa, järjestää tukiin liittyviä koulutuksia ja julkaisee oppaita viljelijöille tukien hakuun.

Esimerkiksi eläinten hyvinvointikorvauksen koulutuksia järjestetään niin viljelijöille kuin viranomaisille. Ruokavirasto myös julkaisee eläinten hyvinvointilainsäädäntöön, eläinten kuljetuksiin ja säädösten valvontaan liittyviä oppaita ja ohjeita. Aluehallintovirastot (AVI) järjestävät eläinten hyvinvointiin liittyviä koulutuksia kuntien valvontaeläinlääkäreille.

Kuva 46:
Kosti Keistinen/Pixabay

Eläinten hyvinvoinnin tutkimus

(Julkaistu 9.4.2021)

Tutkitun eläinten hyvinvointitiedon tarve kasvaa, ja tutkimuksen tuloksista viestiminen on yhä tärkeämpää. Eläinten hyvinvoinnin kansalliset ja kansainväliset tutkimusryhmät sekä tieteelliset seurat ja verkostot ovat akateemisen tutkimuksen ytimessä. Hyvinvointitutkimusta tekevät suurelta osin alan ammattitutkijat. Suomessa tehdään tasokasta eläintutkimusta muun muassa yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden sekä luonnontieteellisen hyvinvointitutkimuksen aloilla. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa kerrotaan tarkemmin eläinten hyvinvoinnin tutkimuksesta Suomessa.

Sisältö

Johdanto 170
Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen eläintutkimus 171
Eläinten hyvinvointia tutkitaan monessa organisaatiossa 121
Ajankohtaisia eläinten hyvinvoinnin tutkimushankkeita 172
Sikojen hyvinvointi 172
Nautojen hyvinvointi 172
Hevosten hyvinvointi 173
Kulttuurinen ja yhteiskunnallinen eläintutkimus 173
Tuotantoeläinten hyvinvointi 173

Eläinten hyvinvoinnin tutkimus EU:ssa 174
Eläinten hyvinvointitutkimuksen rahoittajat Suomessa 174
Tieteelliset seurat ja verkostot 175

Vieraskynä: Salla Tuomivaara,
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteellinen eläintutkimus ja eläinten hyvinvointi 176

Johdanto

Eläinten hyvinvoinnin tutkimus on kasvanut viime vuosikymmeninä voimakkaasti Suomessa ja maailmalla ja on nykyisin ilahduttavan monialaista ja -äänistä. Eläimiä tarkastellaan paitsi luonnontieteiden, myös esimerkiksi yhteiskuntatieteiden, oikeustieteiden ja humanististen tieteiden näkökulmista. Eri tieteenaloilla lähestymistapa eläinten asemaan, kokemusmaailmaan ja hyvinvointiin voi olla hyvinkin erilainen. Vaikka tieteellisellä tutkimuksella ei ole agendaa, sitä tehdään aina tietystä asemasta käsin ja arvolähtöisesti. Luonnontieteellisessä eläinten hyvinvointitutkimuksessa (biologia, eläinlääketiede, eläinten käyttäytymistiede) lähtökohtana on yleensä eläinten hyvinvoinnin edistäminen niiden elinaikana yksilö-, ryhmä- tai populaatiotasolla.

Eläinten **yhteiskunnallista** asemaa tarkasteltaessa taas halutaan ymmärtää esimerkiksi, mistä historiallisista tai kulttuurisista lähtökohdista kumpuaa tapamme arvottaa eläimiä, miten puhumme eläimistä tai vedämme rajaa ihmisten ja muiden eläinten välille, ja mihin nämä tavat ja käytänteet perustuvat. Lähtökohtana voi olla hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, onko eläinten pito (esimerkiksi lemmikkeinä) tai käyttö (tuotantoeläiminä, riistana tai muuten) oikeutettua tai perusteltua.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen sekä harjoittelija Weera Walden. **Vieraskynäkirjoittajana** *raportin tässä osassa on yhteiskuntatieteiden tohtori Salla Tuomivaara Turun yliopistosta.*

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen eläintutkimus

Yhteiskuntatieteellinen eläintutkimus on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Kasvun taustalta löytyy muutoksia, kuten ruokaskandaalien lisääntyminen, eläinoikeusliikkeiden aktivoituminen ja eläinten yhteiskunnallisen ja sosiaalisen merkityksen muuttuminen. Ymmärrys yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen tarpeesta luonnontieteellisen eläimiä koskevan tiedon lisäksi on kasvanut.

2000-luvulla eläimet alkoivat muotoutua omaksi erityiseksi tutkimuskohteekseen suomalaisessa kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Vuonna 2009 perustettiin yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura YKES.

Yhteiskuntatieteelliselle eläintutkimukselle on paljon tarvetta. Eläinsuojelukysymykset ovat institutionalisoituneet, eläinharrastukset sekä eläinten terapia- ja avustajakäyttö lisääntyneet. Ihmisten ja eläinten väliset suhteet ovat myös politisoituneet.

Eläinten asemasta ja merkityksestä käytävässä polarisoituneessa keskustelussa tarvitaan yhteiskuntatieteellistä näkemystä, joka ei tarkastele eläimiä vain biologisina, vaan myös sosiaalisina konstruktioina. Eläinasenteet sekä ihmis-eläinsuhteiden muutokset ja ristiriidat ovat yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen keskeisiä tutkimuskohteita.

Eläinten hyvinvointia tutkitaan monessa organisaatiossa

Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksessa Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisessä tiedekunnassa tehdään luonnontieteellistä ja monitieteistä eläinten hyvinvoinnin tutkimusta. Helsingin yliopiston **eläinlääketieteen tutkimuksen** painopiste on eläinten ja ihmisten yhteinen terveys (One Health). Eläinlääketieteellisessä tutkimuksessa pureudutaan eläinten terveyden- ja sairaudenhoitoon sekä hyvinvointiin ja elintarvikkeiden turvallisuuden varmistamiseen.

Kotieläintieteen tutkimus Helsingin yliopistossa keskittyy kotieläinten ravitsemuksen, fysiologian, genomiikan ja jalostusvalinnan tutkimukseen.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tutkimuslaitoksessa **Luonnonvarakeskuksessa** tehdään luonnonvaraisiin eläimiin ja tuotantoeläimiin liittyvää tutkimusta myös eläinten hyvinvoinnin alalla.

Yhteiskunnallista eläintutkimusta tehdään monissa yliopistoissa, kuten Itä-Suomen, Turun, Tampereen, Helsingin, Oulun ja Jyväskylän yliopistoissa sekä Åbo Akademissa, Aalto yliopistossa ja muissa tutkimusorganisaatioissa. Tutkimuksen tekijöihin voi perehtyä esimerkiksi Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura YKES:n **tutkijaesittelyjen** kautta.

Ajankohtaisia eläinten hyvinvoinnin tutkimushankkeita

Sikojen hyvinvointi

Sikojen hännänpurenta on hyvinvointiongelma, mutta myös sian hyvinvoinnin indikaattori: mitä enemmän sikatilalla on ehjiä häntiä, sitä parempi tilan kokonaishyvinvointi oletettavasti on. Ehjien häntien osuutta voidaan käyttää eläinperäisenä kokonaishyvinvoinnin arviointimenetelmänä. Helsingin yliopiston, Luonnonvarakeskuksen ja kolmen teurastamon yhteistyönä toteutettava EHJÄ-hanke keskittyy välikasvatusvaiheen sikojen hännänpurennan seurantaan ja ehkäisyyn. Hankkeessa määritellään kriteerit ehjälle hännälle ja kehitetään konenäköön perustuva menetelmä häntien automaattiseen arviointiin tilatasolla. Taloudellisen analyysin ja tuottajahaastatteluiden avulla määritellään, millä kannustimilla voidaan parhaiten motivoida juuri välikasvatusvaiheen hännänpurennan ehkäisyyn. SAPARO-tutkimushankkeessa kehitettiin tutkimusaineiston avulla ilmainen verkkosovellus sikatilojen käyttöön hännänpurennan hallinnan ja hoidon suunnittelua varten.

Tulevaisuuden vapaaporsitus -hankkeessa kerättiin tietoa vapaaporsituksesta useasta eri näkökulmasta. Hankkeessa haastateltiin sikatuottajia ja asiantuntijoita ja tutkittiin vaihtoehtoisia vinoseinämalleja vapaaporsituskarsinan suojarakenteiksi.

Nautojen hyvinvointi

Naudanlihantuotannossa joudutaan käyttämään paljon antibioottilääkityksiä vasikoiden suuren sairastavuuden vuoksi. Välikasvattamoissa noin puolet vasikoista lääkitään vähintään kerran, ja lähes kaikki antibioottikuurit käytetään hengitystiesairauksien hoitoon.

Kolmasosalla suomalaisista vasikoista on alhaiset emältä saadut vasta-ainetasot, eikä syytä siihen tiedetä. Helsingin yliopiston Terve ja vastustuskykyinen vasikka -hanke selvittää lypsykarjatilojen vasikoiden alkuhoitoon liittyviä käytänteitä ja vasikoiden alhaisiin vasta-ainetasoihin vaikuttavia tekijöitä sekä etsii ratkaisuja riskitekijöiden hallitsemiseksi. Kokonaistavoitteena on parempi vasikkaterveys sekä lypsykarjatiloille että naudanlihantuotantoketjuun, jolloin nautojen antibioottihoitojen määrää saataisiin vähennettyä.

Lypsylehmiä pidetään yhä enemmän pihatoissa, vaikka suurin osa navetoistamme on edelleen parsinavettoja. Pihatoissa ei ole lakisääteistä vaatimusta laidunnukselle, minkä lisäksi etenkin automaattilypsyn yhteydessä laiduntamista pidetään haasteellisena. Laiduntaminen on kuitenkin eläinten hyvinvoinnin kannalta edullista. Uusien laiduntamiskäytäntöjen kehittäminen voi myös pienentää maitotilojen hiilijalanjälkeä, lisätä ympäristön monimuotoisuutta ja tuottaa ekosysteemipalveluita. Laiduntamismenetelmien ja viljelijöiden asenteiden vaikutuksia lypsylehmien hyvinvointiin ja maaperän hiilen sidontaan tutkivan GRAZE-WEL -hankkeen (Helsingin yliopisto ja Luonnonvarakeskus) tavoitteena on lisätä tietoa erilaisten laidunnustapojen vaikutuksista eläinten käyttäytymiseen, hyvinvointiin, terveyteen, ravitsemukseen ja tuotantoon. Hanke kartoittaa myös käytännön maatilojen laiduntamiskäytäntöjä ja niiden hyvinvointivaikutuksia eläimille.

Ratkaisuja lypsykarjan hyvinvoinnin parantamiseen vasikoiden vierihoidon avulla -hankkeessa tutkitaan kahdeksan viikon emäkontaktin vaikutusta vasikan kehitykseen ja resilienssiin sekä vieroituksen vaikutusta lehmän hyvinvointiin. Hankkeessa myös arvioidaan vierihoitojärjestelmien talousvaikutuksia ja tutkitaan toiminnallisia vaihtoehtoja navetoiden suunnitteluun ja toimintatapoja eläinten pitoon.

Hevosten hyvinvointi

Ravihevosilla ja kenttähevosilla on selvitetty **kuolaimiin liittyviä limakalvovaurioita** kilpailujen yhteydessä. **Hevosen unitutkimuksessa** tutkitaan hevosen unta, univajetta ja univajeen vaikutusta käyttäytymiseen, kognitiivisiin kykyihin ja hyvinvointiin.

Tuotantoeläinten hyvinvointi

Eläinten hyvinvointimerkintä suomalaisen eläintuotannon kilpailukyvyn ja laadun edistäjänä -hankkeessa selvitettiin suomalaisen eläinten hyvinvointimerkinnän mahdollisuuksia ja laadittiin ehdotus ja toimintasuunnitelma hyvinvointimerkin käyttöönottamiseksi Suomessa.

Kulttuurinen ja yhteiskunnallinen eläintutkimus

Voiko eläintä kertoa? Eläinten käsitteellistämisen haasteet tieteissä ja taiteissa -tutkimushankkeessa kysytään, miten eläimiä voisi käsitteellistää tavalla, joka huomioi myös niiden mielen ja kukoistuksen. Tutkimuksessa etsitään uudenlaista tapaa ymmärtää eläin ja tätä kautta myös uudenlaisia keinoja elää muiden lajien rinnalla.

Lainsäädännön vaikutukset hiljaisiin toimijoihin: riittämättömästä tietoperustasta osallistaviin ratkaisuihin (SILE) -tutkimushankkeessa tunnistetaan, kuinka hiljaisten toimijoiden (joihin kuuluvat myös eläimet) hyvinvointi ja oikeudet otetaan huomioon lainsäädäntöpolitiikassa ja lakien valmistelun tietopohjassa ja kuinka heihin kohdistuvien lakien vaikutukset muodostuvat.

Suomen Akatemian rahoittamassa **ANIWERE**-hankkeessa (2019–2024) tutkitaan eläinoikeuden teoreettista perustaa. Kohteena on erityisesti länsimaisissa oikeusjärjestyksissä vallitseva eläinoikeuden hyvinvointiregiimi, jossa eläimiä kohdellaan omaisuutena mutta samalla suojellaan tarpeettomalta kärsimykseltä. Eläinten kasvattaminen ruoaksi tai koe-eläimiksi on sallittua, mutta säänneltyä. Lainoppia, oikeusfilosofiaa ja retorista kritiikkiä yhdistävän hankkeen tavoitteena on luoda teoria, joka selittää hyvinvointiregiimin keskeiset piirteet ja lisää siten ymmärrystä eläinoikeuden nykytilasta Suomessa ja muualla länsimaissa.

Eläinten hyvinvoinnin tutkimus EU:ssa

Euroopan unionin rahoituksella tuetaan tutkimushankkeita, joiden pyrkimyksenä on parantaa tuotantoeläinten hyvinvointia ja kehittää koe-eläintutkimukselle vaihtoehtoisia menetelmiä. EU korostaa tieteellisen tutkimuksen merkitystä politiikan ja säädösten perustana. Tutkimus- ja kehitystietopalvelu CORDIS on julkinen arkisto ja portaali, jonka kautta Euroopan komissio jakaa tietoa EU-rahoitteisista tutkimushankkeista ja niiden tuloksista. EU on tukenut eläinten hyvinvointia koskevia hankkeita useiden puiteohjelmien kautta. Nykyinen puiteohjelma on nimeltään **Horizon Europe.**

Euroopan elintarviketurvallisuusviraston EFSA:n (The European Food Safety Authority) eläinten terveyden ja hyvinvoinnin tiedelautakunta **EFSA/AHAW** julkaisee tutkijoiden tekemiä eläinten hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä **raportteja.** Julkaisut perustuvat uusimpiin tieteellisten tutkimusten tuloksiin eläinten hyvinvoinnista. Parhaillaan EFSA arvioi uusinta tutkittua tietoa eri tuotantoeläinlajien hyvinvoinnista EU:n eläinten hyvinvointilainsäädännön uusimisen pohjaksi.

Eläinten hyvinvointitutkimuksen rahoittajat Suomessa

Maa- ja metsätalousministeriö on merkittävä tuotantoeläinten hyvinvointitutkimuksen rahoittaja maassamme. Ministeriön tutkimuksen ja kehittämistoiminnan tehtävänä on tuottaa ennakoivasti tietoa, osaamista ja innovaatioita päätöksenteon tueksi, elinkeinojen kilpailukyvyn kehittämiseksi, maaseudun elinvoimaisuuden edistämiseksi sekä uusiutuvien luonnonvarojen kestävän käytön turvaamiseksi. **Hankehaavi**-verkkohakemistosta voi etsiä luonnonvara-alan tutkimushankkeita myös eläinten hyvinvoinnin osalta. Hakemistossa ei kuitenkaan ole kattavasti kaikkia kansallisia eläinten hyvinvointihankkeita, vaan ainoastaan luonnonvara-alan virastojen, tutkimuslaitosten ja Helsingin yliopiston Viikin kampuksen hankkeet ovat esillä Hankehaavissa.

Suomen Akatemia tieteellisen tutkimuksen rahoittajana rahoittaa myös eläinten hyvinvointitukimusta. Eläinten hyvinvointitutkimuksia rahoittavat lisäksi ne yliopistot, joissa alan tutkimusta tehdään. Esimerkiksi Turun, Helsingin, Itä-Suomen, Oulun ja Jyväskylän yliopistoissa tehdään eläinten hyvinvointitutkimusta.

Eläinten hyvinvointitutkimuksia rahoittavat usein myös alan elinkeino ja teollisuus. Elintarviketeollisuudesta esimerkiksi maito- ja liha-alan yritykset ja kaupan ala ovat osallistuneet eläinten hyvinvointitutkimuksen rahoittamiseen. Myös lääke- ja teknologiateollisuuden alat voivat rahoittaa tutkimusta. Tuottajajärjestöt sekä eläinten hyvinvointi- ja suojelujärjestöt osallistuvat toisinaan eläinten hyvinvointitutkimuksen rahoitukseen.

Monet säätiöt rahoittavat eläinten hyvinvoinnin tutkimusta; esimerkiksi **Koneen Säätiö** rahoittaa yhteiskunnallista ja kulttuurista eläintutkimusta. Vuonna 2018 Koneen Säätiö julkisti teemahaun **Elintärkeät naapurimme**, joka käsitti myös ei-inhimilliset elolliset olennot. Jotkin tutkimuslaitokset, kuten maa- ja metsätalousministeriön alainen Luonnonvarakeskus rahoittavat niin ikään eläinten hyvinvointitutkimusta.

Tieteelliset seurat ja verkostot

Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura YKES järjestää vuosittain **eläintutkimuspäiviä** ja toimittaa **JÄLKI**-nimistä tieteellistä julkaisua. JÄLKI on vertaisarvioitu, maksuton ja avoin verkkojulkaisu, joka tarjoaa foorumin yhteiskunnalliselle ja kulttuuriselle eläintutkimukselle ja keskustelulle.

Kriittisen eläintutkimuksen verkoston tarkoituksena on edistää kriittistä eläintutkimusta ja toimia alan tutkimusta ja opintoja harjoittavien ja niistä kiinnostuneiden yhteistyöelimenä. Verkosto kehittää tutkimus- ja koulutusinstituutioita ja laajemmin yhteiskuntaa muiden lajien näkökulmia paremmin huomioivaan suuntaan. Kriittisessä eläintutkimuksessa tarkastellaan monitieteisesti lajien välisiä suhteita ihmiskeskeisiä näkökulmia purkaen.

Turun yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen verkosto (TYKE) toimii Turun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa kooten yhteen eläimiin sekä ihmisten ja eläinten suhteisiin liittyvää ihmistieteellistä tutkimusta. Tutkimuksissa tarkastellaan esimerkiksi ihmisen ja muiden eläinten välisiä kohtaamisia, rajaa, jaettua historiaa ja vuorovaikutusta sekä eläinten representaatioita ja toimijuutta. Verkosto järjestää säännöllisiä tutkimusseminaareja ja muita tilaisuuksia, kuten vierailuluentoja.

HOH Helsinki One Health on ihmisen ja eläinten yhteisen terveyden tutkimuksen verkosto, joka on perustettu tukemaan ja koordinoimaan alan tutkimusta Helsingin yliopistossa. Verkosto paneutuu eläin- ja ihmispopulaatioiden terveyden vuorovaikutukseen nopeasti muuttuvassa ympäristössä.

niin & näin on filosofinen julkaisu, josta löytyy monialaisia ja -teemaisia kirjoituksia, myös vertaisarvioituja artikkeleita. Eläimiä käsitteleviä kirjoituksia voi hakea lehden **juttuarkistosta**, jossa vuosikertojen 1994–2017 sisällöt ovat ladattavissa ilmaisina pdf-tiedostoina.

Suomen koe-eläintieteen yhdistys FinLAS ry jakaa tietoa tieteellisiin ja opetustarkoituksiin käytettävien eläinten eli koe-eläinten elämästä ja käyttämisestä eläinkokeissa sekä vaikuttaa koe-eläimiä koskeviin ohjeistoihin. FinLAS ry järjestää koe-eläinkokouksia sekä seminaareja ja tekee yhteistyötä koe-eläinhoitajayhdistyksen kanssa.

Suomen Maataloustieteellisen Seuran SMTS:n tarkoituksena on edistää Suomen maataloustieteellistä tutkimusta ja sen sovellutuksia sekä olla maataloustutkimuksesta kiinnostuneiden henkilöiden ja yhteisöjen yhdyssiteenä. Seura kustantaa kansainvälistä, vapaasti ladattavaa tieteellistä julkaisusarjaa **Agricultural and Food Science.** Seura järjestää **Maataloustieteen Päivät** -tapahtuman joka toinen vuosi.

Lue lisää:

- Kaarlenkaski, Taija & Ung-Lanki, Sari 2013: Ikkunoita ihmistieteelliseen eläintutkimukseen. Elore 1, 7–12.
- Kupsala, Saara & Tuomivaara, Salla 2004: Sosiologinen eläintutkimus: Eläinten yhteiskunnallinen merkitys sosiologian tutkimuskohteena. Sosiologia 4, 310–321.
- Tuomivaara, Salla 2016: Eläimet – luonnon ja yhteiskunnan rajoilla. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.): Ympäristösosiologia. Jyväskylä: ShoPhi, 115–141.

Kuva 47.
Kulttuuriset luokittelut, normit ja läheisyyden kokemus vaikuttavat siihen, miten suhtaudumme eläimiin.
Kuva: iStock

Vieraskynä

Vieraskynä: Salla Tuomivaara, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteellinen eläintutkimus ja eläinten hyvinvointi

1990-luvulta lähtien uusi monitieteinen eläintutkimuksen ala on kasvanut nopeasti. Uuden tutkimusalan ytimessä on yhteiskunta- ja kulttuuritieteellinen tutkimus. Mutta mitä hyötyä ihmistieteellisestä tutkimuksesta on eläinten hyvinvoinnille, esimerkiksi niille yli 80 miljoonalle tuotantoeläimelle, jotka Suomessa vuosittain teurastetaan? Sosiologi ***Salla Tuomivaara*** *pohtii vieraskynäkirjoituksessaan uusien tutkimusalojen merkitystä eläinkäsityksemme muokkaajina.*

Monitieteinen tutkimus avaa uusia näkökulmia siihen, mitä emme muuten näkisi

Teurastaminen on hyvin suurta eläinmäärää koskeva toimenpide, jonka puitteet ovat jo kauan olleet suurelle yleisölle pitkälti saavuttamattomia. Teurastamoissa vierailevat säännöllisesti vain niissä työskentelevät ihmiset ja esimerkiksi tiedotusvälineiden edustajien on yleensä vaikea päästä kuvaamaan teurastamoiden olosuhteita. Teurastaminen myös herättää ihmisissä tunteita eikä moni mahdollisuuden avautuessakaan halua nähdä teurastusta. Näiden epämukavien tunteiden takia elintarvikealakaan ei halua juuri esitellä teurastusta.

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen eläintutkimus on kuitenkin tuottanut paljon tutkimustietoa teurastamisesta. Tämä tieto kertoo niin teurastustoiminnan teollistumisesta, ihmisten suhtautumisesta teurastamiseen, teurastamotyöntekijöiden kokemuksista työstään kuin esimerkiksi siitä prosessista, joka kulttuurissamme vaaditaan, jotta elävä – empatiaakin herättävä – eläin muuttuu lihaksi, elintarvikkeeksi, eikä esimerkiksi

luotaantyöntäväksi raadoksi.
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteellinen tutkimus katsoo teknisiksi, rationaalisiksi tai itsestäänselvyyksiksi katsottujen prosessien, käytäntöjen ja ajattelutapojen taakse ja osoittaa miten ne ovat rakentuneet sosiaalisesti ja kulttuurisesti ja miten tällaiset käytännöt vaihtelevat esimerkiksi ajassa ja paikassa.

Tämän tutkimustiedon avulla voimme avata esimerkiksi kysymystä siitä, miten tulemme toimeen moderneille yhteiskunnille tyypillisten, keskenään hyvin ristiriitaisten eläinsuhteidemme kanssa: Miten voimme sekä helliä läheisimpiä lemmikkejämme että pyörittää kymmenien miljoonien eläinten teurastusjärjestelmää? Miksi hyväksymme yksien tuntevien olentojen ennenaikaisen tappamisen ja syömisen ja kammoamme vastaavaa toisten kohdalla? Vastaus koostuu esimerkiksi kulttuurisista luokitteluista, normeista ja etäisyyden ja läheisyyden säätelystä.

Yhteiskunnallisen eläintutkimuksen tarve nousi luonnontieteellisen tutkimuksen tuloksista

Eläinten kohtelu, etenkin eläinten tehotuotanto alkoi nousta yhteiskunnalliseksi kiistakysymykseksi 1970–1980-lukujen mittaan. Filosofi Peter Singerin vuonna 1975 julkaistua teosta Animal Liberation (suom. Oikeutta eläimille) seurasivat eläinoikeusliikkeen kasvun vuodet. Tämä oli osin seurausta uudesta eläimiä koskevasta tutkimustiedosta. Nopeasti lisääntynyt ymmärrys esimerkiksi muiden eläinten kognitiivisista ja sosiaalisista kyvyistä pakotti arvioimaan uudelleen eläinkuvaamme ja eläinten kohtelua. Toisaalta tästä politisoitumisesta seurasi tarve uudenlaiselle eläintutkimukselle, samalla tavoin kuin yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus seurasi aikanaan ympäristöliikkeen kasvua.
Ihmisen tekemä luokittelu määrittelee eläimen aseman yhteiskunnassa

Luonnontieteiden puolella eläinten hyvinvointitutkimus kehittyi tuottamaan tietoa etenkin ihmisten käyttämien eläinten kohtelusta ja sen vaikutuksesta eläimiin. Ihmistieteiden puolella alettiin tehdä tutkimusta asenteistamme eläimiä kohtaan, eläinten yhteiskunnallisen aseman muutoksesta ja ihmisten ja muiden eläinten välisestä vuorovaikutuksesta. Uutta eläintutkimusta hallitsi alusta lähtien monitieteisyys. Nykyisin human–animal studies tai animal studies -nimikkeiden alla tehdään tutkimusta lähes kaikki humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä tieteenaloilla.

Uusi monitieteinen eläintutkimus ei kiistä eläintutkimusta pitkään hallinneiden luonnontieteiden ansioita eläinten ymmärtämisessä, mutta se huomauttaa, että eläinten merkitykset ja ihmisten ja muiden eläinten välisten suhteiden luonne eivät avaudu pelkän luonnontieteellisen tutkimuksen avulla. Vaikka tarvitsemme tietoa eläimistä itsestään – mitä ihmistieteellinen eläintutkimus ei juurikaan anna – yhteiskunnassamme eläinten kohtelun ratkaisee tapamme luokitella ja arvottaa kyseinen eläin (esim. Arluke & Sanders 1996, 9). Klassinen esimerkki tästä on ihmisen luomien kategorioiden voima eläinten kohtelussa: Se, millaisten eläinten ryhmään tietty eläinyksilö ihmisen toimesta luokitellaan, ratkaisee sille kuuluvan kohtelun. Turkiskettua ja eläintarhakettua saa kohdella toisistaan poikkeavin tavoin, eikä koirien ja sikojen erilainen kohtelu ja arvostus johdu eläimistä itsestään, vaan meidän suhteestamme niihin.

Asenteet ja käsitykset vaikuttavat tutkimuksenkin taustalla

Eläinasenteita koskeva tieto on tarpeen, kun pohdimme esimerkiksi eläinsuojelulainsäädännön uudistamistarpeita. Meidän on tunnistettava omat kulttuuriset asenteemme, jotta huomaamme esimerkiksi taipumuksemme vaatia tietyille eläimille parempaa kohtelua kuin toisille. Meidän on hyödyllistä ymmärtää, miksi hevosten kiinnipidon kielto on niin paljon helpommin hyväksyttävissä kuin nautojen vastaava. Tämä tieto ei löydy hevosen tai naudan lajityypillisistä ominaisuuksista, vaan näillä eläimillä yhteiskunnassamme olevasta sosiaalisesta ja taloudellisesta merkityksestä. Toisaalta vallitsevat eläinkäsitykset vaikuttavat myös siihen, millaista tieteellistä tutkimusta teemme ja miten tulkitsemme sen tuloksia, myös luonnontieteissä.

Näkökulma eläinsuojelulainsäädäntöön muuttuu, kun muistutamme itseämme siitä, että kuulumme myös itse eläinkuntaan ja alamme pohtia laissa sallitun tarpeellisen hyväksikäytön oikeutusta. Yhteiskuntatieteellisessä eläintutkimuksessa keskeisellä sijalla on ymmärryksemme ihmisen ja

muiden eläinten välille rakennetusta erosta ihmisen identiteetin rakennuspalikkana. Historiallinen tieto pyrkimyksistämme määrittää ihmisen ja (muiden) eläinten välistä eroa ja yhtäältä pelko näiden kategorioiden sekoittumisesta taustoittaa niin geeniteknologiaan kuin eläinten oikeuksiin tänä päivänä kohdistuvia pelkoja. Toisaalta yhteiskuntatieteellinen tutkimus on nostanut esiin eläimellistämisen merkitystä ihmisten välisenä alistamisen muotona ja hierarkioiden ylläpitäjänä.

Kriittinen katse eläinkäsitykseemme

Osana laajempaa eläintutkimuksen kenttää kasvoi 2010-luvun mittaan kriittinen eläintutkimus – eläinten asemaan kantaaottava ja eläinten aseman parantamiseen pyrkivä monitieteinen tutkimusalue. Kriittinen eläintutkimus purkaa perinteisiä ihmiskeskeisiä näkökulmia ja sen kehittymiseen on vaikuttanut posthumanistinen ajattelusuuntaus. Tutkimusalueella eläinten asemaa ja kohtelua sekä eläinkäsitystämme tarkastellaan kriittisesti, yhteiskunnallisten valtasuhteiden näkökulmasta. Kriittisen eläintutkimuksen piiristä on noussut sellaisia käsitteitä kuin karnismi eli lihanormi, ja sen piirissä on analysoitu esimerkiksi uudenlaisia tapoja järjestää ne monilajiset yhteisöt, joissa jatkuvasti elämme, mutta jotka nyt perustuvat ihmisen ehdottomaan valta-asemaan ja muiden eläinten hyväksikäyttöön ihmisten ehdoilla.

Teksti: Salla Tuomivaara, yhteiskuntatieteiden tohtori, Turun yliopisto

Lähteet

Arluke, Arnold & Sanders, Clinton (1996) Regarding animals. Temple University Press, Philadelphia.

DeMello, Margo (2012) Animals and Society. An Introduction to Human-Animal Studies. Columbia University Press.

Donaldson, Sue and Will Kymlicka (2011) Zoopolis: A Political Theory of Animal Rights. Oxford University Press, Oxford.

Joy, Melanie (2010) Why we love dogs, eat pigs and wear cows. An introduction to carnism. Conari Press, San Francisco.

Pachirat, Timothy (2011). Every twelve seconds: Industrialized slaughter and the politics of sight. New Haven, Yale University Press.

Singer, Peter (1991) Oikeutta eläimille. Englanninkielinen alkuteos 1975. Suomentanut ja Suomea koskevin tiedoin täydentänyt Helena Tengvall. WSOY, Helsinki.

Taylor, Nik (2013) Humans, Animals and Society. An Introduction to Human– Animal Studies. Lantern Books, New York.

Taylor, Nik and Twine, Richard (toim.) (2014) The Rise of Critical Animal Studies: From the Margins to the Centre. Routledge, London & New York.

Tuomivaara, Salla (2003): Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa – johdatus ihmisten ja eläinten välisten suhteiden sosiologiaan. Julkaisematon sosiologian pro gradu –tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto.

Tuomivaara, Salla (2019) Animals in the Sociologies of Westermarck and Durkheim. Palgrave Macmillan, London.

Vialles, Noëlie (1994) Animal to Edible. Cambridge University Press, Cambridge. Ranskankielinen alkuteos 1987.

LUONNON-VARAISET ELÄIMET

Kuva 48: CC/Fishhawk

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi

(Julkaistu 10.3.2021)

Ihminen vaikuttaa luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin toimillaan. Jokaisella suomalaisella on eläinsuojelulain (247/1996) mukainen velvollisuus suojella luonnonvaraisia eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta sekä edistää luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia. Uuden eläinten hyvinvointilain (693/2023) mukaan kaikkia eläimiä on kohdeltava hyvin ja niitä kunnioittaen. Eläimille ei myöskään saa aiheuttaa tarpeetonta kipua tai kärsimystä eikä niiden hyvinvointia saa tarpeettomasti vaarantaa. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa tarkastellaan luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia Suomessa.

Sisältö

Johdanto 183

Luonnonvaraiset eläimet 183
ihmisen vaikutuspiirissä 183
Metsästyksellä ja haittaeläintorjunnalla säädellään luonnonvaraisten eläinten kantoja 183
Visaiset ongelmat uhkaavat yhteistä hyvinvointiamme 184
Luonnonvaraisen eläimen elämällä on itseisarvo 184

Eläinten hyvinvointilaki ja luonnonvaraiset eläimet 185
Luonnonvaraisen eläimen saa ottaa ainoastaan tilapäisesti hoitoon 185
Hyvinvointilaissa parannuksia luonnonvaraisten eläinten hoitoon 185

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi tutkimustoiminnassa 186
Luonnonvaraisen koe-eläimen hyvinvointi on turvattava 186
3R-periaatetta noudatetaan myös luonnonvaraisilla eläimillä tehtävässä koetoiminnassa 186
Menetelmien kehittyminen auttaa edistämään tutkittavien eläinten hyvinvointia 186
Kalojen laitoskasvatuksessa on hyvinvoinnin parantamisen mahdollisuuksia 187
Miten ilmoittaa eläinhavainnoista tai osallistua kansalaistutkimukseen? 187
Nykyteknologia tuo luonnonvaraiset eläimet ihmisen lähelle 188

Luonnonvaraisten vedeneläinten hyvinvointi 180
Kalastusmenetelmä vaikuttaa kalan hyvinvointiin 189
Ihmisen toiminta näkyy myös vedeneläinten hyvinvoinnissa 189
Välitön tainnutus säästää saaliskalan tarpeettomalta kärsimykseltä 190
Luonnonkalan saalismäärä vaihtelee vuosittain 190
Hyviä toimintatapoja luonnonvaraisten vedeneläinten hyvinvoinnin edistämiseksi 191

Liikenne tappaa vuosittain miljoonia eläimiä 192
Eläinonnettomuuksia voi ennaltaehkäistä 194
Kuljettajan ennakointi voi säästää eläimen hengen 194

Loukkaantuneina ja kuolleina löydetyt luonnonvaraiset eläimet 195
Luonnonvaraisen eläimen tila ja avuntarve on arvioitava tarkoin 195
Ilmoita poliisille liikenneonnettomuuteen joutuneesta suurriistaeläimestä 196

Luonnonvaraisten eläinten kuolinsyyt 197
Kuolinsyyn selvittäminen on luonnonvaraisilla eläimillä usein hankalaa 197
Lyijy on tappava myrkky 199
Ilmoita poliisille liikenneonnettomuuteen joutuneesta suurriistaeläimestä 199
Mitä tehdä kuolleena löytyneelle luonnonvaraiselle eläimelle? 199

Luonnonvaraisten eläinten taudit 200
Luonnonvaraisten eläinten tautitilanteeseen
voi jokainen vaikuttaa omalla toiminnallaan 200
Kaniinien verenvuotokuumetauti RHD 200
Kaniinien myksomatoosi 200
Afrikkalainen sikarutto 200
Hirvieläinten näivetystauti 201
Aujeszkyn tauti 201
Rabies 201
Riemerella anatipestifer -bakteeri 201
Lintuinfluenssa 201

Ekinokokit 202
Hyviä toimintatapoja luonnonvaraisten eläinten terveydestä huolehtimiseksi 203

Luonnonvaraisten eläinten ja ihmisten intressit törmäyskurssilla 204

Metsästys ja riistanhoito 206
Metsästys koskettaa riistaeläinten ohella muitakin eläinryhmiä 206
Metsästäjän taidot vaikuttavat saaliseläimen hyvinvointiin 209
Noutava koira säästää haavakot katoamiselta 210
Lainsäädännön vaikutukset riistaeläinten hyvinvointiin vaihtelevat 210
Riistanhoito edesauttaa hyvää metsästyssaalista 211
Riistaruokinnalla on etuja, mutta myös riskejä eläinten hyvinvoinnille 211
Ruokintapaikan sijainnilla voidaan ohjata eläinten liikkumista 212
Hyvät toimintatavat metsästyksessä ja riistanhoidossa 212

Luonnonvaraisiin eläimiin kohdistuva rikollisuus, ilkivalta ja salametsästys 213
Metsästysrikoksia, rikkeitä ja ilkivaltaa 213
Suurpetojen ja ihmisen intressit ristiriidassa 213
Suurpetojen aiheuttamia haittoja voidaan ennaltaehkäistä 214
Arviot susikannan koosta ja 214
kuolleisuudesta perustuvat tutkimukseen ja havaintoihin 214
Salametsästys on susien merkittävin kuolinsyy 215
Suden kannanhoidollinen metsästys johti liian monen alfayksilön kuolemaan 216
SusiLIFE ratkoo ristiriitoja 217

Vieraslajit 217
Haitallinen vieraslaji on riski alkuperäislajistolle 217
Vieraslajiluokitus uhkaa supikoiran ja minkin hyvinvointia 218
Salametsästys on susien merkittävin kuolinsyy 219
Myös vieraslajisia eläimiä on suojeltava tarpeettomalta kärsimykseltä 219

Luonnonvaraiset eläimet väärässä paikassa – haittaeläinten karkottaminen 220
Lemmikkien aiheuttamat haitat luonnonvaraisille eläimille 221
Luontomatkailu 222
Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointitoimijoita 223

Vieraskynä: Elisa Aaltola, Jeesiä luonnonvaraisille eläimille 226

Johdanto

Luonnonvaraiset eläimet ihmisen vaikutuspiirissä

Luonnonvaraisen eläimen hyvinvointi on eläimen oma kokemus fyysisestä ja psyykkisestä olotilastaan, aivan kuten muillakin eläimillä. Me ihmiset vaikutamme luonnoneläinten hyvinvointiin enemmän kuin yleensä tulemme ajatelleeksi: liikenne, metsästys, kalastus, vieraslajien torjunta, teollinen toiminta, matkailu, maa- ja metsätalous ja muu maankäyttö ovat esimerkkejä ihmisen toimista, jotka vaikuttavat luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin.

Terveys on osa eläimen hyvinvointia. Ruokavirasto seuraa luonnonvaraisten eläinten tunnettujen tautien esiintymistä sekä uusien tautien ilmaantumista. Tautiseurannalla pyritään estämään tautien leviäminen luonnonvaraisista eläimistä tuotanto-, seura- ja harrastuseläimiin sekä ihmisiin ja päinvastoin, sekä tautien leviäminen luonnonvaraisten eläinten keskuudessa.

Raportissa käydään läpi eläintauteja, jotka heikentävät luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia. Luonnoneläinten kuolinsyyt jäävät usein tuntemattomiksi; poikkeuksen muodostavat lähinnä suurpedot, etenkin sudet, joiden kuolinsyitä selvitetään Ruokavirastossa ja Luonnonvarakeskuksessa.

Metsästyksellä ja haittaeläintorjunnalla säädellään luonnonvaraisten eläinten kantoja

Metsästettyjen eläinten määrät tilastoidaan vuositasolla. Luonnonvaraisia eläimiä paitsi metsästetään riistana, myös tapetaan vieraslajeina, joiden leviämistä pyritään rajoittamaan. Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin vaikuttavat monet säädökset, joilla metsästystä ja vieraslajien leviämisen rajoittamista säädellään.

Riista- ja vieraslajistatus muuttavat eläimen asemaa ja kohtelua suhteessa muihin luonnonvaraisiin eläimiin. Tässä raportinosassa tarkastellaan luonnonvaraisiin eläimiin vaikuttavia säädöksiä ja ehdotetaan myös luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia edistäviä hyviä toimintatapoja.

Visaiset ongelmat uhkaavat yhteistä hyvinvointiamme

Ihmisen ja luonnonvaraisten eläinten intressit ovat monesti ristiriidassa. Liikenne, rakentaminen sekä metsä- ja maatalous vaikuttavat kaikki luonnonvarasten eläinten hyvinvointiin sekä suoraan että välillisesti eläinten elinolosuhteita muokkaamalla.

Liikenne tappaa suuren määrän luonnonvaraisia eläimiä. Metsänhoito muuttaa luonnonvaraisten eläinten elinympäristöjä. Metsästys ja kalastus vaikuttavat suoraan luonnonvaraisten eläinyksilöiden hyvinvointiin: esimerkiksi pyydystä ja päästä -kalastus lisää saaliiksi joutuneen ja sittemmin vapautetun kalan riskiä sairastua tai kuolla. Liikenteessä, metsästyksessä ja kalastuksessa paitsi kuolee, myös loukkaantuu ja vahingoittuu tahattomasti paljon eläimiä.

Ilmastonmuutos, luontokato, kuudes sukupuuttoaalto ja saastuminen uhkaavat luonnonvaraisten eläinten hyvinvointia ja olemassaoloa. Samalla ne vaarantavat ihmisen hyvinvoinnin. Näitä **visaisia ongelmia** käsitellään tässä raportissa myös erikseen.

Luonnonvaraisen eläimen elämällä on itseisarvo

Suojelemalla luontoa, uhanalaisia eläinlajeja ja niiden populaatioita suojellaan myös eläinten elinympäristöjä. Lajinmukainen elinympäristö kuuluu hyvinvoinnin edellytyksiin, joten luonnonsuojelutoimet edesauttavat usein eläinten parempaa hyvinvointia. Luonnonsuojelussakin voidaan kiinnittää huomiota eläimiin yksilötasolla riippuen eläimen biologisesta arvosta. Eläinten hyvinvointiajatteluun sisältyy aina eläimen yksilökohtainen kokemus ja ajatus eläimen itseisarvosta.

Osion ovat kirjoittaneet tutkija Tarja Koistinen Luonnonvarakeskuksesta sekä johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen Eläinten hyvinvointikeskuksesta. Vieraskynäkirjoittajana raportin tässä osassa on filosofian tohtori, dosentti Elisa Aaltola Turun yliopistosta.

Eläinten hyvinvointilaki ja luonnonvaraiset eläimet

Luonnonvaraisen eläimen saa ottaa ainoastaan tilapäisesti hoitoon

Luonnonvaraista selkärankaista eläintä ei saa hyvinvointilain mukaan ottaa elätettäväksi. Eläinsuojelulaista poiketen elätettäväksi ottaminen on kiellettyä myös eläinten tarhaamiseksi lihan, munien tai niiden tuottamiseen tarkoitettujen siitoseläinten tuottamiseksi. Elätettäväksi ottamisen kiellosta voidaan poiketa tietyissä tapauksissa, esimerkiksi eläintarhassa pidettäväksi, riistanhoidollisiin tarkoituksiin, kalankasvatustarkoituksiin tai tutkimustarkoituksiin.

Loukkaantunut tai avuttomassa tilassa oleva luonnonvarainen eläin voidaan ottaa lyhytaikaisesti haltuun ensiapua tai hoitoon toimittamista varten. Eläin on kuitenkin sen tilan salliessa vapautettava takaisin luontoon tai toimitettava hoitopaikkaan. Jos eläintä ei voida vapauttaa eikä sen hoitoa järjestää, se pitää lopettaa. Avun tarpeessa olevien luonnonvaraisten eläinten muu kuin ensiapuluonteinen hoito on vuoden 2024 alusta lähtien ilmoituksenvaraista toimintaa. Hoitolatoiminnan harjoittamisesta säädetään hyvinvointilaissa erikseen. Uutena vaatimuksena lakiin lisättiin kunnan velvollisuus huolehtia kunnaneläinlääkärin vastaanotolle tuodun sairaan tai vahingoittuneen luonnonvaraisen eläimen lopetuksesta.

Hyvinvointilaissa parannuksia luonnonvaraisten eläinten hoitoon

Vuoden 2024 alussa voimaan tulevassa eläinten hyvinvointilaissa (693/2023) on joitakin luonnonvaraisia eläimiä koskevia tarkennuksia verrattuna vielä voimassa olevaan eläinsuojelulakiin (247/1996). Hyvinvointilain mukaan luonnonvaraisella eläimellä tarkoitetaan sellaista luonnonvaraiseen eläinlajiin kuuluvaa, luonnossa elävää eläintä, joka on joko syntynyt luonnossa tai kasvatettu luontoon päästettäväksi; ei kuitenkaan sellaista eläintä, joka on karannut ihmisen hoidosta ja joka on erotettavissa luonnossa syntyneistä eläimistä.

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi tutkimustoiminnassa

Luonnonvaraisen koe-eläimen hyvinvointi on turvattava

Luonnonvaraisia eläimiä on perinteisesti tutkittu pyydystämällä eläin luonnosta, ottamalla siitä näytteitä ja asettamalla eläimeen erilaisia seurantalaitteita. Luonnonvaraistenkin eläinten tutkimiseen tarvitaan koe-eläinlain (laki tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta) mukainen hankelupa, jos eläimelle aiheutetaan vähintään neulanpistoon verrattavissa olevaa kipua tai kärsimystä. Luonnonvaraisten eläinten pyydystämisestä, hallussapidosta ja tappamisesta säädetään lisäksi luonnonsuojelulaissa ja metsästyslaissa.

3R-periaatetta noudatetaan myös luonnonvaraisilla eläimillä tehtävässä koetoiminnassa

Eläimen pyydystäminen luonnosta ja sen käsittely aiheuttaa eläimelle aina stressiä. Pahimmillaan stressi voi olla niin suuri, että eläin saa esimerkiksi kiinnipitolihasrappeuman ja kuolee. Tarpeettoman kärsimyksen välttämiseksi luonnonvaraisilla eläimillä tehtävässä koetoiminnassa on noudatettava laboratorioissa tapahtuvasta koe-eläintoiminnasta tuttua 3R-periaatetta. 3R-periaatteen mukaan eläinten käyttöä on pyrittävä korvaamaan muilla menetelmillä aina kun se on mahdollista; jos eläimiä joudutaan käyttämään, niitä on käytettävä niin vähäinen määrä kuin mahdollista; ja eläimille aiheutuvaa kipua, tuskaa, kärsimystä ja pysyvää haittaa on vähennettävä pienimpään mahdolliseen.

Menetelmien kehittyminen auttaa edistämään tutkittavien eläinten hyvinvointia

Tutkimusmenetelmien kehittymisen myötä eläimiä pyritään nykyään seuraamaan niiden luontaisessa elinympäristössä kajoamatta eläimeen. Kajoamattomia (non-invasiivisia) menetelmiä ovat esimerkiksi eläinten kuvaaminen valvontakameroilla sekä eläinten karvojen ja jätösten kerääminen tutkimuskäyttöön. Karvoista ja jätöksistä voidaan selvittää eläinten perimä ja tunnistaa eläimet yksilötasolla. Saimaannorppa voidaan tunnistaa valokuvasta yksilöllisten turkin kuvioiden perusteella. Tutkimuksiin voivat osallistua myös kansalaiset, jotka auttavat aineiston keräämisessä esimerkiksi lähettämällä havaintoja, kuvia ja etukäteen pyydettyjä tietoja eläimistä.

Eläimiin kajoavia menetelmiä käytetään myös edelleen, tyypillisenä esimerkkinä merkintätutkimukset, joissa eläimiin kiinnitetään yksilöivä merkki ja joskus myös seurantalaite. Lintujen rengastus on perinteinen tapa seurata ja tutkia lintujen elämää ja käyttäytymistä, muuttoreittejä sekä levähdys- ja pesintäpaikkoja. Rengastuksessa lintu pyydystetään ja merkitään jalkarenkaalla tai kaularenkaalla, jossa voi olla GPS-lähetin. Näin saadaan tarkkaa tietoa linnun liikkeistä. Linnun pyydystäminen ja seurantalaitteen asentaminen aiheuttaa linnulle aina stressiä ja voi tuottaa myös pitempiaikaista hyvinvointihaittaa esimerkiksi lisäämällä saalistuspainetta tai haittaamalla linnun sosiaalista käyttäytymistä.

Kalojen laitoskasvatuksessa on hyvinvoinnin parantamisen mahdollisuuksia

Joskus luonnonvaraisia eläimiä lisäännytetään vankeudessa ja palautetaan luontoon. Esimerkiksi luonnonvesistöön vapautettavia uhanalaisia kalalajeja ja kalakantoja voidaan kasvattaa laitoksissa. Laitoksessa kasvatetut lohen ja taimenen poikaset eivät kuitenkaan menesty luonnonvesissä yhtä hyvin kuin luonnonvesiin syntyneet ja siellä kasvaneet. Niin kutsuttujen istukkaiden selviytymistä tutkitaan koekalastuksin sekä kalastajien ja kansalaisten lähettämien näytteiden avulla.

Luonnonvarakeskuksessa on tutkittu kalanpoikasten virikekasvatusta, jossa luonnonolosuhteita jäljitellään vaihtelemalla veden virtausnopeutta ja -suuntaa sekä korkeutta, sekä laittamalla kasvatusaltaaseen kiviä ja katteita kalojen suojapaikoiksi. Virikekasvatuksen on havaittu parantavan kalojen selviytymistä myöhemmin luonnossa. Virikekasvatetut kalat oppivat hyödyntämään paremmin luonnonravintoa ja välttämään tehokkaammin petojen saalistusta luonnonvesiin palauttamisen jälkeen verrattuna normaalisti laitoksessa kasvatettuihin kaloihin.

Miten ilmoittaa eläinhavainnoista tai osallistua kansalaistutkimukseen?

- Kaikkia luontohavaintoja voi ilmoittaa laji.fi -palvelussa.
- Luonnontieteellisen keskusmuseon Luomuksen sivuilla on ohjeita esimerkiksi seurantatutkimuksiin osallistumisesta sekä toimintaohjeita rengastetun linnun löytäjälle.
- Lintuhavainnoista voi ilmoittaa BirdLifen ohjeen mukaisesti Tiira-lintutietopalveluun.
- Luonnonvarakeskuksen Luonnonvaratieto-palvelussa on riistalajeihin liittyvää seurantatietoa.
- Vieraslajihavainnoista voi ilmoittaa Vieraslajit.fi -portaalissa.
- Kala- ja rapuhavainnoista voi ilmoittaa Luonnonvarakeskuksen Kalahavainnot-palvelussa.
- Kalamerkin voi palauttaa sähköisesti Palauta kalamerkki -palvelussa.

Nykyteknologia tuo luonnonvaraiset eläimet ihmisen lähelle

Nykyteknologian avulla on mahdollista tuoda luonnonvaraisten eläinten elämä lähelle ihmisiä. Laji.fi-palvelussa voi seurata satelliittilintujen liikkeitä. Luonnoneläinten seuraaminen livekameroiden välityksellä on hyvin suosittua. WWF:n luontolive-palvelussa voi seurata vaihtelevasti esimerkiksi talvilintujen, norppien, sääksien, pöllöjen tai kyiden elämää. Erityisen suosittu on ollut WWF:n saimaannorppalive, joka on kerännyt viime vuosina miljoonia katselukertoja. Livekameroiden lähetysten seuraaminen voi muokata ihmisten asenteita luonnonvaraisia eläimiä kohtaan positiivisemmiksi ja innostaa toimimaan luonnonvaraisten eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Katso Wild Animal Welfare 2019 -seminaarin luennot:

- 3Rs in wildlife research and management
- The 3Rs in Saimaa ringed seal studies
- Development of welfare friendly follow-up methods in large carnivores
- Animal welfare on bird migration studies
- Wildlife capture & welfare – risk awareness and prevention of complications
- Welfare aspects of captive breeding and reintroduction programs

Luonnonvaraisten vedeneläinten hyvinvointi

Ihmisen toiminta näkyy myös vedeneläinten hyvinvoinnissa

Ihminen vaikuttaa monella merkittävällä tavalla luonnonvaraisten vedessä elävien eläinten hyvinvointiin. Jokien patoaminen estää lohikalojen luontaiset kutuvaellukset. Jätevedet ja maa- ja metsätalouden valumavedet rehevöittävät vesistöjä heikentäen useiden eläinlajien elinolosuhteita. Veteen päätyvät mikromuovit, roskat ja kemikaalit aiheuttavat hyvinvointiongelmia vesieliöille. Taudinaiheuttajia siirtyy vesistöstä toiseen desinfioimattomien pyyntivälineiden mukana. Vesiliikenteestä aiheutuu meluhaittaa ja päästöjä, jotka vaikuttavat eläimiin.

Suurin osa Suomen vuotuisesta kalansaaliista päätyy ammattikalastajien haaviin. Merialueella **rekisteröityneitä** kaupallisia kalastajia oli vuonna 2022 noin 2 150 ja sisävesillä vuonna 2021 noin 1 700. Neljännes suomalaisista **harrastaa vapaa-ajan kalastusta.**

Kalastusmenetelmä vaikuttaa kalan hyvinvointiin

Kalastuksessa tulee valita kalaa vähiten vahingoittava menetelmä. Kalan kokeman stressin kannalta merkittävää on aika, jonka kala joutuu olemaan elävänä pyyntivälineessä. Kalastusvälineet on koettava säännöllisesti ja riittävän usein, jotta kalat eivät joudu olemaan pitkään esimerkiksi takertuneena verkkoon. Viime vuosina suosiota kasvattanut pyydä ja päästä -kalastus, jossa saaliiksi saatu kala vapautetaan takaisin veteen, on kalalle stressaavaa. Pyydä ja päästä -kalastus (catch and release, CR) voi vahingoittaa kalaa ja altistaa sairauksille, kuten vesihomeelle. Vapaa-ajan kalastajien vuonna 2018 ylös nostamia ja vapauttamia kaloja **tilastoitiin** noin seitsemän miljoonaa kiloa.

Verkkoon tarttunut kala vahingoittuu yleensä enemmän kuin katiskaan uinut. Vapaa-ajan kalastuksessa verkkojen käyttö on vähentynyt. **Verkoilla pyydettiin** vuosina 2018 ja 2020 vapaa-ajan kalastajien saaliista 31 % ja 36 %. Heittovavan ja vetouistelun osuus vapaa-ajan kalastajien saaliista vuonna 2018 oli 38 % ja vuonna 2020 28 %. Kalastuksessa myös muut kuin saaliiksi tarkoitetut lajit ja yksilöt voivat vahingoittua. Tunnetuimpia Saimaan verkkokalastuksen sivusaaliita ovat saimaannorpat, jotka voivat takertua ja kuolla kalaverkkoihin.

Välitön tainnutus säästää saaliskalan tarpeettomalta kärsimykseltä

Saaliskalan nopea tainnutus ja kuoleman varmistaminen ovat tärkeimpiä tekoja kalan hyvinvoinnin huomioimisessa. Hyvä toimintatapa on tainnuttaa kala iskemällä sitä niskaan heti vedestä noston jälkeen ja varmistamalla kalan kuolema verestämällä se välittömästi tainnutuksen jälkeen. Pienet saaliskalat, joita on mahdotonta tainnuttaa iskulla, voidaan tappaa **niskamurrolla**. Nopea kalan kuoleman varmistaminen heti vedestä nostamisen jälkeen pätee kaikkeen kalastukseen, myös **kalastuskilpailuihin**. Eläinten hyvinvointilaissa kielletään tarpeettoman kärsimyksen aiheuttaminen eläimelle. Eläinsuojeluasetuksen 14 §:ssä (**396/1996**) kielletään erikseen elävän kalan suomustaminen, suolistaminen ja nylkeminen.

Rapujen hyvinvoinnin huomioimisesta annetaan **ohjeita** Ruokaviraston sivulla. Rapujen kivuntunnosta ja tainnutusmenetelmistä on tietoa Eläinten hyvinvointikeskuksen **raportissa**. Rapukantoihin ja rapujen hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti rapurutto, josta on välittömästi havaittaessa ilmoitettava Ruokaviraston valvontaosastolle. **Rapurutto** on hyvin yleinen Euroopassa, ja sitä pidetään suurimpana syynä eurooppalaisten rapulajien uhanalaisuuteen.

Luonnonkalan saalismäärä vaihtelee vuosittain

Luonnonkalojen vuosittainen saalismäärä Suomessa on 2000-luvulla vaihdellut 120–190 miljoonan kalakilon välillä. Mereltä kaupallisessa kalastuksessa pyydetyn silakan ja kilohailin osuus on viime vuosina ollut noin 80 % saaliin määrästä. Sisävesien tärkein kaupallisen kalastuksen saaliskala on muikku. Markkinatilanne ja vuosittain vaihteleva kalastuskiintiö vaikuttavat kalastuksen ja saaliin määriin.

Vapaa-ajankalastajat pyydystivät vuonna 2018 kaloja 22 miljoonaa kiloa ja vuonna 2020 31 miljoonaa kiloa. Noin 80 % vapaa-ajankalastuksen saaliista pyydetään sisävesiltä. Vapaa-ajankalastajien saalismäärä on pienentynyt lähes 30 vuoden ajan, syynä kalastajien ja verkkopyynnin väheneminen. Toisin kuin kalat, ravut tilastoidaan ravustettaessa eläinyksilöittäin. Vapaa-ajanravustajien saalis oli vuonna 2018 noin 2 280 000 rapua ja vuonna 2020 2 800 000 rapua. Saaliiksi saatiin täplä- ja jokirapuja. Kokonaisrapusaaliista lähes kaikki ovat täplärapuja.

Hyviä toimintatapoja luonnonvaraisten vedeneläinten hyvinvoinnin edistämiseksi

- En likaa enkä roskaa vesistöjä
- En pyydystä uhanalaisia, rauhoitettuja tai alamittaisia kaloja
- Tainnutan ja lopetan kalan heti vedestä nostamisen jälkeen
- Vältän pyydä ja päästä -kalastusta
- Kalastan mieluummin katiskalla kuin verkolla
- Koen pyydykset usein
- En levitä loisia enkä tauteja kalastus- ja ravustusvälineiden kautta
- En kalasta Saimaalla verkoilla enkä saimaannorpalle vaarallisilla väljänieluisilla katiskoilla 15.4.–31.7
- Annan saimaannorpalle helmi-maaliskuussa pesintärauhan

Kuva 49: Verkkokalastuksen välttäminen saimaannorpan elinalueilla on tehokas keino vähentää kuuttien kuolemia. Kuva: Mervi Kunnasranta

Liikenne tappaa vuosittain miljoonia eläimiä

Tieliikenteessä loukkaantuu ja kuolee paljon eläimiä, mutta eläinten liikennekuolemia ei tilastoida virallisesti. Tiet katkovat eläinten kulkureittejä, rikkovat luonnonvaraisten eläinten elinalueita sekä aiheuttavat ääni-, valo- ja päästöhaittoja. Teiden ja asutuksen pirstomaan ympäristöön muodostuu niin kutsuttuja ekologisia käytäviä, joita pitkin eläimet usein liikkuvat. Jokaisella eläinlajilla on sille tyypillinen tarve liikkua: jotkin lajit esimerkiksi liikkuvat säännöllisesti kesä- ja talvilaidunten välillä. Eläimillä on luontainen tarve liikkua ihmisten rakentamista teistä tai muista esteistä huolimatta. Sammakot liikkuvat kutuvaelluksilla ja syysvaelluksilla talvehtimispaikoilleen teiden yli hitaasti ja ovat siten erityisen alttiita jäämään ajoneuvojen alle. Moottoritietä ylittävistä sammakoista vain harva selviää hengissä. Kaupungin viheralueilla elävät eläimet ovat myös hyvin alttiita liikennekuolemille.

Tilastokeskus tilastoi vain sellaisia tieliikenteen riistaonnettomuuksia, joista aiheut uu vaaraa ihmisille. Arvioidaan, että Suomen tieliikenteessä kuolee vuosittain kolmesta neljään miljoonaa lintua, miljoona nisäkästä, miljoona sammakkoeläintä ja noin 200 000 matelijaa. Hyönteisiä kuolee liikenteessä varmasti eniten, mutta niiden lukumääristä ei ole edes arviota. Euroopan tieliikenteessä arvioidaan kuolevan vuosittain 194 miljoonaa lintua ja 29 miljoonaa nisäkästä (Grilo ym. 2020).

Suomen toistaiseksi ainoassa tie-ekologian väitöskirjassa Milla Niemi (2016) toteaa, että valkohäntäpeurat kärsivät eniten liikennekuolleisuudesta suhteessa populaation kokoon. Tämän jälkeen tulevat hirvet, metsäkauriit ja kuusipeurat. Hirvellä on Niemen tutkimista lajeista suurin ja metsäkauriilla pienin todennäköisyys selviytyä tieliikenneonnettomuudesta. Liikenteen kielteisiä vaikutuksia eläimiin voidaan lieventää esimerkiksi rakentamalla tien alittavia tai ylittäviä kulkuväyliä. Tiesiltojen alla olevat kuivat väylät vähentävät tehokkaasti pienten ja keskisuurten maaeläinten liikennekuolleisuutta. Eläinten liikennekuolemien ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan paitsi eläimille rakennettavia väyliä teiden yli tai ali, myös kuljettajien koulutusta.

Tien ylittävät eläinten kulkuväylät ovat myös tehokkaita vähentämään eläinten liikennekuolleisuutta, mikäli samalla tiellä on myös riista-aidat. Yli- ja alikulkujen sopivat mitat vaihtelevat lajeittain, mutta tutkijoiden mukaan suurten nisäkkäiden ylikulun tulisi olla noin 50 m leveä. Mitä pidempi tien ylittävä vihersilta on, sen leveämpi sen tulisi olla. Ylikulkujen rakentaminen luonnonvaraisille eläimille on kallista, ja tutkimuksessa havaittiin, että maailmanlaajuisesti ylikulkusillat ovat liian kapeita, keskimäärin 34 m leveitä. Leveämmät, 40–60 m ylikulut ovat ekologisesti tehokkaampia kuin kapeammat, sillä niitä käytetään enemmän ja useampien eläinlajien toimesta (Brennan ym. 2022).

Liikenne on arvion mukaan vastuussa jopa 65 % eräiden lintulajien kuolleisuudesta, 15 % nisäkkäiden ja sammakkoeläinten kuolleisuudesta ja noin 5 % matelijoiden kuolleisuudesta. Linnuista yleisimmin liikenteen uhreina kuolevat pikkulinnut. Nisäkkäiden liikennekuolemista 65 % arvioidaan olevan myyriä, mutta myös päästäisiä, siilejä ja lepakoita kuolee paljon. Keskikokoisista nisäkkäistä yleisimmät liikenteen uhrit ovat jäniseläimiä ja supikoiria. Matelijoista yleisimmin liikenteessä kuolevat kyy ja rantakäärme. Etelä-Suomessa toteutetussa tutkimuksessa siltakohteiden ja kontrollialueiden

liikennekuolleisuudesta 43 % oli maanisäkkäitä, 39 % sammakkoeläimiä, 14 % lintuja, 3 % matelijoita ja 1 % lepakoita. Pienikokoiset eläimet yleensä kuolevat törmäyksissä. Hirvieläimistä kuolee tai lopetetaan onnettomuuspaikalle lajista riippuen noin kolme neljästä (Niemi ym., 2015).

Lintuja kuolee liikenteessä etenkin alkukesällä, kun kokemattomat poikaset lähtevät pesästä. Nisäkkäiden kuolleisuus ajoittuu voimakkaimmin syksyyn, kun nuoret, kokemattomat eläimet lähtevät itsenäisesti liikkumaan. Talvella eläinten liikennekuolleisuus on vähäisempää. Riistaonnettomuuksia, joissa hirvieläin (yleisimmin valkohäntäpeura, metsäkauris ja hirvi) oli osallisena, tapahtui Suomessa 13 758 vuonna 2022 (kuva 51). Tietoa siitä, miten näissä riistaonnettomuuksissa käy eläimille, ei tilastoida. Hirvieläinonnettomuuksien määrä on runsaimmillaan syksyllä, ja yleisimmin onnettomuudet tapahtuvat aamu- tai iltahämärässä eläinten ollessa aktiivisia. Hirvikolareiden määrä on yhteydessä hirvikannan kokoon. Riistaonnettomuuksien määrä on kasvanut vuosien saatossa; vuonna 2020 riistaonnettomuuksia sattui yli 14 000.

Kuva 50. Matelijoiden kuolleisuudesta noin 5 % on liikenteestä johtuvaa. Kuva: Pexels / Alosha Lamkinson

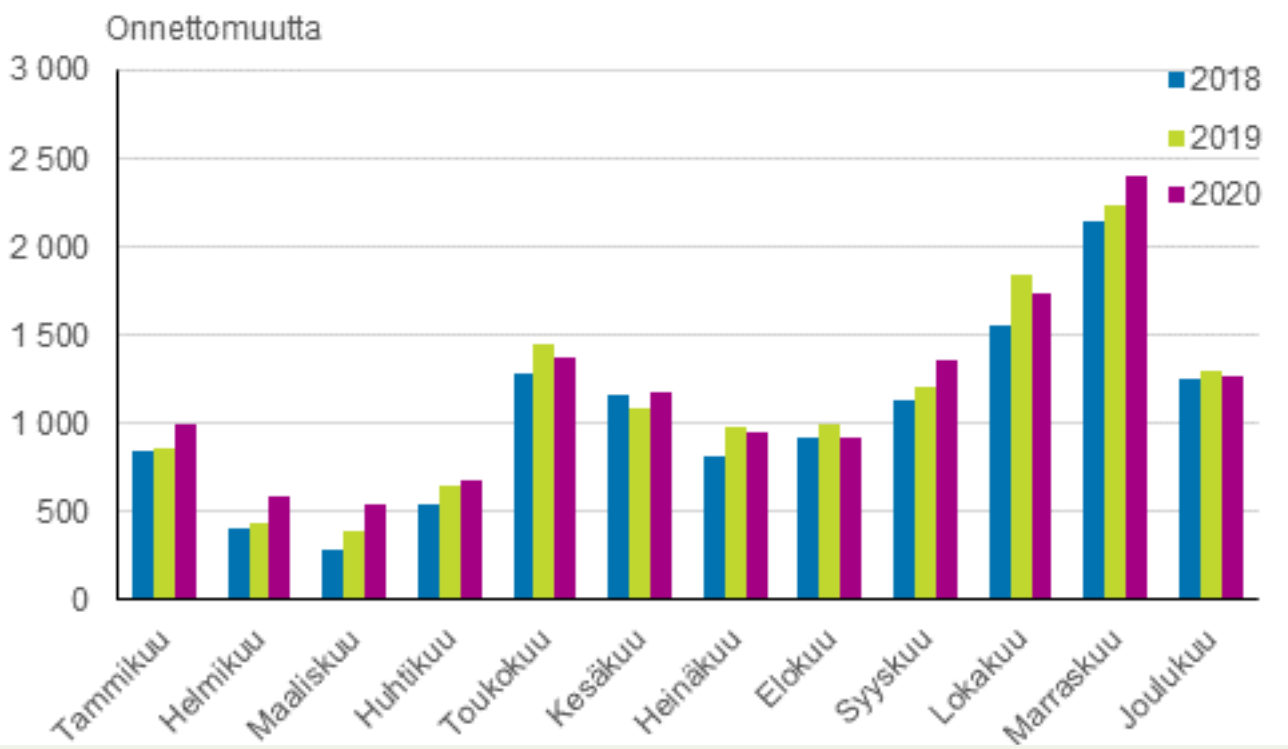

Kuva 51.
Riistaonnettomuudet kuukausittain vuosina 2020–2022 (lähde:Tilastokeskus)

Eläinonnettomuuksia voi ennaltaehkäistä

Eläinkuolemien vähentämiseksi liikenteessä eläinten luontaiset **kulkureitit tulee kartoittaa ja huomioida** tieverkoston suunnittelussa ja rakentamisessa. Vilkasliikenteisten teiden varsille on rakennettu riista-aitoja. Riista-aidat eivät vähennä eläinten tarvetta liikkua, vaan siirtävät onnettomuusriskit aidatun alueen reunamille. Riista-aitojen yhteyteen pitää rakentaa eläinten liikkumisen mahdollistavia **ali- tai ylikulkureittejä.** Ohjausaidoilla varustettuja alikulkureittejä voidaan käyttää myös riista-aitaamattomilla tieosuuksilla. Tien alittavia pieneläintunneleita voidaan rakentaa pienten eläinten turvallisempaan kulkemiseen.

Jokien ja purojen varret ovat luonnonvaraisten eläinten luonnollisia kulkureittejä, ja siksi siltojen alle sijoitettuja **kuivapolkuja** voidaan käyttää vähentämään eläinten liikennekuolleisuutta. Kuivahylly voidaan asentaa vaikka viemäriputkeen. Kuivapolkuja ja -hyllyjä käyttävät ainakin supikoirat, saukot, hiiret, myyrät, rotat, vesirotat ja myös linnut.

Valtateiden ylitykseen on paikoitellen rakennettu **vihersiltoja.** Väyläviraston kameraseurannassa niitä käytti kaikkiaan 11 luonnonvaraista nisäkäslajia. Aktiivisesti vihersiltoja käyttivät valkohäntäpeurat, mutta myös hirvet, villisiat, ketut, supikoirat, rusakot, metsäjänikset, karhut ja ilvekset. Liito-oraville voidaan jättää niiden tienylityksen mahdollistavia hyppypuita. Tie voidaan rakentaa myös esimerkiksi laakson yli, jolloin maisema jää parhaimmillaan koskemattomaksi. Samalla mahdollistetaan eläinten ja ihmisten kulku tien ali.

Eläinonnettomuuksia voidaan vähentää myös tienpientareita siistimällä. Parempi näkyvyys auttaa huomaamaan pientareella olevan eläimen ja antaa kuljettajalle aikaa reagoida.

Tienpientareiden kasvuston suunnittelulla voidaan vaikuttaa joidenkin lintulajien lentokorkeuteen niin, että **autoon törmäämisen riski vähenee**. Meluaidat voivat myös soveltua tähän tarkoitukseen. Eläinten pääsy lentokentille pyritään estämään lentokenttiä ympäröivillä aidoilla. Lintujen laskeutuminen ja pesiminen lentokentille estetään karkottamalla lintuja paukkupatruunoin. Nousun ja laskeutumisen aikana lentokoneet lentävät lintujen lentokorkeudessa, jolloin lintuja voi kuolla niiden törmätessä koneen moottoriin. Tämä on kuitenkin **Finavian (2015)** mukaan melko harvinaista.

Kuljettajan ennakointi voi säästää eläimen hengen

Eläinonnettomuuksien ehkäisyssä ennakointi, ajonopeuden rauhoittaminen ja huolellinen tienpientareiden tarkkailu ovat avainasemassa. Ohjeita hirvikolaririskin välttämiseksi löytyy **Liikenneturvan** sivuilta.

Eläinonnettomuuden sattuessa ajoneuvon kuljettajalla on moraalinen velvollisuus tarkistaa eläimen tila. Pahasti loukkaantunut eläin tulee lopettaa mahdollisimman nopeasti. Suurriistan (hirvieläimet, suurpedot, villisiat) kyseessä ollessa otetaan yhteyttä poliisiin, hätänumeroon tai paikalliseen suurriistavirka-avun **(SRVA) yhdyshenkilöön**, myös silloin, jos eläin pakenee kolarin jälkeen metsään. Onnettomuuspaikka merkitään selkeästi, jotta haavoittuneen eläimen jäljittäminen onnistuu mahdollisimman nopeasti. Mikäli eläin törmäyksen jälkeen pakenee, on erityisen tärkeää asettaa merkki sille puolelle tietä, mihin eläimen havaittiin pakenevan. Vahingoittunut eläin, kuten suurpeto tai villisika, voi olla vaarallinen ja käyttäytyä arvaamattomasti. Tällöin on turvallisempaa pysytellä itse autossa ja hälyttää apua. Suomen riistakeskus opastaa, miten toimitaan **riistaonnettomuuden sattuessa.**

Lue lisää:

- Manneri, A., 2002. **Pienten ja keskikokoisten selkärankaisten liikennekuolleisuus Suomessa**, Tiehallinnon selvityksiä 26/2002
- Niemi, M., Jääskeläinen, N., Mäkelä, T. ja Nummi, P., 2009. **Kuivapolut eläinten kulkureittinä** – Vesistösiltojen rakenteen vaikutus eläinten liikennekuolleisuuteen. Tiehallinnon selvityksiä 32/2009
- Väre, S., Huhta, M. ja Martin, A., 2002. **Eläinten kulkujärjestelyt tiealueen poikki**. Tiehallinnon selvityksiä 36/2003

Liikenne tappaa vuosittain miljoonia eläimiä

Luonnonvaraisen eläimen tila ja avuntarve on arvioitava tarkoin

Eläinten hyvinvointilain (693/2023) mukaan (tulee voimaan 1.1.2024) sairasta, vahingoittunutta tai muutoin avuttomassa tilassa olevaa luonnonvaraista eläintä on autettava. Jos eläin on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen olisi ilmeisen julmaa sitä kohtaan, eläin on lopetettava tai on huolehdittava siitä, että se lopetetaan. Kunnan on huolehdittava järjestämälleen eläinlääkärin vastaanotolle tuotujen sairaiden tai vahingoittuneiden luonnonvaraisten eläinten lopettamisesta.

Luonnonvaraisen eläimen tila on arvioitava kokonaiskuva huomioiden. Eläimen avuntarpeen tunnistaminen ei aina ole ihmiselle helppoa. Rusakkoemo voi esimerkiksi jättää poikasen odottamaan pitkäksikin aikaa, eikä tällöin ole syytä häiritä poikasta. Pahoin loukkaantunut eläin vaatii aina välittömiä toimenpiteitä. Loukkaantunut luonnonvarainen eläin voi kokea ihmisen läsnäolon uhkaavana ja käyttäytyä arvaamattomasti tai vaarallisesti.

Joillekin luonnonvaraisille eläimille lähikontakti ihmisen kanssa voi olla tappavan stressaavaa. Mahdolliset taudinaiheuttajat on myös huomioitava sairasta tai loukkaantunutta eläintä käsiteltäessä. Osa **eläintarhoista ja eläinhoitoloista** ottaa vastaan sairaita ja loukkaantuneita luonnonvaraisia eläimiä.

Luonnonvaraisen eläimen hoitamisen tavoitteena tulee aina olla eläimen kunnon koheneminen niin, että se voidaan palauttaa takaisin luontoon. Joskus hoidossa olleen eläinyksilön luontoon palauttaminen voi aiheuttaa **tautiriskin alueen alkuperäiseläimistölle**. Esimerkiksi Korkeasaaressa hoidossa olleen saimaannorpan palauttaminen Saimaaseen olisi ollut riski uhanalaisen saimaannorpan populaatiolle. Tapauksesta muodostui ennakkopäätös: Saimaan vesistöalueelta pois siirrettyä saimaannorppaa ei voi enää palauttaa takaisin kotivesilleen.

Ilmoita poliisille liikenneonnettomuuteen joutuneesta suurriistaeläimestä

Liikenneonnettomuudessa tai muutoin loukkaantuneesta suurriistaeläimestä tulee ilmoittaa poliisille. **Suurriistavirka-apu** (SRVA) on riistanhoitoyhdistysten ylläpitämä organisaatio, joka välittää poliisille metsästäjien virka-apua suurriistakonflikteissa. Tavallisimpia SRVA-tehtäviä ovat kolareissa loukkaantuneiden hirvieläinten, suurpetojen ja villisikojen jäljestäminen sekä suurpetojen karkotukset taajaan asutulta alueelta. Toiminta perustuu poliisin ja riistanhoitoyhdistysten välisiin sopimuksiin sekä riistahallintolakiin. Hälytysjärjestelmä käynnistyy poliisin antamalla virka-apupyynnöllä. Mukana olevat metsästäjät, koiranohjaajat ja metsästysseurat toimivat vapaaehtoispohjalta.

Kuolleena löytynyt **riistaeläin** kuuluu pääsääntöisesti alueen metsästysoikeuden haltijalle. Poliisin luvalla lopetetut eläimet kuuluvat valtiolle. Kuolleena löytyneestä **villisiasta** ilmoitetaan kunnan- tai lääninelläinlääkärille. Kuolleesta tai pyydykseen jääneestä **hylkeestä** ilmoitetaan Luonnonvarakeskukseen, kuolleesta **saimaannorpasta** taas Metsähallitukselle. Kuolleina löytyneistä suurpedoista, saukosta ja metsäpeurasta ilmoitetaan **Ruokavirastolle**, jonne voi ilmoittaa myös muista kuolleina löytyneistä luonnonvaraisista eläimistä. Kuolleena löytyneen eläimen voi lähettää **Ruokavirastoon tutkittavaksi.** Kuolleena tavattua rauhoitettua eläintä ei saa ottaa haltuun, mutta eläin voidaan kuolinsyyn selvittämiseksi toimittaa tutkimuslaitokselle. Rauhoittamaton, kuolleena löytynyt luonnonvarainen eläin voidaan haudata tai hävittää sekajätteessä.

Luonnonvaraisten eläinten kuolinsyyt

Kuolinsyyn selvittäminen on luonnonvaraisilla eläimillä usein hankalaa

Luonnonvaraisten eläinten kuolinsyistä ei voi kerätä tarkkoja tilastoja, koska vain pieni osa kuolleista eläimistä päätyy tutkittavaksi. Esimerkiksi Metsähallitus arvioi saimaannorpan todellisen kuolleisuuden olevan kolme kertaa suurempaa kuin sen tunnettu kuolleisuus on. Luonnonvaraisten eläinten kuolinsyitä ovat muun muassa tapaturmat, kuten liikenneonnettomuudet, petoeläimen tai ihmisen saaliiksi joutuminen, nälkään nääntyminen ja taudit. Pikkulintuja kuolee esimerkiksi salmonellan aiheuttamaan kuputulehdukseen ja jäniseläimiä jänisruton aiheuttamaan voimakkaaseen yleistulehdukseen. Siimaleikkuri tai robottiruohonleikkuri voi vahingoittaa siiliä niin pahoin, että se kuolee vammoihinsa. Usein luonnonvaraisen eläimen kuolinsyyn selvittäminen on hankalaa, sillä sairas eläin voi kantaa useita taudinaiheuttajia. Sairauden heikentämät luonnonvaraiset eläimet jäävät myös terveitä herkemmin petojen saaliiksi.

Luonnonvaraisten suurpetojen, etenkin susien, kuolinsyitä tunnetaan suhteellisesti muita luonnonvaraisia eläimiä paremmin. Ruokavirasto julkaisee jokaisen tutkimansa susiyksilön kuolinsyyraportin. Tutkittujen suurpetojen yleisin kuolinsyy on liikenneonnettomuudet. Tämä voi johtua siitä, että liikenneonnettomuuksiin joutuneet suurpedot löydetään, ja ne voivat siksi olla yliedustettuina tilastoissa. Saimaannorppien tunnettuja kuolinsyitä ovat petoeläinten saaliiksi joutuminen ja kalaverkkoihin hukkuminen. Kuolleena löydetyistä saimaannorpista on yksilökohtaista tietoa Metsähallituksen verkkosivuilla.

Suomalaisten suurpetojen kuolinsyitä vuosilta 2016–2021 esitellään taulukossa 12. Kuolinsyyt on poimittu Ruokaviraston vuosittaisista Eläintaudit Suomessa -julkaisuista.

Poliisin luvalla lopetetuista suurpedoista suuri osa on liikkunut asutuksen läheisyydessä. Poliisin luvalla ammuttujen susien tutkimuksissa havaitaan usein aikaisempia vammoja ja ampumajälkiä, kuten koteloituneita hauleja tai luodin siruja. Ampumajäljet viittaavat salametsästykseen.

Ruokavirasto tutkii kuolleena löytyneet, liikenteessä kuolleet, sairauden tai loukkaantumisen takia lopetetut ja poliisin päätöksellä lopetetut suurpedot. Vuonna 2018 poliisi teki yhdeksän susien lopettamispäätöstä (tieto peräisin Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä). Ruokavirastoon päätyi tutkittavaksi samana vuonna neljä poliisin päätöksellä lopetettua sutta.
Tilastot eivät kerro koko totuutta suurpetojen kuolinsyistä, sillä tutkimatta jäävät kaikki ne kuolleet yksilöt, joita ei ole löydetty ja toimitettu Ruokaviraston tai Luonnonvarakeskuksen tutkittaviksi.

Suurpedot ovat rauhoitettuja riistaeläimiä, joita voidaan metsästää joko kannanhoidollisilla tai vahinkoperusteisilla poikkeusluvilla. Poikkeusluvilla metsästetyt suurpedot tutkitaan tarvittaessa Luonnonvarakeskuksessa, eivätkä näin metsästetyt suurpedot sisälly taulukkoon 12. Vahinkoperusteiset poikkeusluvat myöntää Suomen riistakeskus. Kannanhoidollinen poikkeuslupa voidaan myöntää lajin vahvalla esiintymisalueella tapahtuvaan metsästykseen.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liikenneonnettomuudet, auto ja juna	1 A 36 I 7 K 7 S	1 A 26 I 5 K 5 S	1 A 29 I 5 K 3 S	7 A 33 I 5 K 7 S	40 I 4 K 7 S	2 A 22 I 4 K 8 S
Metsästysvammat	1 K: ansarauta etutassussa 2 S: hauleja (aikaisempi ampuminen)	1 I: ammuttu 2 S*: hauleja (aikaisempi ampuminen) 1 S: lieviä ampumavammoja 2 S: vakavia ampumavammoja	1 I: hauleja (aikaisempi ampuminen auton alle jääneessä)	1 I*: pienpetoloukussa loukkaantunut 1 I: liikuntakyvytön lantion ampumavamman takia 1 K*: ansaraudan loukkaama jalka 3 S: hauleja (aikaisempi ampuminen – pantasusi, kolarissa kuollut ja kapinen)	1 A: ammuttu 2 K: pyyntirauta 1 K: etujalka amuputoitunut 6 S: ammuttu	1 I: koteloituneita hauleja 3 K: pyyntirauta 1 K: ammuttu 5 S: ammuttu
Tapaturmat	1 I pentu: luunmurtuma 1 S: kallonmurtuma 4 S*: jalkavamma	1 I: eläimen tappama 2 S: ruhjevammoja	1 I: purema-haavasta alkanut yleistulehdus 1 I*: jalka poikki 1 K*: jalkavamma	1 I*: jalkavamma 2 I: vakavat puremavammat 1 K pentu 1 K: petoeläimen tappama 1 S*: murtunut leuka ja kylkiluut	1 A: pentu, kuolleena syntynyt 1 I: eläimen tappama 10 I: ruhje- tai jalkavamma	2 I: pentuja, vammoja
Nälkään nääntyminen	4 I pentua 1 K pentu: suolitulehdus	4 I pentua	4 I	2 I	2 I: pentuja 1 K: pentu	3 I: pentuja
Sairaudet	2 I: kapi 1 S: kapi	3 I: kapi 1 S: kapi	5 I: kapi 1 I: salmonella (auton alle jäänyt)	11 I: kapi 1 I: märkärinta 1 I: imukudossyöpä 1 S*: kapi 1 S: keuhkotulehdus (pantasusi) 1 S: märkivä ihotulehdus	1 I: pentu, Yersinia pseudotuberculosis -bakteerin yleisinfektio 7 I: kapi	8 I: kapi 1 I: pentu, Listeria monocytogenes -bakteerin yleisinfektio sekä Yersinia pseudotuberculosis löydös 2 S: kapi
Poliisin luvalla lopetetut	2 K 12 S	2 K 5 S	1 I 4 K 4 S	4 I 2 K 7 S	3 K 3 S	2 K 9 S
Yhteensä Ruokavirastossa tutkittuja**	2 A 45 I 13 K 22 S	2 A 38 I 7 K 21 S	2 A 42 I 10 K 9 S	7 A 56 I 10 K 16 S	3 A 56 I 11 K 18 S	2 A 37 I 10 K 21 S

A=ahma, I=ilves, K=karhu ja S=susi
* Poliisin luvalla lopetusta eläimestä tehty löydös.
** Kaikista tutkituista eläimistä ei ole kuolinsyytietoa.

Taulukko 12. ***Suurpetojen kuolinsyyt. Löydökset kuolleina löydetyistä ja poliisin luvalla (*) lopetetuista suurpedoista (lähde: Ruokavirasto).***

Lyijy on tappava myrkky

Lyijymyrkytys tappaa joka vuosi etenkin kotkia ja joutsenia. Se on merikotkien yleisin yksittäinen kuolinsyy. Metsästysaseiden luodeista tai kalastusvälineiden painoista peräisin oleva lyijy päätyy petolintujen elimistöön, kun ne syövät metsästyksessä haavoittuneita vesilintuja tai lintujen jäänteitä, joissa on lyijyhauleja tai niiden siruja. Linnut voivat myös nokkia lyijyhauleja tai -painoja kivipiiraansa jauhinkiviksi. Lyijy aiheuttaa anemiaa, vaurioittaa hermostoa ja lamauttaa elimistön toimintaa. Eläin kuolee lyijymyrkytykseen usein hitaasti nääntymällä.

Vesilintujen metsästyksessä lyijyhaulit kiellettiin Suomessa kansallisesti vuonna 1996. Euroopan komissio hyväksyi tammikuussa 2021 lyijyhaulien käyttökiellon kosteikoilla (kielto tulee voimaan vuonna 2023). Euroopan unionin kemikaalivirasto (ECHA) on ehdottanut Euroopan komissiolle lyijyluotien ja -haulien sekä lyijyisten kalastuspainojen käytön yhä tiukempaa rajoittamista. Lyijyä korvaavia haulimateriaaleja on markkinoilla runsaasti.

Luonnonvarakeskuksen kokeellisen tilastojulkistuksen mukaan vuonna 2021 metsästystilanteissa ammuttiin Suomessa noin 2,6 miljoonaa haulikon patruunaa, joista 37 % oli lyijyttömiä. Kiväärin patruunoita ammuttiin noin 620 000, joista lyijyttömiä oli 27 %.

Haulikon patruunoita ammuttiin yhteensä 2 620 000 kpl, joista lyijyttömiä oli 980 000 kpl

Kiväärin patruunoita ammuttiin yhteensä 620 000 kpl, joista lyijyttömiä oli 170 000 kpl

Lähde: Luonnonvarakeskus, Tilastot, Metsästys, Metsästystilanteissa ammuttujen patruunoiden määrä 2021 (Kokeellinen tilastojulkistus)

Ilmoita poliisille liikenneonnettomuuteen joutuneesta suurriistaeläimestä

Poliisi lopetti virkatehtävissä eläimen vuonna 2019 yhteensä 1 122 kertaa, useimmin Länsi- ja Itä-Uudenmaan poliisilaitosten alueilla. Usein kyse on luonnonvaraisesta hirvieläimestä, joka on loukkaantunut liikenneonnettomuudessa.

Poliisilain (872/2011) mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni ja viimesijaisena keinona lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle tai vaarantaa liikennettä merkittävästi. Eläin on lopetettava myös, jos sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.

Mitä tehdä kuolleena löytyneelle luonnonvaraiselle eläimelle?

- Lähetä näyte kuolleena löytyneestä eläimestä Ruokavirastoon. Ruokavirasto tarvitsee näytteiksi kaiken lajisia, kuolleena löytyneitä tai sairauden takia lopetettuja luonnonvaraisia eläimiä. Näytteiden avulla seurataan vakavien eläintautien esiintymistä. Ruokavirasto maksaa näytteiden lähetyksen Matkahuollon kautta.
- Jos on todennäköistä, että eläin on kuollut (tarttuvan) taudin seurauksena, noudata eläimen käsittelyssä hyvää hygieniaa.

Luonnonvaraisten eläinten taudit

Luonnonvaraisten eläinten tautitilanteeseen voi jokainen vaikuttaa omalla toiminnallaan

Ruokavirasto seuraa luonnonvaraisten eläinten tauteja Suomessa ja julkaisee vuosittain Eläintaudit Suomessa -raportin, jossa on tietoa myös luonnonvaraisten eläinten tautitilanteesta. Suunnitelmallinen seuranta perustuu Suomen riistakeskuksen, Luonnonvarakeskuksen sekä metsästäjien ja kalastajien Ruokavirastolle toimittamiin näytteisiin. Yleinen tautiseuranta perustuu satunnaisiin kansalaisten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten toimittamiin näytteisiin.

Luonnoneläinten tautitilanteeseen voi jokainen vaikuttaa omalla toiminnallaan. Hyviä toimintatapoja ovat esimerkiksi hygieniasta huolehtiminen eläinten ruokintapaikoilla sekä tuotantoeläinten ja lemmikkieläinten pitäminen erossa luonnonvaraisista eläimistä. Kalanperkeiden sekä riistaeläinten suoliston ja sisäelinten oikea käsittely on myös tärkeää tautien vastustusta.

Ohessa esitellään ajankohtaisia, vakavia luonnonvaraisten eläinten tauteja, joilla on merkittävä vaikutus eläinten hyvinvointiin. Osa tartuntatautien aiheuttajista voi siirtyä eläimistä ihmisiin ja päinvastoin. Tällaisia tauteja kutsutaan zoonooseiksi. Zoonooseja seurataan erityisesti luonnonvaraisten eläinten tautitutkimuksissa.

Kuva 52. Jäniseläinten hyvinvointia uhkaavat muun muassa myksomatoosi ja verenvuotokuumetauti. Kuva: Unsplash

Kaniinien verenvuotokuumetauti RHD

Kaniinien verenvuotokuumetauti (rabbit hemorrhagic disease, RHD) vaurioittaa sisäelimiä ja aiheuttaa kuolleisuutta. Tautia on esiintynyt Euroopassa vuosikymmeniä, mutta Suomessa sitä löydettiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 2016. Pääkaupunkiseudun villikaniineissa on esiintynyt virusta epidemian kaltaisesti vuosina 2016 ja 2019. Metsäjäniksellä virusta on todettu ensimmäisen kerran 2017 ja rusakolla 2019. Lemmikkikaniineista virusta on tavattu erityisesti vuoden 2019 aikana.

Kaniinien myksomatoosi

Myksomatoosi on viruksen aiheuttama kaniinin, rusakon ja metsäjäniksen tauti, josta voi seurata korkeaa kuolleisuutta ja poikasilla äkkikuolemia. Suomessa myksomatoosia tavattiin ensimmäisen kerran vuonna 2020 villikaniineista. Taudin leviämisen ehkäisemiseksi lemmikki- ja tuotantokaniinit tulee pitää erillään villikaniineista ja rokottaa myksomatoosia vastaan.

Afrikkalainen sikarutto

Afrikkalainen sikarutto on sioilla helposti leviävä ASF-viruksen aiheuttama verenvuototauti, joka voi johtaa jopa 100 % kuolleisuuteen sikapopulaatiossa. Virusta esiintyy kaikissa tartunnan saaneen sian eritteissä, ja se voi säilyä ruhossa useita kuukausia. Tautiin ei ole rokotetta eikä hoitokeinoa. Afrikkalaista sikaruttoa esiintyy useissa Euroopan maissa, mutta Suomessa sitä ei ole toistaiseksi tavattu. Maa- ja metsätalousministeriön asettama villisikatyöryhmä on laatinut mietinnön, jossa esitellään toimenpiteet villisikakannan hallitsemiseksi ja afrikkalaisen sikaruton leviämisen vastustamiseksi.t

Hirvieläinten näivetystauti

Hirvieläinten tappava näivetystauti (chronic wasting disease, CWD) on prioniproteiinin aiheuttama tauti. CWD on sukua muun muassa hullun lehmän taudille. Tauti etenee hitaasti ja johtaa eläimen nälkiintymiseen. Euroopassa tautia todettiin ensimmäisen kerran Norjassa villeissä tunturipeuroissa 2016. Tuolloin koko lauma hävitettiin. Suomesta on toistaiseksi löytynyt kaksi positiivista näytettä hirvistä TSE-taudista. Pohjoismaista löydettyä TSE-tautimuotoa pidetään sisäsyntyisenä aivosairautena, eikä eritteiden mukana ja ympäristön kautta eläimestä toiseen tarttuvana varsinaisena CWD-tautina.

Aujeszkyn tauti

Pseudorabiesviruksen aiheuttama Aujeszkyn tauti tarttuu sikoihin ja muihin eläimiin, mutta ei ihmisiin. Vaihtelevasti oireileva tauti voi johtaa jopa 100 % kuolleisuuteen. Aujeszkyn tauti on lakisääteisesti vastustettava tauti. Suomi on Aujeszkyn taudista vapaa, mutta taudin vasta-aineita on meillä todettu luonnonvaraisessa villisiassa 2022.

Rabies

Suomi on ollut vapaa rabieksesta eli raivotaudista vuodesta 1991 lähtien. Raivotaudin leviämisen estämiseksi syöttirokotteita on levitetty kaakkoisrajalle ja etelärannikolle jo vuosikymmenien ajan. Syöttirokotteet ovat tehokkaita raivotaudin hävittämisessä ja luonnonvaraisten sekä kotieläinten suojelemisessa rabiesvirukselta. Syöttirokotus on esimerkki eläinystävällisestä keinosta ehkäistä taudin leviämistä luonnonvaraisten eläinten keskuudessa.

Riemerella anatipestifer -bakteeri

Riemerella anatipestifer on tarhatuissa ankoissa, hanhissa, kalkkunoissa ja fasaaneissa yleisinfektion aiheuttava bakteeri. Bakteeri voi tarttua hengitysilman välityksellä tai haavaisen ihon kautta. Bakteeria tavattiin Suomessa ensimmäisen kerran luonnonvaraisilla laulujoutsenilla ja valkoposkihanhella vuonna 2015.t

Lintuinfluenssa

Lintuinfluenssa on A-ryhmän virusten aiheuttama influenssa. A-ryhmän virukset ovat tyypillisiä vesilinnuille ja vaihtelevat taudinaiheuttamiskyvyltään. Kahteen alatyyppiin, H5 ja H7, kuuluu myös sellaisia viruksia, jotka voivat aiheuttaa vakavia epidemioita. Lintuinfluenssan oireita ovat apaattisuus, ruokahaluttomuus, muninnan väheneminen, pään turvotus ja mahdolliset keskushermosto-oireet. Tauti voi edetä nopeasti kuolemaan, jolloin oireita ei ehdi ilmaantua. Kuolleisuus voi olla korkea. Lintuinfluenssa tarttuu herkästi lintujen välillä. Se voi tappaa paljon eläimiä levitessään siipikarjatilalle, minkä vuoksi siipikarjan kontaktit luonnonvaraisiin lintuihin tulee estää. Eräät kannat voivat tartuttaa myös ihmisen, mutta vain suorassa kontaktissa sairaaseen lintuun. Lintuinfluenssa on lakisääteisesti vastustettava eläintauti.

Korkean taudinaiheuttamiskyvyn virus tavattiin Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 2016 tukkasotkista ja merikotkista. Sen jälkeen korkeapatogeenista virusta on löydetty lähinnä merikotkista ja talvella 2021 tarhatuista ja luonnossa vapaana liikkuvista fasaaneista sekä luonnonvaraisista linnuista Etelä-Suomessa. Korkeasaaren eläintarhassa hoidetulla kanahaukalla todetun tartunnan varotoimena kaikki Korkeasaaren villieläinsairaalassa hoidossa olleet linnut lopetettiin.

Kesällä 2023 korkeapatogeenista H5N1-lintuinfluenssaa on tavattu Suomessa useissa luonnonvaraisissa linnuissa. Lintuinfluenssa on levinnyt Suomessa kesällä 2023 myös turkiseläimiin, ja viranomaiset ovat määränneet turkiseläimiä lopetettavaksi taudin vuoksi. Muuntunutta virusta on löytynyt useammalta turkistilalta, ja virus ei ole tarttunut pelkästään linnuista turkiseläimiin, vaan myös turkiseläinten välillä. Turkistiloilla tautia on löydetty kaikilta yleisimmin tarhattavilta turkiseläimiltämme: minkeiltä, supikoirilta, siniketuilta ja hopeaketuilta sekä näiden risteytyksiltä.

Ajankohtaista lisätietoa lintuinfluenssasta löytyy Ruokaviraston verkkosivuilta.

Ekinokokit

Ekinokokit ovat lihansyöjien loisia, joiden elämänkierrossa pääisäntänä on petoeläin ja väli-isäntänä kasvinsyöjänisäkäs. Suomessa hirviekinokokkia on tavattu lähinnä Itä-Suomessa, mutta vuodesta 2017 lähtien myös lännempänä. Sen leviämistä voidaan hidastaa ja ehkäistä hävittämällä hirvieläinten teurasjätteet asiallisesti. Ekinokokin toukkarakkuloita mahdollisesti sisältäviä hirven keuhkoja ja maksaa ei pidä syöttää metsästyskoirille raakana eikä jättää pienpetojen saataville luontoon.

Myyräekinokokkia ei esiinny Suomessa. Sen leviämistä meille pyritään estämään vaatimalla Suomeen tuotavilta koirilta ja kissoilta ekinokokkilääkitys. Vaikka myyräekinokokki ei aiheuta oireita pääisäntäeläimelle (kuten koiralle), se voi levitä ulosteiden kautta väli-isäntiin eli myyriin, sekä ihmiseen. Lemmikkieläinten ekinokokkilääkityksen tarkoitus on ensisijaisesti suojata luonnonvaraista eläimistöä uudelta taudilta.

Hyviä toimintatapoja luonnonvaraisten eläinten terveydestä huolehtimiseksi

- En päästä luonnonvaraisia eläimiä kontaktiin lemmikki- enkä tuotantoeläinten kanssa.
- Rokotan ja madotan eläimeni suositusten mukaan.
- Huolehdin hygieniasta luonnonvaraisten eläinten ruokintapaikoilla.
- En koske kuolleina löytyneisiin eläimiin, jos epäilen eläimen kuolleen sairauden vuoksi.
- Huolehdin kalanperkuujätteet pois luonnoneläinten saatavilta.
- Hautaan villisian sisäelimet ja käyttämättömät ruhonosat sekä hirvieläinten sisäelimet.
- En tuo maahan eläimiä tai eläinperäisiä tuotteita, joilla on riski levittää sairauksia luonnonvaraisiin eläimiin.

Luonnonvaraisten eläinten ja ihmisten intressit törmäyskurssilla

Luonnonvaraisten eläinten ja ihmisten intressit ovat usein ristiriidassa keskenään. Se, miten intressiristiriidat ratkaistaan, voi paljolti vaikuttaa siihen, miten luonnonvaraisiin eläimiin yleisesti suhtaudutaan. Tavoitteena tulee olla tila, jossa luonnonvaraiset eläimet ja ihminen pystyvät sopuisaan rinnakkaineloon.

Maa- ja metsätalous, rakentaminen, liikenne, energian tuotanto ja siirto sekä kaivostoiminta ovat esimerkkejä toimista, jotka haittaavat luonnonvaraisten eläinten elämää ja elinolosuhteita. Linnunpesiä tuhoutuu kesäisissä metsänhakkuissa ja peltotöissä. Lintuja ja lepakoita kuolee jonkin verran niiden törmätessä sähkölinjoihin, tuulivoimaloihin ja rakennuksiin. Metsä-, puutarha- ja maatalouskoneiden sekä autojen alle jää luonnonvaraisia eläimiä.

Luonnonvaraiset eläimet aiheuttavat taloudellisia tappioita esimerkiksi maanviljelijöille ja kalastajille. Suurpedot, erityisesti ahma, tappavat poroja aiheuttaen tappioita poronomistajille. Harmaahylkeistä aiheutuu vahinkoa kalastuselinkeinolle. **Sudet** tappavat noin sata lammasta ja muutamia kymmeniä koiria vuodessa. **Valtio korvaa** suurpetojen ja hirvieläinten aiheuttamia vahinkoja. Riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta säädetään riistavahinkolaissa. Luonnonvaraisten eläinten aiheuttamia vahinkoja voi ja kannattaa ennaltaehkäistä.

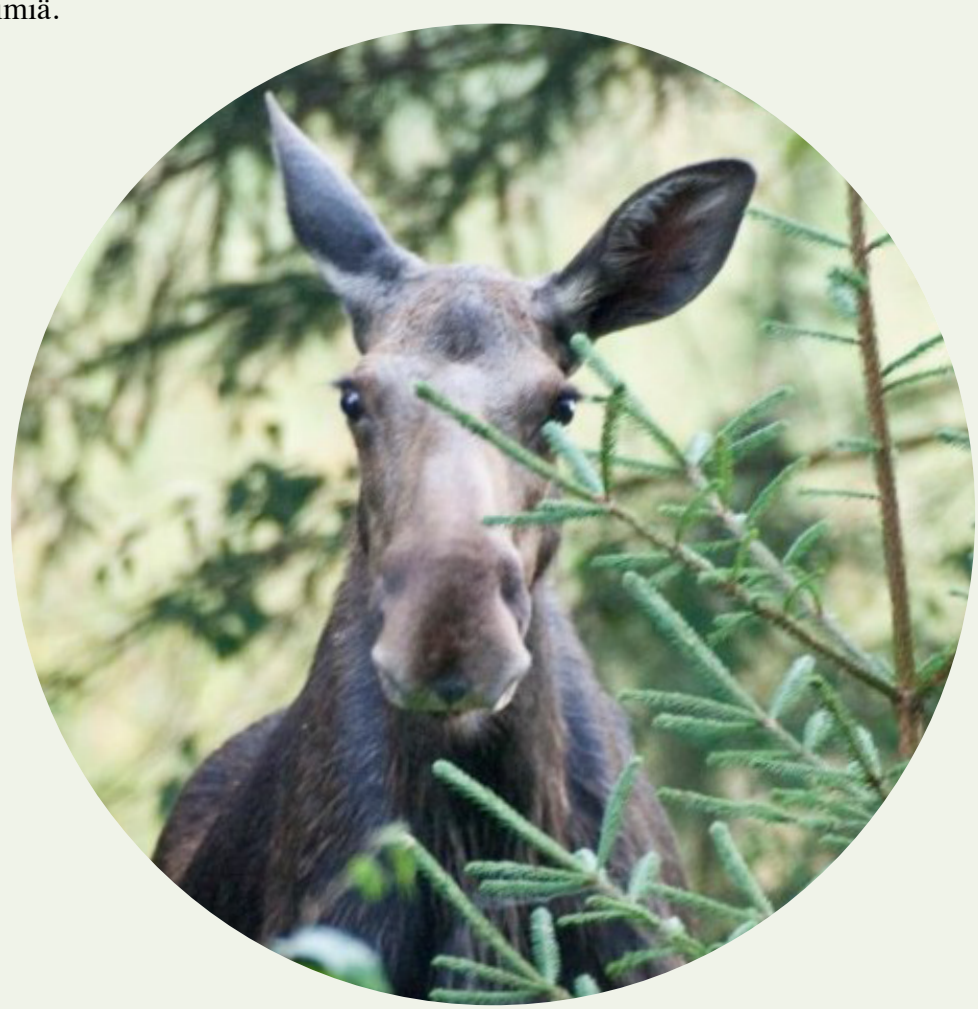

Kuva 53.
Hirvet ruokailevat mielellään havu- ja lehtipuutaimikoissa.
Kuva: Luonnonvarakeskus

Tiheät kauriskannat eteläisessä Suomessa ja suurten hanhiparvien muutonaikaiset levähdyspysähdykset ja ruokailut viljelyksillä on koettu viime vuosina ongelmallisina. Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön **valkoposkihanhityöryhmä** esittää ratkaisuksi lintujen karkottamista poikkeusperusteisesti sekä linnuille soveltuvien vaihtoehtoisten ruokailupaikkojen tarjoamista. Jos vahinkoja kuitenkin syntyy, niitä voidaan korvata. Viljelijät voivat myös hakea poikkeuslupaa hanhien ampumiseen. Hallitus on vuonna 2023 linjannut, että elinvoimaisten lajien, kuten merimetson ja valkoposkihanhen osalta metsästysrajoitukset tullaan poistamaan ja lajit siirtämään metsästyslain piiriin.

Riistanhoidon ja maatalouden **yhdistäminen** on mahdollista oikeanlaisella suunnittelulla. Luonnonvaraiset eläimet voidaan huomioida esimerkiksi peltojen lomaan sijoitettavilla metsäsaarekkeilla ja pellonpientareilla, joilta sato jätetään korjaamatta. Näin voidaan lisätä luonnonvaraisten eläinten piilopaikkoja ja ravinnonsaantia sekä alueiden elonkirjoa.

Metsätalous heikentää luonnonvaraisten eläinten elinolosuhteita. Esimerkiksi ojituksista on eläimille pääosin haittaa. Jyrkkäreunaisiin ja vetisiin metsäojiin kuolee teerenpoikasia, ja riekko ei ojitusten seurauksena enää viihdy Etelä-Suomessa. Tehokkaan metsänhoidon kärsijöinä ovat olleet erityisesti metsäkanalinnut, joiden kannat ovat pienentyneet elinympäristöjen pirstoutumisen vuoksi. Hirvet puolestaan ovat hyötyneet lähihistorian metsänhoitotoimista. Taimikoita syödessään ne aiheuttavat vahinkoa metsätaloudelle. Metsänomistaja voi hakea ja saada **hirvien aiheuttamiin vahinkoihin** korvausta.

Kymmeniä tuhansia lintujen pesiä tuhoutuu kesäaikaisissa metsänhakkuissa. BirdLife Suomen **tavoitteena** on, että pesimäaikaiset hakkuut lopetetaan. Suomen Luonnonsuojeluliitto on tehnyt vetoomuksen lintujen **pesärauhan** puolesta vaatien metsähakkuiden kieltämistä lintujen tärkeimpään pesimisaikaan touko- ja kesäkuussa.

Lue lisää:

- **Suurpetovahinkojen estäminen**
- **Hirvieläinvahinkojen estäminen**
- **Metsänhoitokeinot hirvivahinkojen vähentämisessä**
- **Susivahinkojen ennaltaehkäisy**

Metsästys ja riistanhoito

Metsästys koskettaa riistaeläinten ohella muitakin eläinryhmiä

Metsästyksellä on suuri merkitys riistaeläinten hyvinvoinnille. Metsästyksessä kuolee ja tulee haavoitetuksi merkittävä määrä luonnonvaraisia eläimiä.

Suomen Luontopaneeli ehdottaa, että luonnonsuojelun lisäämiseksi ja metsätalouden luontohaittojen vähentämiseksi muiden toimien muassa lopetetaan uhanalaisten lajien metsästys. Paneelin mukaan lakien muutoksella tulisi edellyttää, että uhanalaiseksi luokitellut lajit, ja sellaiset lajit, joiden kannat ovat vahvasti taantuvia mutta eivät vielä täytä uhanalaisuuden kriteereitä, rauhoitetaan metsästykseltä. Vastaavasti ehdotetaan muutetavaksi tarvittavia lakeja niin, että mahdollistetaan elinvoimaiseksi palautuneen lajin ottaminen uudelleen metsästettävien lajien piiriin.

Luonnonvarakeskuksen tilaston mukaan (taulukko 13) Suomessa metsästetään vuosittain noin 600 000 nisäkästä, yli miljoona lintua ja 100–300 merinisäkästä. Tilastot eivät kerro tapettujen, tuholaisiksi luokiteltujen ja täysin suojelun ulkopuolelle jäävien lajien, kuten jyrsijöiden määriä.

Noin 300 000 suomalaisella on lupa metsästää. Metsästyskortti lunastetaan vuosittain, ja sen edellytyksenä on riistanhoitomaksun suorittaminen. Metsästäjien määrässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia 2000-luvun aikana. Metsästäjien keski-ikä on noin 50 vuotta, ja heistä 7 % on naisia. Kaksi kolmasosaa metsästyskortin haltijoista metsästää aktiivisesti vuosittain.

Metsästystä säädellään metsästyslailla ja -asetuksella. Suomen riistakeskus julkaisee vuosittain lajikohtaiset metsästysajat, jotka perustuvat mm. vuosittaisten riistakolmiolaskentojen tuloksiin. Metsästysrajoituksilla tavoitellaan eläinkantojen kestävyyttä.

Taulukko 13. (1/2)
Suomen riistasaalis suuntaa antavina yksilömäärinä vuosina 2010–2022 (lähde: Luonnonvarakeskus, Tilastot)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Metsäjänis	159200	182300	155900	187700	183200	152500	118000	81000	86000	79700	97300	90500	96200
Rusakko	89000	71700	66600	66100	64900	60100	63400	50600	60500	60100	71200	72700	72100
Kani (2005-)	1200	1200	1100	1150	2100	5000	420	800	1400	1500	700	270	..
Orava	5300	4300	3500	7100	10400	7200	4800	1800	5100	4700	6400	4600	8500
Majavat	6300	5100	3700	4200	6700	5300	5000	2400	6200	4800	5500	3700	3700
Piisami	5900	3600	2300	3600	5800	1600	1000	1200	4900	300	800	300	2900
Kettu	52700	52700	50600	46100	51100	42200	49100	51100	47800	40300	45900	40100	37500
Supikoira	164200	169800	144500	157200	175700	159700	212500	149700	180600	138000	168300	114600	121100
Kärppä	2000	2000	3500	2000	800	1600	2700	800	1500	1000	1500	1300	1200
Minkki	54200	48600	36300	40000	36100	37900	52700	51300	48900	38100	52100	34900	38200
Hilleri	600	300	500	700	500	1500	1800	..	..	166	185	131	159
Näätä	25600	25600	17600	22700	17100	15700	18000	18100	29000	21700	25900	16200	16400
Mäyrä	14000	12400	13400	8600	12000	10000	17400	12900	15300	10700	13000	10500	9300
Saukko (2000-)*	7	9	1	3	2	..	13	8	17	7	4	7	3
Hirvi	68423	58577	39979	38025	39488	44122	49674	56581	58219	52302	49131	42484	37055
Valkohäntäpeura	25455	21555	22135	21385	24773	26578	32233	41161	52781	60523	69965	74243	67183
Metsäpeura (2000-)	43	48	38	11	20	18	18	19	18	17	18	15	30
Kuusipeura	128	77	75	59	50	61	70	101	96	127	201	245	313
Metsäkauris	3487	2737	3632	3559	4192	4771	7884	9392	9228	17208	21422	21973	19988
Mufloni (1997-)	13	24	42	40	43	25	45	20	40	39	47	101	104
Villisika (2008-)	100	100	90	160	386	486	502	571	882	855	1210	1413	1053
Susi	..	..	..	..	13	31	56	36	16	20	8	35	37
Karhu	..	..	..	..	121	126	179	241	338	305	350	389	140
Ilves	..	..	..	..	547	425	570	455	260	192	263	354	275
Halli (1998-)	350	165	177	134	184	157	185	232	213	316	266	421	303
Itämerennorppa (2015-)	..	..	..	..	..	15	87	202	210	266	310	277	271
Metsähanhi	5100	3600	3900	3300	0	0	0	100	..	100	508	305	205

Hirvieläin-, muu sorkkaeläin-, suurpeto- ja hyljesaalismäärät sekä muut ilmoitusvelvollisuuden piirissä olevat lajit ovat Suomen riistakeskuksen ilmoittamia.

Valkohäntäpeura-, metsäpeura-, kuusipeura- ja metsäkaurissaaliit ilmoitettu metsästysvuodelle.

Luvanvaraiset ja ilmoitusvelvollisuuden piirissä olevat lajit (hirvieläimet, suurpedot jne.) on raportoitu yksilön tarkkuudella.

Muut lajit on raportoitu 100 yksilön tarkkuudella.
0 = ei yhtään tai alle 50 kpl

.. = puuttuva tieto, ko. lajin saalista ei ole arvioitu ko. vuonna tai/ja alueella

**Saukko ei Luken tilastoissa sisälly lajiryhmäluokittelussa turkiseläimiin*

***Varis, harakka ja lokit ovat rauhoittamattomia lajeja*

Taulukko 13. (2/2)
Suomen riistasaalis suuntaa antavina yksilömäärinä vuosina 2010–2022 (lähde: Luonnonvarakeskus, Tilastot)

Merihanhi	8900	5500	7700	4900	7900	3000	6500	8700	6300	4700	4200	1321	1496
Kanadanhanhi	6200	8500	3200	7800	7300	3600	8200	3800	5700	6100	5900	4300	5400
Haapana (2003-)	38500	33700	35100	35500	31800	23400	26300	27300	18400	19300	4034	3389	2948
Tavi (2020-)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	49000	68100	43500
Heinätavi (2020-)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	821	647	514
Tavi ja heinätavi (-2019)	124300	126200	94100	124000	109200	77500	86300	93000	80500	82100	-	-	-
Sinisorsa	265400	258500	241600	282400	255200	249400	183700	180200	157600	201000	194700	186700	164500
Jouhisorsa	7200	6300	2400	4800	7400	3400	3200	6100	5300	1800	804	775	841
Lapasorsa	4000	3500	2400	3600	4300	2500	3400	3000	1100	800	406	436	419
Punasotka (2003-)	900	400	500	600	2200	100	600	100	0	0	0	0	0
Tukkasotka	1400	2500	4400	3400	2400	1400	1100	1000	1100	400	146	179	177
Haahka	5200	7100	1100	4300	2700	2200	1700	1300	1400	3200	327	257	150
Alli	8000	8600	11700	19400	13600	9100	14700	8000	2900	1800	596	424	296
Telkkä	52500	50300	44300	41600	33700	30900	29100	28900	28000	27000	32000	19000	17600
Tukkakoskelo (2003-)	1100	900	3700	300	300	200	1100	100	0	0	0	0	0
Isokoskelo (2003-)	5100	4000	1400	1700	1700	2800	1400	3100	1800	2800	306	187	183
Pyy	92100	117400	75100	75500	50000	40100	17300	15500	39900	45600	29400	38100	13900
Riekko	8400	61700	21800	27900	22900	35800	36000	14800	20300	32500	38600	20200	40900
Teeri	170600	242900	183600	202200	136700	105200	56500	32800	88000	122600	115700	140300	128800
Metso	35100	73100	36300	50600	33400	28100	19400	13400	35900	30900	34300	27900	35100
Peltopyy	5000	3500	1600	2300	1200	4900	3100	2400	5600	6000	5812	6333	6200
Fasaani	35600	43900	34200	22100	22000	50500	29100	25600	28300	28000	19600	23600	12400
Sepelkyyhky	232100	239800	220500	260800	270900	235100	235000	210200	263600	307900	324000	256700	249800
Nokikana	600	700	400	800	400	1100	100	0	0	0	48	55	30
Lehtokurppa	4700	4100	3100	3700	3400	7500	3200	6500	2300	1700	3500	2200	2600
Varis**	182000	174700	170700	137900	155200	162900	138200	98500	140600	105600	143100	104300	97100
Harakka**	102400	94100	96900	89600	64800	82400	84500	62500	74000	55300	51900	48400	54400
Lokit (2004-)**	33000	38100	58700	25400	25100	27400	35300	17300	15200	20400	8400	12100	22100

Hirvieläin-, muu sorkkaeläin-, suurpeto- ja hyljesaalismäärät sekä muut ilmoitusvelvollisuuden piirissä olevat lajit ovat Suomen riistakeskuksen ilmoittamia.

Valkohäntäpeura-, metsäpeura-, kuusipeura- ja metsäkaurissaaliit ilmoitettu metsästysvuodelle.

Luvanvaraiset ja ilmoitusvelvollisuuden piirissä olevat lajit (hirvieläimet, suurpedot jne.) on raportoitu yksilön tarkkuudella.

Muut lajit on raportoitu 100 yksilön tarkkuudella.
0 = ei yhtään tai alle 50 kpl

.. = puuttuva tieto, ko. lajin saalista ei ole arvioitu ko. vuonna tai/ja alueella

**Saukko ei Luken tilastoissa sisälly lajiryhmäluokittelussa turkiseläimiin*

***Varis, harakka ja lokit ovat rauhoittamattomia lajeja*

Metsästäjän taidot vaikuttavat saaliseläimen hyvinvointiin

Eläimen omaan kokemukseen perustuva hyvinvointi loppuu silloin, kun eläin taintuu eikä enää palaa tajuihinsa. Näin ollen metsästyksessä on hyvinvoinnin kannalta olennaista huolehtia siitä, että saaliseläin kuolee tai taintuu välittömästi, ja taintuneen eläimen kuolema varmistetaan esimerkiksi verenlaskulla. Eläin tulee aina lopettaa mahdollisimman nopeasti ja tarpeetonta kipua ja kärsimystä välttäen. Tarpeettoman kivun ja kärsimyksen välttämiseksi loukut ja pyydykset tulee kokea säännöllisesti, jottei eläin joudu kärsimään loukussa tai pyydyksessä nälkää, janoa, kipua tai tuskaa. Apuna voi myös käyttää riistakameraa, joka ilmoittaa, kun sen kuvaamassa loukussa on liikettä.

Riistaeläintä ammuttaessa metsästäjän tulee aina pyrkiä mahdollisimman tarkkaan, heti tappavaan osumaan. Metsästysasetus määrittelee kullekin lajille sallitut metsästysaseet ja -menetelmät. Poikkeussäännöksenä on, että muutakin tarkoitukseen sopivaa ampuma-asetta saa käyttää haavoittunutta, jalkanarussa, luolassa, loukussa, louhikossa, rakennuksessa, rakennuksen tai puupinon alla taikka muutoin avuttomassa tilassa olevaa eläintä lopetettaessa. Metsästysasetuksen mukaan haavoittuneeksi jääneestä villisiasta, sudesta, karhusta, ahmasta tai ilveksestä on viipymättä ilmoitettava lähimmälle poliisille.

Metsästäjältä vaadittavan metsästäjäntutkinnon, hirvieläinten ja karhun pyyntiin vaadittavan ampumakokeen sekä seuruemetsästyksessä vaadittavan koulutetun metsästyksenjohtajan tarkoituksena on varmistaa, että metsästykseen osallistuvat vain ammattitaitoiset, asiansa osaavat metsästäjät. Vastuullinen metsästäjä kunnioittaa luontoa ja saaliseläintä.

Suomen riistakeskuksen julkaisemat metsästyksen eettiset ohjeet auttavat tarkastelemaan omia metsästyskäytäntöjä eettisesti kestävästä näkökulmasta. Riistainfo.fi -sivustolla on runsaasti riistakeskuksen julkaisemaa koulutusmateriaalia metsästäjille.

Kuva 54. Valkohäntäpeuran kanta on kasvanut Suomessa voimakkaasti 2000-luvulla. Kuva: CC/Steve Hillebrandt, USFWS

Noutava koira säästää haavakot katoamiselta

Noutavan koiran käyttäminen linnunmetsästyksessä on erinomainen keino parantaa saaliin nopeaa löytymistä ja vähentää siten haavoittuneen eläimen tarpeetonta kärsimystä. Saaliin löytyminen mahdollistaa sen, ettei metsästäjän tarvitse ampua lintuja yli oman tarpeen. Suomen noutajakoirajärjestön noutajapörssin tavoitteena on saada koirattomat metsästäjät ja noutajakoirien ohjaajat kohtaamaan.

Noutavan koiran ohella myös jäljestävää koiraa voidaan käyttää haavoittuneen riistaeläimen etsimiseen. Jäljestävä koira työskentelee kytkettynä ja ei siten häiritse luonnonvaraisia eläimiä esimerkiksi lisääntymisaikana. Jäljestävää koiraa voidaan hyödyntää metsästystilanteiden lisäksi liikenneonnettomuuksissa haavoittuneiden eläinten jäljittämisessä.

Lainsäädännön vaikutukset riistaeläinten hyvinvointiin vaihtelevat

Viime vuosina tehdyillä, esimerkiksi pyyntimenetelmiin, koiran käyttöön ja rauhoitusaikoihin liittyvillä metsästyslainsäädännön muutoksilla voi olla vaikutusta luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin.

Metsästysjousen käyttö sallittiin vuonna 2017 muun muassa valkohäntäpeuran, metsäpeuran ja villisian metsästyksessä, vaikka tutkimustietoa jousimetsästyksen vaikutuksesta valkohäntäpeuran hyvinvointiin oli julkaistu kansainvälisesti vähän, Suomesta ei lainkaan. Jousen käyttöä ei kuitenkaan sallittu hirvenmetsästyksessä. Jousimetsästyksen seurantatutkimus aloitettiin vuonna 2019.

Hirvieläintä ajavan koiran maksimisäkäkorkeus nostettiin 28 cm:stä 39 cm:iin vuonna 2019, mikä mahdollistaa aikaisempaa pitkäjalkaisempien koirarotujen, kuten beaglen, dreeverin ja bassetin käyttämisen hirvieläinten ajamiseen. Muutosta perusteltiin etenkin valkohäntäpeuran pyynnin tehostumisella. Koiran käyttö ehdotettiin sallittavaksi hirvenmetsästyksessä myös tammikuussa, mutta ehdotus ei mennyt läpi.

Ajavan koiran säkäkorkeuden nostamisessa on riskinä, että saaliseläimen hyvinvointi heikkenee. Riskiä kasvattaa saaliseläimen ajattaminen näännyksiin aiempaa nopeammilla koirilla. Hirvieläinten metsästysmenetelmistä ihmisten suorittama ajometsästys ja metsästys koiran avulla ovat saaliseläimelle stressihormoni kortisolin perusteella stressaavampia menetelmiä kuin metsästys kyttäämällä.

Hirvinaaraan vasasuojaa heikennettiin vuonna 2016 hirvikannan naarasvoittoisuuden suitsimiseksi (vasasuojan nojalla naarasta, jolla on vasa, ei saa ampua). Käytännössä vasasuojan katsottiin säilyvän metsästyksen ohjeistuksen ja eettisten sääntöjen avulla. Vaikka vasallisen naaraan ampuminen ei kuulu hyviin metsästyskäytäntöihin, heikennys voi kasvattaa vasan riskiä jäädä talvehtimaan ilman emää. Alle vuoden ikäinen hirvenvasa selviytyy heikosti talvesta, jos se on menettänyt emänsä. Metsästyksen johtajan on huolehdittava, että emänsä menettänyt vasa pyritään kaatamaan mahdollisimman nopeasti.

Vuonna 2020 koronapandemian takia metsästyslakia muutettiin väliaikaisesti siten, että samana vuonna vanhenevia ampumakokeita ei tarvinnut uusia, vaan niiden voimassaoloa jatkettiin ylimääräisellä vuodella. Hirvieläinten ja karhun ampumakoe tulee normaalioloissa uusia kolmen vuoden välein.

Elokuun alussa 2023 kiellettiin vesilintujen hämärämetsästys. Kiellon tavoitteena on, että lintujen lajintunnistukselle on metsästyksen yhteydessä riittävät valaistusolosuhteet, mikä vähentää riskiä ampua rauhoitettuja tai taantuvia lajeja vahingossa. Hämärämetsästyksen kieltäminen parantaa lajintunnistusta ja ampumatilannetta, ja valoisaan aikaan haavakot on helpompi löytää ja lopettaa nopeasti tarpeetonta kärsimystä välttäen.

Riistainfo.fi esittelee kansantajuisesti metsästystä koskevat lainsäädäntömuutokset vuodesta 2017.

Riistanhoito edesauttaa hyvää metsästyssaalista

Riistanhoidon tavoitteena on taata riistaeläimille suotuisat lisääntymis- ja elinolosuhteet. Metsästyksen näkökulmasta riistanhoidolla tavoitellaan hyvää metsästyssaalista. Jokainen metsästäjä voi parantaa luonnonvaraisten eläinten elinolosuhteita omalla toiminnallaan.

Riistanhoitoon voi sisältyä eläinten (talvi)ruokintaa, pesien rakentamista, maatalousympäristön suunnittelua luonnonvaraiset eläimet huomioiden, ja elinolosuhteiden kunnostamista, kuten kosteikkojen rakentamista. Kosteikkotyö kiinnostaa valtakunnallisesti ja kosteikoiden moninaiset hyvät vaikutukset tunnetaan, mutta käytännönläheiselle neuvonnalle olisi tarvetta. Riistanhoidollisen kosteikon perustamisen motiivina toimii metsästysmahdollisuuksien paraneminen.

Riistanhoitotyötä tehdään myös laajemmissa hankkeissa: esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön **Sotka-hankkeessa** kunnostetaan ja luodaan vesilintujen poikue-elinympäristöjä ja lintujen levähdysalueiden verkostoa sekä tehostetaan pienpetopyyntiä.

Riistanhoitotyössä pienpetojen pyytäminen voi aiheuttaa ristiriitoja, kun yhden lajin elinolosuhteita parannetaan tappamalla toisen lajin edustajia. Myös **kilpailumielessä** järjestetty pienpetojen pyynti on aiheuttanut voimakasta keskustelua toiminnan eettisestä oikeutuksesta.

Riistaruokinnalla on etuja, mutta myös riskejä eläinten hyvinvoinnille

Luonnonvaraisten eläinten lisäruokinnalla voidaan edesauttaa eläinten selviämistä luonnossa. Riistaeläinten ruokintaa motivoi usein suurempi riistakanta alueella ja sitä kautta suurempi metsästyssaalis. Esimerkiksi valkohäntäkauriita ruokitaan Suomessa riistanhoidollisista syistä, mutta myös siksi, että kauris on helppo ampua ruokintapaikalle kyttäämällä: syömään pysähtyneeseen eläimeen saa tarkan osuman. Saaliseläimen kannalta ruokintapaikalle ammutuksi tuleminen on vähemmän stressaavaa kuin ajometsästys ihmisen tai koiran ajamana.

Oikein toteutettu ruokinta voi parantaa riistaeläinten hyvinvointia ja auttaa niitä selviytymään talvesta, mutta sillä on myös riskinsä: ruokintapaikat voivat toimia tautipesäkkeinä ja houkutella paikalle muita (ei-toivottuja) eläinlajeja, joille ruoka ei ole tarkoitettu. Ruokkimalla vaikutetaan myös eläinten käyttäytymiseen: ruokintapaikoilla, joilla eläimiä on tiheämmässä kuin normaalioloissa olisi, eläinten välisten aggressioiden on todettu lisääntyvän. Lisääntynyt aggressiivinen käyttäytyminen taas aiheuttaa eläimille stressiä ja vammoja.

Ruokintapaikan sijainnilla voidaan ohjata eläinten liikkumista

Luonnonvaraisten eläinten ruokinnassa tulee huomioida muun muassa, millaista ruokaa käytetään, mihin ja miten se sijoitetaan, sekä milloin eläimiä ruokitaan. Esimerkiksi pieniä hirvieläimiä ruokittaessa on huolehdittava, että perusravinto pysyy koko talven ajan samanlaisena. Erilaisia ravinnonlähteitä on hyvä tarjota vain pieniä määriä kerrallaan. Nopea ravinnon muutos voi sekoittaa bakteeritoimintaan perustuvan ruuansulatusjärjestelmän ja vaikeuttaa tai estää ravintoaineiden imeytymisen.

Ruokintapaikka on perustettava avoimelle paikalle, jotta ruokailijat havaitsevat petoeläimet ajoissa ja ehtivät pakenemaan. Ruokintapaikan sijoittamisella voidaan ohjata eläimet pois viljelysmailta ja teiden läheisyydestä, mikä auttaa vähentämään konflikteja ihmisen ja eläimen välillä. Rehu on hyvä tarjota ruokinta-automaateista tai katoksista, joista villisiat eivät saa rehua. Kauriita voi ruokkia esimerkiksi heinällä, joka ei houkuttele villisikoja.

Ruokintaa ei tule lopettaa kesken kauden. Jos ruoka loppuu eläimille tutuksi käyneeltä ruokintapaikalta esimerkiksi kesken talvipakkasten, eläimillä voi olla vaikeuksia löytää uusia ravinnonlähteitä. Kesäisin riistaeläinten ruokailupaikkoina toimivat muun muassa tarkoitusta varten perustetut riistapellot.

Ruokintapaikkojen tautiriski on merkittävä. Riskiä voidaan vähentää perustamalla useita pieniä ruokintapaikkoja yhden suuren ruokintapaikan sijasta. Erityisesti pelätään villisikojen levittävän tuotantosikoihin **afrikkalaista sikaruttoa.** Villisikojen ruokintapaikkaa ei tule sijoittaa sikalan läheisyyteen. Ruokavirasto ei suosittele villisikojen ruokkimista lainkaan, mutta rehua voidaan käyttää villisikojen houkuttelutarkoituksessa metsästyksen apuna.

Hyvät toimintatavat metsästyksessä ja riistanhoidossa

- Kunnioitan luonnonvaraisia eläimiä
- Metsästän vain luvallisia ja rauhoittamattomia lajeja, luvallisena aikana, luvallisella alueella ja luvallisilla välineillä
- Harjoittelen lajien tunnistusta etukäteen
- Huolehdin ampumataidosta, harjoittelen säännöllisesti, opettelen tuntemaan aseeni, selvitän oikean osumakohdan ja sopivan ampumaetäisyyden
- En ammu eläintä, jos olen epävarma osuman onnistumisesta
- En ammu eläintä, jos olen epävarma lajintunnistuksesta
- Käytän koiraa saaliin etsimisessä
- Jos osuma on huono ja eläin haavoittunut, etsin haavoittuneen eläimen
- Noudatan hyvää toimintatapaa ja **metsästäjän eettisiä ohjeita** kaikessa metsästyksessä
- En ylitä saaliskiintiöitä, teen tarvittavat saalisilmoitukset
- Osallistun riistanhoitotyöhön ja esimerkiksi riistakolmiolaskentoihin

Luonnonvaraisiin eläimiin kohdistuva rikollisuus, ilkivalta ja salametsästys

Metsästysrikoksia, rikkeitä ja ilkivaltaa

Metsähallituksen erävalvojat tekevät vuosittain 8 000–10 000 tarkastusta, joista noin kymmenesosassa havaitaan rikkeitä. Tyypillisesti noin puolet rikkeistä on liittynyt kalastukseen: pyydysten merkitsemisen sekä kalastonhoitomaksujen ja kalastuslupien laiminlyönnit ovat yleisiä. Metsästysrikkeissä on useimmiten kyse puutteista metsästysaseen kuljettamisessa, turvavaatetuksessa ja luvissa. Myös muun muassa maastoliikennelakia, luonnonsuojelulakia ja jätelakia rikotaan. Kaikki rikkomukset, kuten puutteelliset pyydysmerkinnät, eivät vaikuta eläinten hyvinvointiin. Tässä raportissa tarkastellaan rikkeitä, joilla on suora vaikutus eläinten hyvinvointiin.

Viime vuosina (2014–2021) on tullut säännöllisesti ilmi tapauksia, joissa kanalintuja on ammuttu tieltä. Metsästyslain mukaan metsäkanalintua ei saa ampua linnun tai ampujan ollessa yleisellä tai yksityisellä tiellä. Metsäpeuroja ja hirviä on tapettu laittomasti, ja hirvenmetsästyksessä on käytetty lainvastaisesti moottorikelkkoja apuna. Karhunmetsästyksessä on epäilty käytetyn haaskoja. Suurpetoja on häiritty säännöllisesti vuosien mittaan. Tuomioita törkeistä metsästysrikoksista tai häirinnästä on langetettu karhuun, suteen, ahmaan, ilvekseen, saukkoon ja metsäpeuraan liittyvissä tapauksissa. Luonnonsuojelurikoksina on tullut ilmi maakotkien tappamisia ja kaakkurin ampuminen.

Kalastuslakia on rikottu jättämättä pyydyksiä jään alle liian pitkäksi aikaa. Saimaannorpan suojeluun liittyvissä tarkastuksissa pyyntivälineisiin liittyviä rikkeitä on havaittu 23 % tarkastuksista, mutta norppakannan tiheimmillä alueilla rikkomuksia ei ole todettu.

Ajoittain tulee ilmi myös tapauksia, joissa luonnonvaraisiin eläimiin on kohdistunut ilkivaltaa; esimerkiksi lintujen pesiä on rikottu. Luonnonvaraisiin eläimiin kohdistuva ilkivalta on aina tuomittavaa.

Suurpetojen ja ihmisen intressit ristiriidassa

Suhtautuminen Suomen suurpetoihin - karhuun, suteen, ilvekseen ja ahmaan - on ristiriitaista: suurpetoja sekä kunnioitetaan että pelätään. Ihmisen ja suurpetojen intressit ovat toisinaan ristiriidassa keskenään. Suurpedot muun muassa saalistavat poroja poronhoitoalueella ja voivat ajoittain saalistaa pihapiirissä tai laitumilla olevia kotieläimiä tai koiria. Pääosin suurpedot käyttävät ravinnokseen kasvinsyöjäeläimiä, ja etenkin heikot saaliseläimet jäävät helposti suurpetojen saaliiksi.

Sudet käyvät koirien kimppuun usein lähellä reviiriensä rajoja. Susi voi kokea koiran kilpailijana ja käydä siksi tunkeilijan kimppuun, samoin kuin kohtelisi reviirinsä ulkorajalla liikkuvaa tuntematonta sutta. Koira on myös sudelle helppo saalis etenkin pihapiirissä tapahtuvissa hyökkäyksissä. Susi yleensä syö saalistamansa koiran kokonaan tai osittain. Metsästyksen yhteydessä koiria loukkaantuu ja kuolee myös liikenteen uhreina.

Suurpetojen aiheuttamia haittoja voidaan ennaltaehkäistä

Koiran joutumista suden tappamaksi voidaan ehkäistä esimerkiksi julkisesti saatavilla olevalla tiedolla susilaumojen liikkeistä: suurpetohavaintoja voi seurata Luonnonvarakeskuksen verkkopalvelussa. Metsästyskoiria voidaan suojata välttämällä susilaumojen äskettäin käyttämiä alueita, pysyttelemällä lähellä koiraa sekä varustamalla koira suojaliivillä ja kameralla. Myös uusia keinoja tarvitaan koiravahinkojen ennaltaehkäisemiseksi.

Suurpedot voivat koitua koiran lisäksi muidenkin kotieläinten kohtaloksi. Ne voivat vahingoittaa ja tappaa laiduntavia lampaita, vierailla mehiläistarhoilla ja saada vauhkoontuneet kotieläimet pakenemaan laitumilta ja tarhoista aitojen läpi. Suurpetojen hyökkäyksiä voidaan vähentää esimerkiksi käyttämällä sähköaitoja tai tukevarakenteisia aitoja, tuomalla kotieläimet sisään yöksi, valvomalla tehostetusti ja paimentamalla esimerkiksi laumanvartijakoirien avulla. Suurpetoja houkuttelevia ravintolähteitä ei kannata sijoittaa asutuksen läheisyyteen, jotta ne eivät opi etsimään sieltä ruokaa.

Poronhoitoalueella porot voidaan tuoda tarhaan vasomaan ja talven ajaksi, jos petovahinkojen uhka alueella on suuri. On tosin hyvä huomioida, että suurpetojen ohella myös irti olevat koirat voivat tappaa poroja ja ajaa niitä näännyksiin.

Etenkin taajama-alueelta suurpetoja voidaan karkottaa erilaisia ääni- ja valoärsykkeitä käyttäen. Yksittäisen ongelmia aiheuttavan suurpedon tappamiseen voidaan hakea poikkeuskaatolupaa Suomen riistakeskukselta. Valtiolta voi hakea korvauksia suurpetojen aiheuttamista vahingoista riistavahinkolain nojalla.

Metsästäjä-lehti raportoi, että Riistavahinkorekisterin mukaan vuonna 2019 susien koti- ja tuotantoeläimille aiheuttamia vahinkoja on korvattu 47 koirasta, 131 lampaasta, 12 naudasta, 213 muusta kotieläimestä ja 588 porosta (ilman vasahävikkikorvauksia). Korvattujen vahinkojen summa oli yhteensä reilut miljoona euroa.

Arviot susikannan koosta ja kuolleisuudesta perustuvat tutkimukseen ja havaintoihin

Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan keväällä 2023 Suomessa oli 16–23 susiparia ja 40–46 susilaumaa (laumassa vähintään kolme yksilöä). Näistä itärajan molemmin puolin liikkui 2-3 paria ja 6-7 laumaa. Susien määräksi arvioitiin 291–331 yksilöä. Susikannan koko on Suomessa ollut viime vuosina kasvussa.

Luonnonvarakeskuksen tekemä susikanta-arvio perustuu susihavaintoihin (mukaan lukien lumijälkilaskennat), tunnettuun kuolleisuuteen ja DNA-analyyseihin. Metsästäjät ja luonnossa liikkujat toimittavat kanta-arviota varten havaintoja susista Tassu-järjestelmään. Luonnonvarakeskus on kouluttanut susien ulosteiden kerääjiä DNA:n analysointia varten. DNA-näytteiden avulla yksilöt voidaan tunnistaa ja tietoa voidaan hyödyntää kannanarvion tarkentamisessa. Pannoitettujen susien paikannuksia hyödynnetään reviirin rajojen määrittämisessä.

Luonnonvarakeskuksen, Suomen riistakeskuksen ja Ruokaviraston ylläpitämistä tilastoista koottu susien tiedossa oleva kuolleisuus oli metsästysvuonna 2019–2020 Metsästäjä-lehden mukaan 31 yksilöä. Riistakeskuksen vahinkoperusteinen poikkeuslupa tappaa vahinkoa aiheuttanut susi on suurin syy susien tunnettuun kuolleisuuteen. Vuosina 2015–2020 susia kaadettiin poikkeusluvin noin 170 yksilöä. Poliisi voi myös määrätä tappamaan suden. Susia kuolee lisäksi liikenteessä ja joitakin susia löydetään kuolleena. Tunnettu kuolleisuus oli vuonna 2019–2020 reilut 10 % susikannan koosta. Tämän lisäksi on tilastoimatonta kuolleisuutta, johon (ilmi tulematon) salametsästyskin kuuluu.

Salametsästys on susien merkittävin kuolinsyy

Suomalaisten suurpetopelko on voimistunut, toteaa kansalaisten susisuhdetta valaiseva raportti. Susi huolestuttaa monia, mutta verraten harva kokee, että susi olisi huomattava riski lapsille tai kotieläimille. Huolestuttavaa on, että kansalaiset antavat jopa aiempaa yleisemmin jonkinasteisen tuen susien salametsästykselle. Susien laiton tappaminen, salametsästys, on rikollisuutta ja vaikeuttaa susien kannanhoitoa.

Suden ja muiden suurpetojen salametsästykseen johtavat turhautuminen suurpetopolitiikkaan ja suurpetojen aiheuttamiin vahinkoihin sekä suurpetojen läsnäolosta kumpuava pelko ja viha. Suden salametsästyksen motiivina voi myös olla metsästyskoiran joutuminen suden raatelemaksi.

Salametsästys kohdistuu Suomessa erityisesti suteen. Salametsästys oli vuosina 1998–2016 tehdyn tutkimuksen aikana susien merkittävin kuolinsyy. Tutkimus käsitti 130 tutkimustarkoituksiin pannoitettua sutta, joista 91 kuoli. Kuolleista 52 tapettiin laittomasti ja 29 luvallisesti. Yksittäisiä susia kuoli liikenteessä, lopetettiin vakavasti loukkaantuneena, kuoli hyökätessään hirven kimppuun tai muussa lajienvälisessä yhteenotossa.

Laittomat tapot tapahtuivat yleisimmin ampumalla, mutta susia tapettiin myös autolla, moottorikelkalla ja myrkyllä. Salametsästys kohdistui yleisimmin lisääntyviin yksilöihin. Tutkijoiden mukaan laillinen sudenmetsästys yksin on tehoton työkalu susien suojeluun ja susikannan hallintaan, varsinkin, jos salametsästyksen laajuudesta ja sen suhteesta lailliseen metsästykseen ei ole tietoa.

Vuonna 2019 Oulun yliopistossa valmistuneessa väitöstutkimuksessa selvitettiin laittoman tappamisen ekologisia vaikutuksia Suomen ja Ruotsin susipopulaatioihin. Syrjäinen sijainti ja susien havaittavuus metsäteiltä lisäsivät laittoman tapon todennäköisyyttä. Salakaatojen määrää selitti parhaiten susipopulaation koko ja luvallisen pyynnin määrä. Salametsästys lisääntyi susikannan kasvaessa ja väheni laillisten pyyntilupien määrän kasvaessa. Luvallisesta metsästyksestä huolimatta laiton tappaminen vaikuttaa kuitenkin säädelleen susikantoja, tutkimuksessa todettiin.

Kuva 55.
Salametsästys on susien merkittävin kuolinsyy.
Kuva: CC / Wild Wonders of Europe, Sergey Gorshkov

Suden kannanhoidollinen metsästys johti liian monen alfayksilön kuolemaan

Koska susi on yksi EU:n luontodirektiivin suojeltavista lajeista, kannanhoidollinen susien metsästys vaatii elinvoimaista susikantaa. Kannanhoitosuunnitelman mukaan pienin elinvoimaisen kannan koko on vähintään 25 laumaa tai lisääntyvää paria. Maa- ja metsätalousministeriö salli susien kannanhoidollisen metsästyksen kokeilun vuosina 2015 ja 2016. Talvella 2016 saaliiksi saatujen susien joukossa oli kuitenkin liian monta alfayksilöä, eikä kannanhoidollisen metsästyksen kestävyyttä voitu näin ollen varmistaa. Poikkeuslupien samanaikainen käyttö usealla eri reviirillä aiheutti ongelmia, ja metsästyksen kohdentaminen nuoriin yksilöihin osoittautui vaikeaksi. Lupapäätöksiä tehtäessä metsästyksen kokonaisvaikutusta susikantaan ei voitu täysin ennakoida. Kokeilun päätyttyä susia on voinut metsästää ainoastaan Suomen riistakeskuksen myöntämillä vahinko- ja turvallisuusperusteisilla poikkeusluvilla.

Suomi on kertaalleen saanut Euroopan unionin tuomioistuimelta tuomion suden metsästyksestä, mutta tuomioistuimen antaman ennakkoratkaisun mukaan suden kannanhoidollinen metsästys voisi Suomessa olla mahdollista. Maa- ja metsätalousministeriö perusti työryhmän selvittämään metsästyksen edellytyksiä. Suden kannanhoidollisen metsästyksen aloittamisesta tehtiin vuonna 2020 kansalaisaloite, joka keräsi eduskuntakäsittelyyn vaadittavat 50 000 allekirjoitusta alle viikossa. Maa- ja metsätalousministeriö salli jälleen susien kannanhoidollisen metsästyksen vuoden 2022 alusta, mutta hallinto-oikeudet ovat välipäätöksin keskeyttäneet Suomen Riistakeskuksen myöntämien kannanhoidollisten metsästysten täytäntöönpanot.

Vuonna 2019 päivitetyn susikannan hoitosuunnitelman tavoitteena on sovittaa yhteen susikannan suojelu ja susireviireillä asuvien kansalaisten tarpeet. Hoitosuunnitelmassa kuvataan toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on suojella suotuisaa susikantaa ja vähentää sudesta johtuvia konflikteja kansalaisten keskuudessa (kuva 56).

Kuva 56.
Suden kannanhoitoon tarvittavat toimenpiteet (lähde: Suomen susikannan hoitosuunnitelma)

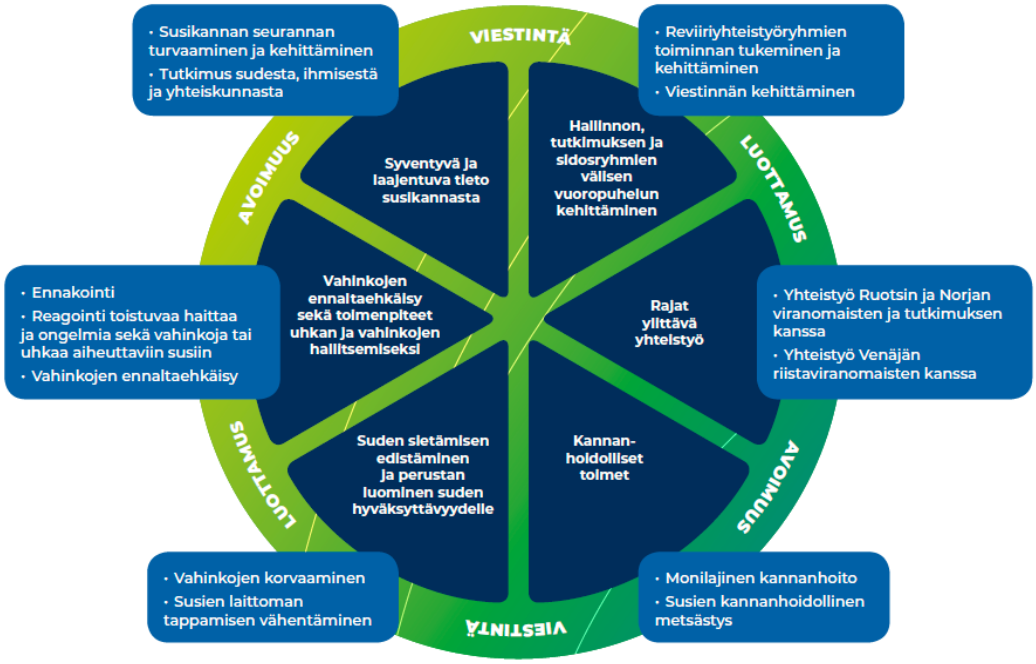

SusiLIFE ratkoo ristiriitoja

Viiden organisaation yhteisen SusiLIFE-hankkeen tavoitteena on edistää paikallistason vuorovaikutusta ja tuoda työkaluja susien aiheuttamien haittojen ja vahinkojen ennaltaehkäisyyn. Hanke pyrkii lisäämään kansalaisten luottamusta viranomaisten kykyyn hoitaa susien aiheuttamia konflikteja. Hankkeessa on muun muassa perustettu Itä-Suomeen poliisin ja erätarkastajan partio, jonka tehtävänä on ehkäistä metsästysrikoksia keskittyen erityisesti susien laittomaan metsästykseen.

Muita hankkeen keskeisiä teemoja ovat DNA-näytteiden keräys ja seuranta, vahinkojen ennaltaehkäisy, mallinnustyökalujen kehittäminen kannanhoitoon, vuorovaikutus ja yhteistyö susialueilla sekä ajantasaisesta tutkimustiedosta viestiminen. Teemat vastaavat susikannan hoitosuunnitelmassa tavoiteltuja toimenpiteitä. Vuoteen 2024 jatkuvan hankkeen verkkosivuilla on runsaasti hyödyllistä ja ajantasaista tietoa susikonfliktista ja sen ratkaisumahdollisuuksista.

Vieraslajit

Haitallinen vieraslaji on riski alkuperäislajistolle

Vieraslaji on ihmisen myötävaikutuksella uudelle alueelle levinnyt laji. Haitallinen vieraslaji uhkaa luonnon monimuotoisuutta. Se voi joko kokonaan syrjäyttää tai yksipuolistaa alkuperäislajistoa, levittää tauteja tai loisia, saalistaa tai kilpailla alkuperäisen lajiston kanssa. Lisäksi vieraslaji voi haitata alueiden virkistyskäyttöä tai aiheuttaa taloudellista tai terveydellistä haittaa. Haitallisella vieraslajilla tarkoitetaan vieraslajia, jonka tuonnin tai leviämisen on todettu uhkaavan luonnon monimuotoisuutta ja siihen liittyviä ekosysteemipalveluja tai vaikuttavan niihin haitallisesti.

Vain osa haitallisista vieraslajeista aiheuttaa sellaista haittaa, että ne edellyttävät yhteisiä hallintatoimia koko Euroopan unionissa tai Suomessa. Nämä haitalliset vieraslajit on määritelty EU:n haitallisten vieraslajien luettelossa sekä Suomen kansallisessa haitallisten vieraslajien luettelossa.

Näissä luetteloissa olevia lajeja ei saa tuoda Suomeen eikä pitää hallussa, kasvattaa, kuljettaa, välittää, saattaa markkinoille eikä myydä tai muuten luovuttaa. Kaikkien vieraslajien, myös niiden, jotka eivät ole haitallisten vieraslajien luetteloissa, päästäminen ympäristöön on kielletty.

Suomi on saanut Euroopan komissiolta hyväksynnän myöntää poikkeuslupia pitää ja kasvattaa koko EU:n alueella haitallista vieraslajia supikoiraa turkistuotantoa varten, tiettyjä ehtoja noudattaen. Lupa on voimassa 31.1.2049 asti ja koskee enimmillään 239 216 supikoiraa. Kansallinen vieraslajilakimme sallii minkin ja periaatteessa muidenkin vieraslajisten petojen, kuten soopelin, kasvattamisen turkistuotantoa varten.

Vieraslajiluokitus uhkaa supikoiran ja minkin hyvinvointia

Supikoira luokitellaan EU:n alueella haitalliseksi vieraslajiksi ja minkki kansallisesti haitalliseksi vieraslajiksi. Aiemmin metsästyslaissa riistaeläimiksi luokitellut **supikoira ja minkki poistettiin vuonna 2019 riistaeläinluettelosta**, tarkoituksena helpottaa ja tehostaa minkin ja supikoiran pyyntiä. Supikoiraan ja minkkiin sovelletaan rauhoittamattomien eläinten pyydystämisestä ja tappamisesta annettuja metsästyslain ja -asetuksen säädöksiä. Niiden pyynnissä saa käyttää riistalajien metsästyksessä kiellettyjä menetelmiä, kuten keinovaloa, elektronisia tähtäinlaitteita ja ääntä synnyttävää koneellista laitetta.

Supikoiran ja minkin tappamiseksi ei myöskään enää vaadita metsästäjätutkintoa. Tämä aiheuttaa huomattavan riskin supikoiran ja minkin hyvinvoinnille: haitallisen vieraslajiluokituksen vuoksi niille voi pyynnin yhteydessä aiheutua tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa, mikä on ristiriidassa eläinsuojelulain tarkoituksen kanssa. Supikoiralla ja minkillä ei ole rauhoitussuojaa, vaan niitä voi pyydystää ja tappaa mihin vuodenaikaan tahansa, myös lisääntymisaikaan.

Supikoirat elävät pareina. Pentujen synnyttyä kevättalvella tai alkukesästä supikoiranaaraat liikkuvat etsien ruokaa, ja urokset pysyttelevät tuolloin pesässä hoitamassa pentuja.
Jos supikoiranaaras tulee tapetuksi pentujen ollessa vielä riippuvaisia imetyksestä, pennut todennäköisesti kuolevat nääntymällä nälkään. Myös supikoirauroksen tappaminen voi olla pennuille kohtalokasta, sillä uroksella on merkittävä rooli pentujen hoidossa. **Metsästäjän eettisten ohjeiden** mukaan pesimäaikaisessa pyynnissä jälkeläiset tulee aina **lopettaa ennen niiden emoa**. Säädökset eivät kuitenkaan näin velvoita, vaan asia jää pyytäjän oman moraalin varaan.

Supikoirien leviäminen Pohjois-Suomesta Ruotsiin ja Norjaan pyritään estämään **pohjoismaisella supikoirahankkeella**. Leviämisen estäminen tarkoittaa supikoirien mahdollisimman tehokasta pyyntiä loukuilla, pintapyynnillä, luolapyynnillä sekä hyödyntämällä riistakameroita haaskoilla. Hankkeessa hyödynnetään myös niin kutsuttuja juudas-supikoiria: supikoiraurokseen kiinnitetään GPS-lähetin, jonka paikkatiedoista päätellään, milloin ja missä pantauros on löytänyt lisääntymiskumppanin. Kumppani pyydetään ja pantauros jätetään etsimään uutta kumppania.

Kuva 57.
Myös haitallisia vieraslajeja pyydettäessä on otettava huomioon eläinyksilön hyvinvointi. Kuva: CC / Karlakas

Salametsästys on susien merkittävin kuolinsyy

Suomalaisten suurpetopelko on voimistunut, toteaa kansalaisten susisuhdetta valaiseva raportti. Susi huolestuttaa monia, mutta verraten harva kokee, että susi olisi huomattava riski lapsille tai kotieläimille. Huolestuttavaa on, että kansalaiset antavat jopa aiempaa yleisemmin jonkinasteisen tuen susien salametsästykselle. Susien laiton tappaminen, salametsästys, on rikollisuutta ja vaikeuttaa susien kannanhoitoa.

Suden ja muiden suurpetojen salametsästykseen johtavat turhautuminen suurpetopolitiikkaan ja suurpetojen aiheuttamiin vahinkoihin sekä suurpetojen läsnäolosta kumpuava pelko ja viha. Suden salametsästyksen motiivina voi myös olla metsästyskoiran joutuminen suden raatelemaksi.

Salametsästys kohdistuu Suomessa erityisesti suteen. Salametsästys oli vuosina 1998–2016 tehdyn tutkimuksen aikana susien merkittävin kuolinsyy. Tutkimus käsitti 130 tutkimustarkoituksiin pannoitettua sutta, joista 91 kuoli. Kuolleista 52 tapettiin laittomasti ja 29 luvallisesti. Yksittäisiä susia kuoli liikenteessä, lopetettiin vakavasti loukkaantuneena, kuoli hyökätessään hirven kimppuun tai muussa lajienvälisessä yhteenotossa.

Laittomat tapot tapahtuivat yleisimmin ampumalla, mutta susia tapettiin myös autolla, moottorikelkalla ja myrkyllä. Salametsästys kohdistui yleisimmin lisääntyviin yksilöihin. Tutkijoiden mukaan laillinen sudenmetsästys yksin on tehoton työkalu susien suojeluun ja susikannan hallintaan, varsinkin, jos salametsästyksen laajuudesta ja sen suhteesta lailliseen metsästykseen ei ole tietoa.

Vuonna 2019 Oulun yliopistossa valmistuneessa väitöstutkimuksessa selvitettiin laittoman tappamisen ekologisia vaikutuksia Suomen ja Ruotsin susipopulaatioihin. Syrjäinen sijainti ja susien havaittavuus metsäteiltä lisäsivät laittoman tapon todennäköisyyttä. Salakaatojen määrää selitti parhaiten susipopulaation koko ja luvallisen pyynnin määrä. Salametsästys lisääntyi susikannan kasvaessa ja väheni laillisten pyyntilupien määrän kasvaessa. Luvallisesta metsästyksestä huolimatta laiton tappaminen vaikuttaa kuitenkin säädelleen susikantoja, tutkimuksessa todettiin.

Myös vieraslajisia eläimiä on suojeltava tarpeettomalta kärsimykseltä

Supikoira ja minkki voivat olla erityisesti lintukosteikolla uhka luonnon monimuotoisuudelle, sillä ne tuhoavat vesilintujen pesiä. Vesilintuja suojellaan paitsi niiden kantojen hupenemisen vuoksi, myös jotta riistalintujen kannat pysyisivät sellaisilla tasoilla, että ihminen voisi niitä lajien olemassaoloa vaarantamatta metsästää. Vaikka vieraslajipedoista on haittaa lintukosteikoilla, on jokainen eläin yksilö fyysisine ja psyykkisine kokemuksineen. Haitallisen vieraslajinkin yksilöiden hyvinvointia tulisi kunnioittaa vähintään niin, että eläimen saa tappaa ainoastaan asiansa osaava, metsästäjätutkinnon suorittanut henkilö; että eläin tapettaessa kokee nopean tajunnan menetyksen eikä kärsi ennen tajuttomuutta; ja että sen mahdolliset pennut eivät jää nääntymään nälkään.

Luonnonvaraisen eläimen tappavan henkilön tulee aina toteuttaa eläinten hyvinvointilain tarkoitusta: eläinten hyvinvointia tulee edistää ja eläimiä tulee suojella parhaalla mahdollisella tavalla niiden hyvinvoinnille aiheutuvalta haitalta. Eläinyksilön hyvinvointia on tarkasteltava eläimen omasta näkökulmasta ja samanarvoisesti riippumatta ihmisen eläimelle antamasta yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Lue lisää:

- Vieraslajit.fi
- Vieraspeto.fi
- Wild Animal Welfare 2019 -seminaarin luento: Invasive alien species as a vector of diseases and parasites

Luonnonvaraiset eläimet väärässä paikassa – haittaeläinten karkottaminen

Toisinaan luonnonvaraisia eläimiä on ihmisen näkökulmasta liikaa, tai ne ovat väärässä paikassa. Hanhet levähtävät muuttomatkallaan viljelypelloilla ja voivat suurina laumoina tuhota viljelyksiä. Kyyhkyt likaavat rakennuksia ulosteillaan. Hiiret, myyrät ja rotat tunkeutuvat ihmisasumuksiin ja tuotantoeläintiloihin liaten elintarvikkeita tai rehuja. Hyönteiset tunkeutuvat ihmisasumuksiin. Haitta- tai tuhoeläinnimitystä käytetään, kun eläimet aiheuttavat vahinkoa elintarvikkeille, tavaroille tai rakennuksille, tai terveyshaittaa ihmisille tai kotieläimille.

Joskus haittaeläin voi osoittautua hyötyeläimeksi. Jos esimerkiksi saa lepakot asumaan pihapiiriin pönttöön ihmisasumuksen sijaan, voi saada pihalle oivan hyttyspyydyksen. Yksi lepakko voi yön aikana pyydystää jopa 2 700 pikkuhyönteistä. Lepakoille kannattaakin rakentaa Luonnontieteellisen keskusmuseon ohjeilla **lepakonpönttö.**

Eläinten aiheuttamia haittoja pitää ensisijaisesti pyrkiä ennaltaehkäisemään eläimille vähiten haittaa aiheuttavilla keinoilla. Haittaeläintorjunnan ensimmäinen keino onkin ennaltaehkäisy, ohjeistaa Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes. Eläinten pääsy sisätiloihin estetään, huolehditaan siisteydestä ja varmistetaan, ettei ruokaa tai muuta eläimille ravinnoksi kelpaavaa ole eläinten ulottuvilla.

Jos ennaltaehkäisy ei riitä, vaan eläimiä joudutaan torjumaan, ensisijainen keino hiirten, myyrien ja rottien torjuntaan on mahdollisimman nopeasti tappava loukku. Vasta viimeisenä keinona voidaan käyttää tuholaisten torjuntaan tarkoitettuja hyönteis- tai jyrsijämyrkkyjä. Kuluttajakäyttöön jyrsijämyrkkyjä on saatavilla vain hiirien tappamiseen. Myrkkyjä käsiteltäessä on syytä huomioida, että ne voivat olla vaarallisia myös muille kuin kohde-eläimelle.

Hiirenmyrkyissä käytetään **alfakloraloosia,** joka tekee hiiret tokkuraisiksi ja helpoiksi saaliseläimiksi esimerkiksi kissoille. Linnut ja kissat ovat erityisen herkkä alfakloraloosille, ja Suomessa on Tukesin mukaan todettu useita alfakloraloosin aiheuttamia kissojen myrkytyksiä.

Kyy on Suomessa **luonnonsuojelulain** nojalla rauhoitettu. Pihapiirissä olevan tai muutoin ihmiselle tai kotieläimelle vaaraa aiheuttavan kyyn saa kuitenkin tarvittaessa ottaa kiinni ja siirtää, ja jos se ei ole mahdollista, tappaa. Ohjeita kyyn siirtämiseen pois pihapiiristä voi katsoa esimerkiksi **Ylen verkkosivuilta.**

Lue lisää:

- **Rauhoitettujen eläinten aiheuttamat vahingot. Ympäristöhallinnon verkkopalvelu ymparisto.fi**
- **Valkoposkihanhien aiheuttamien vahinkojen ja haittojen vähentäminen.** Valkoposkihanhityöryhmän raportti, 2020
- **Valkoposkihanhien aiheuttamien maatalousvahinkojen ehkäisy.** Tutkimushankkeen loppuraportti, 2022

Lemmikkien aiheuttamat haitat luonnonvaraisille eläimille

Vapaana ulkoilevien **kissojen arvioidaan tappavan** Suomessa joka kuukausi yli miljoona saaliseläintä, yleisimmin jyrsijöitä. Tästä määrästä vähintään 144 400 arvioidaan olevan lintuja. Arvio perustuu tutkimukseen, jossa selvitettiin Turun seudulla vapaana ulkoilevien kissojen kotiin kantamaa saalista. Kissojen tappamien eläinten määrän arvioidaan olevan niin suuri, että se verottaa taajamien puistoissa ja puutarhoissa elävien lajien populaatioita. Eniten lintuja jää kissojen saaliiksi pesimäkaudella.

Kissat saalistavat **tutkimuksen** mukaan aamuisin lintuja ja iltapäivisin pieniä jyrsijöitä. Kissoilla on tapana leikkiä saaliillaan, joten vapaana ulkoilevat kissat voivat myös vahingoittaa luonnonvaraisia eläimiä tappamatta niitä. Kissojen välillä on eroa siinä, kuinka tehokkaita saalistajia ne ovat. Vapaana ulkoilevan kissan vaikutusta luonnonvaraisiin eläimiin voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi ripustamalla kello kissan kaulapantaan. Myös vapaana ulkoilevat koirat voivat tappaa tai vahingoittaa luonnonvaraisia eläimiä erityisesti lisääntymisaikaan.

Metsästyslain (**615/1993**) mukaan yli viiden kuukauden ikäiset koirat tulee pitää kytkettynä tai välittömästi kytkettävissä 1.3.–19.8.

Valtioneuvoston asettama seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta on ottanut kannan, että kissojen hyvinvoinnin nimissä **kissojen vapaa liikkuminen** luonnossa tulisi kieltää eläinten hyvinvointilailla. Poikkeuksena olisivat vain rekisteröidyn alkutuottajan tai hevostallin alueella liikkuvat kissat, joiden olisi oltava steriloituja sekä tunnistusmerkittyjä ja rekisteröityjä.

Omistaja on vastuussa, kun kissa tappaa luonnonsuojelulain nojalla **rauhoitetun eläimen.** Suomen lintulajeista lähes kaikki ovat rauhoitettuja. Rauhoitettujen lajien yksilöille on määritelty **ohjeelliset arvot.** Kissan omistaja voidaan määrätä maksamaan valtiolle kissan tappaman rauhoitetun eläimen arvo.

Lue lisää:

- **Kauhala, K., Talvitie, K. & Vuorisalo, T. 2015. Free-ranging house cats in urban and rural areas in the north: Useful rodent killers or harmful bird predators? Folia Zoologica 64: 45-55.**

Luontomatkailu

Luontomatkailu, jossa tavoitteena on luonnonvaraisten eläinten näkeminen ja tarkkailu eläinten luontaisessa elinympäristössä, on osa niin kutsuttua wildlife-matkailua. Oppaan avulla voidaan etsiä eläinten jälkiä ja jätöksiä tai kuunnella eläinten ääniä. Villieläinturismilla voi olla maailmanlaajuisesti vaikutusta jopa uhanalaisten lajien pelastamisessa, kun laajojakin suojelualueita voidaan ylläpitää ja vartijoita palkata salametsästäjiä vastaan luontomatkailijoiden maksamilla pääsymaksuilla. Luontomatkailulla voidaan pyrkiä edistämään luonnonvaraisten eläinten kunnioitusta ja arvostusta.

Luontomatkailu voi hyödyttää uhanalaisten eläinlajien lisäksi myös paikallisia ihmisiä tarjoamalla elinkeinomahdollisuuden, mutta riskinä ovat lisääntyneet ihmisen ja luonnonvaraisten eläinten väliset konfliktit. Ihmisen läheisyydessä suurpedot menettävät pelkoaan ihmistä kohtaan, mikä voi lisätä ihmisen ja suurpetojen kohtaamisia.

Luontokuvaajat aloittivat suurpetojen kuvaamisen haaskalla 1970-luvulla. Nykyisin myös luontomatkailijoita viedään piilokojuihin katsomaan ja kuvaamaan karhuja, ahmoja, susia ja petolintuja. Maan ja vesistön suojelemiseksi sekä eläinterveydellisistä syistä haaskana käytettäviä materiaaleja ja haaskan sijoittamista säädellään. Haaskan pitäminen on luvanvaraista toimintaa. Ruokintapaikoilla ruokaillessaan pedot tottuvat ihmisen läheisyyteen ja voivat myös uskaltautua hankkimaan ravintoa lähempänä asutusta.

Maa- ja metsätalousministeriö on laatimassa yhtenäiset ohjeet ja säännöt eläinten ruokinnan avulla toteutettavalle valokuvaus- ja matkailutoiminnalle. Esimerkiksi itsestään kuolleiden nautojen raatoja ei saa enää käyttää haaskaruokintaan mahdollisen BSE:n (hullun lehmän tauti) vuoksi. Jos ruokinnassa käytetään muita kuin luonnonvaraisia elämiä ja niiden teurassivutuotteita, siitä on ilmoitettava kunnaneläinlääkärille. Hallitusohjelma edellyttää, että eläintautien leviämistä ehkäistään myös luontokuvauksessa ja matkailussa.

Lue lisää:

- Leino, O. 2021. Kotimainen villieläinturismi jakaa mielipiteitä ja haastaa turvaamaan kohde-eläinten hyvinvoinnin. Eläinten hyvinvointikeskus, elaintieto.fi
- Winter, C. 2020. A review of research into animal ethics in tourism: launching the annals of tourism research curated collection on animal ethics in tourism. Annals of Tourism Research 84: 102989
- Suurpetomatkailu Suomessa ja maailmalla
- Suurpetojen tarkkailu ja kuvaaminen piilokojuista

Luonnonvaraisten eläinten hyvinvointitoimijoita

Kansalainen

Suomen kansalaisilla on vuoden 2024 alussa voimaan astuvan **eläinten hyvinvointilain** nojalla velvollisuus edistää eläinten hyvinvointia ja suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla niiden hyvinvoinnille aiheutuvalta haitalta sekä lisätä eläinten kunnioitusta ja hyvää kohtelua.

Viranomaisia ja viranomaisluonteisia toimijoita

- **Maa- ja metsätalousministeriö**

Lainsäädännön valmistelu, ylläpito ja valvonta

Metsästyslain ylin valvontaviranomainen

Suomen Riistakeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen toiminnan ohjaus

Valtakunnallisen **riistaneuvoston** nimittäminen

Alueellisten **riistaneuvostojen** nimittäminen

Riistahallinto

- **Ympäristöministeriö**

Luonnonsuojelulain ylin valvontaviranomainen

Luonnonvaraisten eläinlajien suojelu

- **Suomen Riistakeskus**

Kestävän riistatalouden edistäminen

Riistanhoitoyhdistysten toiminnan tukeminen

Riistapolitiikan toimeenpano

Metsästyslain lupa-asiat

- **Ruokavirasto**

Ruokavirasto edistää, valvoo ja tutkii eläinten terveyttä ja hyvinvointia

Zoonoosit

Havaintojen ilmoittaminen kuolleista luonnonvaraisista eläimistä

Eläintautitutkimukset villieläimistä, **näytteenotto-ohjeet**

- **Metsähallitus**

Valtion liikelaitos

Käyttää, hoitaa ja suojelee hallinnassaan olevaa valtion maa- ja vesiomaisuutta

Kalastusluvat

Metsästysluvat

Saimaannorppahavaintoilmoitukset

- **Luonnonvarakeskus**

Eläinkantojen seuranta

Luonnonvaraisten eläinten tutkimus

Hylje- ja pyöriäishavaintoilmoitukset

- **Eläinten hyvinvointikeskus**

Eläinten hyvinvoinnin edistäminen tutkimustietoa välittämällä

Eläinten hyvinvoinnin tilan seuranta ja raportointi

Wild animal welfare -seminaarin **luennot**

- **Eläinsuojeluasiamies**

Eläinten hyvinvoinnin parantaminen seurannan, aloitteiden, ehdotusten, lausuntojen ja muun vaikuttamisen keinoin

Yhteistyön edistäminen eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi

- **Varsinais-Suomen Elinkeino-, Liikenne- ja Ympäristökeskus (ELY-keskus)**

Käsittelee poikkeusluvat luonnonsuojelulain lajeja koskevista rauhoitussäännöksistä

- **Aluehallintovirasto**

Vastaanottaa ilmoitukset ja pitää kirjaa riistanhoidollisista tarhoista

- **Poliisi**

Poliisi on eläinsuojeluviranomainen

Suurpetoasiat

- **Väylävirasto**

Vastaa valtion tieverkon, rautateiden ja vesiväylien kehittämisestä sekä kunnossapidosta

Hankkeita luonnonvaraisten eläinten ja liikenteen ristiriitojen ratkaisemiseksi

Järjestöjä

Liikenneturva

Liikenneturvallisuustyön keskusjärjestö ja liikenneturvallisuuden edunvalvoja

Eläinkolarit

Suomen Metsästäjäliitto

Metsästäjien edunvalvoja

Edistää metsästystä

Edesauttaa kestävää metsästystä ja metsästysseuratoimintaa

Kouluttaa metsästäjiä

Suomen luonnonsuojeluliitto

Ympäristöjärjestö

Suomalaisen luonnon suojelu

Luonto-Liitto

Lasten ja nuorten luontoharrastus- ja ympäristönsuojelujärjestö

WWF Suomi

Ympäristöjärjestö

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Kennelliitto

Koira-alan asiantuntijajärjestö

Edistää rekisteröityjen koirien vastuullista omistamista, kasvattamista ja käyttöä

Metsästyskoiratoiminta

SEY Suomen eläinsuojelu

Eläinsuojelun asiantuntijajärjestö

Luonnoneläimiin liittyvä **neuvonta**

Eläinten viikon 2017 **tietopaketti** lapsille ja nuorille luonnoneläimistä

BirdLife

Lintujen suojelu- ja harrastusjärjestö

Edistää luonnon monimuotoisuuden säilymistä

Kalatalouden keskusliitto

Kalatalouden kehittämis- ja edistämisjärjestö

Kalavarojen kestävä ja vastuullinen käyttö ja hoito

Suomen Vapaa-ajankalastajien keskusärjestö

Edistää vapaa-ajankalastajien kalastusmahdollisuuksia

Neuvoo vapaa-ajankalastajia kestävän käytön mukaisessa kalastuksessa

Villieläinsairaala Korkeasaari

Hoivaeläintoiminta RanuaZoo

Heinolan lintuhoitola

Pyhtään lintuhoitola

Kuva 58. Eläinsuojelulain mukaan jokaisen kansalaisen velvollisuus on auttaa hätään joutunutta luonnonvaraista eläintä. Kuva: iStock

Vieraskynä

Vieraskynä: Elisa Aaltola ympäristö- ja eläinetiikan dosentti, Turun yliopisto

Jeesiä luonnonvaraisille eläimille

Miksi yleisin keinomme auttaa hätään joutunutta luonnonvaraista eläintä on eläimen lopettaminen? Ympäristö- ja eläinetiikan dosentti ***Elisa Aaltola*** *pohtii vieraskynäkirjoituksessaan, voisiko muitakin keinoja olla, ja millainen moraali meitä velvoittaa. Aaltolan mukaan auttamiselle on rajansa, mutta me emme ole vielä niitä lähelläkään.*

Kapinen citykettu lääkittiin terveeksi

Turussa kohistiin talvella 2020 kapisesta ketusta, joka karvattomana viipotti pitkin kaupungin katuja. Moni vaati ketulle nopeaa kuolemaa. Suomessa yleisin tapa auttaa luonnonvaraista eläintä on lopettaminen, oli kyseessä sitten kapinen kettu tai huonossa hapessa oleva peura. Toisinaan lopettaminen onkin ainut keino – mutta ei suinkaan aina.

Olin kahdeksan Englannissa vietetyn vuoden aikana tehnyt vapaaehtoistyötä hoitoloissa, joissa kuntoutettiin luonnonvaraisia eläimiä. Kapisten kettujen auttaminen oli hoitoloissa arkipäivää. Myös tavallinen tallaaja saattoi tilata kapilääkettä, jota annosteltiin syötteihin ja voilá – kettu tervehtyi. Miksi ei siis Suomessa?

Otin yhteyttä kaupungin eläinsuojeluvalvojaan ja Turun eläinsuojeluyhdistykseen. Eräänä päivänä surkean näköinen repo, jonka kehoa peitti karvan sijaan vain hilseilevä nahka, vilisti edessäni tien yli. Ampaisin sen perään ja se puolestaan ampaisi juuri sinne, minne pitikin: suoraan asettamaamme loukkuun.
Eläinlääkäri määräsi ketulle lääkkeet, jotka paitsi parantavat kapin, myös estävät sen uudelleentarttumista. Kyseessä oli nuori naaraskettu, joka eläinhoitolassa alkoi surkeasta ulkonäöstään huolimatta vilkkaana kaivaa kuoppia ja vaania lintuja. Pian punainen puuhka palasi ja tervehtynyt kettu sai vapautensa takaisin.

Harvinaisia autetaan, tavallisempia ei

Ketun auttaminen herätti keskustelua. Valtaosa ihmisistä oli asiasta riemuissaan. Pieni joukkio puolestaan oli perin tuohtunut. ”Miksi kettuun käytettiin aikaa ja rahaa? Ei näitä saa auttaa!”, oli kritiikin perussanoma. Jotkut jopa uhkasivat etsiä ja ampua ketun. Tilanne oli hämmentävä. Miksi luonnonvaraisen eläimen auttaminen johti vastalauseisiin?
Asia selittyy osittain eläinryhmällä. On yleisesti hyväksyttävää ja vaadittua auttaa harvinaisia lintuja – jos törmäät loukkaantuneeseen huuhkajaan, olisi sen välitön tappaminen saatikka sikseen jättäminen sosiaalisesti tuomittavaa. Petonisäkkäiden kohdalla tervehdyttävä auttaminen on puolestaan harvinaista, joten siitä ei ole tullut sosiaalista normia. Teot, jotka poikkeavat totutusta, voivat herättää ärtymystä erityisesti konservatiivisissa ihmisissä.
Tulisiko luonnonvaraisten eläinten auttamisesta – lajista riippumatta – tehdä uusi normi? Perinteisesti eläinetiikassa on ehdotettu, että ihminen on vastuussa vain siitä kärsimyksestä ja tuhosta, mitä ihmislaji muille eläimille ja luonnolle aiheuttaa. Me olemme ensisijaisesti vastuussa ihmisten teoista, emme luonnontapahtumista. Siksi on tarpeen kritisoida tehotuotantoa, mutta jättää vaikkapa saalistaja-saaliseläinsuhteet rauhaan – silloinkin, kun ne aiheuttavat kärsimystä.

Puuttumisen ja auttamisen raja on häilyvä

Espanjalaisfilosofi Oscar Hortan ja portugalilaisfilosofi Catia Farian mukaan meillä on kuitenkin velvollisuus auttaa kärsiviä myös silloin, kun kärsimyksen aiheuttaja on ihmisen sijaan muu luonto. Jos törmään loukkaantuneeseen ihmiseen, on minun autettava häntä riippumatta siitä, johtuvatko hänen vammansa pahoinpitelystä vai kaatuneesta puusta. Samalla lailla muita eläimiä on autettava silloinkin, kun niiden kärsimys on ei-inhimillisestä luonnosta peräisin.

Horta ja Faria toivoisivat hyvin pitkälle menevää auttamista. Itse kannatan välimuotoa. Mikäli kunnioitamme eläinten eläimellisyyttä ja ekologisia suhteita, sekä ylipäätään elämän ja sen monimuotoisuuden jatkumista, ei moniin luonnon tapahtumiin pidä puuttua. Ketut saavatkin rauhassa ruokailla sorsilla, vaikka se sorsille ei kivaa olekaan. Me todella olemme vastuussa ennen kaikkea omista ja yhteiskuntamme teoista. Tästä huolimatta myös luonnonvaraiset eläimet ansaitsevat jeesiä. Vaikka sen aste on eri, on vastuu läsnä silloinkin, kun puhutaan luonnossa tapahtuvasta kärsimyksestä. Tämä pätee erityisesti tilanteissa, joissa auttaminen ei olennaisesti estä ekologista hyvää ja kun ihmisellä on siihen edellytykset.

Laki velvoittaa auttamaan

Väite ei ole mullistava. Jo eläinsuojelulaki velvoittaa auttamaan loukkaantuneita luonnonvaraisia eläimiä. Silti tuota velvoitetta on arjessa usein luettu kapeasti, jättäen monet eläinryhmät tervehdyttävän avun ulkopuolelle jopa silloin, kun ihminen on ongelman alkuperä. Kun metsästysraudat jäävät karhun tassuun, menettää karhu liian usein henkensä, vaikka yhtä hyvin raudat voitaisiin nukutuksessa poistaa.

Luonnossa on paljon kärsimystä, mutta ihmiseläimet voivat oikeissa kohdin tehdä osansa tuon kärsimyksen lievittämiseksi. Eläinten hyvä elämä ja kunnioitus myös muiden lajien olemassaoloa kohtaan ovat perusteita loukkaantuneiden eläinten auttamiselle. Auttamiselle on rajansa, mutta me emme ole vielä niitä lähelläkään.

Olisikin kirjaimellisesti elintärkeää tukea sitä auttamistyötä, mitä jo nyt vapaaehtoisten ja hoitoloiden toimesta tehdään, sekä kehittää sitä yhteiskunnan tasolla eteenpäin. Tämä työ ansaitsee taloudellisia resursseja – sitä on laajennettava merkittävästi. Samalla luonnonvaraisten eläinten auttamista olisi tähdellistä edistää ja koordinoida selvästi kattavammin myös viranomaistasolla.

Ihminen on moraalinen eläin, ja halu aiheuttaa mahdollisimman vähän vahinkoa muille on yksi moraalin perussäie. Me toteutamme luontoamme silloin, kun koetamme minimoida myös muille eläimille ja luonnolle aiheuttamamme haitan. Aktiivinen auttaminen on sekin osa moraalia. Tulevaisuuden ihminen saattaa ihmetellä: miksi vielä 2000-luvun alussa pinteessä oleville luonnonvaraisille eläimille tarjottiin niin vähän apua?

Teksti: Elisa Aaltola, ympäristö- ja eläinetiikan dosentti, Turun yliopisto

KOE-ELÄIMET

Kuva 59: iStock

Koe-eläinten hyvinvointi

(Julkaistu 26.5.2021)

Koe-eläimiä käytetään tieteellisessä tutkimuksessa, opetuksessa ja erilaisten kemikaalien ja yhdisteiden turvallisuuden testauksessa. Eläinkokeiden tekeminen on luvanvaraista. Toimintaa ohjaa koe-eläinten korvaamisen, niiden käytön vähentämisen ja koe-eläinten hyvinvoinnin parantamisen periaate, jota on noudatettava kaikessa eläinkoetoiminnassa. Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa käsitellään koe-eläinten hyvinvointia ja tarkastellaan muun muassa koe-eläinten käyttömääriä sekä kokeissa eläimille aiheutetun kivun vakavuutta.

Sisältö

Johdanto 230
Lain tarkoituksena suojella koe-eläimiä tarpeettomalta kärsimykseltä 231

Eläinkokeiden tekemistä ohjaa 3R-periaate 232
Eläinten hyvinvoinnin edistämisen keinoja koe-eläintoiminnassa 233

Eettiset kysymykset koe-eläinten käytössä 234
Käytettyjen koe-eläinten määrät ja eläinkokeille myönnetyt luvat 235

Koe-eläinten käyttö luokitellaan toimenpiteiden vakavuuden mukaan 238
Eläinkokeiden vakavuusluokitus 239
Koe-eläinlaitosten toimintaa valvoo viranomainen 239

Koe-eläinten hyvinvointia edistäviä toimijoita 241
Tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelun neuvottelukunta TOKES 241
3R-keskus 242
Hyvinvointiryhmät 242
Alan yhdistyksiä 242

Eläinkokeille vaihtoehtoiset menetelmät 243
Eläinkokeet EU:ssa 244
Muutos koe-eläinlainsäädäntöön: kananmuna sai eläinkokeessa lain suojan 245

Vieraskynä: Tarja Toimela, Laura Saarimäki ja Hanna Vuorenpää
Miten eläinkokeita korvaavia menetelmiä kehitetään Suomessa? 246

Johdanto

Koe-eläinten käyttöä säätelee EU-direktiivi (2010/63/EU) tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta. Eläinkokeiden tekemiseen vaaditaan koulutus ja sen myötä osoitettu pätevyys. Jokaiselle eläinkokeelle on haettava etukäteen lupa viranomaiselta. Luvat myöntää hankelupalautakunta, joka koostuu muun muassa tieteen, teollisuuden, etiikan alan ja eläinsuojelujärjestöjen edustajista.

Koe-eläinten suojelu ja hyvinvointi on tärkeää varmistaa kansainvälisellä tasolla. Hyvinvointia ja suojelua on parannettava sitä mukaa, kun eläinten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä ja eläinten kyvystä tuntea kipua on saatavilla uutta tieteellistä tietoa.

Käytännössä koe-eläinten hyvinvointia lähestytään usein kivun lievityksen tai poistamisen näkökulmasta. Kivuttomuus ei kuitenkaan takaa eläimen hyvinvointia. Hyvinvointiin vaikuttaa ennen kaikkea se, miten eläin pystyy sopeutumaan: miten se voi vaikuttaa omiin oloihinsa ja tehdä valintoja sekä toteuttaa lajinmukaisia käyttäytymistarpeitaan.

Koe-eläimen elämän tulisi olla mahdollisimman hyvä syntymästä kuolemaan. Koe-eläimet voivat joutua elämään rajoitetussa elinympäristössä ja niille voidaan tutkimustarkoituksessa tehdä kipua tai kärsimystä aiheuttavia toimenpiteitä. Lainsäädäntö edellyttää, että eläinkokeissa käytettäville eläimille aiheutetaan mahdollisimman vähän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa.

Koe-eläinten hyvinvointia turvataan 3R-periaatteisiin kuuluvan parantamisen (refinement) velvoitteen nojalla. Eläinten hyvinvointia on parannettava eläimiä pidettäessä ja kasvatettaessa sekä toimenpiteitä tehtäessä. Parantaminen tarkoittaa eläimelle aiheutettavan kärsimyksen estämistä tai lievittämistä vähäisimpään mahdolliseen, sekä eläimen hyvinvoinnin aktiivista edistämistä.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Lain tarkoituksena suojella koe-eläimiä tarpeettomalta kärsimykseltä

Suomessa eläinkokeiden tekemistä säätelee **laki tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta**. Lain tarkoituksena on varmistaa, että eläimiä pidetään ja käytetään tieteellisiin tai opetustarkoituksiin vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä, että niitä käytetään mahdollisimman vähäinen määrä, ja että niille aiheutetaan mahdollisimman vähän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa.

Laissa eläinkokeella eli eläimelle tehtävällä toimenpiteellä tarkoitetaan kaikenlaista eläimen käyttöä koetarkoituksiin, muihin tieteellisiin tai opetustarkoituksiin siten, että eläimelle voi aiheutua vähintään hyvän eläinlääkintäkäytännön mukaisesti suoritetun neulanpiston aiheuttamaan tuntemukseen verrattavaa kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Lisäksi eläinkokeella tarkoitetaan kaikkia sellaisia toimia, joiden tarkoituksena tai todennäköisenä seurauksena on muuntogeenisen tai muun eläimen syntyminen tai kuoriutuminen tai muuntogeenisen eläinlinjan luominen ja ylläpito siten, että eläimille voi aiheutua kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Toimenpide alkaa yksittäisen eläimen kohdalla silloin, kun eläintä aletaan valmistella toimenpiteessä käytettäväksi, ja päättyy, kun havaintojen tekeminen elävästä eläimestä on lopetettu.

Koe-eläinlakia ei sovelleta menetelmiin, jotka eivät todennäköisesti aiheuta eläimelle neulanpiston veroista tai suurempaa kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Esimerkiksi verinäytteen ottaminen tekee siis tutkimuksesta eläinkokeen. Lakia ei myöskään sovelleta muihin kuin koetarkoituksessa käytettyihin maataloudellisiin, eläinlääkinnällisiin tai tavanomaisiin eläinten hoidossa käytettyihin menetelmiin eikä eläimen tunnistamista (esimerkiksi lintujen rengastus, kalojen merkintä) varten noudatettuihin menetelmiin.

Koe-eläinten hyvinvointia turvaa yksityiskohtaisemmin **valtioneuvoston asetus tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta.** Lailla ja asetuksella on pantu täytäntöön EU:n **koe-eläindirektiivi,** jonka lopullisena tavoitteena on korvata elävillä eläimillä tehtävät toimenpiteet kokonaisuudessaan heti, kun se on tieteellisesti mahdollista.

Eläinkokeiden tekemistä ohjaa 3R-periaate

Koe-eläintoiminnan lakisääteinen ohjenuora on 3R:n (refinement, replacement, reduction) periaate. Eläimet on korvattava tutkimuksessa eli käytettävä eläimettömiä koemenetelmiä aina, kun se on mahdollista. Kokeissa käytettävien eläinten määrää on pyrittävä vähentämään; eläimiä saa käyttää vain sen verran, kuin on ehdottoman pakko tilastollisesti luotettavan tuloksen saamiseksi. Eläinten hyvinvointia koekäytössä on parannettava: eläinten kokeman kivun ja kärsimyksen määrä on minimoitava ja hyvinvointia edistettävä esimerkiksi kivunlievityksellä ja tukihoidolla sekä mahdollistettava eläinten lajinmukaisten käyttäytymistarpeiden tyydyttäminen.

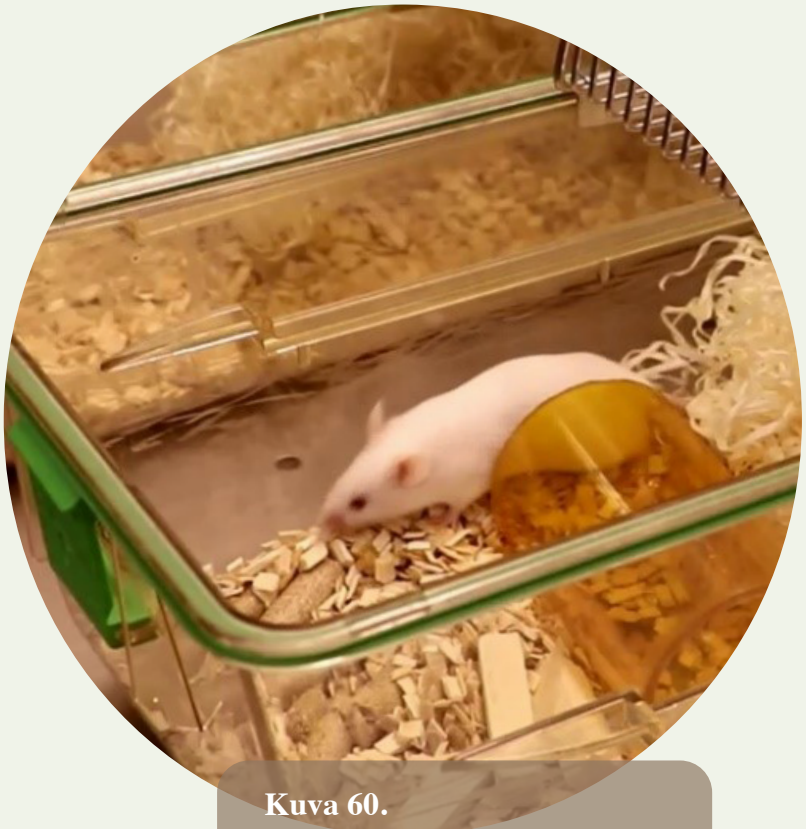

Kuva 60.
Koe-eläimet elävät usein ahtaasti. Lajitoverin seura on elintärkeää sosiaalisille lajeille. Kuva: Tiina Kauppinen

Eläinten hyvinvoinnin edistämisen keinoja koe-eläintoiminnassa

Eläinten kasvattamisen, pidon ja hoidon menetelmien kehittäminen jatkuvasti yhä paremmin eläimen lajinmukaiset ympäristö- ja käyttäytymistarpeet huomioon ottaviksi

Koetoimenpiteiden suunnittelu ja toteutus niin, että eläimen hyvinvointi ei huonone tai se huononee niin vähän kuin mahdollista. Koetoimenpiteiden aikana ympäristöä ja hoitoa muokkaamalla voidaan vähentää eläimen kokemaa stressiä.

Pätevä henkilöstö, jonka tietoja ja taitoja ylläpidetään jatkuvalla koulutuksella

Hyvä elinympäristö: sopiva, riittävän tilava, mukava, monipuolinen ja turvallinen ympäristö, jossa on lajille sopivaa pesämateriaalia ja/tai pesäkoppi, virikkeitä sekä lajitovereiden seuraa sosiaalisille eläimille

Hyvä koesuunnittelu ja tilastollisten menetelmien hallinta: eläimen hyvinvoinnin kannalta parhaan tutkimusmallin ja tilastotieteen menetelmien valinta luotettavien koetulosten saamiseksi. Tarvittavan eläinmäärän luotettava arviointi sekä harhan (experimental bias) estäminen.

Hyvä hoito: sopiva ruokinta ja juotto, hyvä hygienia, tarpeeksi tiheä eläinten hyvinvoinnin seuranta ja asianmukaiset eläinten käsittelyn taidot. Eläimillä on positiivinen ja luottavainen asenne ihmiseen ja ne ovat tottuneet ihmisen käsittelyyn sekä toimenpiteisiin.

Hyvät toimenpidetekniikat: eläinten käsittelyn ja koetekniikoiden hallinta niin, että voidaan valita eläimen hyvinvoinnin kannalta parhaat menetelmät ja välttää tarpeettoman haitan aiheuttamista. Toimenpiteisiin liittyy mahdollisuuksien mukaan eläimelle positiivisia tuntemuksia.

Hyvä terveys: taudinaiheuttajien leviämisen ja vammautumisen riskin estäminen

Kivun ja kärsimyksen estäminen ja lievittäminen: Toimenpiteiden valinta siten, että niistä aiheutuu eläimelle mahdollisimman vähän tai ei ollenkaan haittaa. Asianmukaisten nukutus- ja kivunlievitysmenetelmien käyttö tarvittaessa.

Hyvä kasvattaminen: laji- ja kantakohtaisten sekä geenimuuntelusta aiheutuvien erityistarpeiden huomiointi eläinten siitostamisessa, kasvattamisessa ja hyvinvoinnin seurannassa.

Perimästä aiheutuvan haitan huomioon ottaminen: perimän keinotekoisen muuttamisen vaikutukset eläinten hyvinvointiin estäminen tai vähentäminen mahdollisimman vähiin. Toimenpiteiden suunnittelu siten, että niistä ja perimästä aiheutuvan haitan yhteisvaikutus ei muodostu liian suureksi.

Aikaisten inhimillisten päätepisteiden käyttäminen: siitoseläinten vaihto uusiin ennen kuin niiden hyvinvointi huononee, jälkeläisten kehittymisen seuranta ja huonokuntoisten yksilöiden mahdollisimman varhainen lopettaminen.

Toimenpiteen päättymispisteen ja lopetuskriteerien valinta siten, että saadaan luotettavat tutkimustulokset, eläimelle aiheutuu mahdollisimman vähän tai ei ollenkaan haittaa ja haitan kesto on mahdollisimman lyhyt.

Tuskaton kuolema: eläinten lopettaminen asianmukaisia menetelmiä käyttäen ja eläimelle mahdollisimman vähän kärsimystä aiheuttaen niin, että samalla varmistetaan luotettavien koetulosten saaminen.

(Lähde: Tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelun neuvottelukunta)

Eettiset kysymykset koe-eläinten käytössä

Eläinkokeet eivät ole itsetarkoitus, vaan väline tieteellisen tiedon hankkimiseen. Koe-eläinten käytön etiikka on lähtökohtana kaikessa eläimiä hyödyntävässä tutkimuksessa. Eettisten perusteiden on oltava vahvat ja loogiset, jotta eläinkoelupa voidaan myöntää. Vakavaa haittaa koe-eläinten hyvinvoinnille aiheuttavista kokeista halutaan päästä kokonaan eroon. Hankelupalautakunnalla, koe-eläinten suojelun neuvottelukunnalla ja eläinten hyvinvointiryhmillä on keskeinen rooli eläinten vakavan kärsimyksen poistamisessa.

Tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettäviä eläimiä koskeva **lainsäädäntö** on vanhan **eläinsuojelulain** tapaan eläinsuojelulähtöinen. Sen tarkoituksena on varmistaa, että eläimiä pidetään ja käytetään vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä, että niitä käytetään mahdollisimman vähäinen määrä, ja että eläimille aiheutetaan mahdollisimman vähän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa.

Käytännössä eläinkokeita tehdään suurimmaksi osaksi biologisen perustutkimuksen tarpeisiin, tavoitteena lisätä tietoa ja ymmärrystä esimerkiksi ihmiskehon biologisista mekanismeista ja vasteista. Myös soveltavan tutkimuksen osuus eläinkokeissa on huomattava. Eläinkokeita tehdään tutkittaessa muun muassa ihmisen hermostoon ja mielenterveyteen liittyviä vakavia häiriöitä (kuten Parkinsonin tautia, Alzheimerin tautia, MS-tautia, epilepsiaa, migreeniä, masennusta ja addiktioita), sydän- ja verisuonisairauksia sekä syöpiä ja niiden hoitokeinoja.

Eläinkokeista eläimille koituva haitta ei saa olla suurempi kuin ihmiselle koituva hyöty, mutta haitan ja hyödyn puntarointi on monitahoinen arvokysymys. Koe-eläinalan toimijoiden on pystyttävä perustelemaan eläinkokeiden eettinen hyväksyttävyys ja ottamaan kantaa kokeiden tarpeellisuuteen.

Eläinkokeita tekevien tutkijoiden on tärkeää osallistua keskusteluun eläinkokeiden etiikasta itse. Eettisessä pohdinnassa ei ole kyse mielipide-eroista. Etiikan teoriat auttavat huomaamaan seuraukset, joita kustakin eettisestä valinnasta tulee. Eettisillä arviointijärjestelmillä voidaan havaita, millaiseen lopputulokseen päädytään mitäkin järjestelmää käyttämällä, halutaanko juuri siihen päätyä, ja voidaanko hyväksyä se, mihin ollaan päätymässä.

Eläinkokeiden tarpeellisuutta ja eettistä hyväksyttävyyttä pohdittaessa pelkkä 3R eli eläinkokeiden korvaaminen, eläinten käytön vähentäminen ja eläinten hyvinvoinnin parantaminen ei riitä. Avointa keskustelua tarvitaan siitä, mitä eläinkokeilla tavoitellaan, mitä niillä voidaan saavuttaa, ja millainen eläinten käyttö hyväksytään yhteiskunnassa. Keskusteluun tarvitaan eläinkokeita tekevien tutkijoiden lisäksi eetikkoja, filosofeja, yhteiskuntatieteilijöitä, eläinten hoitajia, eläinsuojelijoita ja tavallisia kansalaisia. Eläinkokeilla saatu tieto hyödyttää meitä jokaista, joten jokaisella on oikeus osallistua niistä käytävään keskusteluun.

Käytettyjen koe-eläinten määrät ja eläinkokeille myönnetyt luvat

Luvan eläinkokeeseen myöntää valtioneuvoston asettama **hankelupalautakunta**, joka arvioi jokaisen eläinkoelupahakemuksen. Eläinkokeen saa suorittaa vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä, ja kokeesta odotettavan hyödyn on oltava hyväksyttävässä suhteessa eläimille koituvaan haittaan. Kaikista eläinkoeluvan saaneista hankkeista julkaistaan **yleistajuiset tiivistelmät** yleisön nähtäville. Osalle hankkeita tehdään takautuva arviointi hankkeen päätyttyä. Koe-eläinten käyttöä ohjaavat ja valvovat Etelä- ja Itä-Suomen aluehallintovirastot.

Vuonna 2022 Suomessa **käytettiin** yhteensä 93 650 koe-eläintä toimenpiteisiin ja geenimuunneltujen kantojen luomiseen ja ylläpitoon (kuva 61). Toimenpiteellä tarkoitetaan sellaista eläimen käyttöä, josta aiheutuu eläimelle vähintään neulanpistoon verrattavaa kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Muuten kuin toimenpiteissä käytettiin 96 896 eläintä. Muu käyttö tarkoittaa eläinten kasvattamista tai ylläpitoa tutkimuskäyttöä varten; esimerkiksi käyttöä, jossa eläimestä kerätään lopetuksen jälkeen kudoksia tutkimuksiin. Yhteensä toimenpiteissä ja muuten käytettyjä eläimiä oli 190 546. Toimenpiteisiin ja muuhun tarkoitukseen käytettyjen eläinten määrät ovat viime vuosina pysyneet jokseenkin samoina.

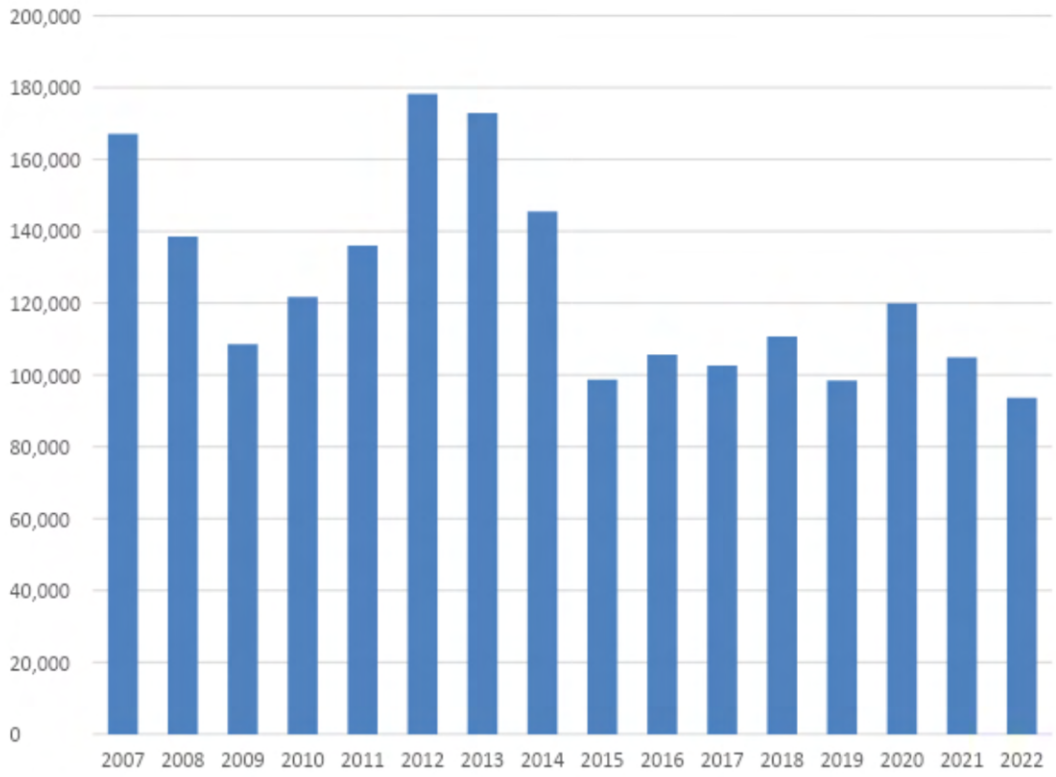

Kuva 61.
Suomessa käytettyjen koe-eläinten kokonaismäärät vuosina 2007–2022.
Lähde: Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Yli puolet Suomessa tehtävistä eläinkokeista tehdään hiirillä: hiirten osuus toimenpiteissä käytetyistä eläimistä oli 61 % vuonna 2022. Seuraavaksi eniten käytettiin kaloja, 18 %, ja rottia, 11 %. Lisäksi käytettiin muun muassa muita jyrsijöitä, kaniineita, lintuja, lampaita, sikoja, nautoja, hevosia ja koiria. Myös kotikoirien ja -kissojen käyttö tutkimuksissa lasketaan mukaan koe-eläinten käyttöön; käytännössä koe-eläiminä toimivista lemmikkieläimistä otetaan verinäyte tutkimusta varten.

Vuonna 2022 tautigeeni- tai aineenvaihduntatutkimuksiin sekä potilastutkimuksiin osallistui Suomessa 1081 koiraa ja 182 kissaa (taulukko 14). Laboratorioissa kasvatetuille koirille tehtiin vuonna 2022 28 toimenpidettä, joista 20 oli uudelleen käyttöä (eläintä oli käytetty aiemmin toisessa tutkimuksessa).

Vuonna 2022 48 % Suomessa eläimillä tehtävistä kokeista liittyi perustutkimukseen. Perustutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä; se selvittää esimerkiksi sairauksien mekanismeja ja elimistön reaktioita uuteen tilanteeseen. 43 % eläinkokeista oli soveltavaa tai translationaalista tutkimusta. Soveltavan tutkimuksen avulla etsitään hoito- ja parannuskeinoja ihmisen (ja muiden eläinten) sairauksiin; translationaalinen tutkimus taas tähtää perustutkimustiedon nopeaan niveltämiseen ja hyödyntämiseen kliinisessä tutkimuksessa ja hoitomenetelmissä. Loput 9 % vuonna 2022 Suomessa tehdyistä eläinkokeista liittyi yhdisteiden lakisääteiseen testaamiseen, vasta-aineiden rutiinituotantoon, opetustarkoituksiin ja luonnonympäristöjen ja lajien suojeluun

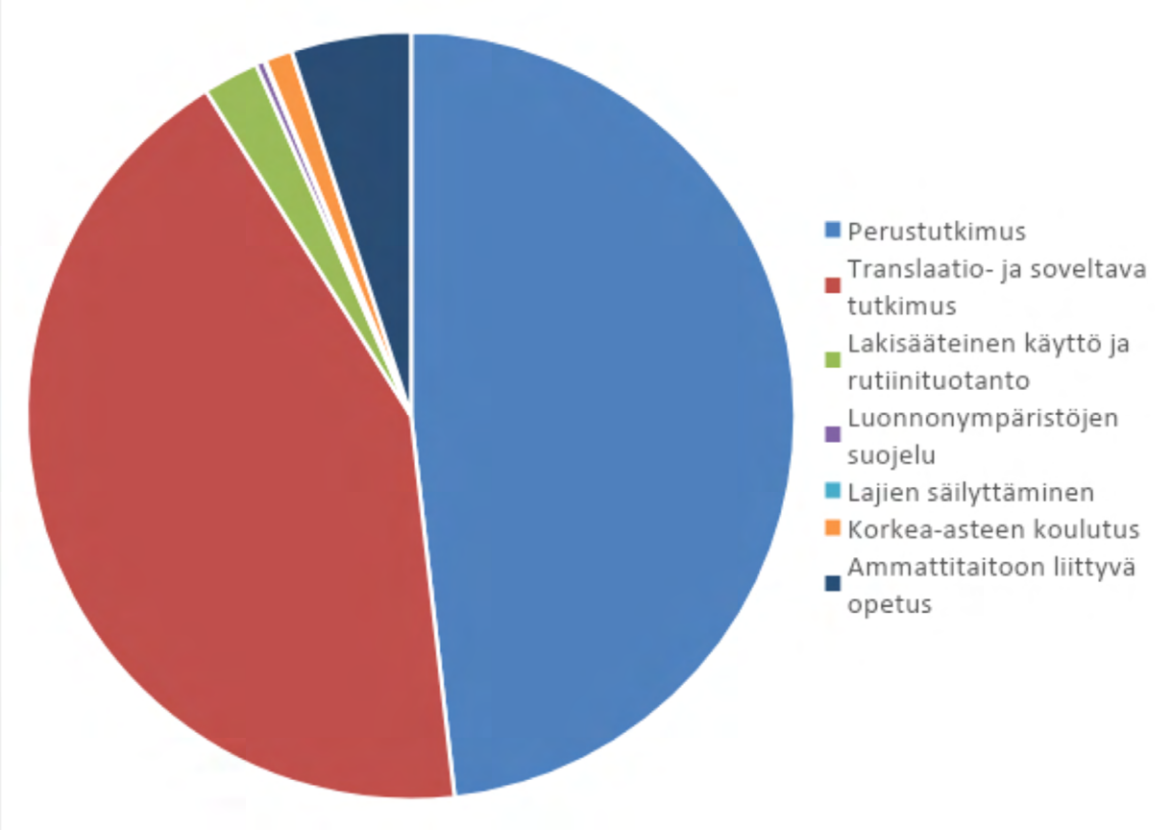

Kuva 62.
Eläimille tehtävien toimenpiteiden osuudet vuonna 2022 (Lähde: Etelä-Suomen aluehallintovirasto)

Taulukko 14. Suomessa käytettyjen koe-eläinten määrät lajeittain, sekä muissa kuin toimenpiteissä käytettyjen eläinten määrät vuosina 2007–2022. Lähde: Etelä-Suomen aluehallintovirasto

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
hiiret	101 501	78 446	67 684	77 873	73 503	67 758	69 793	60 988	44 926	57 839	53 001	51 557	53 124	61 270	52 874	50 238
rotat	28 585	26 058	21 130	18 212	18 586	30 568	25 469	17 655	22 980	15 297	13 472	10 951	9 960	10 487	9 845	8 966
marsut	400	215	171	0	11	151	122	33	50	10	9	1	2	8	4	0
hamsterit	59	302	66	199	201	184	105	13	197	273	149	72	180	64	415	274
muut jyrsijät	4 156	3 142	2 405	2 325	2 682	3 527	4 185	4 312	0	1 364	690	2539	2315	4745	2018	1 972
kaniinit	632	814	750	533	357	302	259	177	213	237	227	186	160	92	44	89
kissat	0	0	0	429	454	831	707	452	100	259	311	218	178	138	142	182
koirat	82	54	92	3 968	2 805	3 276	6 191	4 260	2 619	3 961	3 061	6 297	2 196	1283	1918	1 209
muut lihansyöjät	150	761	162	390	656	48	92	11	270	18	107	35	91	160	413	493
hevoset, aasit ja risteymät	61	37	8	0	23	10	15	26	48	76	77	236	45	114	74	101
siat	600	819	713	880	681	1 124	565	431	479	611	632	958	919	772	448	385
vuohet	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
lampaat	465	571	1 005	723	684	274	1 027	1 379	1 128	1 350	1 319	1 348	1 243	692	625	564
naudat	76	300	2	19	63	101	133	309	87	541	216	190	272	219	608	399
muut nisäkkäät	513	84	238	239	17	15	6	0	2 880	103	1 533	319	119	134	150	169
viiriäiset	0	0	34	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0
Kanat	-	-	-	-	-	-	-	7	3 646	8 411	8 485	5 468	2 785	5039	479	2 393
muut linnut	7 033	5 568	6 389	2 421	4 426	4 595	9 064	2 510	717	501	404	1 063	1 296	1 082	743	486
matelijat	137	317	35	0	15	0	169	0	0	0	0	30	0	0	0	0
sammakkoeläimet	151	34	0	0	73	55	71	4	10	2	0	77	0	5	250	157
kalat	22 472	21 078	7 747	13 512	30 766	65 393	54 995	52 975	18 349	14762	18882	29178	23572	33682	21719	14 179
Eläinten käyttö toimenpiteissä ja gm-kantojen ylläpidossa yhteensä	167 073	138 600	108 631	121 723	136 043	178 212	172 968	145 542	98 699	105615	102 575	110 723	98 457	119 986	104 886	93 650
GM-kantojen luomisessa ja ylläpidossa käytetyt															12 117	11 394
Muu kuin eläinkoeluvan/hankeluvan alainen eläinten toimenpidekäyttö	1631454	262497	316476	241 043	252 146	224 071	166 428	142600*	157065	168548	169 233	151 740	162 040	212 258	137 108	96 896
Toimenpiteissä ja muuten käytetyt eläimet yhteensä	1 798 527	401 097	425 107	362 766	388 189	402 283	339 396	145 542	255 764	274 163	271 808	262 463	260 497	332 244	241 994	190 546

*kasvatus ja/tai ylläpito ja lopetus ilman toimenpiteitä

Taulukko 14.
Suomessa käytettyjen koe-eläinten määrät lajeittain, sekä muissa kuin toimenpiteissä käytettyjen eläinten määrät vuosina 2007–2022. Lähde: Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Koe-eläinten käyttö luokitellaan toimenpiteiden vakavuuden mukaan

Vuodesta 2014 lähtien on koe-eläinten määrät tilastoitu erikseen myös toimenpiteen vakavuuden mukaan (kuva 63). Eläinkokeesta koituvan kärsimyksen vakavuus arvioidaan EU:ssa asteikolla lievä, kohtalainen, vakava sekä ei toipumista. Eläimen kokema kipu, tuska, kärsimys ja pysyvä haitta arvioidaan jokaisen tehdyn toimenpiteen yhteydessä.

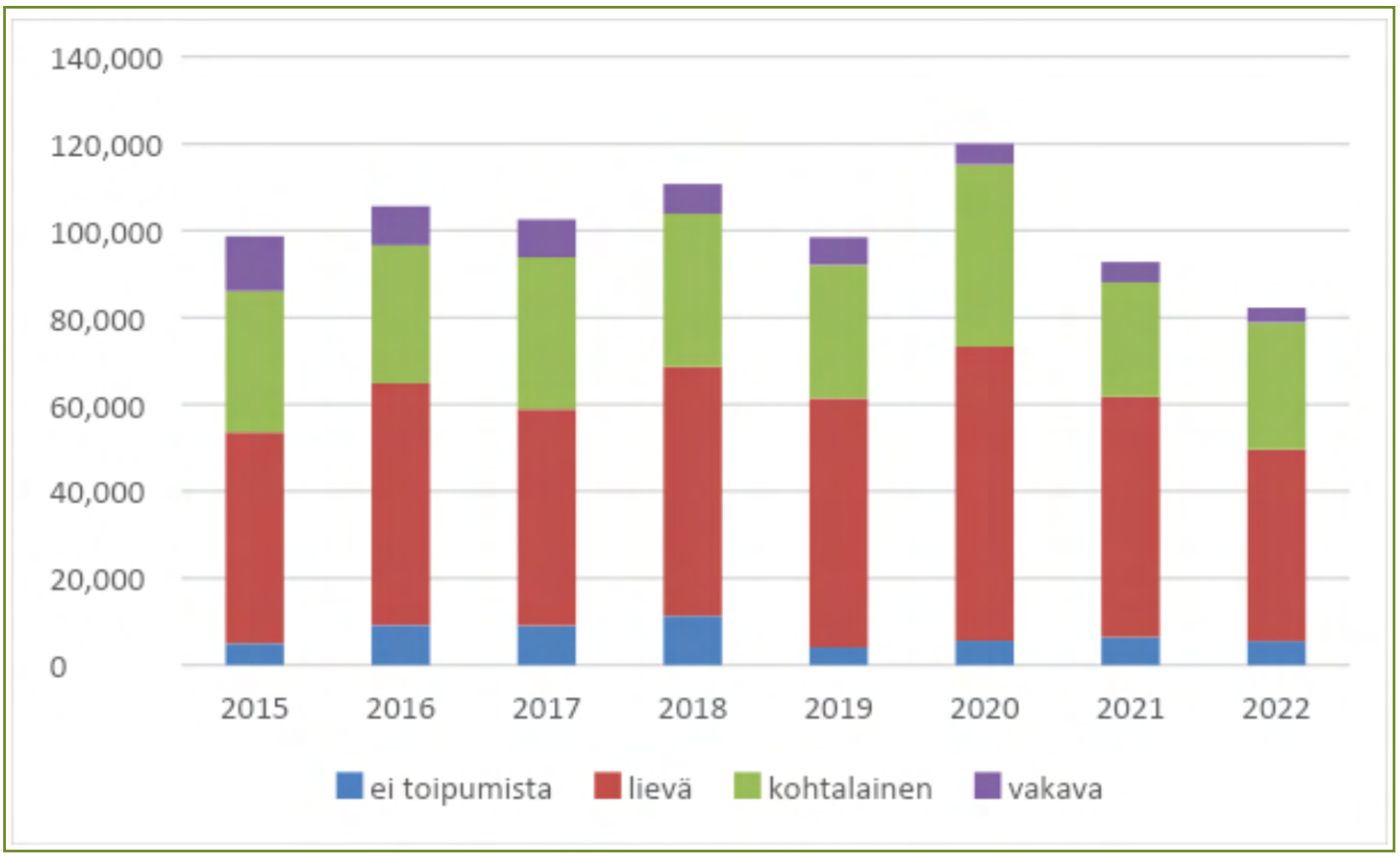

Kuva 63.
Toimenpiteistä eläimille aiheutuneen haitan vakavuus luokittain vuosina 2015–2022. Lähde: Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Eläinkokeiden vakavuusluokitus

Lievä: Eläimelle tehtävät toimenpiteet, joiden seurauksena eläin todennäköisesti kokee lyhytaikaisesti lievää kipua, tuskaa tai kärsimystä, sekä toimenpiteet, jotka eivät merkittävästi heikennä eläimen hyvinvointia tai yleiskuntoa.

Kohtalainen: Eläimelle tehtävät toimenpiteet, joiden seurauksena eläin todennäköisesti kokee lyhytkestoista kohtalaista kipua, tuskaa tai kärsimystä tai pitkäkestoista lievää kipua, tuskaa tai kärsimystä, sekä toimenpiteet, jotka todennäköisesti heikentävät kohtalaisesti eläimen hyvinvointia tai yleiskuntoa.

Vakava: Eläimelle tehtävät toimenpiteet, joiden seurauksena eläin todennäköisesti kokee vakavaa kipua, tuskaa tai kärsimystä tai pitkäkestoista kohtalaista kipua, tuskaa tai kärsimystä, sekä toimenpiteet, jotka todennäköisesti heikentävät vakavasti eläimen hyvinvointia tai yleiskuntoa.

Ei toipumista: Toimenpiteet, jotka tehdään kokonaisuudessaan yleisanestesiassa, josta eläin ei palaa tajuihinsa.

Vakavaksi luokiteltuja toimenpiteitä tehtiin vuonna 2022 2308 hiirelle, 1026 rotalle, 60 muulle jyrsijälle ja 7 seeprakalalle. Vakavaa haittaa aiheuttavia toimenpiteitä tehtiin pääosin soveltavassa ja translaatiotutkimuksessa muun muassa hermoston toimintaa ja mielenterveydellisiä sairauksia, syöpiä, iho-, silmä- ja korvatauteja sekä tartuntatauteja selvittävissä tutkimuksissa.

Luvan saaneiden hankkeiden yleistajuiset tiivistelmät vuodesta 2013 lähtien löytyvät **Etelä-Suomen aluehallintoviraston sivuilta.**

Koe-eläinlaitosten toimintaa valvoo viranomainen

Koe-eläinlaitosten valvonta perustuu riskinarviointiin, jonka mukaan laitokset on jaettu kahdesti vuodessa, kerran vuodessa, joka toinen vuosi tai joka kolmas vuosi tarkastettavaksi. Riskinarvioinnissa huomioon otetaan mm. laitoksessa tehtävien kokeiden luonne, pidettävät eläinlajit ja määrät sekä laitoksen aiemmat valvontatulokset. Lisäksi tehdään tarkastuksia toimenpiteiden suorittamisen valvomiseksi sekä silloin, jos valvontaviranomaiselle ilmoitetaan lainsäädännön rikkomista koskevasta epäilystä.

Viime vuosina tarkastuksissa todettujen puutteiden määrä on vakiintunut vähäisten puutteiden osalta 8–15 %:iin tarkastetuista laitoksista. Kohtalaisten puutteiden esiintymisessä on ollut enemmän vaihtelua (taulukko 15). Vakavia puutteita on vuosien mittaan todettu vain satunnaisesti. Etelä-Suomen aluehallintovirasto julkaisee valvontatulokset vuosittain **verkkosivuillaan**.

Vähäiset puutteet antavat aihetta ohjaukseen ja vähäisiin huomautuksiin. Ne eivät tyypillisesti aiheuta haittaa eläimille, ja ne korjataan saman tien. Vähäiset puutteet eivät edellytä jatkotoimia valvontaviranomaiselta.

Kohtalaiset puutteet johtavat valvontaviranomaisen antamiin kieltoihin tai määräyksiin epäkohdan korjaamiseksi. Niihin liittyy eläinten hyvinvointia heikentävä epäkohta, joka ei kuitenkaan aiheuta eläimelle vältettävissä olevaa tai tarpeetonta kipua, kärsimystä tai muuta pitkäkestoista haittaa.

Vakavat puutteet vaativat eläinkoeluvan peruuttamisen harkintaa. Niihin liittyy esimerkiksi vakava eläinten hyvinvointia heikentävä epäkohta, toiminnanharjoittamisluvan tai hankeluvan vakava rikkominen,
epäkohdan uusiutumisriski tai näyttöä epärehellisyydestä tai vastuun välttelystä. Syyteharkinnalle ei kuitenkaan ole edellytyksiä.

Syyteharkintaan johtavat puutteet sisältävät vakavia eläinten hyvinvointiin liittyviä epäkohtia, hanke- tai toiminnanharjoittamislupien hakematta jättämisen tai vakavan rikkomisen, toistuvia tai jatkuvia vakavia puutteita tai vakavia rikkomuksia, jotka edellyttävät syyteharkintaa. Aluehallintovirasto tekee tämän luokan epäkohdista aina tutkintapyynnön poliisille.

	Vähäiset puutteet	Kohtalaiset puutteet	Vakavat puutteet	Syyteharkintaan johtavat puutteet			
Vuosi							
2013-2014	28	17	6	0			
2015	30	41	3	0			
2016	12	24	0	0			
2017	6	17	2	0			
2018	8	18	0	1			
2019	14	20	0	0			
2020							
2021	15	10	2	0			
2022	8	0	1	0			

Taulukko 15.
Koe-eläinlaitoksissa havaitut puutteet vuosina 2013–2022, % tarkastetuista kohteista. Vuonna 2020 tarkastettiin vain yksi laitos, minkä vuoksi kyseisen vuoden prosenttiosuudet puuttuvat taulukosta (lähde: Etelä-Suomen aluehallintovirasto)

Koe-eläinten hyvinvointia edistäviä toimijoita

Tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelun neuvottelukunta TOKES

Etelä-Suomen aluehallintoviraston yhteydessä toimii **tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelun neuvottelukunta**. Neuvottelukunta on **EU-direktiivin** edellyttämä kansallinen, valtioneuvoston asettama toimielin, jonka jäsenillä on asiantuntemusta eläinkoetoiminnasta ja tutkimuksesta, eläinkokeettomista menetelmistä sekä eläinsuojelujärjestö- ja viranomaistoiminnasta.

Neuvottelukunnan tehtävänä on seurata ja edistää korvaamisen, vähentämisen ja parantamisen periaatteen toteutumista. Neuvottelukunta laatii suosituksia ja ehdotuksia koe-eläinten hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Se järjestää koulutusta eläinkokeita tekeville tutkijoille muun muassa eläimiä käyttävän tutkimuksen eettisistä perusteista sekä solu- ja kudosmallien ja tietokonemallintamisen hyödyntämisestä eläinkokeiden sijaan. Neuvottelukunnan pitkän tähtäimen tavoitteena on eläinkokeiden vähentäminen.

Tuotantoeläinten sekä seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukuntien laatiman määritelmän mukaan *”Hyvinvointi on eläimen kokemus sen omasta psyykkisestä ja fyysisestä olotilasta. Käsitteellä eläimen hyvinvointi kuvataan eläimen vointia, joka voi vaihdella hyvästä huonoon. Eläimen hyvinvointiin vaikuttavat sen mahdollisuudet sopeutua ympäristön tapahtumiin ja olosuhteisiin. Jos sopeutuminen ei onnistu, tai aiheuttaa eläimelle jatkuvaa tai voimakasta stressiä, rasitusta, käytöshäiriöitä tai haittaa terveydelle, eläimen hyvinvointi heikkenee. Eläinten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa pito-olosuhteilla, hoidolla, käsittelyllä ja eläinjalostuksella.”*

Koe-eläinten suojelun neuvottelukunta lisää määritelmään maininnan *”koe-eläinten hyvinvointiin vaikuttavat perimä ja siihen mahdollisesti tehdyt muutokset, terveydentila, elinympäristö, hoito sekä koetoimenpiteet”*. Lisäys on perusteltu muun muassa vakavaa haittaa aiheuttavien koetoimenpiteiden vuoksi ja siksi, että koe-eläintoiminnassa käytetään usein geenimuunneltuja eläimiä, joiden hyvinvoinnin edellytykset tulee ottaa erikseen huomioon.

Katso lisätietoa koe-eläinten suojelun neuvottelukunnan videoista:

Koe-eläinten suojelun neuvottelukunta

Miksi eläinkokeita tehdään?

Mitä tarkoittaa 3R

Eläinkokeettomat menetelmät

3R-keskus

Tutkimustoiminnan 3R-työn edistäjänä toimii Suomessa yliopistojen, sektoritutkimuslaitosten ja yksityisten tahojen muodostama kansallinen 3R-keskus FIN3R. Keskus on yhteistyöelin, joka jakaa tietoa, kouluttaa, hakee tutkimusrahoitusta ja tekee tutkimusohjelma-aloitteita koe-eläinten käytön vähentämiseen, eläinten hyvinvoinnin edistämiseen ja koe-eläinten korvaamiseen liittyen. Keskukseen kuuluvat suurimmat yliopistot, sektorilaitoksia sekä yksityisiä tahoja. Keskus jakaa tietoa 3R-periaatteiden edistämisestä, järjestää koulutusta, osallistuu tutkimusrahoituksen hakuun ja tekee tutkimusohjelma-aloitteita.

Hyvinvointiryhmät

Koe-eläimiä käyttävän toiminnanharjoittajan (esimerkiksi yliopiston tai tutkimuslaitoksen) on lain nojalla nimettävä koe-eläinten hyvinvointiryhmä. Ryhmän tehtävänä on neuvoa henkilöstöä eläinten hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä; kehittää ja tarkastaa eläinten hyvinvoinnin valvontaa, raportointia ja seurantaa; seurata hankkeiden kehitystä ja tuloksia eläinten hyvinvoinnin kannalta; ja päättää eläinkokeessa käytetyn tai siihen tarkoitetun eläimen luovutuksesta tai palauttamisesta sopivaan hoitojärjestelmään.

Alan yhdistyksiä

Suomessa toimii koe-eläinalan yhdistyksiä, jotka järjestävät esimerkiksi koulutusta alan toimijoille. Suomen koe-eläintieteen yhdistys FinLAS jakaa tietoa koe-eläinten elämästä ja käyttämisestä eläinkokeissa. Suomen koe-eläinlääkäreiden yhdistys FALAV, koe-eläinten hoitohenkilökunnan yhdistys KATY ja Suomen kansallinen vaihtoehtomenetelmien yhteistyöfoorumi Fincopa järjestävät täydennyskoulutusta ja seminaareja, joissa tärkeänä painopisteenä on koe-eläinten hyvinvoinnin kehittäminen.

Eläinkokeille vaihtoehtoiset menetelmät

Eläinkokeita tehdään tutkimuksen edistämiseksi ja ihmisten terveyden ja turvallisuuden takaamiseksi, eikä eläinten koekäytön loppuminen ole näköpiirissä ainakaan lähitulevaisuudessa. Eläinkokeille vaihtoehtoisia menetelmiä kuitenkin kehitetään jatkuvasti, ja yhä useammin niillä pystytään korvaamaan koe, jossa aiemmin olisi käytetty koe-eläimiä.

Eläinkokeista pyritään eroon paitsi niihin liittyvien eettisten ongelmien vuoksi, myös siksi, että ne eivät aina mallinna tutkittavan yhdisteen vaikutuksia ihmisessä riittävän hyvin. Eläinten perusbiologiset mekanismit eivät ole täysin samoja kuin ihmisellä: esimerkiksi tautigeeni voi ilmetä eläimessä eri reittejä kuin ihmisessä, ja siksi geenimuunnellut eläimet eivät aina sovellu ihmisen malliksi.

Eläinkokeita korvaavat vaihtoehtoiset menetelmät tarkoittavat kaikkia niitä tutkimuksessa ja testauksessa käytettyjä menetelmiä, joissa ei käytetä elävää eläintä. Korvaavissa menetelmissä käytetään yleensä ihmis- tai eläinperäisistä soluista kasvatettuja kudosviljelmiä, hiivasoluja tai mikrobeja. Teknisistä menetelmistä yleisimmin käytettyjä ovat erilaiset tietokoneohjelmat ja -simulaatiot. Menetelmillä korvataan erityisesti kemikaalien ja lääkkeiden turvallisuus- ja toksisuustestausten eläinkokeita.

Maa- ja metsätalousministeriö rahoittaa toimia vaihtoehtoisten menetelmien käyttöönoton edistämiseksi Suomessa. Eläinkokeita korvaavien menetelmien käyttöönottoa tehostetaan 200 000 euron vuosittaisella valtionavustuksella.

Vaihtoehtomenetelmiä on kehittänyt esimerkiksi Tampereen yliopiston entinen vaihtoehtomenetelmäkeskus FICAM joka muun muassa osallistui EU-komission koordinoimaan validointihankkeeseen kehittämällään sydänmallilla. Komission hankkeen tavoitteena oli osoittaa, että eläinkokeettomia testimenetelmiä voidaan käyttää luotettavasti ns. hormonihäirikköinä toimivien kemikaalien testaamisessa. FICAM:in seuraajana eläinkokeille vaihtoehtoisten menetelmien kehittämisessä toimii FHAIVE (Finnish Hub for Development and Validation of Integrated Approaches).

Eläinkokeet EU:ssa

EU tilastoi jäsenmaissa tehtyjen eläinkokeiden määrät, käytetyt eläinlajit ja vakavuusluokat. Uusimmat tilastotiedot vuosina 2015–2017 tehdyistä eläinkokeista löytyvät komission kertomuksesta tieteellisiin tarkoituksiin käytettyihin eläimiin liittyvistä tilastoista. Komissio ei toistaiseksi ole julkaissut uudempaa tietoa eläinkokeiden määristä. Komission sivulta löytyvät linkit jäsenmaiden julkaisemiin tilastotietoihin.

Komission perustama ALURES-tietokanta kattaa kaikki EU:ssa tehdyt eläinkokeet. Tietokannassa on EU-tasolla tarkasteltuna muun muassa käytettyjen koe-eläinten määrät lajeittain, testimäärät, eläinten kokeman kivun arvioitu vakavuus sekä geneettisesti muunneltujen eläinten käyttömäärät eläinkantojen ylläpitämiseksi. Avoin tietokanta auttaa selvittämään, missä ja millaisia vaihtoehtoja eläinkokeille tarvitaan. Tietokannan perustamisen tavoitteena on edistää eläinten käytön läpinäkyvyyttä EU:ssa.

EU:n referenssilaboratorio eläinkokeille vaihtoehtoisille menetelmille (EU Reference Laboratory for Alternatives to Animal Testing, EURL ECVAM) edistää ja fasilitoi eläinkokeettomien testimenetelmien käyttöä tieteellisessä tutkimuksessa. Laboratorio julkaisi vuonna 2020 suosituksen, jonka mukaan eläimiä ei tulisi enää käyttää vasta-aineiden kehittämiseen tai tuottamiseen tutkimusta, sääntelyä, diagnostiikkaa eikä sairauden hoitoa varten, eikä EU-maiden tulisi enää sallia eläinten immunisointia vasta-aineiden kehittämiseksi ja tuottamiseksi ilman vankkaa tieteellistä perustetta. Suositus on herättänyt tiedeyhteisössä keskustelua siitä, onko eläinperäisistä vasta-aineista luopuminen vielä mahdollista.

Euroopan kemikaalivirasto ECHA:n tehtävänä on edistää kemikaalien turvallista käyttöä. ECHA panee täytäntöön EU:n kemikaalilainsäädäntöä, jonka tavoitteena on parantaa ihmisten terveyttä ja ympäristön tilaa sekä edistää innovointia ja kilpailukykyä Euroopassa. Kesällä 2023 ECHA:n järjesti Helsingissä 500 osallistujan työpajan, jossa keskusteltiin uusista keinoista korvata eläinkokeita ja vähentää riippuvuutta niistä. ECHA:n tavoitteena on lisätä tietoa eläinkokeille vaihtoehtoisista menetelmistä, kehittää ohjeita ja työkaluja sidosryhmien ja OECD-maiden käyttöön ja edistää kansainvälistä yhteistyötä muun muassa kemikaalien turvallisuuden riskinarvioinnissa.

REACH on Euroopan unionin jäsenmaita sitova kemikaaliasetus, jonka tavoitteena on varmistaa terveyden- ja ympäristönsuojelun korkea taso koko EU-alueella ja lisätä EU:n kemianteollisuuden kilpailukykyä. Se edistää myös eläinkokeille vaihtoehtoisia menetelmiä kemikaalien käytön riskinarvioinnissa koe-eläinten käytön tarpeen vähentämiseksi. Eläinten käyttö kemikaalien turvallisuustestauksessa sallitaan vain, jos vaihtoehtoisia menetelmiä ei ole käytettävissä. Komission odotetaan arvioivan ja uudistavan asetuksen lähiaikoina.

Euroopan komissio antoi heinäkuussa 2023 vastauksen Save Cruelty Free Cosmetics -kansalaisaloitteeseen. Kosmetiikan testaamien eläinkokein on EU:ssa kiellettyä, ja komission vastauksen mukaan kieltoa tulee edelleen vahvistaa ja laajentaa. REACH-asetus edellyttää, että kosmetiikan ainesosien turvallisuus testataan kuluttajaturvallisuuden sekä työntekijöiden ja ympäristön turvallisuuden takaamiseksi. Testattavat kosmetiikan ainesosat voivat myös olla sellaisia, joita käytetään muussakin tarkoituksessa kuin kosmetiikassa, ja ne on lain nojalla testattava. Kosmetiikan eläinkokeiden kielto EU:ssa ei siis ole yksiselitteisen aukoton. Komissio ei vastauksessaan luvannut suoria lisätoimia kiellon täydentämiseksi, mutta ilmoitti tukevansa tavoitetta eläinkokeiden vähentämiseksi tutkimuksessa, koulutuksessa ja opetuksessa.

Muutos koe-eläinlainsäädäntöön: kananmuna sai eläinkokeessa lain suojan

Suomen koe-eläinlainsäädäntöä täydennettiin vastikään korjaamalla kansallisessa täytäntöönpanossa havaitut tekniset puutteet ja lisäämällä samalla lain soveltamisalaan lintujen ja matelijoiden sikiöt eli munat sikiökauden viimeisellä kolmanneksella. EU-lainsäädännön ei katsottu olevan ajantasainen eikä tarkoituksenmukainen sikiöiden suojelun kannalta, koska nykytutkimuksen valossa on todennäköistä, että lintujen ja matelijoiden sikiöt pystyvät sikiökauden lopulla tuntemaan kipua ja kärsimystä.

Munia sikiöineen on tätä ennen käytetty koe-eläintoiminnassa valjastamalla lähellä kuoriutumista oleva kanan sikiö elatusalustaksi ja ruskuaispussin kalvo alustaksi halutun kudoksen kasvattamiseen. Menetelmää on käytetty Suomessakin, mutta ainoastaan sikiönkehityksen kahden ensimmäisen kolmanneksen aikana. Viimeisenkin kolmanneksen aikana koekäyttö on kuitenkin ollut lain mukaan mahdollista, koska lintujen munat eivät kuuluneet koe-eläindirektiivin piiriin.

Käytännössä lakimuutos tarkoittaa, että lintujen ja matelijoiden munilla viimeisen kolmanneksen aikana tehtäviin eläinkokeisiin, jotka voivat aiheuttaa sikiölle vähintään neulanpistoon verrattavaa kipua (eläinkoeluvan hakemisen peruste), on jatkossa haettava koe-eläinlupa ja noudatettava lupaehtoja viranomaisen valvonnassa
.
Avoimia kysymyksiä koe-eläinlainsäädännössä on vielä ainakin selkärangattomien eläinten käytössä. Eläinsuojelulaki koskee kaikkia eläimiä, joita ihminen pitää tai kohtaa luonnonvaraisena. Koe-eläinlainsäädäntö sen sijaan koskee vain selkärankaisia, joten muun muassa hyönteiset ja laakamadot jäävät sen ulkopuolelle. Lainsäädäntö sallii näiden lajien käytön koe-eläiminä, vaikka niiden kivuntunnosta ei ole tarpeeksi tutkimustietoa.

Kuva 64: Pixnio / congerdesign

Vieraskynä

Kuva 65.
Tutkija Hanna Vuorenpäällä on kädessään chip-monikudosmallialusta. Monikudosmallinnuksessa yhdistetään kantasolutekniikkaa ja mikroteknologiaa ihmiskehon toimintoja jäljittelevän monikudosmallin kehittämiseksi. Kuva: Jonne Renvall / Tampereen yliopisto

Vieraskynä: Tarja Toimela, Laura Saarimäki ja Hanna Vuorenpää

Miten eläinkokeita korvaavia menetelmiä kehitetään Suomessa?

Lääketieteen kehityksen turvaamiseksi tarvitaan uusia, korvaavia menetelmiä, joilla kyetään mallintamaan ihmiselimistön mekanismeja luotettavasti ilman muille lajeille aiheutuvaa kärsimystä. Lääketeollisuus, kemianteollisuus sekä lääketieteen perustutkimus pyrkivät muutokseen, jossa eläinkokeet korvataan ihmissolupohjaisilla kudosmalleilla ja tietokonemallinnuksella. Eläinkokeita korvaavien menetelmien kehityksestä kirjoittavat Tampereen yliopiston solu- ja molekyylibiologit ***Tarja Toimela, Laura Saarimäki ja Hanna Vuorenpää*** *vieraskynäkirjoituksessaan.*

Yhä useampi eläinkoe pyritään korvaamaan muilla menetelmillä, mutta käytettyjen eläinten määrissä se ei vielä näy

Lääketiede tähtää sairauksien ennaltaehkäisyyn, parantamiseen ja siten kärsimyksen vähentämiseen yhteiskunnassa. Hoitojen kehittämisessä kriittistä on löytää ennustava ja luotettava malli ennen siirtymistä kliiniseen vaiheeseen, jossa lääkeainetta tai hoitoa annetaan ihmiselle. Ihmisen elimistöä luotettavasti jäljitteleviä malleja tarvitaan uusien lääkeaineiden seulontaan, ennustamaan lääkeaineen tehoa ja turvallisuutta ihmisessä sekä arvioimaan erilaisten kemikaalien (haitta)vaikutuksia.

Perinteisesti tässä arvioinnissa on käytetty eläinkokeita sekä yksinkertaisia soluviljelmiä. Perinteiset mallit eivät kuitenkaan aina jäljittele luotettavasti ihmisen biologiaa, eivätkä niistä saatavat vasteet ole suoraan verrattavissa ihmiselimistön reaktioihin. Mallien puutteellisuus on johtanut lääkkeiden vetämiseen pois markkinoilta, valtaviin kustannustappioihin lääkekehityksessä, inhimillisiin menetyksiin sekä lääkehoidon puutteeseen joissakin sairauksissa.

Lääketieteellisten haasteiden lisäksi koe-eläimille aiheutuva kärsimys on tunnustettu ja eläinkokeiden eettiset ongelmat ovat yhä useamman kansalaisen huolena. Yhteiskunnallista keskustelua eläinkokeiden hyödyistä ja haitoista on käyty jo 1800-luvulta lähtien ja se jatkuu edelleen.

Eläinkokeiden määrää ei ole tavoitteista huolimatta saatu laskettua, vaan tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten määrä on hieman kasvanut EU:n alueella (1). Paine EU:n yhteiselle tiekartalle, jossa asetetaan tavoitteet asteittaiselle luopumiselle eläinkokeista, kasvaa vuosi vuodelta.

Kuva 66. Soluista rakennetaan koe-eläimiä korvaavia kudosmalleja, jotka toimivat ihmiskudoksen tapaan. Kuva: Jonne Renvall / Tampereen yliopisto

Solumallit muodostavat pohjan eläinkokeiden korvaamiselle

Tarja Toimela, solubiologi, vanhempi tutkija (FHAIVE, Finnish Hub for Development and Validation of Integrated Approaches, Tampereen yliopisto)

Eläinkokeita korvaavat menetelmät ovat kehittyneet erityisesti sen vuoksi, että tiede menetelmien takana on harpponut isoin askelein eteenpäin. Soluviljelytekniikat ovat hyötyneet suuresti tekniikan kehityksestä ja yleisestä tieteellisen tiedon lisääntymisestä. Soluista pystytään nykyään rakentamaan melkein mitä tahansa monisoluisia kudosmalleja, jotka myös toimivat hyvin samalla tapaa kuin alkuperäinen ihmiskudos. Tekninen kehitys biomateriaalien ja bioprinttauksen aloilla sekä tekniikan komponenttien pieneneminen (esim. mikro- ja nanokokoiset pumput) ovat edesauttaneet soluviljelymenetelmien kehitystä.

Käytännössä minkä tahansa ihmiskudoksen soluja voidaan tuottaa joko erilaistamalla kudoskantasoluja (mesenkymaaliset kantasolut) tai monikykyisiä (pluripotentteja) kantasoluja. Solujen erilaistaminen kantasoluista kudoskohtaisiksi soluiksi tapahtuu matkimalla kehitysbiologisia tapahtumia solumaljalla. Kantasoluille annetaan oikeina ajankohtina oikeanlaisia signaaleja, kasvutekijöitä, jotka mahdollistavat kudosten kehittymisen myös ihmisalkiossa. Kantasoluteknologiassa 2006 tapahtuneen läpimurron seurauksena aikuisen ihmisen solut, esimerkiksi ihosolut, voidaan kääntää kehityskulussa takaisin kantasoluasteelle ja edelleen monikykyisinä soluina erilaistaa minkä tahansa kudostyypin soluiksi. Myös suoraan kudoksesta eristettävien ihmissolujen ja kokonaisten kudosten saatavuus kudospankeista ja yliopistollisista sairaaloista on lisääntynyt huomattavasti, joten kiitos kuuluu myös yleisölle. Suomessa potilaat suostuvat useimmiten luovuttamaan solujaan tieteelliseen käyttöön.

Ihmissolujen ja -kudosten käyttö on tieteellisesti hyvin perusteltua. Ihmisen biologia poikkeaa muiden eläinlajien biologiasta, vaikka paljon yhteisiä, evoluutiossa seuloutuneita välttämättömiä prosesseja löytyykin lajien väliltä.

Hyvin suunnitellut ja toteutetut ihmissolu- ja kudosmallit soveltuvat monenlaiseen tutkimukseen, kun taustalla olevaa, tieteellisesti oikeaksi osoitettua tietoa sovelletaan tapauskohtaisesti. Solumenetelmien kirjo on suuri; hyvin yksinkertaisista yksisoluviljelmistä todella monimutkaisiin ja vaativiin monisoluisiin kudosviljelmiin. Laboratorio-olosuhteissa (in vitro) menetelmien olosuhteita voidaan kontrolloida ja muuttaa helposti toisin kuin eläinkokeissa elävässä elimistössä (in vivo) suoritettavissa kokeissa. Tarkkoja analyysimenetelmiä solujen tuottamien aineiden analysointiin, solujen rakenteen kuvantamiseen ja geenien ilmenemiseen on olemassa laajasti mikä mahdollistaa laadukkaan tutkimuksen.
Aineiden turvallisuuden ja tehon testaamisen päätarkoituksena on taata lääkkeen, kemikaalin tai hoidon turvallisuus ihmiselle. Luotettavan mallin puuttuminen johtaa siihen, että esimerkiksi hiirillä testatut lääkeaineet hoitavat sydämen rytmihäiriötä hiirillä, mutta ihmisistä ei ole samaa varmuutta. Hiiri ei ole pieni ihminen! Ihmissolupohjaiset testimenetelmät sopivat erinomaisesti seulontatesteiksi lääkekehityksin alkuvaiheissa, jolloin ihmiselle sopimattomat lääkeaineet saadaan karsittua pois. Edelleen lääkkeiden virallisessa hyväksyntäprosessissa vaaditaan tietty määrä eläimillä tehtyjä testejä, joiden perusteluna ovat mm. systeemisten (koko elimistön) ja kroonisten (toistuvien) haittavaikutusten selvittäminen. Nämä ovat olleet perinteisesti solumallien suurimpia haasteita, mutta monisoluviljelytekniikoiden kehittyminen tuonee tähänkin vaihtoehtoja tulevaisuudessa.

Tietokonemallinnus tuottaa tehokkaita menetelmiä eläinkokeiden korvaamiseen

Laura Saarimäki, molekyylibiologi, väitöskirjatutkija (FHAIVE, Finnish Hub for Development and Validation of Integrated Approaches, Tampereen yliopisto)

Tietokonemallinnuksella ja laskennallisilla menetelmillä on keskeinen rooli eläinkokeiden vähentämisessä. Ne tukevat kokeellisia testimenetelmiä ja niiden pääasiallisena tavoitteena on kemikaalien ja lääkeaineiden vaikutusten ennustaminen, yhdisteiden priorisointi (haitallisimpien aineiden tunnistaminen) sekä muiden testimenetelmien ohjeistaminen saadun tiedon perusteella. Näin vähennetään kallista ja aikaa vievää laboratoriotestausta ja vältetään turhia kokeita. Lääkekehityksessä minimoidaan mahdolliset loppuvaiheen epäonnistumiset karsimalla kehnot ehdokkaat pois jo ennen varsinaisten laboratoriotestien aloittamista.

Erilaisten laskennallisten menetelmien kirjo on valtava. Kenties tunnetuimmat mallit perustuvat oletukseen siitä, että samankaltaisilla yhdisteillä on keskenään samanlaiset biologiset vaikutukset. Tähän ajatukseen perustuvia menetelmiä kutsutaan read-across -malleiksi. Käytännössä aineet voidaan siis ryhmitellä niiden samankaltaisuuden perusteella, ja tunnettujen aineiden vaikutuksia interpoloidaan heikommin tunnettuihin, samaan ryhmään kuuluviin yhdisteisiin. Keskeisessä asemassa ovat lisäksi menetelmät, jotka perustuvat (kvantitatiivisen) rakenne-aktiivisuussuhteen selvittämiseen, eli (Q)SAR-mallinnukseen. QSAR-mallien avulla ennustetaan aineiden ominaisuuksia sekä vaikutuksia ympäristöön niiden kemiallisen rakenteen perusteella.

Tampereen yliopistossa FHAIVE pyrkii kehittämään eläinkokeita korvaavia menetelmiä yhdistämällä solumalleja edistyneeseen tietokonemallinnukseen. Kemikaalien vaikutusmekanismien selvittäminen on keskeisessä osassa näitä integroituja menetelmiä. Kun mekanismit yhdistetään aineiden fysikaaliskemiallisiin ominaisuuksiin, voidaan todella selvittää mikä aineesta tekee haitallisen. Tämä mahdollistaa turvallisemman ja tehokkaamman kemikaali- ja lääkekehityksen.

Laskennallisten menetelmien avulla voidaan yksinkertaisestakin biologisesta mallista saatavan tiedon arvoa nostaa ja esimerkiksi edistää tulosten soveltuvuutta kokonaiseen organismiin. Vaikka integroitujen testausmenetelmien kehittäminen on FHAIVE:n toiminnan keskiössä, voidaan samaa ammattitaitoa soveltaa myös muihin tarkoituksiin, kuten uusien käyttökohteiden tunnistamiseen olemassa oleville lääkeaineille (eng. drug repositioning).

Esimerkkinä tästä on FHAIVE:n tutkijoiden viimeaikainen saavutus, jossa eri bioinformatiikan keinoja yhdistettiin QSAR-mallinnukseen sekä tietoon aiemmin aktiiviseksi havaittujen yhdisteiden kemiallisista rakenteista mahdollisten COVID-19 lääkkeiden löytämiseksi. Näiden menetelmien avulla voitiin tunnistaa parhaimmat kandidaatit tuhansien yhdisteiden kirjastosta, ja valikoida jatkotesteihin tuhansien sijasta vain kourallinen lääkeaineita, jotka todennäköisimmin tuottaisivat halutun tuloksen. Lopulta laskennallisesti priorisoiduista lääkeaineista kahden lääkkeen yhdistelmä osoittautui erityisen tehokkaaksi Sars-CoV-2 infektiota vastaan. Oheistuotteena saatiin kattava kuva siitä, millaisia kemiallisia rakenteita tehokkaalta COVID-19-lääkkeeltä kaivattaisiin. Lisää aiheesta voi lukea alkuperäisjulkaisusta (2) tai Ylen tekemästä uutisesta (3).

Kuva 67. Solumallien rakentamiseen tarkoitettuja soluja säilytetään pakastettuina nestetypessä. Kuva: Jonne Renvall / Tampereen yliopisto

Monikudosmallintaminen tuottaa tietoa elimistön systeemisistä vaikutuksista

Hanna Vuorenpää, solubiologi, tutkijatohtori (Monikudosmallintamisen huippuyksikkö, Tampereen yliopisto)

Monikudosmallintaminen (eng. Organ-on-Chip, Body-on-Chip) edustaa uusinta solu- ja kudosteknologian alan kehitystä, joka yhdistää kantasolutekniikkaa ja mikroteknologiaa ihmiskehon toimintoja jäljittelevän monikudosmallin kehittämiseksi. Teknologian uutuutta kuvaa se, ettei alalla käytettäviä termejä ole vielä suomen kielessä käytössä. Monikudosmallintamisessa rakennetaan kudos tai useita kudoksia nestevirtauksen sisältävälle alustalle (eng. chip), jonka olosuhteita voidaan säädellä ja monitoroida halutulla tavalla. Monikudosmallintamisen hyöty aiemmin kehitettyihin solumalleihin on sen kyvyssä sisällyttää kudoksen monimuotoisuus ml. kolmiulotteinen rakenne, kudosta ympäröivä biomateriaali, useat eri solutyypit, verenkierto sekä hermotus. Kyky hallita alustan olosuhteita ja kudoksen kasvuympäristöä kuten pH:a, hapen määrää ja lämpötilaa sekä ympäristön reaaliaikainen monitorointi tekee uudesta teknologiasta erittäin lupaavan menetelmän niin lääketieteen perustutkimukseen kuin lääkekehitykseen ja kemikaalien turvallisuustestaukseen.

Kantasoluteknologian kehittyminen on mahdollistanut siirtymisen yksinkertaisista, yhden solutyypin soluviljelmistä kohti kolmiulotteista monikudosmallinnusta. Monikudosmallintaminen vaatii laajaa, poikkitieteellistä osaamista solu- ja kudosbiologian, biomateriaalien, anturitekniikan, mikrosysteemien, kuvantamisen sekä tietokonemallintamisen alueilla. Tampereen yliopistossa toimii kansainvälisesti ainutlaatuinen Suomen akatemian rahoittama monikudosmallintamisen huippuyksikkö (4), joka on kuuden tutkimusryhmän muodostama poikkitieteellinen tutkimuskeskus. Kehitettävät kudosmallit muodostetaan ihmisen kantasoluista erilaistetuista soluista sekä suoraan ihmisen kudoksesta eristetyistä primaarisoluista.

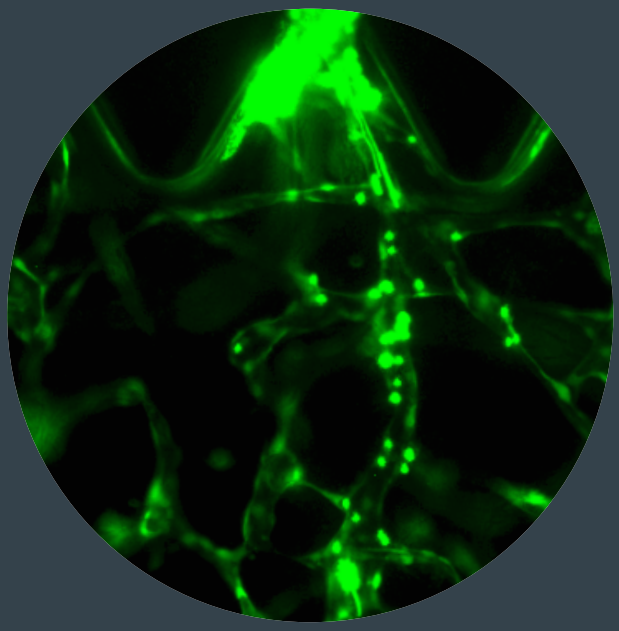

Kuva 68. Toiminnallinen verisuonimalli kuljettaa sisällään veren kaltaista ainetta ja partikkeleita. GIF Kuva: Alma Yrjänäinen

Monikudosmalliin kehitetään sydän-, maksa-, hermo- ja rasvakudoksia, jotka ovat verisuonitettuja ja hermotettuja monisolumalleja. Monikudosmallien kehityksessä lähdetään liikkeelle toiminnallisen ja terveen kudoksen rakentamisesta ja siirrytään kohti tautimallinnusta. Esimerkiksi kudosmallien pohjarakenteena toimiva kolmiulotteinen verisuoniverkosto rakennetaan kahden ihmissolutyypin avulla siten, että muodostuneet verisuonet todella kuljettavat sisällään nestettä ja partikkeleita verenkierron tavoin (5). Sairaustilojen taustalta paljastuu usein virheellinen proteiini- tai molekyylitason mekanismi, joka poikkeaa tyypillisesti eri eläinlajien välillä. Esimerkiksi sydänlihassolujen pinnalla olevat ionikanava -proteiinit välittävät sydänlihaksen sähköistä toimintaa ja supistumista. Ionikanavat eroavat eri eläinlajien välillä eivätkä hiirellä tai koiralla testatut sydänlääkkeet välttämättä toimi ihmisellä. Tästä on aiheutunut mm. rytmihäiriötä hoitavien lääkkeiden poisvetämistä markkinoilta ihmisille vaarallisina lääkeaineina.

Eläinkokeiden on ajateltu olevan ainoa tapa tutkia koko kehossa tapahtuvia systeemisiä reaktioita ja täten perusteltu eläinkokeiden tarpeellisuutta. Monikudosmallintaminen haastaa tämän näkemyksen ja tarjoaa lisäksi mahdollisuuden säädellä olosuhteita ja monitoroida kudosten vasteita halutulla tavalla eläinkokeista poiketen. Monikudosmallintaminen teknologiana vaatii kuitenkin menetelmien standardisointia sekä kykyä nostaa suoritustehoa ts. tuottaa useita, toistettavia monikudosmalleja esimerkiksi lääkekehityksen tarpeisiin.

Mikä hidastaa eläinkokeita korvaavien menetelmien käyttöönottoa?

Koe-eläindirektiivi (2010/63/EU) edellyttää, että testiä ei pidä tehdä eläimillä, mikäli eläinkokeelle vaihtoehtoinen testimenetelmä on olemassa. Kaikki virallisesti hyväksyttävät testimenetelmät on luetteloitu Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) ohjeistoissa. Silmiinpistävästi noin 150:sta voimassa olevasta testimenetelmästä alle 20 tehdään soluilla tai muilla eläinkokeettomilla menetelmillä. Virallisesti hyväksyttyjen eläinkokeettomien testimenetelmien määrä on siis edelleen pieni.

Taustalla on uusien testimenetelmän kehittämisprosessi, joka on pitkä, kallis ja vaatii erityisosaamista. Testimenetelmän toimivuus pitää todistaa laajoissa kansainvälisissä validoinneissa ennen kuin se voidaan ottaa osaksi OECD-ohjeistoja. Testimenetelmien validoinnit pitää suorittaa GLP-laatujärjestelmää (Good Laboratory Practise) noudattavissa laboratorioissa, joita Suomessa on vain kuusi. Rahoituksen saaminen testimenetelmän validointiin tai osallistumiseen kansainväliseen validointityöhön on erittäin hankalaa. Tutkimusrahoitusta ei myönnetä jo kehitetylle testimenetelmälle, joka ei tuota uutta tieteellistä tietoa vaan vaatii menetelmän toimivuuden testaamista tunnetuilla testiaineilla. Myös GLP-laatujärjestelmän ylläpitäminen vaatii rahoitusta, jota tieteellisesti suuntautuneet rahoituslähteet eivät yleensä myönnä.

Ristiriitaisena lopputuloksena valmista testimenetelmää ei usein viedä virallisesti hyväksytyksi eläinkokeita korvaavaksi menetelmäksi, vaan se jää tutkimustasoiseksi tieteelliseksi julkaisuksi.

Suomessa Maa- ja metsätalousministeriö rahoittaa Suomen ainoaa EU:n hyväksymää referenssilaboratoriota FHAIVE:a Tampereen yliopistossa. Sen GLP-laatujärjestelmässä voidaan suorittaa eläinkokeettomien testimenetelmien validointeja, joskin rajallisin resurssein.

EU:n REACH-asetus vaatii kemikaalien mittavaa riskinarviointia ihmisten terveyden ja ympäristön suojelemiseksi. Kemikaalit asetetaan järjestykseen sen perusteella, kuinka paljon niitä tuotetaan ja mikä on arvio kemikaalin riskistä ihmisille ja ympäristölle. Kattavampi testaus kohdistetaan kemikaaleihin, joita tuotetaan enemmän ja jotka ovat mahdollisesti haitallisimpia.

Eläinkokeettomien menetelmien ensisijaisuus testisysteemeinä on kirjattu REACH-asetukseen, joka samaan aikaan asettaa suurta testauspainetta kemikaalien turvallisuuden arviointiin. Tietokonemallinnus ja laskennalliset menetelmät ovat suoritusteholtaan korkeita ja niiden potentiaali eläinkokeiden korvaamiseen on suuri. Niiden laajamittaista käyttöä hidastavat kuitenkin muun muassa kattavan ja hyvälaatuisen datan puute sekä huolet liittyen aineiston ja menetelmien luotettavuuteen ja toistettavuuteen.

Yliopistoissa suoritettavan perustutkimuksen osalta solumalleilta ja tietokonemallinnukselta vaaditaan ennen kaikkea kykyä tuottaa uutta tieteellistä tietoa luotettavalla tavalla. Vaikka eläinmalleja ei ole koskaan osoitettu tieteellisesti päteviksi testimenetelmiksi, on eläinkokeettomien menetelmien osoitettava kykynsä tuottaa tieteellistä tietoa jopa hieman eläinmalleja paremmin ansaitakseen paikkansa eläinkokeiden korvaajina. Tietyillä tutkimusaloilla eläinmalleille ei vielä kyetä tuottamaan mitään korvaavaa menetelmää. Näissä tapauksissa eläinkokeista eläimillä aiheutuvaa haittaa tulisi eettisesti kestävin menetelmin verrata niistä saatavaan hyötyyn.

Teksti: Tarja Toimela ja Laura Saarimäki, FHAIVE (Finnish Hub for Development and Validation of Integrated Approaches, Tampereen yliopisto) sekä Hanna Vuorenpää, Monikudosmallintamisen huippuyksikkö, Tampereen yliopisto

Lähteet

1. Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle: vuoden 2019 kertomus Euroopan unionin jäsenvaltioissa vuosina 2015-2017 tieteellisiin tarkoituksiin käytettyihin eläimiin liittyvistä tilastoista

2. Serra et al. 2022. Computationally prioritized drugs inhibit SARS-CoV-2 infection and syncytia formation. Briefings in Bioinformatic.

3. Yle uutiset 25.1.2022: Tamperelaiset tutkijat löysivät lääkkeitä, jotka estävät koronaviruksen tartunnan

4. Monikudosmallintamisen huippuyksikkö, Tampereen yliopisto

5. Mykuliak, Yrjänäinen et al. 2022. Vasculogenic Potency of Bone Marrow- and Adipose Tissue-Derived Mesenchymal Stem/Stromal Cells Results in Differing Vascular Network Phenotypes in a Microfluidic Chip. Front Bioeng Biotechnol.

TUOTANTO-ELÄIMET

Kuva 69:
Tiina Kauppinen

Tuotantoeläinten hyvinvointi

(Julkaistu 1.10.2021)

Tuotantoeläinten hyvinvoinnille on useita mittareita: omaa kulmaansa siitä valottavat muun muassa eläinten terveys, tuotos, pito-olosuhteet, hoito ja lajinmukaisen käyttäytymisen toteutuminen. Olennaisena osana tuotantoeläimen elämään ja hyvinvointiin kuuluvat lopulta myös teuraskuljetus, tainnutus ja teurastus (tai lopetus). Eläinten hyvinvointi Suomessa III -raportin tässä osassa tarkastellaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin kehitystä viime vuosien tunnuslukujen valossa.

Sisältö

Johdanto 255

Nautojen hyvinvointi 256
Kytkettynä pito rajoittaa naudan lajinmukaista käyttäytymistä 257
Hoitokäytännöllä on iso vaikutus vasikan hyvinvointiin 258
Nautojen hyvinvointikorvaus 258
Naseva tuottaa tietoa nautojen hyvinvoinnista 260

Sikojen hyvinvointi 264
Vapaa porsiminen yleistyy 265
Karjuporsaiden kastraatio 265
Suomen yleisin sikalan 266
lattiatyyppi on osittainen ritilälattia 266
Sikojen hyvinvointikorvaus 267
Siipikarjan lintujen hyvinvointi 271
Broilerin jalkapohjien kuntoa käytetään hyvinvointimittarina 272
Munintakanat elävät yleisimmin lattiakanaloissa 273
Siipikarjan hyvinvointikorvaus 273

Turkiseläinten hyvinvointi 274
Lampaiden ja vuohien hyvinvointi 275
Porojen hyvinvointi 275

Teurastettavien eläinten hyvinvointi 276
Yleisimmät tainnutus- ja lopetusmenetelmät 276
Liikkuva teurastamo 276
Suomen teurastamot 277
Teurashylkäykset ja lihantarkastuslöydökset 277

Eläinkuljetukset 288
Eläinten keskimääräinen kuljetusmatka vaihtelee vuosittain 289
Eläinkuljetusten kestoa halutaan lyhentäät 290

Eläintaudit ja eläinten sairaudet 290

Luonnonlaitumilla kasvatetut eläimet 291
Eurooppalainen kansalaisaloite häkittömästä tuotannosta 291

Tuotantoeläinten, eläintilojen, teuraseläinten, koe-eläinten, riista- ja kalasaaliin sekä kasvatettujen kalojen määrät 291

Johdanto

Tuotantoeläinten hyvinvoinnissa on tilastojen valossa tapahtunut viime vuosina monenlaista edistystä: esimerkiksi pihattonavetoissa elävien lehmien osuus on kasvanut ja kytkettynä pito vähentynyt. Tuotosseurantaan kuuluvien tilojen lehmistä noin 70 % elää nyt pihatoissa, kun vielä vuonna 2013 yli puolet lehmistä eli parsinavetoissa. Vasikoiden nupoutus eläinlääkärin tekemänä, kivunlievityksessä ja rauhoituksessa, on yleistynyt nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevaan kuuluvilla tiloilla. Vain pari prosenttia nupoutuksista tapahtuu enää tuottajan itse tekeminä, ilman vasikoiden hyvinvointia edistävää kivunlievitystä. Vuonna 2012 näin tehtiin vielä 24 %:ssa nupoutuksista.

Emakoiden vapaa porsiminen ja imetys yleistyvät Suomessa nopeasti. Vapaaporsitukseen siirtymistä ovat edesauttaneet erilaiset viljelijätuet, kuten eläinten hyvinvointikorvaus ja korotettu investointituki vapaaporsitukseen siirryttäessä. Karjuporsaiden kirurgisesta kastraatiosta on päätetty luopua vuoteen 2035 mennessä ja ennen sitä otetaan käyttöön puudutus kirurgisen kastraation yhteydessä.

Broilerien terveys on kansainvälisesti katsoen hyvällä tolalla; esimerkiksi kansallinen salmonellavalvontaohjelma pitää huolen siitä, ettei salmonellaa meillä käytännössä juuri esiinny. Broilerien lakisääteisesti tehtävän jalkapohjien kuntopisteytyksen mukaan lintujen jalkapohjat ovat erinomaisessa kunnossa: vuonna 2020 lähes 99 % Suomessa teurastetuista broileriparvista pääsi alle erinomaisen pisterajan, 20 pistettä (mitä alhaisemmat pisteet, sitä parempi tulos). Jalkapohjaindeksi perustuu koko EU:n kattavaan broilerien hyvinvointidirektiiviin.

Kaikkiaan eläintautitilanne on Suomessa maailmanlaajuisesti erittäin hyvä. Meillä on esimerkiksi vähän yleisvaarallisiksi luokiteltavia tarttuvia eläintauteja, mikä vähentää lääkitystarvetta ja edistää eläinten hyvinvointia.

Poikkeuksen Suomen hyvään eläintautitilanteeseen on tehnyt kesällä 2023 luonnonlintuja ja turkiseläimiä tappanut korkeapatogeeninen lintuinfluenssa (H5N1).

Tuotantoeläinten pidossa riittää kuitenkin parannettavaa. Esimerkiksi vasikkakuolleisuus ei ole viime vuosina toivotusti vähentynyt. Hirvasporot kastroidaan yleisesti ilman kivunlievitystä. Emakoistamme iso osa porsii yhä liikkumisen estävissä häkeissä. Siat ja kanat tainnutetaan teurastamoissa yleisimmin hiilidioksidikaasulla, joka aiheuttaa eläimelle kivuliaan tukehtumisen tunteen. Broilerien kasvatuksessa käytetään lähes yksinomaan nopeasti kasvavaa eläinaineista, jolla on omat hyvinvointiriskinsä. Lypsylehmiä ja hiehoja pidetään yhä merkittävissä määrin kokoaikaisesti sisällä pihattonavetassa ilman, että ne pääsevät ulos jaloittelemaan tai laiduntamaan.

Raportin tämä osa sisältää tuotantoeläinten hyvinvointiin liittyviä tunnuslukuja ja tilastotietoja, kuten eläinten, eläintilojen ja teuraseläinten määriä sekä eläinkuljetusten kestoja. Lihantarkastuksen yhteydessä tehdyistä löydöksistä ja teuraseläinten ruhojen hylkäyksistä löytyy myös tilastotietoa. Tässä osassa kerrotaan lisäksi eläinten olosuhteista, terveydestä, tainnutuksesta, teurastuksesta ja lopetuksesta. Lajikohtaista perustietoa yleisimmistä tuotantoeläimistä sekä niiden hyvinvoinnista on tarjolla eläintieto.fi -sivujen laijosioissa (**turkiseläimet**, **sika**, **nauta**, **lammas**, **kana** ja **kirjolohi**). Eläintietosivustolta löytyvä **Kuluttajan opas** on tehty eläintuotteita käyttävän kuluttajan avuksi hahmottamaan, miten eläinten hyvinvointi toteutuu eri tavoin tuotetuissa kotimaisissa eläinperäisissä tuotteissa (**kanamuna**, **maito** ja **jauheliha**).

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Nautojen hyvinvointi

Suomen maidontuotannosta kerätään tietoa tuotosseurantajärjestelmään. ProAgrian maitotilojen tuotosseuranta on käynnistetty vuonna 1898. Tuotosseurantaa säätelee kansainvälinen organisaatio ICAR (International Committee for Animal Recording), jonka yhteisiä toimintatapoja ja standardeja noudattaa 128 jäsenjärjestöä 57 maassa. Suomessa tuotosseurantaan kuuluu 73 % maitotiloista ja 80 % lehmistä (ProAgria: Lypsykarjan tuotosseuranta 2022).

Lypsylehmänavetoissa käytetään yhä useammin erilaisia automaattisia seurantalaitteita lehmien tilan seurantaan. Tällaisia ovat esimerkiksi aktiivisuusmittarit, märehtimisen ja tiineyden seurantalaitteet sekä poikimisesta hälyttävät laitteet ja valvontakamerat.

Tuotosseurantaan kuuluvat lehmät elävät keskimäärin 5,4 vuotta, poikivat 3,4 kertaa ja ehtivät elämänsä aikana lypsää yli 32 000 kg maitoa (ProAgria: Lypsykarjan tuotosseuranta 2022). Tuotosseurantatilojen lehmistä 69 % eli vuonna 2021 pihattonavetassa, kun vastaava osuus vuonna 2013 oli alle 50 % lehmistä.

Vuonna 2010 lihakarjan naudoistamme 20 % eli parsinavetoissa. Vuoden 2020 maatalouslaskennan tilastossa osuus oli pienentynyt viiteen prosenttiin (lähde: Luonnonvarakeskus/Tilastotietokanta / Maataloustilastot / Rakenne / Eläinsuojat ja lantavarastot / Nautapaikkojen jakautuminen navettatyypin mukaan).

Kuva 70.
Noin 60 % lypsylehmistä pääsee kesäisin laitumelle. Laidunnus edistää lehmien hyvinvointia monin tavoin.
Kuva: Olli Leino

Kytkettynä pito rajoittaa naudan lajinmukaista käyttäytymistä

Parressa kytkettynä oleminen rajoittaa naudan mahdollisuuksia liikkua ja olla kanssakäymisissä toisten nautojen kanssa. Toisaalta parsinavetassa kytkettyinä pidettävien lypsylehmien ja hiehojen tulee päästä laidunkaudella ulkoilemaan, eikä tämä velvoite koske pihattonavetassa pidettäviä nautoja. Uusien parsinavetoiden rakentamiseen tai laajentamiseen ei enää vuosiin ole saanut valtion investointitukea. Vuoden 2024 alussa voimaan tulevan eläinten hyvinvointilain mukaan uutta parsinavettaa ei enää saa naudoille rakentaa. Olemassa olevan parsinavetan laajennuksessa tai peruskorjauksessa parsipaikkoja ei enää saa lisätä, mutta vanhan parsinavetan käyttöiälle ei ole asetettu hyvinvointilaissa takarajaa.

Uuden eläinten hyvinvointilain mukaan lihakarjan pito parressa loppuu viimeistään vuoden 2027 lopussa. Vasikoita eli alle kuuden kuukauden ikäisiä nautoja ei saa pitää parteen kytkettynä vuoden 2024 alusta alkaen.

Eläinsuojelulain uudistusta varten laaditusta **Nautojen parressa ja pihatossa pidon hyvinvointi- ja talousvaikutusten** selvityksestä vuodelta 2014 löytyy lisätietoja navettatyyppien vaikutuksista eläinten hyvinvointiin ja tuotannon talouteen.

Tuotosseurantaan kuuluvien lehmien parren (parsinavetassa lehmän pitopaikka ja pihattonavetassa lehmän makuupaikka) pintaa päällystää yleisimmin parsimatto (63 % parsipaikoista). Parsipetejä on 21 % parsipaikoista ja syväparsia 2 %. Muutamassa navetassa lehmillä on vesipeti, ja reilut 10 % parsipaikoista on betoniparsia.

Lypsylehmistä laitumelle pääsevien osuus laski vuodesta 2010 vuoteen 2020. Vuonna 2010 pääsi laitumelle 87,1 % lypsylehmistä, kun osuus vuonna 2020 oli enää 72,4 %. Muiden kuin lypsylehmän nautojen laitumelle pääsevien osuus kutenkin lisääntyi. Vuonna 2010 muista kuin lypsylehmien naudoista pääsi laitumelle 57,7 %, kun vuonna 2020 laitumelle pääsevien muiden nautojen osuus oli 67,8 % (lähde: SVT: Luonnonvarakeskus, Eläinsuojat ja lantavarastot).

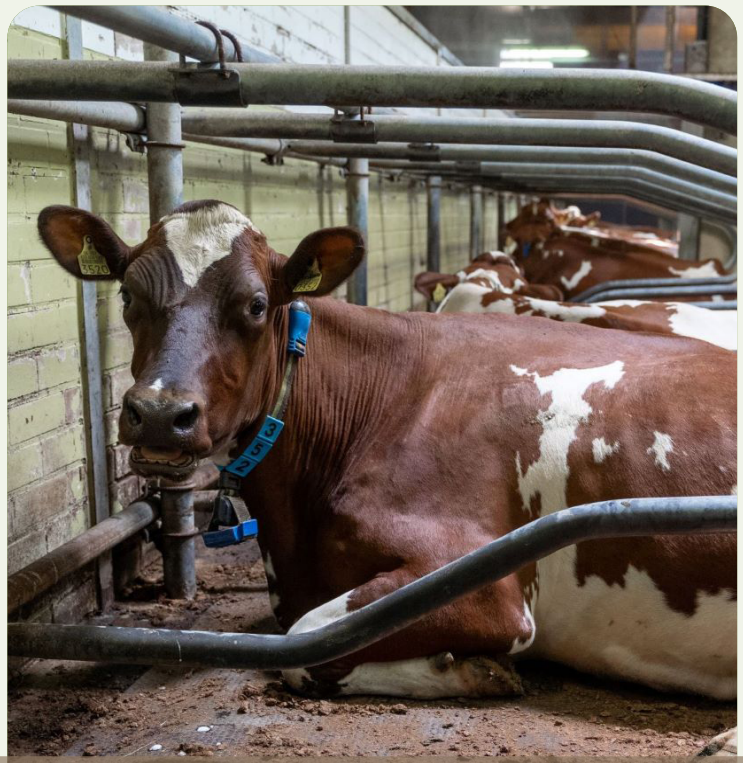

Kuva 71. Lehmien pito kytkemättömänä yleistyy: jo noin 70 % lypsylehmistä elää pihattonavetoissa. Kuva: Olli Leino

Tuotosseurantakarjoista:

10 % laiduntaa lehmiä kesällä ja ulkoiluttaa lisäksi talvella tarhassa

59 % laiduntaa vain kesällä

2 % ulkoiluttaa lehmiä tarhassa ympäri vuoden

6 % ulkoiluttaa lehmiä tarhassa vain kesällä
Kokoaikaisesti sisällä pidettävät lehmät elävät pihattonavetoissa.

Kuva 72. Nautojen laidunnus Suomessa. Kuvat ja infograafit: Heta Rautiainen

Kuva 73. Nautojen ja sikojen jaloittelu Suomessa. Kuvat ja infograafit: Heta Rautiainen

Hoitokäytännöllä on iso vaikutus vasikan hyvinvointiin

Mikäli vasikoiden sarvenaiheet tuhotaan eli vasikka nupoutetaan, tekee toimenpiteen eläinlääkäri vasikan ollessa rauhoitettuna, puudutettuna ja kipulääkittynä noin 98 % nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevaan kuuluvista tiloista. Vastaava osuus vuonna 2012 oli noin 76 % Naseva-tiloista. Noin 83 % kaikista Suomen nautatiloista kuului Nasevaan alkuvuonna 2023.

Vasikat saavat maidon tuttiämpäristä, -pullosta tai juottoautomaatista imemällä noin 96 % tuotosseurannan maitotiloista. Tutti- tai automaattijuotto tarjoaa vasikalle luontaisen tavan imeä ja on siten vasikan hyvinvoinnille parempi kuin juotto suoraan ämpäristä.

Vasikkakuolleisuuden mediaani tuotosseurantatiloilla vuonna 2020 oli 6,7 %, kun se vuonna 2015 oli 6,3 %. Vasikkakuolleisuusluvulla tarkoitetaan kuolleena syntyneiden ja alle kolmen kuukauden ikäisenä kuolleiden vasikoiden osuutta kaikista syntyneistä vasikoista.

Edellä mainitut olosuhdetiedot lypsylehmistä ja vasikoista käyvät ilmi ProAgrian Tonkka -tietokannasta, jossa on noin 4 000 maitotilan olosuhdetietoja.

Nautojen hyvinvointikorvaus

Tuottaja voi saada nautojen hyvinvoinnin edistämiseen eläinten hyvinvointikorvausta tietyin ehdoin [lisätietoa eläinten hyvinvointikorvauksesta raportin osassa Politiikka ja talous / Eläinten hyvinvointikorvaus]. Hyvinvointikorvausta myönnettiin **vuonna 2021** nautojen ruokinnan ja hoidon parantamiseen (toimenpide valittu 4 105 kertaa), vasikoiden pito-olosuhteiden parantamiseen pinta-alavaatimuksella (2 155 kertaa) tai ilman (804 kertaa), emolehmätilojen vasikoiden pito-olosuhteiden parantamiseen (719 kertaa), vähintään 6 kk ikäisten nautojen pito-olosuhteiden parantamiseen (2 848 kertaa), vähintään 12 kk ikäisten nautojen pito-olosuhteiden parantaminen (145 kertaa), nautojen laiduntamiseen laidunkaudella tai jaloitteluun laidunkauden ulkopuolella (300 kertaa), nautojen pitkäaikaisempaan laidunnukseen laidunkaudella (1 382 kertaa), lypsy-/emolehmien sairas-, hoito- ja poikimakarsinoihin (1 947 kertaa) sekä nautojen sairas-, hoito- ja poikimakarsinoihin (1 971 kertaa) (lähde: Ruokavirasto, Eläinten hyvinvointikorvauksen sitoumusehdot uudistuivat vuonna 2023).

Naseva tuottaa tietoa nautojen hyvinvoinnista

Nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä **Naseva** on kolmannen osapuolen sertifioima laatujärjestelmä, joka toimii **Eläinten terveys ETT** ry:n alaisuudessa. Nasevan kustannuksista vastaavat siihen kuuluvat 25 jäsenmeijeriä ja seitsemän teurastamoa. Nasevaan liittyminen on tuottajalle vapaaehtoista. Vuoden 2023 alussa Nasevaan kuului noin 83 % kaikista Suomen nautatiloista, kun vastaava osuus vuonna 2015 oli 58 %. Suomen maidontuotantotiloista Nasevaan kuului vuoden 2023 alussa 95,5 % ja emolehmätiloista noin 58,6 %.

Eläinlääkäri tekee Nasevaan liittyvälle tilalle terveydenhuoltosuunnitelman ja vuosittaisen terveydenhuoltokäynnin. Naseva-terveydenhuoltokäyntejä tekeviä eläinlääkäreitä oli vuonna 2020 kaikkiaan 650. Nautojen ruokintaa, tautitilannetta ja oireilua, kuolleisuutta, olosuhteita ja käyttäytymistä arvioidaan käynnin aikana lomakkeella, jossa on noin 240 kohtaa. Eläinlääkärit tekivät vuonna 2020 yhteensä 7 013 vuosikatsausterveydenhuoltokäyntiä Naseva-tiloille. Vuosina 2012–2014 eläinlääkärien tekemien terveydenhuoltokäyntien määrä oli lähes 6 500 käyntiä vuodessa.

Taulukossa 16 on esitetty Nasevaan kirjattuja tietoja järjestelmään kuuluvilta tiloilta. Lukuarvot taulukossa ovat % havainnoista. Taulukossa ei ole huomioitu ’ei koske tilaa’ ja ’ei arvioitavissa’ -kategorioita eli tilanteita, joissa tilalla ei ole kyseisiä eläimiä, tietoa ei ole saatavilla, tai arviointia ei muusta syystä voida tehdä.

Yksittäisten mittarien arviointiohjeet on kerrottu taulukon alla. Arviointiohjeita on muutettu vuosien kuluessa. Vuosien 2020/2021 prosenttiosuudet perustuvat suurimmaksi osaksi vuosina 2020 (2 975 käyntiä) ja 2021 (4 399 käyntiä) tehtyihin terveydenhuoltokäynteihin. Naseva-pitopaikat ja siten taulukon lukuarvot eivät ole täysin samoja eivätkä verrattavissa vuosien 2012–2014 ja 2020 välillä. Tieto pitopaikoista elää jatkuvasti esimerkiksi nautojen pidon loppuessa (pitopaikka poistuu Nasevasta) tai uuden pitopaikan liittyessä Nasevaan. (Lähde: ETT ry.)

Taulukko 16.
Nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä Nasevan tietoja järjestelmään kuuluvilta tiloilta 1.5.2012–1.5.2013, 1.5.2013–1.5.2014 ja 2020/2021

	Hyvä			Tyydyttävä			Korjattavaa		
	2012/2013	2013/2014	2020/2021	2012/2013	2013/2014	2020/2021	2012/2013	2013/2014	2020/2021
1.Kuolleisuus, kaikki naudat*	65,8	70,8	60,3	27,5	24,1	28,3	6	4,9	10,6
2.Veden saatavuus, lypsylehmät*	68	69,4	69,5	26,1	25,3	26,2	5,8	5,2	3,8
3.Veden saatavuus, vasikat 0–3 kk	80,2	81,7	80,1	16,3	15,8	16,8	2,3	1,6	1,6
4.Iho ja nivelvauriot, lypsylehmät*	70,7	66,6	55,8	28,2	32,8	42,5	0,9	0,6	1,3
5.Karvapeite, emolehmät	83,5	83,2	85,4	14,6	15,7	13,6	1,5	0,9	0,3
6.Nupoutus vasikat*	75,5	80,4	97,7	8,9	9,2	1,1	14,6	9,6	0,8
7.Puhtaus ja kuivuus, lypsylehmät*	75,2	75	77,2	23,1	23,6	21,5	1,6	1,3	1,0
8.Puhtaus ja kuivuus hiehot*	78,2	78,4	79,8	19,4	19,9	18,1	2,2	1,6	1,6
9.Puhtaus ja kuivuus, vasikat 3–6 kk*	82,6	83,3	85,4	16,1	15,6	13,0	0,8	0,8	0,7
10.Makuutila, lypsylehmät	91,8	91,8	86,0	6,6	7,1	12,6	1,4	1,1	1,1
11.Makuutila, vasikat 3–6 kk	93,2	94,1	92.47	5,6	5,2	6,0	0,8	0,4	0,7
12.Makuualueen mukavuus, lypsylehmät*	76,2	76,1	58,9	23,4	23,6	37,5	0,4	0,3	3,4
13.Makuualueen mukavuus, sonnit*	56,1	59	60,0	42,3	40,4	29,4	1,3	0,6	10,2
14.Makuualueen mukavuus, vasikat 3–6 kk*	64,5	65,7	66,2	34,2	33,3	26,9	1,1	-	6,2
15.Makuualueen mukavuus, vasikat 0–3 kk*	88	89,5	87,7	9,7	8,8	9,3	-	-	1,5

Mittarien arviointiohjeet

1. Kuolleisuus, kaikki naudat

2012–2014
Hyvä: kuolleisuus alle 3 % kaikissa eläinryhmissä (lypsylehmät, hiehot, vasikat ja sonnit). Tyydyttävä: kuolleisuus 3–10 % yhdessä tai useammassa eläinryhmässä.
Korjattavaa: kuolleisuus yli 10 % yhdessä tai useammassa eläinryhmässä.

2020
Kuolleisuuden arviointiohje perustuu laskennalliseen kuukausikuolleisuuteen ja arviointiohje on muuttunut vuosiin 2012–2014 verrattuna.
Hyvä: kuolleisuus alle 5 % kaikissa eläinryhmissä (lypsylehmät, emolehmät, hiehot, vasikat 0–3 kk, vasikat 3–6 kk ja sonnit).
Tyydyttävä: kuolleisuus 5–10 % yhdessä tai useammassa eläinryhmässä.
Korjattavaa: kuolleisuus yli 10 % yhdessä tai useammassa eläinryhmässä.

2. ja 3. Veden saatavuus, lypsylehmät ja vasikat

2012–2014
Hyvä: eläimillä on puhdasta vettä vapaasti saatavilla juomakupeista tai altaista. Pihatossa lypsylehmillä on 1 vesikuppi 5 lehmää kohti tai vastaava määrä allastilaa lehmää kohti. Kylmäpihatossa juoma-astia tai juottolaitteet ovat lämmitettäviä. Veden virtaus lypsylehmillä vähintään 15–20 litraa minuutissa ja vasikoilla 2 litraa minuutissa.
Tyydyttävä: lakisääteiset vaatimukset täyttyvät. Veden virtaus lypsylehmillä on vähintään 10 litraa ja vasikoilla vähintään kaksi litraa minuutissa. Jos eläimet saavat vetensä juomanipoista, arvioksi tulee korkeintaan tyydyttävä.
Korjattavaa: lakisääteiset vaatimukset eivät täyty tai veden virtaus lypsylehmillä on alle 10 litraa minuutissa.

2020
Hyvä: eläimillä on puhdasta vettä vapaasti saatavilla juomakupeista tai altaista. Pihatossa lypsylehmillä on 1 vesikuppi 4 lehmää kohti tai vastaava määrä allastilaa (noin 10 cm käytettävissä olevaa altaan reunaa) lehmää kohti. Muilla naudoilla on vähintään 1 vesikuppi 10 nautaa kohti tai vastaava määrä allastilaa eläintä kohti. Kylmäpihatossa juoma-astia tai juottolaitteet ovat lämmitettäviä. Veden virtaus lypsylehmillä vähintään 15–20 litraa minuutissa, nuorkarjalla ja lihanaudoilla 4–6 litraa ja vasikoilla 2 litraa minuutissa.
Tyydyttävä: lakisääteiset vaatimukset täyttyvät. Veden virtaus lypsylehmillä vähintään 10 litraa minuutissa, nuorkarjalla ja lihanaudoilla vähintään 4 litraa ja vasikoilla 2 litraa minuutissa. Jos eläimet saavat vetensä juomanipoista tai esimerkiksi juomakuppien virtausta ei voida mitata, arvioksi tulee korkeintaan tyydyttävä.
Korjattavaa: arviointi on sama kuin vuosina 2012–2014.

4. Iho ja nivelvauriot, lypsylehmät

2012–2014
Hyvä: terveet, hyväkuntoiset jalat. Lieviä vaurioita (limapussin tulehdukset, hiertymät ja turvotukset) on vain yksittäisillä eläimillä.
Tyydyttävä: lieviä iho- tai jalkavaurioita esiintyy useilla eläimillä (5–25 %).
Korjattavaa: yli neljänneksellä eläimistä nivelet ovat turvonneet tai havaitaan hiertymiä.

2020
Hyvä: terveet hyväkuntoiset jalat. Lieviä vaurioita havaitaan alle 10 %:lla eläimistä (karvattomat alueet, iho paksuuntunut, hiertymät ilman voimakasta turvotusta). Vakava-asteisia vaurioita ei havaittavissa (vereslihalla olevat laajat hiertymät, turvonneet nivelet, voimakas bursiitti). Ennenaikaisia poistoja tai teurastuksia nivelvaurioiden vuoksi alle 1 %.
Tyydyttävä: lieviä iho- tai jalkavaurioita korkeintaan 10–25 %:lla eläimistä, vakava-asteisempia vaurioita esiintyy vain 1–2 eläimellä tai alle 5 % eläimistä. Ennenaikaisia poistoja tai teurastuksia nivelvaurioiden vuoksi 1–5 % ja 3–5 %.
Korjattavaa: lieviä ihovaurioita havaittavissa selvästi yli 25 % eläimistä tai vakava-asteisia vaurioita esiintyy selvästi yli 5 %:lla eläimistä. Ennenaikaisia poistoja tai teurastuksia nivelvaurioiden vuoksi > 5 %.

5. Karvapeite, emolehmät

2012–2014 ja 2020
Hyvä: eläimillä hyvä ja kiiltävä karvapeite. Lieviä karvapeitteen muutoksia havaittavissa korkeintaan yksittäisillä eläimillä.
Tyydyttävä: useilla eläimillä lievää ulkoloisten, puutteellisen ruokinnan-, rakenteiden tai muiden tekijöiden aiheuttamaa huonokarvaisuutta.
Korjattavaa: yli neljänneksellä eläimistä selkeitä edellä mainittuja oireita.

6. Nupoutus, vasikat

2012–2014
Hyvä: kaikki vasikat nupoutetaan eläinlääkärikäynnillä käyttäen rauhoitusta, puudutusta ja kivunlievitystä injektiona, tai eläimet ovat syntymänupoja, tai nupoutustarvetta ei ole.
Tyydyttävä: kaikki vasikat nupoutetaan eläinlääkärikäynnillä käyttäen rauhoitusta ja puudutusta, mutta eivät saa kipulääkettä tai omistaja nupouttaa kaikki vasikat käyttäen kipulääkettä.
Korjattavaa: omistaja nupouttaa vasikoita ilman kipulääkitystä tai vasikoita ei nupouteta, vaikka tarve on ilmeinen.

2020
Hyvä: vasikat nupoutetaan oikean ikäisinä eläinlääkärikäynnillä käyttäen rauhoitusta, puudutusta ja kivunlievitystä tai eläimet syntymänupoja tai ei nupouteta, eikä nupoutustarvetta.
Tyydyttävä: kaikki vasikat nupoutetaan eläinlääkärikäynnillä käyttäen vähintään puudutusta, mutta kipulääkityksessä puutteita tai eläinlääkäri joutuu usein nupouttamaan vasikoita liian vanhana tai sahaamaan yksittäisten vasikoiden sarvia.
Korjattavaa: vasikoita nupoutetaan ilman puudutusta ja kipulääkitystä tai ei nupouteta, vaikka tarve ilmeinen.

7., 8., 9. Puhtaus ja kuivuus, lypsylehmät, hiehot ja vasikat

2012–2014
Hyvä: lypsylehmien utareet ovat puhtaat. Karvapeite on lypsylehmillä ruununrajasta ylöspäin ja muilla naudoilla kinnerten ja etupolvien yläpuolelta lähtien kauttaaltaan kuiva, eikä siinä esiinny lantaisuutta.
Tyydyttävä: eläimillä esiintyy korkeintaan hieman lantaisuutta, ei kuitenkaan lantapanssaria, tai karvapeite on kostea. Ulkokasvatuksessa olevien eläinten kastumista sateessa ei kuitenkaan katsota kosteudeksi, jos niillä olisi ollut tarjolla riittävä säänsuoja.
Korjattavaa: eläinten karvapeitteessä on lantapanssaria.

2020
Hyvä: kaikki eläimet puhtaita tai joukossa yksittäisiä hieman lantaisia eläimiä.
Tyydyttävä: yli 5 % eläimistä lievästi lantaisia ja joukossa yksittäisiä lantaisia eikä joukossa ole erittäin lantaisia yksilöitä. Tilalla on tehty toimenpiteitä lantaisuuden kurissa pitämiseksi.
Korjattavaa: yli 10 % eläimistä lantaisia ja joukossa joitakin erittäin lantaisia yksilöitä. Tilalla ei ole ryhdytty riittäviin toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi.

Katso lisätietoa Nasevan terveydenhuollon vuosikatsauksen ohjeista eläinlääkärille, kohta 2.1.3 Olosuhteet, 1. Eläinten puhtaus/kuivuus.

10. ja 11. Makuutila, lypsylehmät ja vasikat

2012–2014 ja 2020
Hyvä: eläimet mahtuvat yhtä aikaa makaamaan kaikissa luonnollisissa asennoissa makuualueella ja käyttävät makuualuetta.
Tyydyttävä: eläimet mahtuvat makaamaan yhtä aikaa makuualueelle tai parsiin, mutta muualla makaavia tai makuupaikalle jonottavia yksittäisiä eläimiä on havaittavissa pihatossa.
Korjattavaa: kaikille eläimille ei ole varattu omaa makuupaikkaa tai makuualue toimii huonosti tai useampia makuupaikoille jonottavia eläimiä on havaittavissa tai eläimet eivät mahdu kokonaan parteen makuulle.

12., 13., 14. ja 15. Makuualueen mukavuus, lypsylehmät, sonnit ja vasikat

2012–2014
Hyvä: makuupaikka on puhdas, kuiva ja pehmeä. Kuivikkeita käytetään riittävästi. Eläimet asettuvat makuulle nopeasti ja vaivatta.
Tyydyttävä: kuivitus on puutteellinen tai makuualue hieman lantainen tai eläimet joutuvat makaamaan kovalla alustalla. Ritilä- tai palkkipohjalle annetaan enintään tyydyttävä arvio.
Korjattavaa: eläimet joutuvat makaamaan märällä, jäisellä tai lantaisella alustalla tai alle 2 kk ikäisten vasikoiden makuualue ei ole pehmeä ja hyvin kuivitettu.

2020
Hyvä: makuupaikka on kuivitettu, puhdas, kuiva ja pehmeä. Eläimet asettuvat makuulle ja nousevat ylös nopeasti ja vaivatta.
Tyydyttävä: kuivitus on puutteellinen tai makuualue hieman lantainen tai eläimillä on riittävän suuri kumitettu makuualue, jolle kaikki eläimet mahtuvat makaamaan.
Korjattavaa: eläimet joutuvat makaamaan kovalla, märällä, jäisellä tai lantaisella alustalla (esimerkiksi kumittamattomalla betonisella makuualustalla) tai alle 2 kk vasikoiden makuualue ei ole pehmeä ja hyvin kuivitettu.

Sikojen hyvinvointi

Vapaa porsiminen yleistyy

Vapaa porsiminen edistää emakoiden hyvinvointia häkkiporsitukseen verrattuna ja yleistyy Suomessa nopeasti. Vuoden 2020 maatalouslaskennan tulosten mukaan vapaaporsitussikaloiden osuus kaikista sikaloistamme oli 10 % (Tilastotietokanta / Maataloustilastot / Rakenne / Eläinsuojat ja lantavarastot / Vapaaporsituspaikat). Valtaosa emakoista porsii kuitenkin yhä liikkumisen estävissä häkeissä. Vapaaporsitukseen siirtymistä ovat edesauttaneet erilaiset viljelijätuet, kuten eläinten hyvinvointikorvauksen porsimisolosuhteita parantavat ja vapaaporsituksen sitoumusehdot sekä korotettu investointituki vapaaporsitukseen siirryttäessä. Eläinten hyvinvointilain voimaan tullessa vuoden 2024 alussa toiminnassa olevaa sikalaa laajennettaessa tai peruskorjattaessa porsitushäkkien lukumäärää ei saa lisätä.

Karjuporsaiden kastraatio

Karjuporsaiden kivunhoidon käytäntö kirurgisen kastraation yhteydessä muuttuu uuden eläinten hyvinvointilain myötä, ja kirurgisesta kastraatiosta tullaan lopulta luopumaan kokonaan. Karjuporsaille on 2024 alusta annettava kirurgisen kastraation yhteydessä tulehduskipulääkettä. Vuoden 2027 alusta kirurgisen kastraation yhteydessä porsaille on lisäksi annettava paikallispuudutus. Kirurginen kastraatio kielletään 12 vuoden siirtymäajalla, vuoden 2035 alusta.

Kuva 73. Valtaosa Suomen emakoista porsii edelleen häkeissä.
Kuva: Tiina Kauppinen

Suomen yleisin sikalan lattiatyyppi on osittainen ritilälattia

Sikojen jalkojen alla on sikaloissamme yleisimmin osittainen rakolattia (vuonna 2010 osuus sikaloista 83 % ja 2020 osuus 85 %). Kokonaan rakolattiaisten sikaloiden osuus kasvoi hieman vuoden 2010 4,2 %:a vuoden 2020 5,1 %:n. Suomalaiset siat eivät juuri pääse ulkoilemaan, sillä ulkokasvatuksen osuus vuonna 2020 oli 0,1 % sikaloistamme. Tiedot käyvät ilmi maatalouslaskennan tuloksista (Tilastotietokanta / Maataloustilastot / Rakenne / Eläinsuojat ja lantavarastot / Sikapaikkojen jakautuminen sikalatyypin mukaan).

Kuva 74. Suomalaisten sikaloiden lattiatyypit. Kuvat ja infograafit: Heta Rautiainen

Sikojen hyvinvointikorvaus

Sikojen hyvinvoinnin edistämiseen voi saada eläinten hyvinvointikorvausta **tietyin ehdoin [lisätietoa eläinten hyvinvointikorvauksesta raportin osassa Politiikka ja talous / Eläinten hyvinvointikorvaus]**. Hyvinvointikorvausta myönnettiin vuonna 2021 sikojen ruokinnan ja hoidon parantamiseen (toimenpide valittu 636 kertaa), joutilaiden emakoiden ja ensikoiden ulkoiluun (14 kertaa), emakoiden ja ensikoiden pito-olosuhteiden parantamiseen (143 kertaa), emakoiden/ensikoiden parannettuihin porsimisolosuhteisiin (119 kertaa), vieroitettujen porsaiden/lihasikojen karsinoiden kuivittamiseen (358 kertaa), karjuporsaiden kastraatiokivun lievitykseen (277 kertaa), sikojen virikkeisiin (252 kertaa) sekä sikojen sairas- ja hoitokarsinoihin (615 kertaa) (lähde: Ruokavirasto, **Eläinten hyvinvointikorvauksen sitoumusehdot uudistuivat vuonna 2023**).

Sikaloiden terveysluokitusrekisteri Sikava tuottaa tilatason tietoa sikojen hyvinvoinnista

Sikaloiden terveysluokitusrekisteri Sikava toimii Eläinten terveys ETT ry:n alaisuudessa. Sen kustannuksista vastaavat jäsenteurastamot. Sikavan toiminnan perustana on sikaloiden terveysluokitus sekä kolmannen osapuolen auditoima laatujärjestelmä. Sikava on saanut kansallisen laatujärjestelmän aseman vuonna 2013. Tämä tarkoittaa, että kansallisen tason ehtojen mukaan kasvatetun sian tuotannossa toteutetaan toimenpiteitä, jotka ylittävät lakisääteiset vaatimukset. Tällaisia ovat esimerkiksi laatujärjestelmän piirissä olevilta pitopaikoilta vaadittava tautivapaus useiden tarttuvien sikatautien suhteen sekä kansallista salmonellan vastustamisohjelmaa tiukemmat salmonellatutkimusvaatimukset. Eläinlääkäri käy tiloilla useasti vuoden aikana havainnoimassa eläinten olosuhteita, terveyttä ja hyvinvointia sekä eläinten hoitoa.

Sikatilojen määrä Suomessa on vähentynyt viime vuosina huomattavasti, samoin kuin Sikavaan kuuluvien tilojen määrä. Vuonna 2010 Sikavassa oli mukana vielä noin 2 300 sikojen pitopaikkaa, mutta vuonna 2020 enää 1 036 ja vuonna 2023 vain 862 pitopaikkaa. Kuitenkin yli 90 % suomalaisista sikatiloista on mukana Sikavassa, ja kaupallisessa sianlihantuotannossa Sikavan kattavuus on yli 97 %.

Sikavaan lisättiin vuonna 2010 eläinten hyvinvoinnin arvioinnin mittareita Welfare Quality™ -protokollaa mukaillen. Sikavan puitteissa on myös sovittu vastuullisen eläintuotannon raja-arvoista, joita seurataan Sikavassa kaksi kertaa vuodessa. Terveydenhuoltokäyntien sisältöä on päivitetty vuosien varrella tarpeen mukaan. Sikavan terveydenhuoltoeläinlääkärit tekivät vuosina 2019 ja 2020 yli 4 600 terveydenhuoltokäyntiä vuodessa Sikavaan kuuluville pitopaikoille. Vuosina 2011–2014 vuosittaiset käyntimäärät vaihtelivat 5 500 käynnistä 8 000 käyntiin. Viimeisimpään terveydenhuoltokäyntilomakkeeseen on lisätty havainnot vapaana imetyksestä, pehmeästä makuualustasta sekä ehjien saparoiden osuudesta.

Terveydenhuoltokäyntien havainnoista on pitopaikoille laskettu kaksi kertaa vuodessa hyvinvointi-indeksi vuodesta 2018 alkaen. Hyvinvointi-indeksi lasketaan tuotantovaiheittain (imevät porsaat, vieroitetut porsaat, emakot ja lihasiat). Hyvinvointi-indeksin tulos havainnollistuu Sikavassa liikennevalojen värein. Vihreä väri tarkoittaa, että eläinten hyvinvointi on tilalla hyvällä tasolla. Keltainen indeksi tarkoittaa, että eläinten hyvinvointi on hieman keskimääräistä alempi. Indeksin ollessa punaisella on syytä ryhtyä eläinten hyvinvointia parantaviin toimenpiteisiin muun muassa eläinten terveyden ja olosuhteiden osalta.

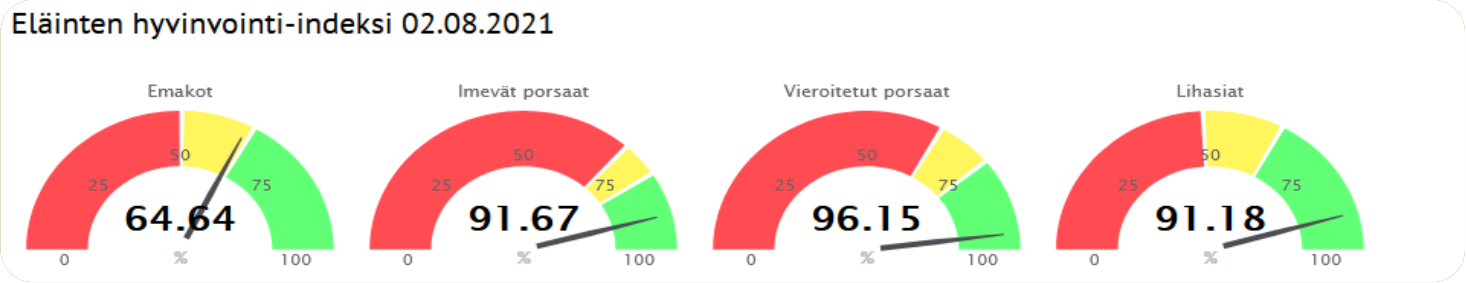

Kuva 75. Sikavan hyvinvointi-indeksin tulokset emakoilla, imevillä porsailla, vieroitetuilla porsailla ja lihasioilla, tilanne 2.8.2021 (lähde: Eläinten terveys ETT ry)

Vuonna 2021 uudistetulla Sikavan terveydenhuoltosuunnitelmalomakkeella arvioidaan eläinten hyvinvointia aiempaa laajemmin ja täydennetään terveydenhuoltokäyntien hyvinvoinnin arviointia. Tuloksia uuden suunnitelmalomakkeen perusteella voidaan raportoida vuodesta 2022 alkaen.

Tilatason tautisuojauksen Biocheck.UGent®-arviointityökalu otettiin käyttöön osana Sikavaa vuonna 2018. Tautisuojauksen kehittäminen edistää eläinten terveyttä ja hyvinvointia sekä alentaa antibioottien käyttötarvetta. Maksimitulos arvioinnissa on 100 %. Suomessa kaikkien sikatiloilla tehtyjen Biocheck.UGent®-arviointikäyntien kokonaiskeskiarvo on tällä hetkellä 67 %, kun kansainvälinen kokonaiskeskiarvo on 70 %. Ulkoisen tautisuojan keskiarvo Suomessa on 73 % ja sisäisen 61 %; kansainvälisesti vastaavat arvot ovat 74 % ja 66 %. Kansainvälisissä luvuissa on mukana 5 813 arviointikäyntiä.

Kuva 76. Riittävä tila sekä tutkimis- ja tonkimismateriaalin tarjoaminen auttavat ehkäisemään sikojen hännänpurentaa. Kuva: Tiina Kauppinen

Taulukossa 17 on esitetty Sikava-tietoja rekisteriin kuuluvilta tiloilta. Lukuarvot taulukossa ovat keskiarvoprosentteja terveydenhuoltokäynneillä tehdyistä havainnoista. Välikasvatus tarkoittaa ajanjaksoa emästä vieroituksen ja lihasikavaiheen välissä, noin neljän viikon iästä vajaan kolmen kuukauden ikään saakka. Lihasikavaihe tarkoittaa välikasvatuksen loppumisen jälkeistä aikaa, joka päättyy sian teurastamiseen noin kuuden kuukauden iässä.

Taulukko 17. Sikaloiden terveysluokitusrekisterin tietoja rekisteriin kuuluvilta sikatiloilta vuosilta 2011, 2012, 2013, 2019 ja 2020. (*Vuosina 2019 ja 2020: Vesi- ja ruokintalaitteiden puhtaus ja kunto, lihasiat)

	Hyvä						Tyydyttävä						Heikko					
% havainnoista	2011	2012	2013	...	2019	2020	2011	2012	2013	...	2019	2020	2011	2012	2013	...	2019	2020
Aistinvarainen ilmanlaatu, välikasvatus	84,0	87,0	86,0		86,2	88,9	16,0	13,0	14,0		13,7	10,8	0,4	0,2	0,1		0,1	0,3
Aistinvarainen ilmanlaatu, porsitusosasto	87,0	90,0	90,0		92,0	92,7	13,0	10,0	10,0		7,9	7,1	0,1	0,1	0,1		0,1	0,2
Karsinoiden puhtaus, lihasiat	73,0	76,0	73,0		60,2	59,8	26,0	24,0	26,0		37,3	37,7	0,6	0,4	0,5		2,4	2,5
Rakenteiden kunto, lihasiat	81,0	82,0	82,0		79,8	79,2	19,0	18,0	18,0		19,5	20,2	0,4	0,4	0,3		0,8	0,6
Ruokintalaitteiden kunto, lihasiat*	81,0	88,0	82,0		89,1	90,1	18,0	11,0	17,0		10,5	9,7	0,4	0,1	0,3		0,4	0,1
Eläintiheys, välikasvatus	84,0	89,0	87,0		89,7	89,5	14,0	9,0	11,0		9,9	9,9	0,8	0,3	0,5		0,4	0,6
Eläintiheys, lihasiat	91,0	93,0	93,0		94,9	94,7	8,0	6,0	6,0		4,9	5,0	0,3	0,2	0,2		0,2	0,4
Virikemateriaali, välikasvatus	80,0	83,0	82,0		76,1	73,6	18,0	16,0	17,0		23,4	25,7	0,9	0,6	0,3		0,4	0,7
Virikemateriaali, lihasiat	75,0	77,0	79,0		68,5	66,6	23,0	21,0	20,0		30,4	31,9	2,0	1,0	0,7		1,1	1,5

*Vuosina 2019 ja 2020: Vesi- ja ruokintalaitteiden puhtaus ja kunto lihasiat

Hännänpurenta Sikava-tiedoissa

Vuosi 2013: Sikojen hännänpurennan yleisyyttä arvioitiin vuonna 2013 Sikava-terveydenhuoltokäynnillä asteikolla: ei lainkaan hännänpurentaa, muutama purtu häntä (1-5 %), useita purtuja häntiä (6-19 %) tai paljon purtuja häntiä (≥ 20 %). Vieroitetuilla porsailla hännänpurentatilannetta havainnoitiin yksilökohtaisesti. Vuonna 2013 vieroitetuilla porsailla hännänpurentaa ei havaittu lainkaan 61 % käynneistä, muutamia purtuja häntiä havaittiin 37 % käynneistä, useita 2 % käynneistä ja paljon 0,2 % käynneistä. Lihasioilla hännänpurentaa ei havaittu lainkaan 33 % käynneistä, muutamia 63 % käynneistä, useita 3 % käynneistä ja paljon 0,3 % käynneistä.

Vuodet 2019 ja 2020: Hännänpurennan esiintymistä on arvioitu vuodesta 2018 alkaen sekä hännänpurentoina että ehjien häntien osuutena erityisesti välikasvatus- ja lihasikavaiheessa.

Taulukko 18. Ehjien saparoiden osuus (%) välikasvatusporsailla ja lihasioilla Sikava-tiedoissa vuosina 2019 ja 2020

	2019				2020			
Ehjien saparoiden osuus %	>95	>80	>70	<70	>95	>80	>70	<70
välikasvatusporsaat	74.6	16.3	7.4	1.7	73.5	18.1	7.3	1
lihasiat	65	22.8	10.1	2.2	62.1	24.3	11.4	2.2

Kuolleisuus Sikava-tiedoissa

Vuodet 2012 ja 2013: Kuolleena syntyi vuonna 2012 7,9 % porsaista, kun vastaava lukuarvo vuonna 2013 oli 7,7 %. Porsaiden kuolleisuus vieroitukseen mennessä oli 8,9 % vuonna 2012 ja 10,0 % vuonna 2013. Vieroituksen jälkeinen kuolleisuus vuonna 2012 oli 1,1 % ja vuonna 2013 1,5 %. Lihasikavaiheessa kuolleisuus on vähäisempää: vuosina 2012 ja 2013 lihasioista kuoli kaikkiaan 0,7 %.

Vuodet 2019 ja 2020: Kuolleisuusluvuissa vuosilta 2019 ja 2020 on huomioitu myös tiloilla lopetettujen sikojen kuolleisuus. Vuonna 2019 porsaista syntyi kuolleena 7,3 % ja vuonna 2020 7,5 %. Vieroitukseen mennessä kuoli ja lopetettiin vuosina 2019 ja 2020 keskimäärin 10,1 % ja 10,3 % porsaista. Vieroituksen jälkeen välikasvatusvaiheessa porsaita kuoli ja lopetettiin edellä mainittuina vuosina keskimäärin 2,2 % vuodessa. Lihasikavaiheessa kuoli ja lopetettiin sikoja keskimäärin 1,4 % niin vuonna 2019 kuin 2020.

AgroSoft®:n (nykyisin Agrovision) mukaan porsaiden kokonaiskuolleisuus syntymästä vieroitukseen (noin 29 päivän ikään saakka) oli Suomessa 21,1 % vuonna 2013.

Vapaa imetys Sikava-tiloilla

Vapaa imetys tarkoittaa, että emakon liikkumista rajoittava porsimishäkki avataan kolmen vuorokauden kuluessa porsimisesta. Itse porsimisen aikana emakko on yleensä häkissä, mutta imetysaikana ei. Vuonna 2020 pitopaikkoja, joilla vapaana imetys oli käytössä yli puolella samaan aikaan porsivista emakoista, oli Sikavassa yli 100 pitopaikkaa.

Siipikarjan lintujen hyvinvointi

Broilerinlihan kulutus on lisääntynyt huomattavasti viime vuosina, mikä näkyy teurastettujen lintujen määrässä. Valtaosa Suomessa kasvatettavista broilereista on 5–6 viikossa teuraskokoon kasvavaksi jalostettuja broilereita. Vuonna 2010 Suomessa teurastettiin vajaat 55 miljoonaa broileria, kun määrä vuonna 2020 oli jo yli 80 miljoonaa yksilöä. **Vuosina 2012–2020** broilereiden teurasparvia on Suomen siipikarjateurastamoille tuotu 3 500–4 000.

Broilereita kuoriutuu, kuljetetaan untuvikkoina hautomoista kasvattamoihin, kasvatetaan, kerätään ja kuljetetaan teurastamoihin yksilömääräisesti tuotantoeläimistä eniten, joten niiden hyvinvointiin on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Vuoden 2017 Animal Welfare in the European Union -raportin tekijä professori Donald Broom nimesi maailmanlaajuisesti pahimmaksi eläinten hyvinvointiongelmaksi broilereiden jalkaongelmat.

Kuva 77.
Suomalaisessa broilerintuotannossa käytetään yleisesti nopeakasvuista roturisteytystä. Linnut kasvavat teuraskokoon 5–6 viikossa.
Kuva: Tiina Kauppinen

Broilerin jalkapohjien kuntoa käytetään hyvinvointimittarina

Suomessa broilereiden jalkapohjien terveys on erittäin hyvä. Broilereiden hyvinvointia arvioidaan niiden teurastuksen jälkeen tarkastelemalla ja pisteyttämällä tietty määrä lintujen jalkapohjia. Arviointi on lakisääteistä, se kattaa koko suomalaisen broilerituotannon, ja sen suorittaa teurastamon tarkastuseläinlääkäri. Arvion kohteena on vähintään sadalta broilerilta yksi jalkapohja teurastettua parvea kohden.

Mitä terveemmät ovat jalkapohjat parvessa on, sitä pienemmät pisteet se saa. Parven saama pistemäärä voi vaihdella välillä 0–200 (0 = parven jalkapohjissa ei muutoksia, 200 = parven kaikissa sadassa tarkastetussa jalassa vakavia tulehdusmuutoksia). Jalkapohjapisteiden painotetut keskiarvot perustuvat teurastamoyritysten kuukausittaisiin keskiarvoihin, joiden pohjalta lasketaan kansallinen tuotanto-osuudella painotettu keskiarvo.

Jalkapohjapisteet vuosina 2018, 2019, 2020, 2021 ja 2022 olivat 4,28; 2,43; 1,48; 1,94 ja 2,64. Jos broileriteurasparven jalkapohjaterveysindeksi on alle 20 pistettä, on lintujen jalkapohjaterveys ollut erinomainen. Vuonna 2022 lähes 97 % Suomessa teurastetuista broileriparvista **saavutti alle 20 pisteen tuloksen**. (lähde: **Eläinten terveys ETT ry**)

Munintakanat elävät yleisimmin lattiakanaloissa

Suomessa munituista kananmunista puolet oli vielä vuonna 2020 peräisin virikehäkkikanaloista. Vuonna 2022 enää 28 % A-luokan kananmunista oli peräisin virikehäkkikanaloista, kun taas suurin osa, 61 %, tuotettiin lattiakanaloissa. Ulkokanaloiden (sisätilat vastaavat tavanomaisia lattiakanaloita) osuus kananmunantuotannosta vuonna 2022 oli 4 % ja luomukanaloiden 7 % (lähde: Siipikarjaliitto).

Elinkeino on asettanut omia tavoitteita siipikarjan hyvinvoinnille. Suomessa kasvatetaan myös broilerien emolintuja (isovanhempaispolvi kasvatetaan Ruotsissa) ja kalkkunoita. Näiden hyvinvoinnista ei vielä ole raportoitavia tuloksia, mutta tiedonkeruuta kehitetään parhaillaan elinkeinon toimesta.

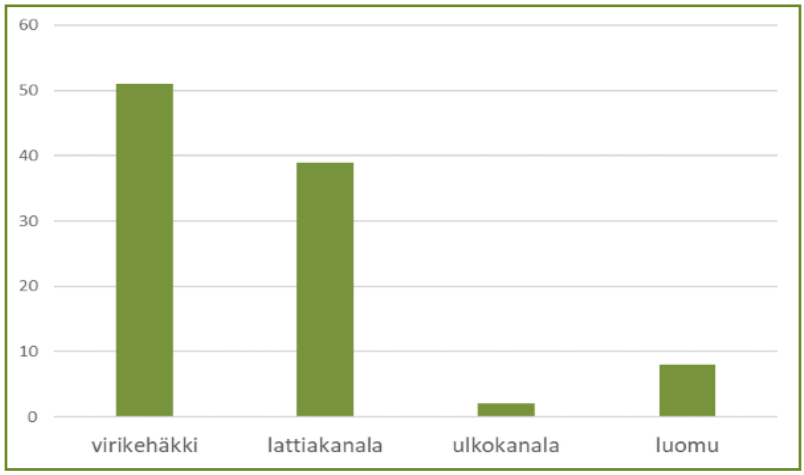

Kuva 78. Kananmunien tuotantopaikkojen osuudet (%) vuonna 2022 (lähde: Suomen Siipikarjaliitto)

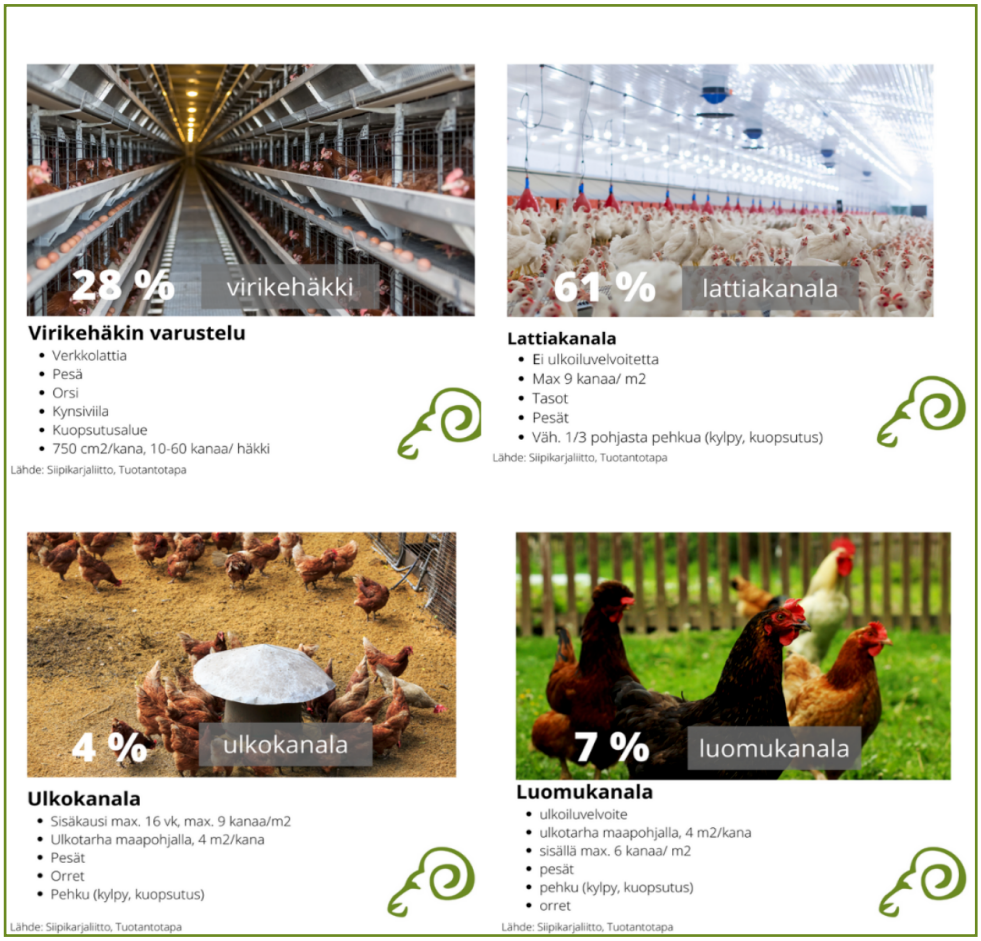

Kuva 79. Vähimmäistilavaatimus munintakanaloissa. Kuva ja infograafi: Heta Rautiainen

Siipikarjan hyvinvointikorvaus

Eläintenpitäjä voi saada siipikarjan lintujen hyvinvoinnin edistämiseen tukea eläinten hyvinvointikorvauksen muodossa tietyin ehdoin [lisätietoa eläinten hyvinvointikorvauksesta raportin osassa Politiikka ja talous / Eläinten hyvinvointikorvaus].

Hyvinvointikorvausta sai vuonna 2021 siipikarjan ruokinnan ja hoidon parantamiseen (toimenpide valittu 330 kertaa), broilereiden ja kalkkunoiden pito-olosuhteiden parantamiseen (207 kertaa), munintakanalan ilmanlaadun parantamiseen (76 kertaa), siipikarjan virikkeisiin (265 kertaa) sekä tasoihin, ramppeihin ja orsiin (225 kertaa) (lähde: Ruokavirasto, Eläinten hyvinvointikorvauksen sitoumusehdot uudistuivat vuonna 2023).

Turkiseläinten hyvinvointi

Fureva on Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry:n rahoittama turkiseläinten terveydenhuoltojärjestelmä. Eläinlääkäreiden kehittämä järjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2015. Järjestelmän painopisteinä ovat tuotannon mahdollisten ongelmakohtien selvitys ja suunnitelmallinen terveydenhuoltotyö sekä turkistilan tuotannon ja tuottavuuden kehittäminen ja tautitilanteiden ennaltaehkäisy.

Kesällä 2023 turkiseläinten hyvinvointia on heikentänyt turkiseläimiin tarttunut korkeapatogeeninen lintuinfluenssavirus. Elokuun puoleenväliin 2023 mennessä virusta on todettu 24 suomalaisella turkistarhalla kaikilla yleisimmin tarhatuilla turkiseläimillä. Em. ajankohtaan mennessä Ruokavirasto on määrännyt lopetettavaksi 80 000 turkiseläintä. Lintuinfluenssaan sairastuneet turkiseläimet kärsivät muun muassa ripulista, kouristuksista ja hengitystieoireista, ja voivat vaipua horrostilaan tai kokea äkkikuoleman (Lähde: Helsingin Sanomat).

Lampaiden ja vuohien hyvinvointi

Lampaiden ja vuohien hyvinvoinnin edistämiseen voi saada eläinten hyvinvointikorvausta tietyin ehdoin [lisätietoa eläinten hyvinvointikorvauksesta raportin osassa Politiikka ja talous / Eläinten hyvinvointikorvaus]. Korvausta on vuonna 2021 saanut lampaiden ja vuohien ruokinnan parantamiseen (toimenpide valittu 217 kertaa), lampaiden ja vuohien pito-olosuhteiden parantamiseen (toimenpide valittu 287 kertaa), lampaiden ja vuohien hoitoon (toimenpide valittu 261 kertaa), lampaiden ja vuohien laidunnukseen laidunkaudella tai jaloitteluun laidunkauden ulkopuolella (toimenpide valittu 65 kertaa) sekä lampaiden ja vuohien pitkäaikaisempaan laidunnukseen laidunkaudella (toimenpide valittu 103 kertaa). (lähde: Ruokavirasto, Eläinten hyvinvointikorvauksen sitoumusehdot uudistuivat vuonna 2023).

Kuva 80. Vuohien laidunnukseen voi saada hyvinvointikorvausta. Kuva: Heta Rautiainen

Porojen hyvinvointi

Suomessa kastroidaan vuosittain noin 2 500 urosporoa eli hirvasta, yleensä ilman kivunlievitystä. Hirvaat kastroidaan noin viiden vuoden iässä, kun niitä ei enää tarvita siitosporoina. Kastrointi parantaa porojen kuntoa. Myös kilpaporot ja matkailupalveluissa käytettävät porot kastroidaan useimmiten. Tutkimustietoa poron kastraatiokivunlievityksestä ei ole olemassa. Kastraatiokivun hoitoa halutaan edistää, ja lääkitysvaihtoehtoja tutkitaan parhaillaan Helsingin yliopiston johtamassa hankkeessa Porojen kastraatiokivun hoito.

Kuva 81. Urosporot kastroidaan Suomessa yleisesti ilman kivunlievitystä. Kuva: Satu Raussi

Teurastettavien eläinten hyvinvointi

Kun eläin on lopetettava, sitä pitää **säädösten mukaan** varjella vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä lopetuksen ja siihen liittyvien toimien aikana. Eläin on siis lopetettava mahdollisimman nopeasti ja kivuttomasti. Lopettaminen on eläimen kuolemaan johtava tarkoituksellinen prosessi.

Eläimen teurastaminen tarkoittaa, että lopetettava eläin aiotaan käyttää ihmisen ravinnoksi. Eläimen teurastamiseen kuuluvat tainnutus ja verenlasku. Tainnuttamalla eläin tehdään tajuttomaksi ja tuntemiskyvyttömäksi ennen verenlaskun aloittamista ja eläimen kuolemaan saakka. Verenlasku varmistaa eläimen kuoleman. Suomen lainsäädäntö sallii sellaisen uskonnollisista syistä noudatettavan erityisen teurastustavan, jossa verenlasku aloitetaan samanaikaisesti eläimen tainnuttamisen kanssa. Verenlaskua ei siis saa aloittaa ennen eläimen tainnutusta.

Eläinten lopetuksesta säädetään **lopetusasetuksella** (neuvoston asetus eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä 1099/2009). Asetuksella säädetään myös lopetukseen liittyvistä toimista, kuten teuraseläinten käsittelystä, säilytyksestä, liikkumisen rajoittamisesta, tainnutuksesta ja verenlaskusta. Lopetusasetus määrittää eri eläinlajeille sallitut tainnutusmenetelmät ja määrää teurastamoalan toimijoille erilaisia velvoitteita eläinten hyvinvoinnin varmistamiseksi. Esimerkiksi teurastamoissa työskenteleville on säädetty koulutusvelvoite, suuremmilla teurastamoilla tulee olla eläinten hyvinvoinnista vastaava henkilö, ja teurastamojen on tehtävä toimintaohjeistot, joilla varmistetaan eläinten hyvinvointi lopetuksen yhteydessä.

Kuva 82. Tuotantoeläimen hyvinvointiin vaikuttavat elämän loppupäässä teuraskuljetus, tainnutus ja itse teurastus. Kuva: Tarja Jalkanen

Yleisimmät tainnutus- ja lopetusmenetelmät

Tainnuttaminen on menetelmä, jolla eläimelle aiheutetaan sen kuolemaan saakka kestävä tajuttomuus. Naudat tainnutetaan Suomessa yleisimmin päähän kohdistettavalla pulttipistoolilla. Lävistävän pulttipistoolin isku ja pultin tunkeutuminen aivoihin aiheuttavat vakavan ja peruuttamattoman aivovaurion.

Siat tainnutetaan isoissa teurastamoissa yleisimmin hiilidioksidikaasulla. Lisäksi sikoja tainnutetaan päähän aivojen läpi kohdistetulla sähkövirralla sekä pulttipistoolilla. Päähän kohdistuva sähkötainnutus aiheuttaa aivosähkökäyrässä yleistyneen epileptisen kohtauksen.

Hevoset tainnutetaan pulttipistoolilla tai ampumalla. Lampaiden tainnutukseen käytetään sähköä tai pulttipistoolia. Porot tainnutetaan yleensä pulttipistoolilla. Turkiseläimistä ketut ja supikoirat lopetetaan sähköllä kohdistaen elektrodit sekä päähän että kehoon. Minkit lopetetaan joko hiilimonoksidi- tai hiilidioksidikaasulla.

Munintansa lopettaneet kanat lopetetaan yleensä hiilidioksidikaasulla kanalassa tai sen läheisyydessä. Broilerikanojen tainnutukseen käytetään hiilidioksidikaasua tai sähköllä tapahtuvaa vesiallastainnutusta, jossa eläin altistetaan vesialtaassa sähkövirralle. Sähkövirta aiheuttaa aivosähkökäyrässä yleistyneen epileptisen kohtauksen ja sydämen kammiovärinän tai sydänpysähdyksen. Kalkkunat tainnutetaan sähköllä, joko vesiallastainnutuksella tai päähän kohdistettavilla sähköpihdeillä.

Kuva 83: Liikkuva teurastamo. Kuva: Tiina Kauppinen

Liikkuva teurastamo

Liikkuvan teurastamon idea on, että teurastamorekka tulee eläintilalle, jolloin eläimiä ei tarvitse kuljettaa. Tiettävästi varsinaisia liikkuvia teurastamoja ei meillä vielä ole käytössä. Suomalaisyrityksen tekemä liikkuva teurastamo on kuitenkin ollut käytössä Ruotsissa.

Lue lisää: Hultgren, J., Arvidsson Segerkvist, K., Berg, C., Karlsson, A.H., Algers, B. 2020. Animal handling and stress-related behaviour at mobile slaughter of cattle. Preventive Veterinaty Medicine 177.

Suomen teurastamot

Vuonna 2015 Suomessa oli rekisterissä 19 isoa ja 59 pientä teurastamoa sekä 21 poroteurastamoa. Sekä isojen että pienten teurastamojen määrä on vähentynyt vuoteen 2022 mennessä, jolloin Suomessa oli 15 isoa ja noin 50 pientä teurastamoa sekä 19 poroteurastamoa. Suomen **hyväksytyt teurastamot** sekä **suurimpien teurastamojen yhteystiedot** löytyvät Ruokaviraston verkkosivuilta. Teurastamojen tarkastuseläinlääkärit tekevät teurastamoissa eläinsuojelutarkastuksia, joiden tuloksista raportoi Ruokavirasto. Ruokaviraston verkkosivuilla on lisätietoa koosteessa **Usein kysyttyä teurastuksesta.**

Eläinten hyvinvointikeskus (EHK) on maa- ja metsätalousministeriön nimeämä lopetusasetuksen mukainen **tieteellisen tuen piste** Suomessa. EHK:n eläintietosivujen **julkaisuista** löytyvät naudan, sian ja siipikarjan teurastamisen sekä siipikarjan lopettamisen hyvän toimintatavan oppaat.

Teurashylkäykset ja lihantarkastuslöydökset

Tuotantoeläinten ruhoja voidaan teurastamolla hylätä osittain tai kokonaan (taulukot 19 ja 20). Ruhohylkäyksestä päättää teurastamolla työskentelevä tarkastuseläinlääkäri. Hylkäys on taloudellinen tappio eläintuottajalle ja elinkeinolle. Ruhon hylkääminen voi kertoa myös puutteista teurastettavan eläimen hyvinvoinnissa. Eläin, jonka ruho päätyy hylättäväksi, on todennäköisesti voinut huonosti jossain vaiheessa elämäänsä.

Sianlihateollisuus on sopinut yhdessä toimiin johtavista kansallisista ruhohylkäysrajoista. Lihasikojen osalta kokoruhohylkäysten raja-arvo on 1,1 % ja emakoiden osalta 7 %. Osaruhohylkäysten raja-arvo on lihasioilla 12 %. Mikäli eläintuotantotilalta tulee tätä enemmän sikoja, joiden ruhot hylätään, teurastamon edustaja käy tilalla ja ohjeistaa korjaamaan tilanteen. Tilan tulee saada kokoruhohylkäysten raja-arvo alittumaan vuoden kuluessa, mikäli se aikoo jatkaa yhteistyötä teurastamoiden kanssa.

Taulukko 19. (1/2)
Nautojen, sikojen, lampaiden, vuohien, hevosten ja porojen osa- ja kokoruhohylkäykset vuosilta 2015–2022, teurastamot, pienteurastamot ja poroteurastamot (Lähde: Ruokavirasto)

2015	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	277 870	2 027 299	42 479	57 622	239	1 639	69 803	2 459 922
Osittain hylättyjä ruhoja	33 022	142 080	5 573	102	2	3	11 326	192 094
Kokonaan hylättyjä ruhoja	1 466	6 271	842	60	1	8	67	8 715
2016	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	279 800	2 008 209	43 266	57 711	248	1 284	62 465	2 452 983
Osittain hylättyjä ruhoja	24 407	136 741	5 657	162	1	0	9 190	176 158
Kokonaan hylättyjä ruhoja	1 575	6 967	782	106	0	5	85	9 520
2017	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	273 026	1 930 452	35 133	56 749	326	1 263	60 995	2 357 944
Osittain hylättyjä ruhoja	22 878	135 866	4 460	128	0	0	10 767	174 099
Kokonaan hylättyjä ruhoja	1 581	7 160	688	73	1	19	88	9610
2018	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	273 710	1 785 775	33162	64 093	353	1 171	55 158	2 213 422
Osittain hylättyjä ruhoja	25 113	139 218	4 753	134	0	0	10 182	179 400
Kokonaan hylättyjä ruhoja	1 786	7 525	596	65	0	7	93	10 072

Taulukko 19. (2/2)
Nautojen, sikojen, lampaiden, vuohien, hevosten ja porojen osa- ja kokoruhohylkäykset vuosilta 2015–2022, teurastamot, pienteurastamot ja poroteurastamot (Lähde: Ruokavirasto)

2019	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	267 796	1 789 066	33 543	62 319	845	1 105	73 702	2 228 376
Osittain hylättyjä ruhoja	25 063	160 156	5 219	166	3	3	11 811	202 421
Kokonaan hylättyjä ruhoja	2 026	9 146	866	83	2	30	194	12 347
2020	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	261 237	1 886 437	32 772	62 741	613	834	41 982	2 286 616
Osittain hylättyjä ruhoja	25 139	141 342	4 951	76	1	2	8 305	179 816
Kokonaan hylättyjä ruhoja	2 065	9 423	858	88	14	25	71	12 544
2021	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	258 048	1 908 372	34 924	50 424	749	782	56 051	2 309 350
Osittain hylättyjä ruhoja	23 523	150 033	4 969	73	1	0	10 950	189 549
Kokonaan hylättyjä ruhoja	1 910	10 123	1 044	78	8	29	120	13 312
2022	Naudat	Lihasiat	Emakot	Lampaat	Vuohet	Hevoset	Porot	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	256 774	1 835 893	34 678	55 403	910	865	53 158	2 237 681
Osittain hylättyjä ruhoja	28 008	182 353	7 702	79	6	2	25 026	243 176
Kokonaan hylättyjä ruhoja	2 017	9 904	993	123	1	19	88	13 145

Taulukko 20. (1/3)
Siipikarjan osa- ja kokoruhohylkäysten osuudet vuosilta 2015–2022, siipikarjateurastamot ja siipikarjan pienteurastamot
(Lähde: Ruokavirasto)

2015	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	67 362 664	573 866	823 957	60 979	2 779	5 280	4 458	68 833 976
Osittain hylättyjä ruhoja %	3,5	4,3	7,3	0	4,1	0	0	3,5
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	3,4	13,3	2,9	7,6	2,4	0,25	0,4	3,5
2016	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	69 443 416	545 532	879 763	40 972	3 020	3 659	7 778	70 924 140
Osittain hylättyjä ruhoja %	3,868	3,437	6,441	0	0	0	0	3,89
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	2,634	20,521	3,231	9,307	10,368	0,355	0,026	2,78
2017	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	73 591 904	555 285	884 186	3 446	4 399	3 712	9 782	75 052 720
Osittain hylättyjä ruhoja %	3,14	4,155	7,905	0	0,409	0	0	3,203
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	3,575	21,654	4,267	11,705	1,523	0,162	0.000	3,716

Taulukko 20. (2/3)
Siipikarjan osa- ja kokoruhohylkäysten osuudet vuosilta 2015–2022, siipikarjateurastamot ja siipikarjan pienteurastamot
(Lähde: Ruokavirasto

2018	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	79 932 752	534 576	914 384	3 070	4 688	4 766	12 884	81 407 120
Osittain hylättyjä ruhoja %	4,111	4,171	6,955	0	1,474	0	0,233	4,142
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	4,849	20,517	5,046	4,56	3,311	0,126	0,078	4,953
2019	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	78 922 528	532 267	902 265	4 224	1 967	4 658	17 703	80 385 608
Osittain hylättyjä ruhoja %	4,321	4,43	7,529	1,435	2,798	0,022	0,277	4,357
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	4,303	27,456	4,844	2,511	7,019	0,258	0,085	4,461
2020	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	80 673 152	568 685	907 910	2 063	2 063	5 989	6 012	82 166 464
Osittain hylättyjä ruhoja %	4,164	4,343	7,652	0	2,181	0	0	4,203
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	4,18	24,434	4,318	6,082	1,939	0,167	0	4,321
2020	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	80 673 152	573 644	923 156	1 008	3 096	4 596	8 787	83 864 128
Osittain hylättyjä ruhoja %	3,8	4,3	8,1	0	1,2	0	0	3,9
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	3,1	23,4	4,2	4,4	3,7	0,2	0	3,3

Taulukko 20. (3/3)
Siipikarjan osa- ja kokoruhohylkäysten osuudet vuosilta 2015–2022, siipikarjateurastamot ja siipikarjan pienteurastamot
(Lähde: Ruokavirasto)

2021	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	82 349 840	573 644	923 156	1 008	3 096	4 596	8 787	83 864 128
Osittain hylättyjä ruhoja %	3,8	4,3	8,1	0	1,2	0	0	3,9
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	3,1	23,4	4,2	4,4	3,7	0,2	0	3,3
2022	Broilerit	Broileriemot	Kalkkunat	Kanat	Ankat	Hanhet	Sorsat	Yhteensä
Teurastamolle tuotuja yksilöitä	82 605 120	579 526	934 778	772	2 934	4 096	10 224	84 137 450
Osittain hylättyjä ruhoja %	3,8	4,3	8,1	2,3	1,6	0	0	3,9
Kokonaan hylättyjä ruhoja %	2,6	23,2	3,9	3,4	3	0,3	0	2,8

Taulukoissa 21 ja 22 on esitetty Ruokaviraston tilastoimia, teurastettujen eläinten ruhoista tehtyjä lihantarkastuslöydöksiä, havaintoja ja sairauksia vuosilta 2020 ja 2022. Teurastamossa tehtävässä lihantarkastuksessa ruhon ja/tai lihan elintarvikekelpoisuutta arvioidaan useiden kriteerien ja muutosten kautta päätyen lopulta kokonaisarviointiin.

Loisten aiheuttamat ongelmat olivat merkittävin osaruhohylkäysten ja elinhylkäysten syy poroilla, havaittiin teurastuksen jälkeisistä lihantarkastuspäätöksistä (550 000 päätöstä) vuosilta 2005–2006 ja 2014–2015 (Nieminen, 2017). Loislöydökset koskivat erityisesti eteläisen poronhoitoalueen poroja. Ongelman syyksi arvellaan ilmastomuutoksen aiheuttamaa lämpenemistä, mikä edesauttaa loisten lisääntymistä.

Taulukko 21. (1/3)
Lihantarkastuslöydökset teurastamolla teurastettujen nautojen, sikojen, lampaiden, broilereiden ja kalkkunoiden ruohoissa vuonna 2020
(Lähde: Ruokavirasto)

Laji	Nauta		Sika		Lammas		Broileri		Kalkkuna	
Teurastettuja yksilöitä	260366		1 917 473		55213		80 595 848		907 910	
	yksilöä	%	yksilöä	%	yksilöä	%	yksilöä	%	yksilöä	%
Erittäin likainen eläin	646	0.25			0	0				
Paiseet	4122	1.58	57585	3.06	25	0.05				
Pneumonia eli keuhkokudoksen tulehdus	6691	2.57	58282	3.09						
Pleuriitti eli keuhkopussin tulehdus	2255	0.87								
Keuhkokalvon tulehdus			448605	23.8						
Artriitti tai artroosi eli niveltulehdus tai nivelrikko	2481	0.95	56066	2.98	18	0.03				
Loisiin viittaavat muutokset	362	0.14								

Taulukko 21. (2/3)
Lihantarkastuslöydökset teurastamolla teurastettujen nautojen, sikojen, lampaiden, broilereiden ja kalkkunoiden ruohoissa vuonna 2020 (Lähde: Ruokavirasto)

Laji	Nauta		Sika		Lammas		Broileri		Kalkkuna	
Suolinkaisvaurio			96 242	5.11						
Kuihtuminen, kakeksia	89	0.03			56	0.1	27348	0.03	3441	0.38
Murtumat	339	0.13			14	0.03				
Ruhjeet ja vertymät	11412	4.38			40	0.07				
Verenvuodot, tuoreet murtumat							74 465	0.09	433	0.05
Isot maksamadot	24	0.01			8	0.01				
Pienet maksamadot	6	0			189	0.34				
Sydänpussin tulehdus			106456	5.65						
Hännänpurenta			19389	1.03						

Taulukko 21. (3/3)
Lihantarkastuslöydökset teurastamolla teurastettujen nautojen, sikojen, lampaiden, broilereiden ja kalkkunoiden ruohoissa vuonna 2020 (Lähde: Ruokavirasto)

Laji	Nauta		Sika		Lammas		Broileri		Kalkkuna	
Lapahaavaumat, vain emakot			477	1.46						
Ruumiinontelon muutokset							222119	0.28	6856	0.76
Askiitti eli vesipöhö							354162	0.44	0	0
Ihotulehdus, ihonalaiskudoksen tulehdus							307414	0.38	21339	2.35
Muut syyt							166350	0.21	3269	0.36

Taulukko 22.
Lihantarkastuslöydökset teurastamolla teurastettujen nautojen, sikojen, lampaiden, broilereiden ja kalkkunoiden ruohoissa vuonna 2022 (Lähde: Ruokavirasto)

LAJI	NAUTA		SIKA		LAMMAS		BROILERI		KALKKUNA	
teurastettuja yksilöitä	256 774		1 870 571		55 403		82 605 120		934 778	
	yksilöä	%	yksilöä	%	yksilöä	%	yksilöä	%	yksilöä	%
Erittäin likainen eläin	255	0,204			0	0				
Paiseet	4 432	1,728	82 989	4,522	62	0,112				
Pneumonia eli keuhkokudoksen tulehdus	7 531	2,936	79 153	4,313						
Pleuriitti eli keuhkopussin tulehdus										
Keuhkokalvon tulehdus	2 232	0,87	513 039	27,955						
Artriitti tai artroosi eli niveltulehdus tai nivelrikko	2 687	1,048	51 414	2,802	11	0,02				
Loisiin viittaavat muutokset	276	0,108								
Suolinkaisvaurio			79 140	4,312						
Kuihtuminen, kaheksia	24	0,025			55	0,099	34 749	0,042	2 646	0,283
Murtumat	368	0,143			26	0,047				
Ruhjeet ja vertymät	27 857	10,861			29	0,052				
Verenvuodot, tuoreet murtumat	368	0,143					75 745	0,092	975	0,104
Isot maksamadot	32	0,012			5	0,009				
Pienet maksamadot	53	0,021			547	0,988				
Sydänpussin tulehdus			165 017	8,992						
Hännänpurenta			38 273	2,085						
Lapahaavaumat, vain emakot			1191	3,444						
Ruumiinontelon muutokset							141 176	0,171	8 420	0,901
Askiitti eli vesipöhö							406 574	0,492	0	0
Ihotulehdus, ihonalaiskudoksen tulehdus							410 695	0,497	18 409	1,969
Muut syyt							206 919	0,25	1 367	0,146

Eläinkuljetukset

Lastaus, kuljetus ja purku ovat riskitilanteita eläimen hyvinvoinnin kannalta. Tuotantoeläin joutuu kuljetettavaksi yleensä vähintään kerran sen elämän aikana, kun eläin viedään teurastamolle. Munintansa lopettaneet kanat ja turkiseläimet lopetetaan yleensä tuotantotilalla, sillä ne eivät päädy elintarvikkeeksi. Pikkuvasikoita kuljetetaan paljon maitotiloilta, jossa ne ovat syntyneet, kasvatettavaksi lihakarjatiloille. Vastakuoriutuneita broileriuntuvikkoja kuljetetaan hautomoista kasvatettavaksi broilerituotantotiloille. Myös kasvatettavia kaloja kuljetetaan poikastuotantopaikoilta kasvatuspaikoille. Teuraseläinten määrän tilaston perusteella voi sanoa, että Suomen teillä on vuonna 2020 kuljetettu kymmeniä miljoonia teuraseläimiä (taulukko25), sillä siipikarjaan kuuluvia eläinyksilöitä on Ruokaviraston mukaan tuotu teurastamoille reilut 80 miljoonaa yksilöä.

Eläinten suojelusta kuljetusten yhteydessä ja aikana pitää huolehtia hyvin. Tuotantoeläinten kuljetusetäisyydet Suomessa ovat pitkät, mikä johtuu maantieteestä ja teurastamojen harvalukuisuudesta. Karjojen pieni koko aiheuttaa joskus myös sen, että teuraseläimiä joudutaan keräilemään laajalta alueelta. Eläinyksilömäärinä broilereita kuljetetaan teuraseläimistä eniten. Broilereiden kuljetusajoista tai matkoista ei ole avointa tilastotietoa saatavilla, mutta suurin osa broilereiden tuotantotiloista sijaitsee melko lähellä siipikarjateurastamoja. Vuonna 2014 teuraskuljetuksen, kuorman purun ja teurastamossa säilytyksen aikainen siipikarjan kuolleisuus oli 0,16 % (lähde: Ruokavirasto).

Vertailutiedoissa vuodelta 2014 on lähes 17 000 eläinkuljetuskuormaa, mikä kattaa yli puolet kyseisen vuoden kaikista teuras- ja välityseläinkuljetuskuormista. Suurin osa, 67 %, näistä kaupallisen toiminnan yhteydessä tapahtuvista eläinkuljetuksista oli alle yhdeksän tunnin mittaisia. Pitempien, 9–12 tunnin kuljetusten osuus vuonna 2014 oli 15 % ja yli 12 tunnin kuljetusten osuus 18 %. Vuonna 2008 Suomen kuljetus ja logistiikka ry SKAL tilastoi 33 214 eläinkuljetuskuormaa, joista alle yhdeksän tunnin kuljetusten osuus oli 85 %, 9–12 tunnin kuljetusten 12 % ja yli 12 tunnin kuljetusten 3 %.

Kuva 84.
Teuraskuljetus lastauksineen ja purkuineen on eläimen hyvinvoinnille riskialtis tilanne. Kuva: Tarja Jalkanen

Taulukko 23.
Nautojen ja sikojen teuras- ja välityseläinkuljetusten kestot vuonna 2020. Taulukon tiedot kattavat noin 80 % teuras- ja välityseläinkuljetuksista. (Lähde: Suomen kuljetus ja logistiikka ry SKAL)

% kuljetuksista	Siat teuraskuljetukset	Porsaat välityseläinkuljetukset	Naudat teuraskuljetukset	Vasikat välityseläinkuljetukset
alle 8 h	97.3	98.6	74.6	86.1
yli 8 h	2.7	1.4	25.4	13.9

Eläinten keskimääräinen kuljetusmatka vaihtelee vuosittain

Eläviä eläimiä kuljetettiin Suomen tieliikenteessä vuonna 2022 keskimäärin 120 km keskimääräisellä kuormausasteella 47 % (taulukko 24). Viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana keskimääräinen elävien eläinten kuljetusmatka Suomen tieliikenteessä on vaihdellut 96–408 km välillä ja kuormausaste 47–78 % välillä. Tiedot löytyvät Tilastokeskuksen vuosittaisista **Tieliikenteen tavarankuljetukset** -tilastoista.

Eläinkuljetusten EU-tarkastuksissa vuosina 2011–2014 ja 2015–2018 viranomaiset tarkastivat yhteensä 1547 ja 1531 eläinkuljetusta. Vuosien 2019–2021 tarkastettiin 1 239 eläinkuljetusta. Tarkastettujen eläinkuljetusten keskimääräinen kesto vuosina 2011–2017 on vaihdellut 3½–4½ tunnin välillä. Vuosina 2011–2014 tarkastetuista kuljetuksesta 99 ylitti kestoltaan kahdeksan tuntia. Yli kahdeksan tunnin tarkastettuja eläinkuljetuksia vuosina 2015–2018 oli 136 kappaletta ja vuosina 2019–2020 yhteensä 51 kappaletta.

Vuosi	Keskimääräinen matka, km	Kuormausaste, %
2010	120	53t
2011	134	51
2012	153	66
2013	212	77
2014	110	50
2015	408	75
2016	261	64
2017	352	78
2018	343	67
2019	356	78
2020	376	54
2021	96	77
2022	120	47

Taulukko 24.
Elävien eläinten kuljetukset, keskimääräinen kuljetusmatka, km ja kuormausaste, % vuosina 2010–2022 (lähde: SVT, Tieliikenteen tavarankuljetukset)

Eläinkuljetusten kestoa halutaan lyhentäät

Teuraseläinkuljetusten kestoista on keskusteltu EU:ssa jo pitkään. Eläinsuojelujärjestöt ovat esittäneet kuljetuksille kahdeksan tunnin enimmäisrajaa. Eläinkuljetusasetuksessa on eri eläimille säädetty kuljetusaikarajoja, joiden jälkeen eläinten tulee esimerkiksi saada levätä tai ne tulee juottaa tai ruokkia. Vieroittamattomien ja vielä maitoruokinnassa olevien vasikoiden, karitsojen, kilien ja varsojen sekä vieroittamattomien porsaiden on saatava levätä vähintään tunnin ajan yhdeksän tunnin matkan jälkeen, erityisesti juottamista ja tarvittaessa ruokkimista varten. Tämän lepojakson jälkeen kuljetusta voidaan jatkaa edelleen yhdeksän tunnin ajan. Sikoja saadaan eläinkuljetusasetuksen mukaan kuljettaa enintään 24 tuntia. Kuljettajan vuorokautiselle ajoajalle on myös sääntönsä: kuljettaja saa vuorokauden aikana ajaa enintään yhdeksän tuntia.

Lainsäädäntö edellyttää eläinkuljettajalupaa kaupallisissa eläinten kuljetuksissa. Aluehallintovirastot myöntävät ja tallentavat myönnetyt eläinkuljettajaluvat, pitkien kuljetusten maantiekuljetusvälineiden hyväksymistodistukset ja muiden kuljetusvälineiden tunnistetiedot sekä kuljettajan ja hoitajan pätevyystodistukset ja niissä olevat tiedot Ruokaviraston ylläpitämään eläinkuljettajarekisteriin. Ajantasainen lista Suomessa myönnetyistä pitkien kuljetusten eläinkuljettajaluvista on Ruokaviraston sivuilla.

Eläintaudit ja eläinten sairaudet

Useat eläimille yleiset sairaudet, kuten hengitystie-, nivel- ja utaretulehdukset, aiheuttavat elämille kipua ja heikentävät siten eläinten hyvinvointia. Suomessa on maailmanlaajuisesti ollut erittäin hyvä eläintautitilanne; meillä on esimerkiksi ollut hyvin vähän yleisvaarallisiksi luokiteltavia tarttuvia eläintauteja. Hyvä eläintautitilanne edistää eläinten hyvinvointia ja vähentää lääkitystarvetta. Ruokavirasto raportoi vuosittain eläinten terveydestä Eläintaudit Suomessa -raporteissa.

Vuoden 2021 eläintautitilanne poikkesi Suomen yleensä hyvästä tasosta, kun korkeapatogeenista lintuinfluenssaa todettiin ensimmäistä kertaa siipikarjassa. Myös lohikalojen IHN-tautia todettiin Ahvenanmaalla, sekä mehiläisten varroapunkkitartuntoja. Korkeapatogeeninen lintuinfluenssa on EU:n eläinterveyssäännössä luokiteltu A-luokan eläintaudiksi. Vuoden 2023 kesällä lintuinfluenssaa on tavattu Suomessa luonnonvaraisista linnuista sekä turkiseläimistä. Viranomaiset ovat määränneet turkiseläimiä lopetettavaksi. Lintuinfluenssaviruksen on myös todettu muuntuneen turkistarhoilla.

Luonnonlaitumilla kasvatetut eläimet

Luonnonlaitumilla tarkoitetaan perinnebiotooppeja, kuten niittyjä, ketoja, hakamaita ja metsälaitumia. Tällaiset alueet ovat harvinaisia, mutta luonnon monimuotoisuudelle erityisen arvokkaita. Parhaita luonnonlaidunten hoitajia ovat niillä laiduntavat eläimet, yleisimmin naudat ja lampaat. Luonnonlaidunlihan tuottajat kasvattavat eläimiä, jotka laiduntavat osan vuotta luonnonlaitumilla. Luonnonlaidunlihan tuotannon kriteereissä on eläinten hyvinvointia edistäviä olosuhdevaatimuksia, kuten eläinten kytkemättömyys ja talvikasvatus kuivikepohjalla.

Kuva 85. Itäsuomenkarjaa luonnonlaitumella. Kuva: Olli Leino

Eurooppalainen kansalaisaloite häkittömästä tuotannosta

Tuotantoeläinten hyvinvointiin vaaditaan parannuksia kautta Euroopan. EU-komissio puolsi vuonna 2021 kansalaisaloitetta, jossa vaaditaan munivien kanojen, nuorikko- ja siitoskanojen, siitosbroilereiden, viiriäisten, ankkojen, hanhien, kanien, emakoiden ja vasikoiden häkissä kasvattamisen kieltoa. Häkit rajoittavat eläinten käyttäytymistarpeiden toteuttamista, ja häkkikasvatukselle on olemassa vaihtoehtoja.

Kansalaisaloite on saanut tuen myös Euroopan parlamentilta. Euroopan komissio aikoo edetä asiassa ja ehdottaa häkkikasvatuksen aluksi vaiheittain ja lopulta kokonaan kieltävää lainsäädäntöä vuoden 2023 loppuun mennessä. Säädöstyön pohjaksi Euroopan elintarviketurvallisuusvirasto EFSA tekee asiasta eläinten hyvinvointia koskevan tieteellisen arvioinnin. Kansainväliseen kauppaan liittyvät vaikutukset arvioidaan, kuten myös maatalousalaan kohdistuvat sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset.

Lue lisää:

- Eläinsuojeluasiamies, kolumni KMVET-lehdessä 12.8.2021: Komissio siivittää siirtymää kohti häkitöntä tuotantoa
- Euroopan komissio: Eläinten hyvinvointi – eurooppalainen kansalaisaloite ”End the Cage Age”

Tuotantoeläinten, eläintilojen, teuraseläinten, koe-eläinten, riista- ja kalasaaliin sekä kasvatettujen kalojen määrät

Suomessa eläinten määriä tilastoidaan yksilöittäin tuotantoeläinten (taulukko 25), luomutuotantoeläinten (taulukko 26), teuraseläinten (taulukko 27), tutkimus- tai opetuskäyttöön tarkoitettujen eläinten eli **koe-eläinten ja riistasaaliin** osalta. Kalansaaliiden (taulukko 28) ja kasvatettujen kalojen (taulukko 29) määrät mitataan painoyksiköissä. Kalojen yksilömäärät tilastoidaan kuitenkin koe-eläinkäytössä.

Taulukko 25.
Tuotantoeläinten määrät Suomessa 2007–2022 sekä eläintilojen määrät 2010, 2014, 2018 ja 2022 (lähteet: Suomen virallinen tilasto (SVT), Luonnonvarakeskus: Kotieläinten lukumäärä ja Metsätilastollinen vuosikirja 2014. ProFur Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry). Lukumäärät tilastoidaan nautojen, sikojen, lampaiden, vuohien ja siipikarjan osalta keväällä. Tuotantosuunta on yrityksen taloudellisesti merkittävin tuotantosuunta. Jos yli 2/3-osaa tilan kokonaistuotosta tulee yhdestä tuotteesta, kuuluu tila tätä tuotetta vastaavaan tuotantosuuntaan.

Tuotantoeläinmäärät																	eläintiloja			
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2010	2014	2018	2022
Naudat	926700	915300	918300	925800	914053	912768	911847	914439	914800	909000	893200	882300	857600	846385	844038	833949	14555	11887	10530	8211
Siat	1448000	1482800	1381200	1366900	1335114	1290363	1307930	1244816	1242600	1234900	1135600	1089000	1072400	1087084	1107822	1060928	1355	932	1027	798
Lampaat	119300	122200	117700	125700	129091	130005	135546	137865	155200	156500	155900	155000	144900	140171	131086	132084	1349	1451	1387	1208
Vuohet	6200	5900	5900	4900	4902	4886	4509	4364	4500	4800	5300	5400	5900	6034	5931	6304	165	165	143	129
Siipikarja	9791100	10521700	9369500	9586800	10235681	10760579	11980555	12576858	12926900	13444900	13135600	14140300	14359900	13576880	13831933	14355838	375	423	1243	475
Hevoset	..	..	..	75000	..	..	75000	74600	74200	74200	74400	74400	74300	74000	74000	72000	..	16000	16000	16000
Porot*	314000	301000	298000	301000	306000	304000	290000	262000	..	191473	..	191188	184934	..	..	..	..	4464	..	4313
Turkiseläimet1																				
Minkit	2100000	1800000	1900000	1900000	1700000	1800000	2000000	2100000	1900000	1620000	1448000	1368000	1042000	769000	784000	538000	..	368	268	386
Siniketut	1300000	1100000	1200000	1300000	1400000	1600000	1700000	2000000	2400000	1729000	1857000	1628000	1564000	1030000	1059000	635000	..	767	694	595
Hopeaket	91000	91000	94000	96000	102000	105000	110000	108000	92000	86000	74000	82000	83000	56000	39000	23000	..	396	280	296
Kettujen l	522000	605000	241000	176000	248000	331000	256000	195000	156000	230000	211000	224000	260000	197000	81000	70000	..	..	..	..
Suomensı	160000	151000	101000	125000	133000	128000	120000	134000	148000	123000	140000	158000	153000	138000	87000	45000	..	135	109	100
Kalanpoikaset, 1000 yksilöä2																				
Kirjolohi <	19569	19068	12547	13630	18344	11832	11568	9350	8946	9221	11934	9245	10556	10129	13050	10560				
Kirjolohi 2	7225	6150	5692	4321	7439	6371	8017	6523	5782	4928	6545	7119	6727	5833	6115	5025				
Kirjolohi >	2292	2092	2387	1829	2811	2539	2296	3517	2100	2329	2356	2486	2635	2963	2266	2579				
Meri- ja jä	1000	835	1192	1111	753	403	541	385	293	219	264	314	334	548	438	635				
Meri- ja jä	2581	2736	2440	2269	2464	2161	1825	2106	1559	1568	1687	1537	1441	1387	1592	1450				
Meri- ja jä	49	17	30	34	37	32	21	31	13	19	20	33	13	75	16	14				
Järvi- ja p	1040	1263	977	1137	572	1135	651	931	826	1023	1043	569	497	521	518	673				
Järvi- ja p	1044	1236	1034	1011	1019	910	893	984	745	780	719	638	640	589	703	547				
Meritaim	774	643	829	600	556	443	546	460	519	252	545	330	388	177	109	212				
Meritaim	1115	1375	1480	1462	1363	1026	979	1063	959	1060	1169	930	765	746	740	706				
Nieriät < !	52	107	266	503	171	171	203	204	113	135	162	172	..	66	97	43				
Nieriät > !	54	54	59	96	106	56	51	32	36	34	8	9	0	7	3	2				
Siika < 20	20625	23926	25945	23895	23623	18100	17314	17371	17276	17498	15730	16476	16948	16541	15009	17642				
Siika > 20	1124	822	472	1516	2390	1678	968	1504	1670	1348	1882	2044	1850	1343	2443	2346				
Kuha	9635	9527	7988	9156	8614	6905	7081	7427	7203	8058	7561	6690	5879	6013	5710	5361				
Harjus	1433	1704	1407	1199	780	1386	629	639	991	773	635	729	836	588	586	871				
Hauki	293	247	177	94	83	84	91	50	40	58	..	24	..	..	..	..				
Särkikalat	0	1	18	1	3	0	9	8	4	3	4	4	0	..	..	0				
Muut kala	210	40	108	34	119	0	154	109	103	20	24	..	12	..	..	..				
Rapu	70	66	54	46	34	18	33	..	..	..	..	..	..	..	..	..				

*Porojen määrä poronhoitovuosittain (1.6.-31.5.) 2006/2007 alkaen

1Pelkkä pentutulos, ei sisällä siitoseläinten määriä. Lähde: FIFUR, Turkiselinkeinon tilastot https://fifur.fi/turkiselinkeinon-tilastot

2Ei sisällä vastakuoriutuneita

.. tieto puuttu

Hevosten ja tallien määrä: Hevostalous lukuina https://www.hippolis.fi/hevostalous-lukuina-2022/

Porojen määrä: Luke, Ruoka- ja luonnonvaratilastojen e vuosikirjat ja Paliskunnat

Turkiseläimet: FIFUR, Turkiselinkeinon tilastot

Naudat, siat, lampaat, vuohet, siipikarja: SVT, Luonnonvarakeskus, Kotieläinten lukumäärä

Kalanpoikaset: SVT, Luonnonvarakeskus, Vesiviljely

Taulukko 26.
Luomutuotantoeläinten ja luomueläintilojen määrät Suomessa vuosina 2008–2022 (lähde: Ruokavirasto)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Luomutuotantoeläintiloja	511	548	574	643	759	814	825	899	959	974	1 037	1 036	1 126	1 148	1 145
Luomueläimiä yhteensä	111 349	131 577	147 121	171 678	208 852	237 251	269 506	316588	323 461	359 378	419 941	459 719	457 069	510353	491730
Naudat	27 696	31 646	35 363	40 591	47 392	49 032	51 944	59 222	60 486	66 838	70 843	74 865	78 928	83 397	85 820
Siat	2 245	2 607	2 996	2 936	1 889	5 442	5 656	6 131	5 456	5 074	4 857	5 129	4 889	4 832	3 357
Munivat kanat	73 025	87 665	97 598	112 661	136 109	162 711	166 337	197 707	203 772	231 267	283 552	319 839	319 839	360 756	347 518
Broilerit	..	..	..	301	515	50	20 613	21 714	21 719	26 204	27 744	23 274	20 550	25 774	20 001
Kukot	..	..	..	..	..	469	1 166	839	811	8	20	7	24	28	31
Kalkkunat	..	..	..	2 000	7 250	3	2 000	1 300	1 205	388	..	..	..	..	..
Hanhi ja ankka	..	..	3	..	2	8	2	2	4	13	6	4	3	..	..
Hevoset ja ponit	28	25	19	18	69	19	18	23	6	10	8	8	37	32	34
Lampaat ja vuohet	8 264	9 530	11 015	13 075	15 560	19 448	21 701	25 122	25 556	25 433	28 371	31 062	26 573	30 714	30 351
Biisonit	91	104	127	96	66	69	69	72	48	64	52	48	36	..	..
Mehiläispesiä	2 927	2 815	2 114	3 030	3 990	4 116	4 915	4 456	4 398	4 079	4 488	5 483	6 190	4 820	4 618

.. ei tietoa

Taulukko 27.
Teurastettujen tai lopetettujen eläinten määrät Suomessa 2007–2022 (lähteet: Suomen virallinen tilasto (SVT), Luonnonvarakeskus: Lihantuotanto ja Metsätilastollinen vuosikirja 2014. Hevostalous lukuina 2014 ja FIFUR Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
nautaeläimet	301010	275060	272600	264943	268100	264400	266600	270300	278970	280936	274288	274749	269269	261685	258518	256477
siat	2446330	2458540	2344800	2246632	2269100	2143700	2146000	2055400	2079788	2081858	1984644	1827212	1839308	1913739	1928911	1861304
lampaat ja karitsat	38470	41720	41400	37352	48800	48500	50400	55000	59023	63158	63674	69151	67050	65122	59359	59108
vuohet	350	200	200	92	92	259	285	219	241	203	378	462	765	700	774	891
siipikarja	55414400	56289050	52390600	54821782	57445500	60881300	63138300	64475400	66393561	69152347	72172400	77302839	79194189	80628317	81826913	82171165
hevoset	880	770	800	1257	1675	1795	1861	1616	1489	1070	1231	1057	870	675	657	729
porot*	117000	103000	102000	105000	107000	108000	91000	72000	84997	86698	..	78936	72734	83656	56920	..
minkit**				1326897				1217855				935345	842510	473929	527650	608088
siniketut**				1315352				1293115				1410748	1326455	280814	1023893	750605
hopeaketut**				68159				66422				44855	55885	14326	33061	36976
kettujen lajiristeytykset**				..				363254				..	..	..	..	..
suomensupit**				101445				92877				130314	143986	69164	69316	91485

Lähde: SVT Luonnonvarakeskus, Lihantuotanto vuosittain

*Lähde: Paliskuntain yhdistys, Teurastettujen porojen määrät alkaen poronhoitovuodesta 2006/2007

**Lähde, FIFUR, Suomen Turkiseläinten kasvattajain Liitto, Nahkatuotos Turkistuottajat Oyj:n myynneissä kaudella 2009/2010 ja Saga Fursin myynneissä kausilla 2013/2014, 2017/2018, 2018/2019, 2019/2020, 2020/2021 ja 2021/2022

Taulukko 28. Ammatti- ja vapaa-ajan kalastajien saalis lajeittain (1 000 kg) vuosina 2010, 2014, 2018 ja 2021 (lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT), Luonnonvarakeskus: Kala- ja riistatilastot, Kokonaiskalantuotanto ja vapaa-ajankalastus)

	Ammattikalastajien saalis					Vapaa-ajan kalastajien saalis			
	2010	**2014**	**2018**	**2021**		**2010**	**2014**	**2018**	**2021**
Ahven	960	1371	793	1007		7915	8369	6477	11419
Ankerias	0	1	1	0		10	20	2	2
Harjus	0	0	0	0		105	163	165	140
Hauki	353	390	395	425		7833	7186	5964	6467
Järvilohi	..	..	..	..		64	89	68	..
Kampela	26	5	3	3		12	11	5	12
Kilohaili	24602	11812	16455	14774		10	1	11	48
Kirjolohi	7	2	5	6		371	374	377	377
Kuha	572	806	946	1082		2863	3348	3378	2748
Kuore	675	1442	1797	2595		..	..	..	..
Lahna	1060	1311	862	815		1445	1806	1044	1496
Lohi	215	250	208	200		..	..	310	296
Made	88	95	91	105		730	439	290	423
Merilohi	..	..	..	..		116	280	242	..
Muikku	2584	3088	2600	2371		1995	1116	727	2634
Piikkikampela	3	0	0	0		..	..	0	0
Siika	750	757	528	481		1092	1057	1023	1570
Silakka	92400	130414	126487	76726		357	271	391	890
Särki	688	1630	902	742		3429	2717	1375	1631
Säyne	29	31	26	22		245	309	146	197
Taimen	60	45	28	27		313	581	375	244
Turska	1028	376	54	35		11	0	0	3
Muut kalalajit	355	426	633	959		281	415	196	131
YHTEENSÄ	126633	154252	152815	102375		29198	28555	22255	30751

Taulukko 29.
Ruokakalankasvatuksen määrä ja arvo Suomessa lajeittain vuonna 2010, 2014, 2018 ja 2022 (lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT), Luonnonvarakeskus: Kala- ja riistatilastot)

	1 000 kg kalaa				Arvo milj. euroa			
	2010	2014	2018	2022	2010	2014	2018	2022
Kirjolohi	10 984	12 357	13 180	15 253	37,6	47,1	63,2	91,6
Siika	723	856	840	799	5,8	6,6	7,9	8,5
Taimen	7	91	..	..	0,1	0,6	..	..
Muut	58	18	..	..	0,5	1,2	..	..
Yhteensä	11 772	13 322	14 324	16 281	44,0	55,5	73,5	101,8
.. tieto puuttu								

SEURA- JA HARRASTUS-ELÄIMET

Kuva 86: Unsplash

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointi

(Julkaistu 12.10.2023)

Lemmikkieläinharrastus on Suomessa hienoisessa kasvussa, ja yhä useammassa kodissa on seura- tai harrastuseläin. Perehtyminen lemmikin käyttäytymistarpeisiin auttaa edistämään lemmikin hyvinvointia. Lemmikkieläimen omistajan on hyvä tuntea myös lemmikkiään koskeva lainsäädäntö ja lajin terveyteen ja jalostukseen mahdollisesti liittyvät hyvinvointiongelmat. Eläinten hyvinvointi Suomessa -raportin tässä osassa tarkastellaan muun muassa seura- ja harrastuseläinten hyvinvointiin liittyviä säädöksiä sekä sivutaan kissojen, koirien ja hevosten hyvinvointikysymyksiä.

Sisältö

Johdanto 300
Seura- ja harrastuseläimet Suomessa ja Euroopassa 301
Joka kolmannessa suomalaiskodissa on lemmikkieläin 301
Lemmikkieläinten määrä Euroopassa kasvaa
Toiveissa EU-alueen yhtenäinen 303
lemmikkieläinten merkintä- ja rekisteröintivelvoite 303
Lemmikkeihin kulutetaan yhä enemmän 304
Kissan hyvinvointi 306
Omistajan aktiivisuus
ratkaisevaa kissan hyvinvoinnille 306
Miltä näyttää hyvinvoiva kissa? 306
Kissojen laiminlyönti ja
hylkääminen johtavat vakaviin hyvinvointiongelmiin 307
Koiran hyvinvointi 309
Seura ja rotutyypillinen puuha turvaavat koiran hyvinvointia 309
Miltä näyttää hyvinvoiva koira? 310
Koiran onni on johdonmukainen omistaja, joka kouluttaa palkitsemalla 311
Pentutehtailu tuottaa turhaa kärsimystä koiranpennuille ja emolle 311
Hevosen hyvinvointi 313
Hevonen kaipaa liikettä ja seuraa 313
Miltä näyttää hyvinvoiva hevonen? 314
Yksinolo ja passiivisuus altistavat hevosen hyvinvointiongelmille 315
Kouluttaminen ilman väkivaltaa on hevosen hyvinvoinnin perusedellytys 316

Akvaariokalojen hyvinvointi 318
Seura- ja harrastuseläinten jalostuksesta aiheutuvat hyvinvointihaitat 319
Seura- ja harrastuseläinten jalostuksesta aiheutuvat hyvinvointihaitat 321
Laki eläinten hyvinvoinnista 693/2023 321
Muita seura- ja harrastuseläinten hyvinvointisäädöksiä 323
Lemmikkieläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonta 324
Seura- ja harrastuseläiminä pidettävien eläinten tuonti Suomeen 325
Säädösten vastainen maahantuonti 325
Laittomasti EU:n ulkopuolelta Suomeen tuotujen eläinten kohtalo 326
Villieläimen pitämistä lemmikkinä ei tule rohkaista 327
Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinlajien kansainvälisen kaupan sääntely 328

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointitoimijoita 329
Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta 329
Seura-, harrastus- ja lemmikkieläinyhdistyksiä Suomessa 332
Eläinsuojeluyhdistysten toimintaa lemmikkieläinten hyvinvoinnin eteen 332

Johdanto

Suomessa useiden lemmikkinä pidettävien eläinlajein yksilömääristä on olemassa vain arvioita, sillä pakollista merkintä- ja rekisteröintivelvoitetta ei ole ollut muille lemmikkieläimille kuin hevosille. Tilanne on kuitenkin muuttumassa nopeasti, sillä vuonna 2023 on avattu kansallinen viranomaisrekisteri kaikille koirille, ja vastaavanlainen rekisteri on tulossa myös kissoille vuonna 2026.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan lähes kolmanneksessa kotitalouksista oli lemmikkieläin vuonna 2016. Suomalaiskodeissa oli tuolloin arviolta 700 000 koiraa ja 590 000 kissaa. Kissojen määrä Suomessa on todellisuudessa suurempi, sillä Tilastokeskuksen arvio ei sisällä villiintyneinä eläviä populaatiokissoja.

Lemmikkieläinten aseman muutos näkyy niihin panostetussa rahamäärissä. Panostus ei tosin kohtele kaikkia lajeja tasapuolisesti, sillä esimerkiksi koirien hankintaan tarvikkeisiin, ruokiin ja eläinlääkärikäynteihin kulutetaan huomattavasti enemmän rahaa kuin kissoihin.

Liioitellusti ulkonäköominaisuuksiin perustuva lemmikkieläinten jalostus heikentää lemmikkiemme hyvinvointia. Tutkimus- ja viranomaistyönä tehdyn, koirien jalostusta koskevan selvityksen mukaan hyvinvointihaittaa aiheuttava koiranjalostus pitäisikin lopettaa. Hyvinvointihaittaa aiheuttava jalostus ei koske vain koiria, sillä myös muun muassa rotukissojen, kanien ja akvaariokalojen jalostuksessa suositaan toisinaan sairaalloisia ulkonäköpiirteitä, joilla on eläimen terveyttä heikentävä vaikutus.

Tärkein edellytys lemmikin hyvinvoinnille on sen lajinmukaisten käyttäytymistarpeiden tyydyttyminen. Laji- ja rotukohtaisten sekä lemmikin yksilöllisten käyttäytymistarpeiden tunteminen antaa eväitä järjestää eläimelle mielekäs ympäristö ja tekemistä, jonka parissa eläin voi tyydyttää lajinmukaisia tarpeitaan. Seura- ja harrastuseläiminä pidettävillä lajeilla on yhä tallella samat, olennaisimmat käyttäytymistarpeet kuin niiden villeillä esi-isilläkin, sillä jalostuskaan ei syrjäytä eläimen liikkumiseen, ravinnonhankintaan, lepoon, leikkiin ja lisääntymiseen liittyviä tarpeita.

Uusi, vuonna 2024 voimaan astuva eläinten hyvinvointilaki ja sen nojalla annettavat asetukset tarkentavat seura- ja harrastuseläinten pitoa, olosuhteita, hoitoa ja jalostusta. Laissa on useita uusia työkaluja lemmikkieläinten hyvinvoinnin edistämiseksi. Esimerkiksi nisäkkäiden omistajalla on velvollisuus estää pitämiensä eläinten hallitsematon lisääntyminen. Säännöksen tarkoituksena on ohjata eläinjalostusta yhä enemmän eläinten hyvinvointia huomioivaan suuntaan.

Pito-olosuhteiden ja hoidon vähimmäisvaatimusten lisäksi lemmikin omistajan on hyvä tietää, missä, miten ja millä edellytyksin eläimiä voi ostaa ja myydä. Uusi laki tiukentaa kissojen ja koirien kauppaa ja myynti-ilmoittelua pentutehtailun ehkäisemiseksi, joten kirjauksiin on hyvä perehtyä ennen eläinkaupoille ryhtymistä.

Myös eläinten tuonnissa ja viennissä niin EU:n sisällä kuin ulkopuolella on sääntöjä, joiden tunteminen ja noudattaminen auttavat esimerkiksi säilyttämään luonnonvaraisena tuontimaassa elävän eläinlajin kannat elinvoimaisina. Tuontisäännösten avulla ehkäistään myös tarttuvien eläintautien leviämistä sekä ylläpidetään lajien hyvinvoinnin edellytyksiä Suomessa.

Suomi on Euroopan neuvoston jäsenvaltiona allekirjoittanut lemmikkieläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen, jossa todetaan, että villieläimen pitämistä lemmikkinä ei tule rohkaista. Sopimuksen takia Ruokavirasto ei pääsääntöisesti myönnä lupia villieläinten tuontiin lemmikiksi.

Osion ovat kirjoittaneet Eläinten hyvinvointikeskuksen johtava asiantuntija Satu Raussi ja erityisasiantuntija Tiina Kauppinen.

Seura- ja harrastuseläimet Suomessa ja Euroopassa

Joka kolmannessa suomalaiskodissa on lemmikkieläin

Lemmikkieläinten hyvinvoinnin edistämiseksi tärkeä pohjatieto on eläinyksilöiden määrä. Tähän tarvitaan jokaisen eläimen yksilöllistä merkintää ja rekisteröintiä. Tunnistusmerkintä ja rekisteröinti tekee lemmikistä yhteiskunnan tiedossa olevan yksilön ja mahdollistaa esimerkiksi sen, että lemmikin omistaja, joka vastaa eläimen hyvinvoinnista, on tiedossa.

Suomessa on voimassa pakollinen, kattava merkintä- ja rekisteröintivelvoite hevosille ja vuodesta 2023 alkaen koirille, ja vastaava velvoite tulee koskemaan myös kissoja vuonna 2026. Muiden lemmikkinä pidettävien eläinten rekisteröintiä ei vaadita, eikä monenkaan lajin yksilömääristä sen vuoksi ole arviota tarkempaa tietoa.

Koirien pakollinen tunnistusmerkintä ja rekisteröintivelvoite astui Suomessa voimaan vuoden 2023 alusta. Vastaava järjestelmä kissoille tulee erityiseen tarpeeseen, sillä kissojen yksilöllinen arvostus on maassamme koiria vähäisempää. **Arvostuksen puute haittaa kissojen hyvinvoinnin edistämistä.** Eläinten hyvinvointilaki ei vielä velvoita kissanomistajaa merkitsemään ja rekisteröimään lemmikkiään, mutta kissojen merkintä ja rekisteröinti säädetään pakolliseksi eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä annetun lain (1069/2021) nojalla vuoden 2026 alusta alkaen.

vuodesta 2012 vuoteen 2016 kertoo **Tilastokeskuksen kotitalouksien kulutustilasto** (kuva 88). Tilaston mukaan 31 %:ssa kotitalouksista oli lemmikkieläin vuonna 2016, kun lemmikkitalouksien osuus vuonna 2012 oli 30 %. Kotitalouksilla arvioitiin olevan vuonna 2016 noin 700 000 koiraa ja 590 000 kissaa. Vieraslajit.fi -portaalin arvion mukaan kissoja voi olla Suomessa kaikkiaan miljoona, Taloustutkimuksen tekemän kyselyn mukaan jopa 1,3 miljoonaa.

Koirallisten kotitalouksien määrä lisääntyi vuodesta 2012 vuoteen 2016 noin 60 000:lla. Kissallisten kotitalouksien määrä lisääntyi maltillisemmin, noin 15 000 kissataloudella vuodesta 2012 vuoteen 2016. Suomen Kissaliiton mukaan meillä rekisteröidään vuosittain 2 000–4 000 rotukissaa. Valtaosa Suomen kissoista on kuitenkin rekisteröimättömiä, niin kutsuttuja maatiais- tai kotikissoja (sekarotuisia).

Hevoseläimen pitäjän täytyy rekisteröidä eläimen pitopaikka ja pitää kirjaa pitopaikassa olevista, sinne saapuvista ja sieltä lähtevistä eläimistä. **Hevostalous lukuina 2022** -julkaisun mukaan Suomessa oli 72 000 hevosta vuonna 2022.

Harrastekanalan pitäjän tulee rekisteröidä kanojen pitopaikka. Myös muun muassa kameli- ja hirvieläinten sekä perinteisemmin tuotantoeläiminä pidettävien lajien **pitopaikka on rekisteröitävä** ja toimijan on pidettävä kirjaa pitopaikassa olevista, sinne saapuvista ja sieltä lähtevistä eläimistä. Pitopaikan kirjanpitoa koskevan vaatimuksen tarkoituksena on varmistaa eläinten jäljitettävyys mahdollisissa eläintautitilanteissa.

Kuva 87.
Nuolimyrkkysammakot ovat värikkyytensä vuoksi suosittuja sammakkoharrastajien lemmikkejä. Kuvassa sininuolimyrkkysammakko. Kuva: Olli Leino

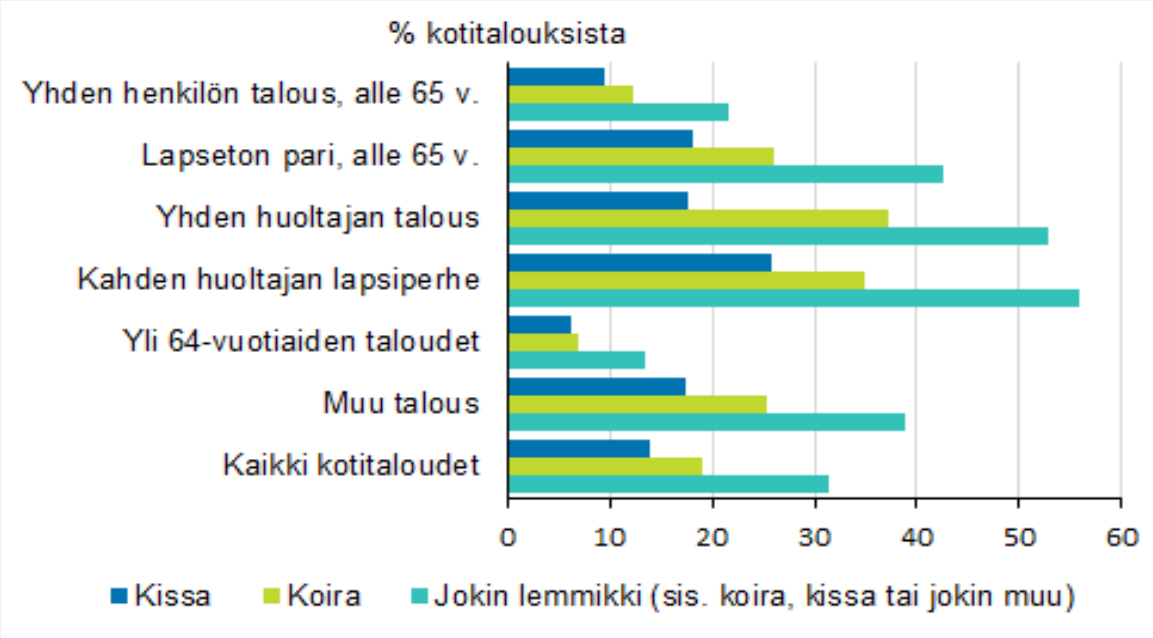

Kuva 88. Lemmikkikotitalouksien osuudet kotitaloustyypeittäin (2016). Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus

Eläinten hyvinvointikeskus julkaisee blogissaan kirjoituksia seura-, harrastus- ja lemmikkieläinten hyvinvoinnista. Katso esimerkiksi:

- Lemmikkieläin ei kuulu luontoon – huolenaiheena erityisesti vieraslajilemmikit
- Koirarekisteri tuo pitkällä aikavälillä hyötyä koirien hyvinvoinnille
- Suomalainen tutkimus vertasi koirarotujen suoriutumista kognitiivisissa testeissä: rotujen on välillä eroja, mutta ennen kaikkea jokainen koira on yksilö
- Koiran hyvinvointi etusijalle – jalostukseen vain terveitä koiria, selvitys linjaa
- Harrastekanojen pito teettää töitä ja tarjoaa hauskoja hetkiä
- Minipossu yllättää: satakiloiseksi kasvava aktiivinen tonkija myllää kaiken
- Hallinnan tunne miellyttää koiranomistajaa – kissa maksaa itsenäisyydestään
- Rakas lapsi, tupakissa, sotakoira
- Kissan elämä on yhtä arvokas kuin koiran
- Tuotantoeläimetkin voivat olla ihmisen seura- ja harrastus- tai lemmikkieläiminä. Eläintieto.fi -sivuston lajikohtaisilla sivuilla on tietoa kanan, naudan, sian, lampaan, turkiseläinten ja kirjolohen hyvinvoinnista.
- Helsingin yliopiston Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksessa tutkitaan lemmikkieläinten hyvinvointia. Keskuksen tuotantoa on muun muassa Tuotantokanin hyvinvointiopas, jota voi soveltaa myös lemmikkikanien hyvinvointikysymyksissä.
- Schuurman & Syrjämaa 2021: Shared Spaces, Practices And Mobilities: Pet–Human Life in Modern Finnish Homes. Home Cultures 18 (2).

Lemmikkieläinten määrä Euroopassa kasvaa

Euroopan lemmikkiruokateollisuus (FEDIAF European Pet Food Industry) on arvioinut, että vuonna 2021 lähes joka toisessa eurooppalaisessa kotitaloudessa oli vähintään yksi lemmikkieläin. FEDIAF:n arvion mukaan Euroopassa oli noin 113 miljoonaa kissaa ja noin 92 miljoonaa koiraa (kuva 89).

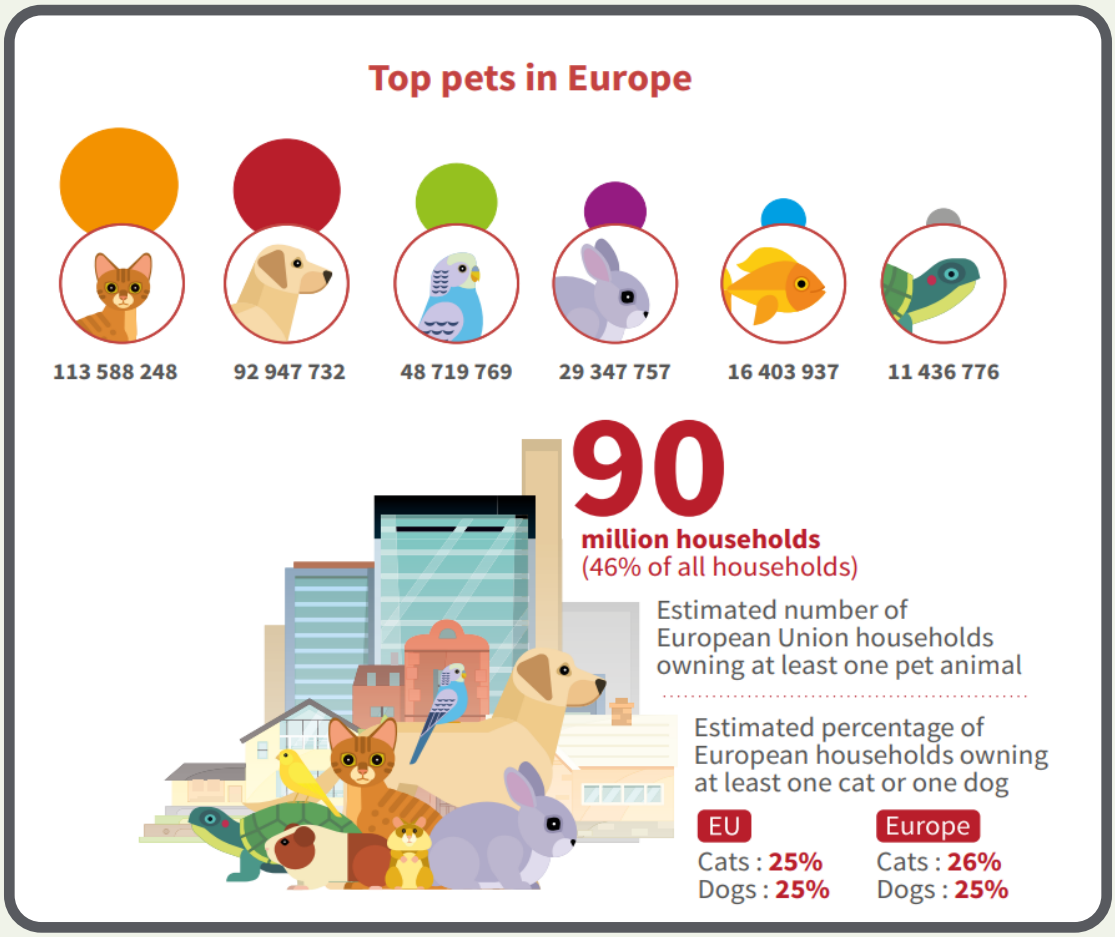

Kuva 89.
Lemmikkien ja lemmikkitalouksien määrät Euroopassa (lähde: FEDIAF Facts and figures 2021)

Toiveissa EU-alueen yhtenäinen lemmikkieläinten merkintä- ja rekisteröintivelvoite

EU:n laajuinen, yhteensopiva lemmikkieläinten tunnistamis- ja rekisteröintijärjestelmä auttaisi torjumaan tehokkaasti lemmikkieläinten laitonta kauppaa, selvittämään tautiepidemioiden alkuperää sekä puuttumaan eläinten huonoon kohteluun ja muihin hyvinvointia vaarantaviin asioihin.

Asiasta on tehty Euroopan parlamentin päätöslauselma lemmikkieläinten rekisteröintiin tarkoitettujen yhteensopivien järjestelmien käyttöönotosta kaikissa jäsenvaltioissa (2016/2540(RSP)).

Lemmikkeihin kulutetaan yhä enemmän

Kotitalouksien lemmikkeihin käyttämä keskimääräinen rahamäärä on kasvanut viime vuosikymmenen aikana. Kaikkiaan suomalaiset kotitaloudet kuluttivat vuonna 2016 lemmikkeihin reilut 925 miljoonaa euroa. Tämä sisältää uusien lemmikkieläinten hankinnan, ruoat, tarvikkeet, lääkkeet, vakuutukset, eläinlääkäripalvelut sekä muut lemmikkieläinpalvelut.

Vuonna 2016 lemmikilliset kotitaloudet käyttivät keskimäärin 1 000 euroa lemmikkieläinten tuotteisiin, palveluihin ja uusien lemmikkien hankintaan (kuva 90). Lemmikkeihin käytetyt menot kasvoivat vuodesta 2012 vuoteen 2016 kokonaisuudessaan 330 euroa lemmikkitaloutta kohti. Kasvu oli voimakkainta eläinlääkäriin ja muihin lemmikkipalveluihin käytetyssä kulutuksessa, joihin kotitaloudet käyttivät vuonna 2012 keskimäärin noin 130 euroa ja vuonna 2016 jo noin 300 euroa. Lemmikkeihin käytetystä kulutuksesta suurin osuus on käytetty vuosien 1985–2016 aikana lemmikkien ruokaan.

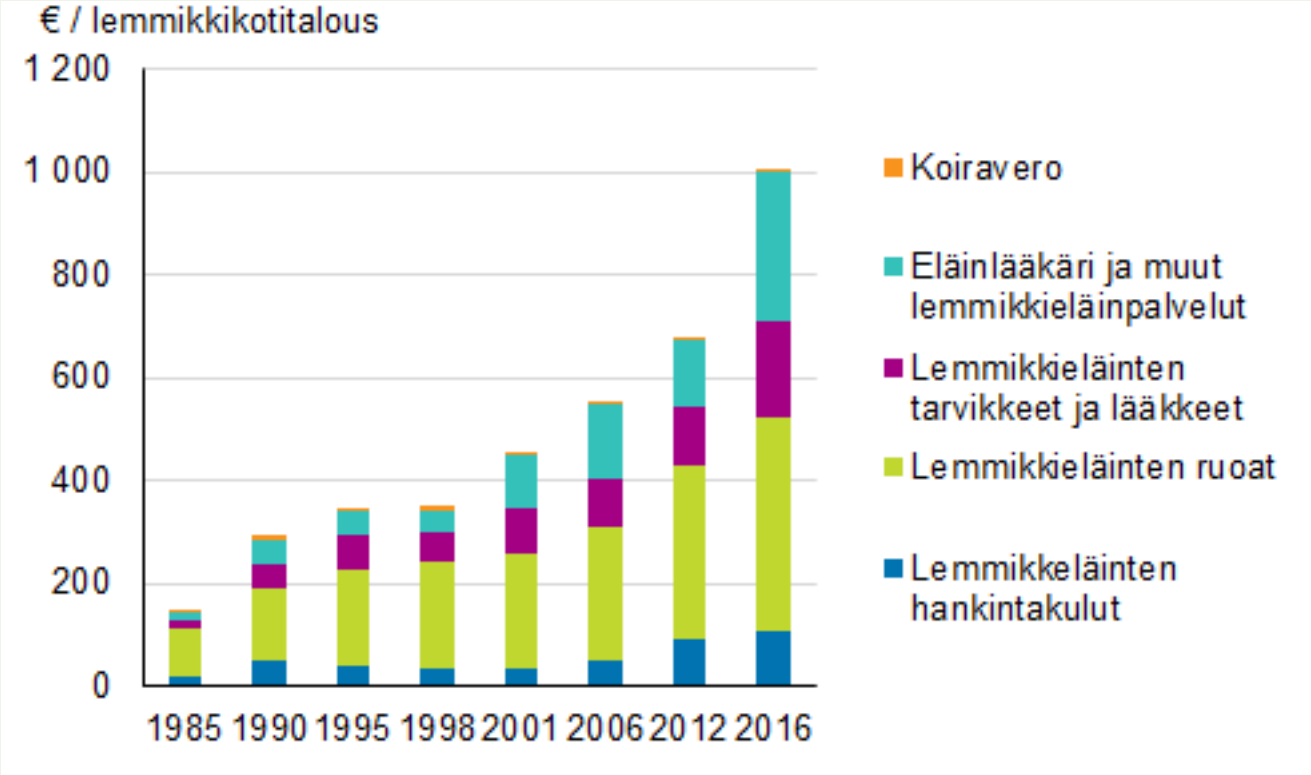

Kuva 90. Lemmikkikotitalouksien keskimääräinen kulutus lemmikkeihin (pois lukien vakuutukset) käyvin hinnoin 1985–2016
(lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus)

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta (SHEHVNK) on tehnyt laskelmia muutamien eläinlajien lemmikkinä pitämisen vuosittaisista kuluista (taulukko 30). Neuvottelukunta muistuttaa, että lemmikin asianmukainen ylläpitäminen maksaa moninkertaisesti enemmän kuin sen hankinta. Laskennallisesti koiran omistaminen maksaa 670–1960 euroa vuodessa ja hevosen pito 3600–14 400 euroa vuodessa. Kissan asianmukainen pitämisen hinnaksi kertyy yli 1000 euroa vuodessa ja kaninkin jopa 1000 euroa vuodessa. Kun nämä luvut kertoo eläimen oletetulla eliniällä, eläimestä syntyvät kulut tulevat olemaan jopa kymmeniä tuhansia euroja.

Lisäksi odottamattomista kuluista, kuten sairauksista tai loukkaantumisista johtuvista eläinlääkärikuluista, voi kertyä moninkertaisesti yllä mainittuja suurempia vuosikuluja, ja vuosikulut voivat vaihdella huomattavasti.

Taulukko 30. Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan laskelma muutamien eläinlajien lemmikkinä pitämisen vuosittaisista kuluista (euroa)

	Ruoka ja ravitsemus	Tarvikkeet	Eläinlääkärikulut	Vakuutukset	Yhteensä vuodessa
	Rehut, ruoat, vitamiini- ja hivenainevalmisteet ym.	Sisusteet, lelut, varusteet, kuivikkeet ym.	Rokotukset, madotukset, eläinlääkäri- ja lääkekulut, hammashuolto ym.		
Koira	490	150	155	275	1070
Kissa	530	300	160	200	1190
Kani	240	300	100		640
Marsu	240	300	35		575
Kesyrotta	300	180	100		580
Hiiri	160	60	135		355
Kääpiöhamsteri	80	100	135		315
Fretti	290	360	115		765
Chinchilla	290	120	20		430

Kuva 91. Kissa on suosituimpia lemmikkieläimiämme, etenkin lapsiperheissä. Kuva: Patrik Pesonius

Kissan hyvinvointi

Omistajan aktiivisuus ratkaisevaa kissan hyvinvoinnille

Kissat ja koirat ovat suosituimpia lemmikkejämme: joka viidennessä suomalaiskodissa on koira, mutta vielä koiraakin yleisempi lemmikki on kissa. Kissojen hyvinvointi on viime aikoina puhuttanut muun muassa kissojen hylkäämisen ja siitä seuraavan kissakriisin muodossa, sekä kissojenpidon hyvien käytäntöjen, kuten merkitsemisen ja rekisteröinnin edistämisen osalta. Vuonna 2026 voimaan tuleva kissojen merkintä- ja rekisteröintivelvoite tulee erityiseen tarpeeseen, sillä vailla asianmukaista hoitoa olevia niin kutsuttuja populaatiokissoja on meillä edelleen paljon, samoin kuin siruttomia, vapaasti ulkoilevia kotikissoja. Kissan hyvinvoinnin kannalta olennaisinta on, että kissa pystyy kotona toteuttamaan lajinmukaisia tarpeitaan. Se vaatii omistajalta vaivannäköä ja paneutumista lemmikin kanssa puuhailuun.

Hyvinvoiva kissa on aktiivinen ja seurallinen. Kissa voi hyvin, kun sillä on sopivasti seuraa ja tekemistä. Kotikissalla on tarve liikkua ja saalistaa silloinkin, kun ruoka tarjoillaan sen eteen. Kissalla on myös tarve raapia ja kiipeillä, eivätkä nämä tarpeet häviä, vaikka mahdollisuutta niiden toteuttamiseen ei olisikaan. Kissa reagoi herkästi ympäristöönsä; muutokset kissan käyttäytymisessä voivat johtua jopa omistajan perheenjäsenten välisistä riidoista. Ongelmakäyttäytyminen on yleensä merkki kissan hoidon tai ravinnon puutteista, kivusta, pelosta, kissan epäjohdonmukaisesta tai väkivaltaisesta kohtelusta, kissan kasvuajan olosuhteista tai aiemmista kokemuksista.

Miltä näyttää hyvinvoiva kissa?

Kissan hyvinvointi näkyy sen olemuksessa: terve kissa on aktiivinen, ja sen käyttäytyminen on monipuolista.

Hyvinvoiva kissa lepää ja syö sopivasti, tarkkailee kiinnostuneesti ympäristöään, leikkii ja ottaa kontaktia ihmiseen. Ihmiskontaktissa kissa voi kehrätä ja puskea.Kissa huolehtii kynsiensä teroittamisesta normaalisti, pesee itseään ja käyttää hiekkalaatikkoa tarpeidensa tekemiseen.

Sosiaalinen, rento kissa suhtautuu ystävällisesti ihmiseen. Se innostuu leikistä, saalistuksen harjoittelusta ja kouluttamisesta ihmisen kanssa. Hyvinvoiva kissa pystyy myös rauhoittumaan levolle eikä suhtaudu pelokkaasti ympäristön tapahtumiin.

Sosiaalisesta hyvinvoinnista kertovat hyvät suhteet perheen muihin kissoihin ja eläimiin sekä normaali käyttäytyminen niiden seurassa, jos kissalla on ollut mahdollisuus sosiaalistua näihin.

Kissa voi joskus viihtyä myös ainoana lemmikkinä. Tällöin on hyvä tarkkailla, viihtyykö kissa ympäristössään ja ihmisen tarjoamassa seurassa.

Kissojen laiminlyönti ja hylkääminen johtavat vakaviin hyvinvointiongelmiin

Vakavimpia kissojen hyvinvointiongelmia aiheuttavat kissojen hylkääminen ja mahdollisuus hallitsemattomaan lisääntymiseen. Vapaasti keskenään lisääntyvistä kissoista syntyy puolivillien kissojen populaatioita, jotka elävät ihmisasutuksen liepeillä, mutta ilman ihmisen tarjoamaa hoivaa ja turvaa. Villiintyneen kissan elämänlaatu on huono. Kissaa uhkaavat muun muassa nälkä, kylmyys, sairaudet, loiset, liikenne ja petoeläimet. Villiintyneet kissapopulaatiot ovat usein sisäsiittoisia ja kärsivät perinnöllisistä sairauksista ja vammoista.

Kuva 92. Kissa on luonnossa tehokas saalistaja, mutta myös itse saaliseläin. Kissan hyvinvoinnin turvaamiseksi ulkoilu on parasta toteuttaa valvottuna. Kuva: Johanna Tunkkari

Ihmisen hoivassa olevien lemmikkikissojen hyvinvointia heikentää niiden hoidon laiminlyönti. Yksilötasolla hyvinvointiongelmista yleisimpiä ovat hammasongelmat sekä sisäkissojen virikkeettömyydestä ja lihavuudesta seuraava hyvinvoinnin heikkeneminen. Kissojen alhainen arvostus ja kissanomistajien tietämättömyys lemmikkinsä tarpeista vaikuttavat osaltaan negatiivisesti kissojen hyvinvointiin. Tietoa kissan tarpeista ja hyvästä hoidosta tulisi lisätä kissanomistajien keskuudessa, todetaan **Kissojen hyvinvointi Suomessa 2019** -raportissa.

Luonnossa suloisinkin kotikissa muuttuu haitalliseksi vieraslajiksi, joka on uhka luonnonvaraisille eläimille ja luonnon monimuotoisuudelle. **Suomalaistutkimuksen** mukaan vapaina liikkuvat kissat saalistavat joka kuukausi noin miljoona saaliseläintä, joista valtaosa on jyrsijöitä. Taajama-alueilla kuitenkin lähes neljännes kissojen kotiin tuomasta saaliista on pikkulintuja, mikä tarkoittaa, että erityisesti taajamissa vapaina ulkoilevat kissat ovat uhka lintukannoille.

Lue lisää kissan hyvinvoinnista:

- Kissa on aktiivinen metsästäjä
- Kissan käyttäytyminen kertoo sen hyvinvoinnista – Kissan hyvinvointi
- Kissa on saalistava lihansyöjä – Kissa luonnossa
- Kissan arvostusta on nostettava – Kissa seura- ja harrastuseläimenä
- Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta: lemmikkieläinten olennaiset käyttäytymispiirteet
- SEY Suomen Eläinsuojelu: Hyvinvoiva kissa, maksuton opas kissanhoitoon
- Ruokaviraston raportti: Kissojen hyvinvointi Suomessa 2019
- Helsingin yliopisto ja Folkhälsanin tutkimuskeskus: Kissojen geenitutkimus
- Seminaari kissojen hyvinvoinnista 2017, järjestäjinä SEY Suomen eläinsuojelu, maa- ja metsätalousministeriö, Suomen Kissaliitto, seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta ja Purina

Kissa-aiheisia kirjoituksia Eläintieto.fi-blogissa:

- Hyvinvoiva lemmikki on aktiivinen ja seurallinen – päivitetyillä eläintietosivuilla uutta asiaa kissojen ja koirien hyvinvoinnista
- Kissat tarvitsevat pakollisen merkinnän ja rekisteröinnin
- Kissakriisi haastaa kansanedustajat ottamaan kantaa
- Leikkisaalistus ja liharuoka vähentävät kissan saalistustarvetta
- Kissa ansaitsee paikan maatilan omavalvonnassa
- Hallinnan tunne miellyttää koiranomistajaa – kissa maksaa itsenäisyydestään
- Rakas lapsi, tupakissa, sotakoira
- Sisäkissan hyvinvoinnin ratkaisee omistajan aktiivisuus
- Vastuullisen omistajan kissa ulkoilee valvotusti
- Kissa kaipaa arvostusta
- Kannanotto: Metsästäjän oikeus tappaa villiintynyt kissa on poistettava metsästyslaista
- Kissan elämä on yhtä arvokas kuin koiran
- Kissa tuntee ja kommunikoi

Koiran hyvinvointi

Seura ja rotutyypillinen puuha turvaavat koiran hyvinvointia

Koira on sekaravintoa syövä lihansyöjä, jonka päivään kuuluu toimintaa, lepoa ja seurustelua ihmisten ja toisten koirien kanssa. **Kotikoiriemme hyvinvointia** heikentävät useimmin liian pitkät yksinoloajat sekä liikkumisen ja sosiaalisuuden puute. Yhdessä ne voivat johtaa koiran turhautumista ilmentävään ongelmakäyttäytymiseen tai liikalihavuuteen, jotka myös ovat yleisiä koirilla. Jokaisen koiran tulee päästä päivittäin liikkumaan. Liikunnan lisäksi ympäristön tutkiminen, hajutyöskentely, leikki sekä pureskelu ovat lähes kaikille koirille mieleistä tekemistä, joita lisäämällä voidaan edistää koiran hyvinvointia.

Kuva 93. Joka viidennessä suomalaisperheessä on koira. Kuva: Tiina Reilas

Miltä näyttää hyvinvoiva koira?

Terveen koiran merkkejä ovat muu muassa kirkkaat, vuotamattomat silmät, puhtaan tuoksuinen hengitys ja hengittämisen vaivattomuus, terveet hampaat, puhtaat korvat, kiiltävä turkki, sopiva kehonkoostumus (kylkiluut helposti tunnettavissa), liikkumisen ja kehon hoivaamisen helppous sekä normaali suolen toiminta ja ulosteen koostumus.

Käyttäytymisen näkökulmasta hyvinvoiva koira pystyy ilmaisemaan itseään lajityypillisen, rotutyypillisen ja yksilöllisen toiminnan kautta. Hyvinvoivan koiran käyttäytyminen ilmentää uteliaisuutta ja ystävällisyyttä ympäristöä, ihmisiä ja ainakin muita tuttuja koiria kohtaan. Koira ei pelkää ympäristöä ja ihmisiä, joiden kanssa se elää. Koira käyttää riittävästi aikaa sille tärkeiden käyttäytymistarpeiden parissa. Terve koira pystyy rauhoittumaan levolle ja toisaalta virkistyy taas leikkiin ja sosiaalisuuteen ihmisten tai muiden koirien kanssa. Koira käyttää aikaa ympäristön nuuskimiseen uteliaasti.

Eri koiraroduilla voi olla korostunut tarve toteuttaa eri metsästysketjun osia. Koiraa toteuttaa säännöllisesti esimerkiksi etsimistä, jahtaamista, kaivamista ja saaliiseen (esimerkiksi ruokaan tai leluun) tarttumista ja repimistä siten, että toiminta johtaa koiran tyytyväisyyteen ja rentoutumiseen. Normaali käyttäytymistarpeiden toteuttaminen ei ole jatkuvasti hyvin intensiivistä ja pakonomaista, vaan koira kykenee vaihtelemaan ylläpitotoiminnosta toiseen tasapuolisesti.

Koirien luonnolliseen käyttäytymiseen kuuluu metsästykseen ja muuhun ruoanhankintaan liittyvää toiminta, ympäristön aktiivinen tutkiminen, sosiaalinen kanssakäyminen, leikki, kehon hoito, alueiden merkkaaminen ja kommunikointiin liittyvä ääntely. Kesykoirilla on yhtäläinen tarve toteuttaa näitä toimintoja kuin niiden villeillä esi-isilläkin. Moni koiralle normaali, motivoiva käyttäytyminen voi olla omistajalle häiritsevää, ja käytös voidaan tulkita väärin. Koiralle toiminnasta ei välttämättä ole haittaa. Koiraa ei tulisi rangaista normaalin käyttäytymisen ilmentämisestä, vaan ohjata sallitun toiminnan pariin.

Ongelmakäyttäytyminen on usein koiran näkökulmasta keino helpottaa pahaa oloa ja turhautumista. Kaikki ongelmallinen käyttäytyminen, kuten jatkuva passiivisuus, ei ole yleensä omistajalle häiritsevää, ja voi siksi jäädä huomaamatta.

Kuva 94. Ihmisen tekemä jalostus ei ole poistanut koiralta sen olennaisimpia käyttäytymistarpeita, kuten leikkiä ja saaliin jahtaamista. Kuva: Olli Leino

Koiran onni on johdonmukainen omistaja, joka kouluttaa palkitsemalla

Palkitsemiseen perustuva koiran koulutus on tutkimuksin todettu koiran hyvinvoinnin kannalta paremmaksi kuin rangaistuksiin ja pakotteisiin perustuva koulutus. Koira oppii tehokkaasti, kun sen toivottua käyttäytymistä vahvistetaan palkitsemalla koiraa sille mieluisalla tavalla. Palkitsemisen kautta koira myös pystyy ymmärtämään, kuinka sen kannattaisi toimia. Koira ei ymmärrä luonnostaan sitä, millaista on ihmisen mielestä toivottu käyttäytyminen. Koiran riittävä koulutus ehkäisee ongelmakäyttäytymistä ja antaa paremmat edellytykset koiran ja omistajan hyvälle suhteelle.

Pentutehtailu tuottaa turhaa kärsimystä koiranpennuille ja emolle

Koiranpennun hankinnassa on tarpeen olla tarkkana sen suhteen, miten ja millaisista olosuhteista pennun ostaa. Huolellinen tutustuminen pennun taustaan sekä emon ja pennun pito-olosuhteisiin paikan päällä ennen ostopäätöstä auttaa ehkäisemään pentutehtailua. Pentutehtailuun liittyy narttukoirien liian tiheää astuttamista, emon ja pentujen puutteellista ruokintaa ja hoitoa, perusterveydenhuollon laiminlyöntiä ja pentujen liian aikaista vieroittamista. Pentutehtaista päätyy koiranpentuja Suomen markkinoille niin kotimaasta kuin ulkomailtakin.

Kuva 95. Luotettava kasvattaja antaa ostajan tutustua pentuiin ja niiden emoon rauhassa. Kuva: Tiina Reilas

Lue lisää koiran hyvinvoinnista:

- Koira on vanhin kesyeläimemme
- Anna koiralle tekemistä – Koiran hyvinvointi
- Kesy koira eroaa sudesta – Koira luonnossa
- Koira on monelle perheenjäsen – Koira seura- ja harrastuseläimenä
- Heti ry: Koiranhankintaopas vastuulliseen koiran hankintaan
- SEY Suomen eläinsuojelu: Fiksun koiranomistajan opas
- Suomen Kennelliitto: Koiranomistajan peruskurssi
- Ruokaviraston raportti: Eläinjalostukseen liittyvän eläinsuojelulainsäädännön toimeenpanon tehostaminen, Osa II: Alustava selvitys koirien jalostukseen liittyvistä ongelmista ja puuttumiskeinoista
- Eläinten hyvinvointi matkailupalveluissa: Vinkkejä ja hyviä käytäntöjä lappilaisten matkailueläinten hyvinvointiin
- Helsingin yliopisto ja Folkhälsanin tutkimuskeskus: Koirien geenitutkimus
- Luonnonvarakeskus ja Ruokavirasto, Lemmikkieläinten jalostus -jatkohanke: Koiranjalostuksen ongelmat ja valvontakriteerit
- Green activities -kriteeristö: Vetokoirien hyvinvointikriteerit

Koira-aiheisia kirjoituksia Eläintieto.fi-blogissa:

- Hyvinvoiva lemmikki on aktiivinen ja seurallinen – päivitetyillä eläintietosivuilla uutta asiaa kissojen ja koirien hyvinvoinnista
- Koirien aggressiivisuus juontaa juurensa perimästä, mutta olosuhteilla ja omistajan koirakokemuksella on merkitystä
- Ilon kautta oppiva koira voi hyvin
- Lyhyitä kalloja tuottavan koiranjalostuksen on loputtava
- ”Minun koirani voi paremmin kuin sinun koirasi”
- Hallinnan tunne miellyttää koiranomistajaa – kissa maksaa itsenäisyydestään
- Rakas lapsi, tupakissa, sotakoira
- Tutkimukset vahvistavat: palkitsemiseen perustuva kouluttaminen edistää koiran hyvinvointia
- Koiran mielen kiemurat kiinnostivat Eläinten hyvinvointifoorumissa
- Rescue-koiran tuonti – riskinotto, laupeudentyö vai harkittu hankinta?
- Kohde-eläinten hyvinvointiin kiinnitettävä huomiota koirakokeissa
- Liian söpö ymmärrettäväksi – koiran inhimillistäminen houkuttelee
- Tunteilla on väliä – koirat katsovat kasvojenilmeitä eri tavoin

Hevosen hyvinvointi

Hevonen kaipaa liikettä ja seuraa

Hevonen tarvitsee muiden hevosten seuraa sekä mahdollisuuksia tutkia, liikkua ja laiduntaa pieniä määriä kerrallaan. Hevonen on suuri pakoeläin, joka hyötyy positiivisiin kokemuksiin perustuvasta käsittelystä. Hevosen, kuten muidenkin eläinten hyvinvointi on sen kokemus omasta fyysisestä ja psyykkisestä tilastaan. Kokemukseen vaikuttavaa olennaisesti hevosen mahdollisuus toteuttaa lajityypillisiä käyttäytymistarpeitaan.

Hyvinvoivalla hevosella on lajitovereiden seuraa, leikkiä, hoivaa sekä mahdollisuuksia ympäristön tutkimiseen, ravinnon etsintään ja vapaaseen liikkumiseen kaikissa askellajeissa. Hevosen hyvinvointia heikentävät virikkeetön elinympäristö, kovakourainen kohtelu ja jalostuksen ja elintason ongelmat. Virikkeettömässä ympäristössä hevosella voi ilmetä ei-toivottua, stereotyyppistä käyttäytymistä. Sopimaton elinympäristö, kipu ja epämukavuutta aiheuttava käsittely voivat nekin johtaa epänormaaliin käyttäytymiseen. Liian energiapitoinen ruokinta ja passiivinen elämäntyyli voivat näkyä hevosten lihavuutena. Hevosten jalostuksessa ongelmia aiheuttavat erityisesti tuki- ja liikuntaelimistön sairaudet.

Kuva 96. Hevosen hyvinvointi riippuu lajitoverien seurasta sekä madollisuuksista liikkuvaan ravinnonhankintaan, tutkimiseen ja vapaaseen liikkeeseen. Kuva: Heta Rautiainen

Miltä näyttää hyvinvoiva hevonen?

Hyvinvoiva hevonen on rento ja aktiivinen sekä kiinnostunut ympäristönsä tapahtumista. Sopivassa elinympäristössä ja hyvässä terveydentilassa hevosen käyttäytyminen on monipuolista ja säännöllistä hevoselle oleellisten käyttäytymistarpeiden suhteen. Hevosella ei ilmene epänormaalia käyttäytymistä, kuten apatiaa, aggressiivisuutta tai stereotyyppistä käyttäytymistä.

Hyvinvoiva hevonen on sopusuhtainen kehonkoostumukseltaan ja se liikkuu vaivattomasti ilman kivun merkkejä kaikissa askellajeissa. Sen kehon ja pään lihakset (mm. suun ja silmien ympärys, poskien lihakset) ovat levossa pääasiassa rennot.

Hyvinvoiva hevonen liikkuu rauhassa tutkien ympäristöään ja käyttäen aikaansa ruuan etsimiseen. Ajoittaiset suuret aktiivisuuspyrähdykset liittyvät leikkiin ja hevosen normaaliin tarpeeseen liikkua vapaasti kaikissa askellajeissa. Vaikka hevosen normaaliin lajityypilliseen käyttäytymiseen kuuluu ajoittainen omaehtoinen pakovalmiuden harjoittelu ryhmässä, hevosen ei esimerkiksi tarvitse pelästyä ja paeta joka päivä voidakseen hyvin. Jännittävien tilanteiden jälkeen hevosesta tulisi nähdä myös rentoutumisen ja palautumisen merkkejä.

Sosiaalisesti hyvinvoiva hevonen lähestyy muita hevosia ystävällisin elkein ja sillä on mahdollista ylläpitää pitkäaikaisia ystävyyssuhteita lajitovereiden kanssa. Hevosella on tasapainoinen suhde muihin ryhmän hevosiin ja vain vähän satunnaisia konflikteja. Ryhmässä hevoset viettävät aikaa syöden, rapsutellen, leikkien tai leväten yhdessä.

Konfliktitilanteissa hevonen aloittaa esimerkiksi toiselle hevoselle kohdistetut väistättävät eleet hyvin hienovaraisesti pitkän matkan päästä, jotta toisella hevosella on aikaa huomata ja väistää.

Seisomalevon ja vahtivuorojen lisäksi hevonen uskaltautuu myös nukkumaan makuulleen syvää unta, eikä sillä ilmene jatkuvia väsymyksen merkkejä. Kun ravintoon liittyviä resursseja on riittävästi, hevoset suhtautuvat ruuan tuloon melko rauhallisesti. Rentona hevonen pureskelee paljon ja rauhassa. Kuivikkeet, hiekka ja muta hevosen karvapeitteessä voivat kertoa siitä, että hevonen pääsee piehtaroimaan tai lepäämään.

Hevonen viihtyy vuorovaikutuksessa rauhallisesti käyttäytyvien ihmisten kanssa. Ison kokonsa ja pelkorefleksiensä vuoksi hevosen ja sitä käsittelevän ihmisen turvallisuus voi vaarantua, jos hevonen viedään tilanteisiin, joihin se ei ole tottunut. Hevonen voi myös kokea uhkaavana käsittelyn, johon se ei ole tottunut, ja oppia pelkäämään ihmistä. Hevosen totuttaminen uusiin ympäristöihin tai ihmisen mielestä turvallisiin asioihin voi olla hidasta, koska hevonen on alun perin saaliseläin. Järjestelmällisellä totuttamisella ja hevosen omaa hallinnan tunnetta kasvattamalla hevosen voi saada tottumaan sille pelottaviinkin asioihin. Hevonen oppii nopeasti ja tarjoaa ihmiselle käyttäytymistä, joka johtaa hevosen näkökulmasta kannattaviin seuraamuksiin. Positiivisten kokemusten ja sopivien elinolosuhteiden järjestäminen sekä hevosen käyttäytymisen ja oppimisen ymmärtäminen ovat pohja hevosen hyvinvointia edistävälle kouluttamiselle.

Yksinolo ja passiivisuus altistavat hevosen hyvinvointiongelmille

Hevosten hyvinvointiongelmat kumpuavat lajin tarpeisiin nähden puutteellisista elinolosuhteista, terveysongelmista, jalostuksen aiheuttamista ongelmista sekä tavoista, joilla hevosia kohdellaan päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa. Hyvinvointiongelmat voivat syntyä tilanteissa, joissa hevosenpitäjän ymmärrys hyvinvoinnista hevosten lajityypillisten tarpeiden näkökulmasta on puutteellista tai silloin, kun tiedon ja käytännön välillä on ristiriita.

Liikunnan ja muiden hevosten seuran puute sekä liian harva ruokintaväli ovat esimerkkejä hevosten elinympäristöön liittyvistä hyvinvointiongelmista. Suurin osa hevosista asuu Suomessa karsinatalleissa, ja ne pääsevät jaloittelemaan ulkotarhaan yksin tai ryhmässä. Yksittäin pidettävät hevoset elävät usein passiivisemmin kuin hyvin rakennetussa pihatossa asuvat. Passiiviseen elämäntyyliin yhdistetyistä terveysongelmista yleisiä ovat ruuansulatuskanavan tukkeumat, vatsahaava, ontumat ja aineenvaihdunnan ongelmat. Liiallinen energiansaanti ja vähäinen liikunta altistavat erityisesti kylmäverirotuja ja poneja aineenvaihdunnan ongelmille sekä kaviokuumeelle.

Kuva 97. Hevoset tarvitsevat sosiaalisia kontakteja ja leikkiä läpi elämän. Kuva: Heta Rautiainen

Kouluttaminen ilman väkivaltaa on hevosen hyvinvoinnin perusedellytys

Hyvinvoiva hevonen on rento ja aktiivinen sekä kiinnostunut ympäristönsä tapahtumista. Sopivassa elinympäristössä ja hyvässä terveydentilassa hevosen käyttäytyminen on monipuolista ja säännöllistä hevoselle oleellisten käyttäytymistarpeiden suhteen. Hevosella ei ilmene epänormaalia käyttäytymistä, kuten apatiaa, aggressiivisuutta tai stereotyyppistä käyttäytymistä.

Hyvinvoiva hevonen on sopusuhtainen kehonkoostumukseltaan ja se liikkuu vaivattomasti ilman kivun merkkejä kaikissa askellajeissa. Sen kehon ja pään lihakset (mm. suun ja silmien ympärys, poskien lihakset) ovat levossa pääasiassa rennot.

Hyvinvoiva hevonen liikkuu rauhassa tutkien ympäristöään ja käyttäen aikaansa ruuan etsimiseen. Ajoittaiset suuret aktiivisuuspyrähdykset liittyvät leikkiin ja hevosen normaaliin tarpeeseen liikkua vapaasti kaikissa askellajeissa. Vaikka hevosen normaaliin lajityypilliseen käyttäytymiseen kuuluu ajoittainen omaehtoinen pakovalmiuden harjoittelu ryhmässä, hevosen ei esimerkiksi tarvitse pelästyä ja paeta joka päivä voidakseen hyvin. Jännittävien tilanteiden jälkeen hevosesta tulisi nähdä myös rentoutumisen ja palautumisen merkkejä.

Sosiaalisesti hyvinvoiva hevonen lähestyy muita hevosia ystävällisin elkein ja sillä on mahdollista ylläpitää pitkäaikaisia ystävyyssuhteita lajitovereiden kanssa. Hevosella on tasapainoinen suhde muihin ryhmän hevosiin ja vain vähän satunnaisia konflikteja. Ryhmässä hevoset viettävät aikaa syöden, rapsutellen, leikkien tai leväten yhdessä.

Konfliktitilanteissa hevonen aloittaa esimerkiksi toiselle hevoselle kohdistetut väistättävät eleet hyvin hienovaraisesti pitkän matkan päästä, jotta toisella hevosella on aikaa huomata ja väistää.

Seisomalevon ja vahtivuorojen lisäksi hevonen uskaltautuu myös nukkumaan makuulleen syvää unta, eikä sillä ilmene jatkuvia väsymyksen merkkejä. Kun ravintoon liittyviä resursseja on riittävästi, hevoset suhtautuvat ruuan tuloon melko rauhallisesti. Rentona hevonen pureskelee paljon ja rauhassa. Kuivikkeet, hiekka ja muta hevosen karvapeitteessä voivat kertoa siitä, että hevonen pääsee piehtaroimaan tai lepäämään.

Hevonen viihtyy vuorovaikutuksessa rauhallisesti käyttäytyvien ihmisten kanssa. Ison kokonsa ja pelkorefleksiensä vuoksi hevosen ja sitä käsittelevän ihmisen turvallisuus voi vaarantua, jos hevonen viedään tilanteisiin, joihin se ei ole tottunut. Hevonen voi myös kokea uhkaavana käsittelyn, johon se ei ole tottunut, ja oppia pelkäämään ihmistä. Hevosen totuttaminen uusiin ympäristöihin tai ihmisen mielestä turvallisiin asioihin voi olla hidasta, koska hevonen on alun perin saaliseläin. Järjestelmällisellä totuttamisella ja hevosen omaa hallinnan tunnetta kasvattamalla hevosen voi saada tottumaan sille pelottaviinkin asioihin. Hevonen oppii nopeasti ja tarjoaa ihmiselle käyttäytymistä, joka johtaa hevosen näkökulmasta kannattaviin seuraamuksiin. Positiivisten kokemusten ja sopivien elinolosuhteiden järjestäminen sekä hevosen käyttäytymisen ja oppimisen ymmärtäminen ovat pohja hevosen hyvinvointia edistävälle kouluttamiselle.

Lue lisää hevosen hyvinvoinnista:

- Hevonen on viisas laumaeläin
  Hevonen kaipaa liikettä ja seuraa – Hevosen hyvinvointi
- Hevonen on yhä luonnoltaan laiduntava saaliseläin – Hevonen luonnossa
- Palkitsemalla kouluttaminen edistää hevosen hyvinvointia – Hevonen seura- ja harrastuseläimenä
- Hevostietosivuilta (eläintieto.fi/hevonen) löytyy tietoa myös aasien ja muulien hyvinvoinnista!
- Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus: Hevosen unitutkimus
- Hevosalan neuvonnan ja koulutuksen kehittämisyksikkö Hevostietokeskus
- Helsingin yliopiston hevostutkimussivusto
- Suomen Hippos: Hyvä hevosenpito – Opas hevosen arkeen
- Mittarit hevosen hyvinvoinnin arviointiin -hanke
- SEY Suomen Eläinsuojelu: Hevonen harrastekaverina -opas
- Suomen ratsastajainliiton alaiset hevosurheilulajit

Hevos- ja aasiaiheisia kirjoituksia Eläintieto.fi-blogissa:

- Miltä näyttää hyvinvoiva hevonen? Tämä ja paljon muuta uudessa hevostietopaketissa
- Fiksu kuin aasi? Aasi on nopea oppija ja persoonallinen lemmikki
- Urheiluhevosten suunvauriot odotettua yleisempiä – suomalaistutkimus valottaa riskitekijöitä ja ennaltaehkäisyä
- Loppukesä on hevosen kesäihottuman pahinta aikaa
- Ärhäkkä hevosen herpesvirus leviää Euroopassa
- Lumi tuo kaivatun tauon hevosten hiekansyöntiin
- Kengittä kilpailemisessa on riskejä
- Hevosen persoonallisuus ja temperamentti hyvinvoinnin tekijöinä
- Ravihevosta on suuhun katsominen
- Hyvinvoivalla hevosella on empaattinen omistaja
- Hevosen hyvinvoinnin ongelmat löytyvät usein tarkkailemalla lauman muita hevosia
- Tutustu myös:
  Eläinten oppimisen ja kouluttamisen sanasto
- Eläinten hyvän kohtelun edistäminen vaatii sitkeää tiedotusta ja kouluttautumista
  – eläinsuojeluasiamiehen ja Eläinten hyvinvointikeskuksen järjestämä pyöreän pöydän keskustelu eläinten kohtelusta ja käsittelystä

Akvaariokalojen hyvinvointi

Akvaariokalojen hyvinvoinnin edellytyksiä ovat akvaarion riittävä tilavuus ja veden määrä, hyvä vedenlaatu, oikea lämpötila sekä vesipinta-alan ja veden sopiva syvyys ottaen huomioon kalalaji, kalojen koko ja lukumäärä, ohjeistaa Ruokavirasto.

Akvaarion yhdellä sivulla on oltava näkösuoja, jollei akvaarion kasvillisuus tai muu sisustus anna kaloille riittävää suojaa. Akvaario on tarvittaessa varustettava kannella tai peitelasilla siten, että kalat eivät pääse hyppäämään sieltä pois.

Akvaarion sisustuksen ja pohjamateriaalin on oltava kaloille sopiva, ja kaloilla on tarvittaessa oltava sopivia piiloutumispaikkoja. Akvaarion vettä on vaihdettava tai puhdistettava säännöllisesti siten, että sen laatu pysyy hyvänä. Kuollut kala on poistettava akvaariosta välittömästi. Kalaryhmiä, -parvia ja -lajeja yhdistettäessä tai tuotaessa uusia kaloja ryhmään on kiinnitettävä erityistä huomiota kalojen yhteensopivuuteen ja parvikäyttäytymiseen.

Lue lisää kalojen hyvinvoinnista:

Ruokavirasto, Harrastus- ja lemmikkieläimet:
Akvaariokalat
Helsingin Akvaarioseura HAS ry

Kuva 98. Miljoonakala on yleinen ja runsaslukuinen lemmikkikala. Kuva: Wikimedia commons

Seura- ja harrastuseläinten jalostuksesta aiheutuvat hyvinvointihaitat

Yksinomaisesti ja liioitellusti ulkonäköominaisuuksiin perustuva lemmikkieläinten jalostus voi aiheuttaa eläimelle perinnöllisiä sairauksia ja pitkäaikaistakin kärsimystä. Luonnonvarakeskuksen, Ruokaviraston ja maa- ja metsätalousministeriön (2020) selvityksen mukaan hyvinvointihaittaa aiheuttava koiranjalostus pitäisi lopettaa ja asettaa valvontakriteerit viranomaisten työkaluiksi. Ensimmäisessä selvityksessä keskityttiin erityisesti koirien lyhytkalloisuudesta johtuviin hyvinvointiongelmiin. Jatkoselvityksessä tarkennettiin valvontakriteereitä.

Lyhytkalloisuus altistaa eläimen monille perinnöllisille sairauksille ja vioille. Lyhytkalloisella eläimellä voi olla hengitys-, hampaisto-, lisääntymis-, silmä-, iho- ja ruuansulatuskanavan ongelmia. Liioitellun lyhyen kallon muodon jalostaminen on eläinsuojelulain vastaista, sillä laissa on kielletty jalostus, josta voi aiheutua eläimelle kärsimystä tai merkittävää haittaa eläimen terveydelle tai hyvinvoinnille. Joissakin koiraroduissa ei enää ole mahdollista muokata kallon muotoa terveemmäksi jalostuksen avulla, koska jäljellä ei enää ole normaalin kallon aiheuttavia geenimuotoja. Tällaisessa tilanteessa jalostusta voidaan jatkaa vain roturisteytyksin.

Lue lisää:
Ruokavirasto, 2020, Eläinjalostukseen liittyvän eläinsuojelulainsäädännön toimeenpanon tehostaminen, Osa II: **Alustava selvitys koirien jalostukseen liittyvistä ongelmista ja puuttumiskeinoista**

Luonnonvarakeskus ja Ruokavirasto, Lemmikkieläinten jalostus -jatkohanke: **Koiranjalostuksen ongelmat ja valvontakriteerit**

Euroopan komission suositukset **vastuulliseen koiranjalostukseen ja -kasvatukseen**
Jalostusaiheisia kirjoituksia Eläintieto.fi -blogissa:

Lemmikkieläinten jalostus tuottaa kauniita yksilöitä, mutta myös kärsimystä

Lyhyitä kalloja tuottavan koiranjalostuksen on loputtava

Englanninbulldoggien kärsimys paljastuu röntgenkuvissa

Hyvän jalostuksen merkkejä

IHO
- iho ei liian löysä ja poimuttunut
- ei atopiaa ja allergioita

SELKÄ
- ei liian pitkä tai lyhyt suhteessa koiran kokoon
- ei perinnöllisiä epämuodostumia

SILMÄT
- eivät pullistu silmäkuopista
- luomet suojaavat, mutta eivät roiku poimuina silmillä
- ei perinnöllisiä silmäsairauksia

KUONO
- kuono on suippo, ei lyhyt ja pysty
- vaivaton hengitys, ei rohisevaa ääntä
- ei liian pieni suu hampaille, normaali purenta

TOIMINTAKYKY
- liikkuu vaivattomasti
- ei hengitysvaikeuksia
- lajityypillisen käyttäytymisen ja käyttäytymistarpeiden toteuttaminen
- ei epänormaalia tai stereotyyppistä käyttäytymistä
- ei epilepsiaa

JALAT
- jalkojen pituus hyvässä suhteessa kehon kokoon
- ei vakavia virheasentoja
- ei lonkkien ja kyynärnivelen kasvuhäiriöitä

Kuva 99. Hyvän jalostuksen tunnusmerkkejä koirilla ja kissoilla.
Kuva: Heta Rautiainen

Seura- ja harrastuseläinten jalostuksesta aiheutuvat hyvinvointihaitat

Laki eläinten hyvinvoinnista 693/2023

Vanhan eläinsuojelulain korvaava laki eläinten hyvinvoinnista tulee voimaan vuoden 2024 alusta. Laissa on uusia työkaluja lemmikkieläinten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Uusi laki tarkentaa ja selkeyttää eläinjalostusta koskevaa sääntelyä. Eläinten jalostuksella tulee lain mukaan pyrkiä elinvoimaisten, toimintakykyisten ja terveiden eläinten tuottamiseen. Jalostuksessa tulee jatkossa käyttää fyysisesti ja psyykkisesti terveitä eläimiä, joiden voidaan olettaa periyttävän näitä ominaisuuksia myös jälkeläisilleen. Laki kieltää sellaisen eläimen käyttäminen jalostukseen, joka ei perinnöllisen ominaisuuden tai sairauden takia kykene lisääntymään luonnollisesti tai jonka hyvinvoinnille lisääntymisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa. Lakipykälää tullaan tarkentamaan eläinjalostusta koskevalla asetuksella.

Uutena vaatimuksena laissa säädetään nisäkkäiden omistajan tai pitäjän velvollisuus estää pitämiensä eläinten hallitsematon lisääntyminen. Pykälän tarkoituksena on ohjata eläinjalostusta yhä enemmän eläinten hyvinvointia huomioivaan suuntaan.

Eläinlääkärinammatin harjoittamisesta annettuun lakiin sisällytetään eläinlääkäreille velvollisuus ilmoittaa diagnosoimistaan kissojen ja koirien sairauksista ja vioista, jotka rajoittavat eläimen jalostuskäyttöä. Ilmoitettavista sairauksista ja vioista säädetään tarkemmin asetuksella. Käytännössä ilmoitettavia toimenpiteitä olisivat esimerkiksi hengitysteitä avaavat leikkaukset ja keisarileikkaukset sellaisilla koiraroduilla, jotka eivät pysty synnyttämään luonnollisesti. Laki tulee sovellettavaksi koirien osalta vuoden 2024 alusta ja kissojen osalta vuoden 2027 alusta.

Uudessa laissa rajataan lajit, joita voidaan pitää tuotantoeläimenä, sirkuseläimenä tai kiertävässä eläinnäyttelyssä. Säännösten tarkoituksena on varmistaa, että näissä tarkoituksissa pidetään vain eläimiä, joiden pito voidaan käytännössä järjestää lain edellyttämällä tavalla. Valtioneuvoston asetuksella säädetään myöhemmin lajeista, joita saa pitää seura- ja harrastuseläiminä.

Eräs lakiesityksen täysin uusista pykälistä koskee kissan- ja koiranpentujen maahantuontia. Pykälä kieltää alle kuuden kuukauden ikäisten koiran- ja kissanpentujen tuonnin Suomeen, jos tarkoituksena on myydä tai muutoin luovuttaa pentu Suomessa edelleen neljän kuukauden kuluessa tuonnista. Tavoitteena on puuttua aiempaa tehokkaammin pentutehtaissa tuotettujen pentujen tuontiin ja myyntiin Suomessa.

Toinen täysin uusi pykälä asettaa vähimmäisvaatimukset tiedoille, joita on annettava koirien ja kissojen myyntiä tai muuta luovutusta koskevassa markkinoinnissa. Ilmoituksissa on oltava myyjän tai muun luovuttajan nimi, mahdollinen tieto ammattimaisesta kasvatustoiminnasta ja siihen liittyvä tunnus, eläimen syntymäaika, ikä tai arvio iästä, eläimen syntymämaa ja sijaintipaikka. Eläimen sairauden tai vahingoittumisen lisäksi ostajalle tai vastaanottajalle on ilmoitettava myös muut eläimen hyvinvoinnin kannalta oleelliset tiedot. Säännöksen tarkoituksena on parantaa myytävien tai muutoin luovutettavien koirien ja kissojen jäljitettävyyttä nykyisestä.

Laki rajoittaa myös eläinten luovutusta tietynlaisissa tilaisuuksissa tai paikoissa: esimerkiksi eläinten luovuttaminen arpajais- tai kilpailuvoittona kielletään, samoin kuin eläinten myynti toreilla ja markkinoilla. Koirien, kissojen, frettien ja isojen papukaijojen myynti eläinkaupoissa kielletään, eikä eläimiä saa luovuttaa pysyvästi alle 16-vuotiaalle ilman huoltajan suostumusta.
Laissa säädetään myös eläimille tarpeetonta kipua, kärsimystä tai vahingon vaaraa aiheuttavien välineiden ja laitteiden kiellosta. Näiden maahantuonnin valmistuksen, myynnin, luovutuksen ja käytön ohella nyt myös markkinointi ja hallussapito kielletään, jotta kieltoa on mahdollista valvoa tehokkaasti. Pykälässä kiellettäviä laitteita ja välineitä ovat esimerkiksi piikkipannat, -kuolaimet ja -kannukset sekä uutena sähköpannat ja muut eläimeen kiinnitettävät, sähköiskun antavat laitteet. Asetuksella voidaan tarvittaessa täydentää laissa säädettyä listaa kielletyistä välineistä ja laitteista.
Eläinten hyvinvoinnin valvonnan viranomaisjärjestelmä säilyy muuten ennallaan, mutta Tulli saa toimivallan valvoa eläinten hyvinvointisäännösten noudattamista EU:n sisärajoilla. Uudistus auttaa lakiin sisältyvän koiran- ja kissanpentujen tuontikiellon valvontaa.

Lain uusi säännös tuo ilmoitusvelvollisuuden nimetyille tahoille, jotka ovat voineet esimerkiksi asiakaskäynnillä havaita asiakkaalla olevan avun tarpeessa oleva eläin, mutta salassapitosäännösten nojalla avun tarpeessa olevasta eläimestä ei ole aiemmin voinut ilmoittaa eläinsuojeluviranomaiselle. Uuden lain 88 §:ssä säädetään tiettyjen tahojen palveluksessa tai luottamustoimessa taikka vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivan velvollisuudesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan toimivaltaiselle eläinsuojeluviranomaiselle, jos hän on tehtävässään saanut tietää avun tarpeessa olevasta eläimestä, ja ilmoittamaan valvontaviranomaiselle asian arvioimiseksi välttämättömiä tietoja. Näitä tahoja ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuolto ja näiden palvelujen tuottajat, terveydenhuollon ammattihenkilöt, palo- ja pelastustoimi, ulosottoviranomainen sekä seurakunta ja muu uskonnollinen yhdyskunta.

Muutoksella on merkitystä lemmikkinä pidettävien eläinten hyvinvoinnille, sillä kotien seinien sisällä elävien lemmikkieläinten ahdinko jää usein piiloon, ellei ulkopuolisella taholla ole mahdollisuutta ilmoittaa siitä eläinsuojeluviranomaiselle.

Eläinten hyvinvointilaki määrää, että nisäkkäiden ja lintujen pysyvässä pitopaikassa on oltava jatkuvasti vettä eläimen saatavilla. Jatkuvasti saatavilla olevaa vettä ei kuitenkaan edellytetä ammattimaisilla rekikoiratarhoilla pidettävien koirien pysyvissä pitopaikoissa silloin, kun vesi sääolosuhteiden takia jäätyy. Koiralle on tällöin tarjottava vettä vähintään kolme kertaa päivässä. Imettävillä nartuilla ja vieroittamattomilla koiranpennuilla on kuitenkin aina oltava vettä saatavilla pysyvässä pitopaikassaan.

Kuva 100. Uuden eläinten hyvinvointilain myötä linnuille ja nisäkkäille on oltava jatkuvasti juomavettä tarjolla. Kuva: Olli Leino

Muita seura- ja harrastuseläinten hyvinvointisäädöksiä

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnista huolehtimista säädellään eläinten hyvinvointilain lisäksi usein eri säädöksin. Niihin viitataan muun muassa seuraavissa voimassa olevissa (2022) laeissa ja asetuksissa:

- **Eläinsuojelulaki (247/1996) (voimassa vuoden 2023 loppuun)**
- **Eläinsuojeluasetus (396/1996)**
- **Valtioneuvoston asetus koirien, kissojen ja muiden pienikokoisten seura- ja harrastuseläinten suojelusta (674/2010)**
- **Metsästyslaki (615/1993)**, jossa säädetään muun muassa koiran kiinnipitovelvollisuudesta ja kissan hylkäämisen kiellosta
- **Järjestyslaki (612/2003)**, jonka koirakuripykälässä (14 §) säädetään kissalle ja koiralle kielletyistä ja sallituista paikoista
- **Laki eläinten kuljetuksesta (1429/2006)**
- **Laki eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä (1069/2021)**
- **Maa- ja metsätalousministeriön asetus koirien tunnistamisesta ja rekisteröinnistä (1/2021)**

Lemmikkieläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonta

Lemmikkieläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvontaa tekevät kuntien valvontaeläinlääkärit, lääneneläinlääkärit ja poliisi. Ruokavirasto julkaisee vuosittain eläinten hyvinvoinnin viranomaisvalvonnan tulokset. Viranomaiset valvovat lemmikkieläinten hyvinvointia epäilyyn perustuvissa eläinsuojelutarkastuksissa. Valvonnan tuloksiin voi tutustua Eläinten hyvinvointiraportin osassa [Eläinten hyvinvoinnin valvonta / Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset].

Lue lisää Ruokaviraston sivuilta:

Seura-, harrastus- ja lemmikkieläimet

Lemmikkieläin – eläinsuojelulainsäädäntöä koottuna

Hevosten kuljetusten valvonta

Eläinsuojeluviranomaiset tarkastavat eläinkuljetustarkastuksia tehdessään myös hevosten kuljetuksia. Hevosten kuljetuksia tarkastetaan joitakin kymmeniä vuosittain, ja epäkohtien osuus on vaihdellut viime vuosina 18–50 % välillä. Esimerkiksi vuonna 2021 tarkastettiin 24 hevoskuljetusta, joista puolessa havaittiin epäkohtia. Epäkohdat liittyvät tyypillisesti luvan, pätevyystodistuksen tai kuljetusasiakirjojen puuttumisiin.

Pääkaupunkiseudulla pääosa eläinsuojeluilmoituksista koskee koiria

Pääkaupunkiseudulla valtaosa (70 %) eläinsuojeluilmoituksista tehdään koirista, 27 % kissoista ja 10 % muista lemmikeistä, käy ilmi suomalaistutkimuksesta. Yleisimmät syyt ilmoitusten tekoon ovat epäilyt eläimelle sopimattomasta elinympäristöstä ja liian vähäisestä ulkoilutuksesta. Kissoista ja muista lemmikeistä ilmoituksia tehdään yleisimmin epäsopivan ruokavalion ja elinympäristön sekä perushoidon riittämättömyyden vuoksi. Koirista tehtyjen ilmoitusten syynä ovat useimmin liian vähäinen ulkoilutus, koiran äänekäs haukkuminen, koiran aggressiivisuus tai ihmisen väkivaltainen koirankohtelu.

Lue lisää:
Valtonen, E-M. I., Koskela, T., Valros, A., & Hänninen, L. 2021. Animal welfare control – inspection findings and the threshold for requesting a police investigation. Frontiers in Veterinary Science 8

Seura- ja harrastuseläiminä pidettävien eläinten tuonti Suomeen

Säädösten vastainen maahantuonti

Vuonna 2014 Evira (nykyisin Ruokavirasto) teki 20 hallintopäätöstä eläinten laittomasta maahantuonnista EU:n ulkopuolisista maista. Vuonna 2015 vastaava hallintopäätösten määrä oli 40. Eläinten laittomien maahantuontien määrä vaikutti tuolloin lisääntyvän, eivätkä viranomaiset tavoita kaikkea laitonta tuontia.

Tuontisäännösten vastaisesti Suomeen tuodaan erityisesti kissoja ja koiria. Säädösten vastaisesti maahan tuodut kissan- ja koiranpennut voivat olla peräisin niin sanotuista pentutehtaista. Tällaisten pentujen alkuperästä ei välttämättä ole tietoa, ja eläinten hyvinvointia on voitu laiminlyödä. Laittomaan maahantuontiin liittyy myös riski vakavien tautien, kuten raivotaudin ja ekinokokkoosin, tuonnista Suomeen.

EU:n sisällä liikkuessa valtakunnan rajat ylittävillä lemmikkieläimillä tulee olla tunnistusmerkintä ja lemmikkieläinpassi (koirat, kissat, hillerit ja fretit). Vuodesta 2004 asti käytössä ollut Euroopan unionin lemmikkipassi on helpottanut lemmikkien matkustamista Euroopassa. Vuoden 2014 lopussa sovellettavaksi tullut EU:n lemmikkieläinasetus (576/2013) muutti joiltakin osin lemmikkieläinten matkustussääntöjä. EU:n ulkopuolelta maahan tuotavat lemmikit pitää olla tunnistusmerkitty mikrosirulla ja niillä tulee olla raivotautirokotus. Lisäksi koirille tulee olla annettuna ekinokokkoosilääkitys (ks. Eläinten hyvinvointi Suomessa II).

Suomeen tuodaan vuosittain koiria ja kissoja myös ilman tarvittavia asiakirjoja. Eläimiä myydään erilaisilla verkkosivustoilla ja myynti-ilmoituksissa. Eläimen ostajan pitää varmistaa, että eläin on tuotu maahan laillisesti. Laittomasti maahantuodun eläimen omistaja on vastuussa seuraamuksista, kuten eläimen palauttamisesta lähtömaahan tai lopettamisesta. Omistaja on vastuussa myös kaikista toimenpiteisiin liittyvistä kustannuksista. Laittomasta tuonnista voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Miten tunnistaa laiton eläin? Tarkkaile ainakin seuraavia asioita:

- Eläin on halpa
- Eläimen tuojalla ei ole esittää eläimen maahantuontiin oikeuttavia todistuksia
- Todistukset on väärennetty

  Eläimellä on ulkomainen rokotuskortti eikä muita todistuksia
- Ulkomailta tuodulla eläimellä voi olla tunnistusmerkintänä tatuointi – Suomessa tatuointia ei enää käytetä virallisena tunnistusmerkintänä
- EU:n ulkopuolella oleva myyjä vakuuttaa kaikkien asiakirjojen olevan kunnossa -ostajan on varmistettava tuontivaatimusten täyttyminen
- Paperit luvataan lähettää jälkikäteen
- EU:n ulkopuolella syntyneellä eläimellä on EU-passi – EU-passi voidaan myöntää vain EU:ssa
- Eläimen asiakirjat eivät täsmää keskenään – vaadi aina nähtäväksi kaikki asiakirjat

Joskus eläimen tuontiehtojen vastaisuus todetaan rajanylityksen jälkeen. Useimmiten tällöin ei-kaupallisesti siirrettävää eläintä ei ole esitetty Tullille tarkastettavaksi, tai luovutettavaksi tuotava eläin on tuotu Suomeen ilman eläinlääkinnällistä rajatarkastusta naamioituna ei-kaupalliseksi siirroksi.

Tällöin valvontaviranomaisen (kunnan- tai kaupungineläinlääkäri) pitää suorittaa eläimelle eläintautilain mukainen tarkastus, joka sisältää asiakirjojen tarkastuksen sekä eläimen tutkimisen ja tunnistamisen. Kliininen yleistutkimus tehdään erityisesti raivotaudin ja muiden tarttuvien tautien varalta.

Laittomasti EU:n ulkopuolelta Suomeen tuotujen eläinten kohtalo

Ruokavirasto päättää alle kuusi kuukautta Suomessa olleiden laittomasti maahantuoduille tai siirretyille eläimille tehtävistä toimenpiteistä, jos vaatimusten noudattamista on laiminlyöty, vaikka eläimillä ei olisi raivotaudin oireita. Laittomasti maahantuotu eläin voidaan lainsäädännön mukaan määrätä palautettavaksi lähtömaahan, lopetettavaksi tai asetettavaksi aluehallintoviraston (AVI) hyväksymään karanteeniin. Suomessa ei ole virallista karanteenia, joten tällaisessa tapauksessa eläimen omistajan on itse hankittava karanteenitila ja hyväksytettävä se aluehallintovirastossa.

Maantierajalla Tulli palauttaa laittomasti tulevan eläimen alkuperämaahan. Lentoasemalla Tullin toteama laittomasti tulevan eläimen palauttaminen on käytännössä hankalampaa. Silloin eläin voidaan pitää eristyksissä virallisen valvonnan alaisena lentoaseman tiloissa lyhyen ajan, kunnes palautus onnistuu. Mikäli palautus ei onnistu, eläin tulee lopettaa.

Villieläimen pitämistä lemmikkinä ei tule rohkaista

Villieläimen tuonti lemmikiksi vaatii Ruokaviraston myöntämän tuontiluvan. Tuontiluvan myöntämiseen ja tuontiehtoihin vaikuttavat tautiriskien lisäksi eläinsuojelulliset seikat sekä uhanalaisten lajien suojeleminen. Villieläimiä, kuten apinoita kaupitellaan netin ilmaissivuilla. Ilmoitukset ovat todennäköisesti huijausyrityksiä, koska yksityishenkilölle ei myönnetä apinoiden tuontilupia.

Suomi on Euroopan neuvoston jäsenvaltiona allekirjoittanut lemmikkieläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen. Yleissopimuksen mukaan ihmisellä on moraalinen velvollisuus kunnioittaa kaikkia eläviä olentoja. Ihmisten pitämien eläinten suuri lajivalikoima aiheuttaa ongelmia ihmisten ja eläinten terveydelle ja turvallisuudelle. Edellä mainituista syistä yleissopimuksessa todetaan, että villieläimen pitämistä lemmikkinä ei tule rohkaista. Yleissopimuksen takia Ruokavirasto ei pääsääntöisesti myönnä tuontilupia villieläimille lemmikiksi.

Toistaiseksi seuraaville lajeille ei ole myönnetty tuontilupia:

- *Apinat*
- *Mangustit (Herpestidae)*
- *Kengurut (Macropodidae)*
- *Kesykoiran ja kesykissan lajiristeymien F1-F4 sukupolvien tuonti on kielletty, esimerkiksi F1-F4 Savannah-kissat tai F1-F4 koirasudet.*

Villieläimet voivat levittää tarttuvia tauteja. Ihmisiin leviäviä tarttuvia tauteja kutsutaan zoonooseiksi. Erityisesti apinat levittävät monia ihmisille ja eläimille vaarallisia tarttuvia tauteja, kuten ebolaa ja muita erittäin tarttuvia korkean kuolleisuuden aiheuttavia tauteja, mutta myös tuberkuloosia ja muita hitaasti kehittyviä tauteja.

Tuontilupa voidaan myöntää sellaisille pienille nisäkkäille, jotka saattavat soveltua lemmikiksi, ja jotka eivät aiheuta eläintautien leviämisen vaaraa. Tällainen nisäkäs on esimerkiksi afrikkalainen kääpiösiili.

Lue lisää:

Tulli: **Lemmikin osto ulkomailta**

Tulli: **Lemmikit matkalla**

Ruokavirasto: **Kaupallinen tuonti ja vienti – elintarvikkeet, eläimet, eläinperäiset tuotteet ja kasvituotteet**

Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinlajien kansainvälisen kaupan sääntely

Eksoottisten lemmikkieläinten, kuten papukaija- ja matelijalajien, kauppa on johtanut useiden lajien luonnonvaraisten populaatioiden vaarantumiseen. Tämän vuoksi esimerkiksi lähes kaikki papukaija- ja useat lisko-, käärme-, kilpikonna- sekä sammakkoeläinlajit kuuluvat luonnonvaraisten uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien kansainvälistä kauppaa sääntelevän CITES-yleissopimuksen piiriin.

Suomessa CITES-sopimus on toimeenpantu EU-asetuksilla, jotka sääntelevät eläinten ja kasvien kauppaa sekä tuontia ja vientiä EU:n ulkorajojen yli. Sääntely koskee myös ei-kaupalliseen tarkoitukseen tuotavia ja vietäviä eläimiä. Lisäksi EU-asetukset sääntelevät myös EU:n jäsenmaiden välistä ja sisäistä kauppaa. Lemmikkieläintä hankkiessa ja kuljetettaessa pitää aina varmistaa, onko lajin tuonti, vienti tai kauppa kielletty tai luvanvaraista EU-lainsäädännössä.

Lue lisää:
CITES: eksoottiset lemmikkieläimet
CITES-luvat: papukaijat

Kuva 101. Useiden matelija- ja sammakkoeläinlajien tuontiin vaaditaan CITES-lupa. Kuvan tokeegekko on CITES-sopimuksen B-liitteen laji, jonka tuonnissa on osoitettava eläimen laillinen alkuperä. Kuva: Olli Leino

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvointitoimijoita

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan tavoitteena on edistää seura- ja harrastuseläinten hyvinvointia sekä yhteistyötä alan toimijoiden ja harrastajien keskuudessa. Tehtävinä neuvottelukunnalla on seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin merkityksen ja arvostuksen edistäminen yhteiskunnassa sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden välisen yhteistyön tukeminen ja edistäminen eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi. Muita tehtäviä ovat seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin kehityksen seuranta ja arviointi, ehdotusten tekeminen hyvinvoinnin pitkäjänteiseksi kehittämiseksi sekä lausuntojen antaminen merkittävistä seura- ja harrastuseläinten hyvinvointia koskevista hankkeista ja esityksistä.

Eläinten hyvinvoinnin neuvottelukuntien yhteisen **määritelmän** mukaan hyvinvointi on eläimen kokemus sen omasta psyykkisestä ja fyysisestä olotilasta. Seura- ja harrastuseläinten osalta hyvinvoinnin määritelmä kattaa laajan eläinjoukon, kuten hevosen, koiran, kissan, jyrsijät, kanit, linnut, sekä terraario- ja akvaarioeläimet.

Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta tarkastelee hyvinvointia kolmen oikeuden kautta. Eläimet ovat tuntevia olentoja, joilla voidaan perustellusti väittää olevan oikeuksia. Oikeudet tarkoittavat, että ihmisillä on velvollisuuksia eläimiä kohtaan. Eläinten oikeudet kohdistuvat muun muassa niiden hyvinvoinnin turvaamiseen: eläimillä on siis oikeus tulla kohdelluksi tavalla, joka tukee niiden hyvinvointia. Ihmisillä on tätä oikeutta vastaavia velvollisuuksia.

Oikeudet voivat olla negatiivisia tai positiivisia. Negatiiviset oikeudet viittaavat oikeuteen olla tulematta häirityksi tai estetyksi muiden taholta, positiiviset oikeudet puolestaan vaativat muilta tukea ja apua. Oikeus-sanan käyttö tässä yhteydessä velvoittaa eläinten kanssa toimivia.

Oikeus hyvään kohteluun sekä positiivisiin tuntemuksiin ja kokemuksiin

- Osaava ja motivoitunut hoitaja
- Yksilöllinen kohtelu
- Sopivat, väkivallattomat koulutusmenetelmät ja -välineet, jotka tukevat eläimen hyvinvointia eivätkä aiheuta eläimelle kipua, tuskaa tai kärsimystä
- Eläimelle sopiva toiminta, joka ei kuitenkaan rasita eläintä niin, että se uhkaa eläimen hyvinvointia
- Lajille, rodulle ja yksilölle sopivat virikkeet
- Vuorovaikutus ihmisen kanssa
- Tuskaton kuolema

Oikeus lajinmukaiseen käyttäytymiseen ja elinympäristöön

- Riittävä tila, joka mahdollistaa lajityypillisen käyttäytymisen ja erilaiset käyttäytymisen muodot
- Lajityypillisille tarpeille sopivat, mukavat ja turvalliset ympäristöolosuhteet
- Lajitovereiden seura sosiaalisille lajeille
- Mahdollisuus välttää muiden eläinten ja ihmisen seuraa ja läheisyyttä
- Ympäristön tutkiminen ja muokkaaminen sekä
- Ruuan hankintaan liittyvä käyttäytyminen
- Leikki
- Jälkeläisillä riittävän pitkä emon hoiva

Oikeus hyvään terveyteen ja toimintakykyyn

- Fyysinen ja psyykkinen terveys
- Terveyttä ja hyvinvointia tukeva jalostus
- Hyvä fyysinen kunto
- Kivuttomuus
- Sairauden hoito
- Hyvälaatuinen, puhdas vesi
- Lajinmukainen ja yksilölle sopiva ruokinta ja ravinto
- Ennaltaehkäisevä suunnitelmallinen terveydenhuolto
- Eläinlääkäripalvelut tarvittaessa

Kuva 102. Eläinten hyvinvoinnin tarkastelu kolmen oikeuden periaatteen mukaan (lähde: Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta)

Lue lisää neuvottelukunnan toiminnasta:

- Hyönteisten hyvinvointi huomioitava kasvatuksessa ja käytössä
- Yhdelle lemmikki, toiselle ruokaa – hyönteisten hyvinvoinnista huolehdittava käyttötarkoituksesta riippumatta
- Kissojen vapaa ulkoilu kiellettävä
- Haitalliset vieraslajit lemmikkeinä – mitä tehdä kodinvaihtajille?
- Pidä huolta lemmikin hampaista
- Muistilista lemmikinottajan avuksi
- Suojaa lemmikkikani tappavalta RHD-taudilta rokotteella
- Lemmikit, sosiaalityö ja raha – mitä tekemistä niillä on keskenään?
- Lemmikkieläinten jalostus tuottaa kauniita yksilöitä, mutta myös kärsimystä
- Pyörätuoli eläimellä vaatii tapauskohtaista harkintaa
- Jalostuksen hyvinvointiongelmiin puututtava aiempaa tehokkaammin
- Positiivilista takaa, ettei tiikeri tai panda joudu lemmikiksi
- Metsästäjän oikeus tappaa villiintynyt kissa on poistettava metsästyslaista
- Kissan elämä on yhtä arvokas kuin koiran
- Kalat ansaitsevat saman kohtelun kuin muutkin eläinryhmät
- Luonnosta pyydettyjen eläinten ottaminen lemmikiksi kiellettävä
- Eläinten arvoa puitiin yhteiseurooppalaisessa tapaamisessa
- Koirien tuonnissa kiinnitettävä huomiota eläintautien ehkäisemiseen
- Lemmikille hoitoa, mutta millä rahalla ja hinnalla?
- Rescue-koiran tuonti – riskinotto, laupeudentyö vai harkittu hankinta?
- Eläimellä on itseisarvo
- Eurooppalaiset eläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnat kokoontuivat Säätytalolla
- Lemmikkieläinten eläinlääkäripäivystyksen siirto kunnalta yksityiselle voi heikentää lemmikkien hyvinvointia

Seura-, harrastus- ja lemmikkieläinyhdistyksiä Suomessa

Suomen Kennelliiton tavoitteena on lisätä koiranpidon hyötyjä yksilölle ja yhteiskunnalle edistämällä koirien terveyttä ja hyvinvointia, koiraharrastamista ja Kennelliiton yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Suomen Kissaliiton tarkoituksena on yhdistää, edistää ja valvoa rotukissojen kasvatustoimintaa ja ylläpitää yhtenäistä koko maan kattavaa rekisteriä rotukissoista. Liiton tavoitteena on myös toimia kissojen arvostuksen ja paremman kohtelun lisäämiseksi ja edistää kissaharrastuksen leviämistä maassamme.

Suomen Ratsastajainliitto ry (SRL) on ratsastusurheilun keskusjärjestö, joka edistää ratsastusta yleisenä urheilu- ja liikuntakasvatusmuotona, järjestää ratsastuskilpailuja ja kehittää maamme ratsastuksenopetusta ja valmennusta.

Suomen Hippos ry on suomalaisen raviurheilun ja hevoskasvatuksen valtakunnallinen keskusjärjestö. Sen tärkeimmät tehtävät ovat pitää rekisteriä ja kantakirjaa kaikista Suomessa kasvatettavista hevosroduista sekä johtaa ja valvoa ravikilpailutoimintaa maassamme. Lisäksi Suomen Hippos harjoittaa koulutus-, järjestö- ja julkaisutoimintaa.

Seura-, harrastus- ja lemmikkieläinyhdistyksiä Suomessa

SEY Suomen eläinsuojeluun kuuluu 39 eri puolilla Suomea sijaitsevaa jäsenyhdistystä. Itsenäiset jäsenyhdistykset tekevät töitä muun muassa löytöeläinten ja kodittomien eläinten hyväksi. Monilla yhdistyksillä on oma löytöeläintalo.

Lemmikkieläinten tyypillisimmät eläinsuojeluongelmat SEY Suomen eläinsuojelun mukaan ovat koirilla liikunnan puute ja pito virikkeettömissä oloissa. Koirien pentutehtailu on kautta Euroopan jatkuvasti paheneva ongelma. Koiriin kohdistuu myös suoranaista julmuutta ja väkivaltaa.

Suomessa kissat ovat lemmikkieläimistä useimmin avun tarpeessa. Vähintään 20 000 hylättyä tai villiintynyttä kissaa vuodessa tarvitsee ihmisen apua. Villiintyneiden kissapopulaatioiden määrä on kasvussa, ja kodittomia kissoja on enemmän kuin hyviä koteja on tarjolla.

Pienten lemmikkien, kuten kanien ja jyrsijöiden, tyypillisiä ongelmia ovat pienet ja virikkeettömät pitopaikat sekä vääränlainen ruokinta. Myös puutteellinen kivun ja sairauksien hoito on ongelma.

SEY on julkaissut lukuisia seura- ja harrastuseläinten hyvinvointia käsitteleviä oppaita, esimerkiksi

Harrastuskaverina hevonen
Fiksun koiranostajan opas
Hyvinvoiva koira
Hyvinvoiva kissa
SEY Lemmikkitieto: **Tietoa jyrsijöistä ja kaneista**

Helsingin eläinsuojeluyhdistys HESY:n päätoiminta-alueena on kodittomien eläinten auttaminen. HESY hoitaa pääkaupunkiseudun löytöeläimet Helsingin Viikin löytöeläintalolla ja hoitaa niiden eläinten jatkohoidon, jotka eivät Viikin kautta ole löytäneet omistajaa. HESY huolehtii myös Siuntion löytöeläimistä koiria lukuun ottamatta. HESY auttaa resurssiensa mukaan maakuntien eläinsuojelujärjestöjä sekä avustuksilla että ottamalla eläimiä hoitoon omiin tiloihinsa. HESY:n hoitoon tulee myös yhä enemmän huostaanotettuja eläimiä.

Lemmikkilinnut Kaijuli ry on Suomen suurin lemmikkilintu- ja papukaijayhdistys, joka pyrkii edistämään lemmikkilintujen hyvinvointia sekä järjestää toimintaa harrastajille.

Lue lisää:
Tuoreet herkut maistuvat kaneille ja marsuille – aloita tuoreruokinta vähitellen

Muistilista lemmikinottajan avuksi

Loppusanat

Eläinten hyvinvointi ja asema yhteiskunnassa ovat alati kasvavia yhteiskunnallisia teemoja. Eettinen keskustelu siitä, miten kohtelemme muiden lajien eläimiä, lisääntyy koko ajan. Saamme jatkuvasti lisää tietoa eläinten tuntemiskyvystä ja hyvinvointivaatimuksista. Kolmannen kerran julkaistava Eläinten hyvinvointi Suomessa -raportti kokoaa arvokasta tietoa eläinten hyvinvoinnin tilasta ja sen kehityksestä Suomessa. Tieto eläinten hyvinvoinnista on hajautunutta, ja koottua tietoa eläinten hyvinvoinnista tarvitaan yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon tueksi sekä kokonaiskuvan muodostamiseksi.

Uusi, vuoden 2024 alusta voimaan astuva eläinten hyvinvointilaki asettaa yhteiskunnallemme tavoitteen edistää eläinten hyvinvointia ja lisätä eläinten kunnioitusta itseisarvoisina olentoina. Eläimen hyvinvointi tarkoittaa lain mukaan eläimen kokemusta sen psyykkisestä ja fyysisestä olotilasta. Monipuolista, ajantasaista ja riippumatonta tietoa eläinten hyvinvoinnin tilasta tarvitaan, jotta meillä on mahdollisuuksia seurata, millä tavoin ja kuinka nopeasti etenemme eläinten hyvinvoinnin edistämisessä. Säännöllisen raportoinnin avulla voimme havaita myös keskeisiä kehittämiskohteita sekä tunnistaa ajoissa eläinten hyvinvointia heikentäviä kehityspolkuja. Tiedonkeruu on välttämätöntä päätettäessä toimenpiteistä eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Raportin trendiosiossa on ehdotettu useita mittareita eläinten hyvinvoinnin tilan ja kehityksen seuraamiseksi. Suomelta puuttuvat kansalliset ja kattavat eläinten hyvinvoinnin seurantamittarit, joten ehdotus on tervetullut. Eläinten hyvinvoinnin kehitystä tulisi seurata useilla mittareilla, vastaavasti kuin muilla yhteiskunnan aloilla seurataan esimerkiksi ihmisoikeuksien tai ympäristönsuojelun kehitystä erilaisilla indikaattoreilla. Koottu tieto hyvinvoinnin tilasta sekä edistymisen mittareiden käyttö tuovat mahdollisuuksia arvioida tehtyjen toimien ja lainsäädännön vaikutuksia eläinten hyvinvointiin. Tämä tukee päätöksentekijöitä ja viranomaisia politiikkatoimien arvioinnissa, yrityksiä yritysvastuutyössä ja järjestöjä toiminnan suunnittelussa. Mittarit myös lisäävät kansalaisten tiedonsaantia eläinten hyvinvoinnin tilasta.

Aikaisempien raporttien tapaan käsillä oleva raportti kokoaa yhteen tietoa tuotantoeläinten, seura- ja harrastuseläinten ja koe-eläinten hyvinvoinnista. Uutena kokonaisuutena raportissa on mukana luonnonvaraisten eläinten hyvinvointi. Luonnonvaraisten eläinten asemaa on pitkään tarkasteltu esimerkiksi riistanhoidon ja luonnonsuojelun näkökulmista, kun taas eläinyksilön omaa kokemusta painottava hyvinvointinäkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle. Onkin tärkeää, että raportissa tuodaan kootusti esiin, kuinka monin tavoin ihmisen toiminta vaikuttaa luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin.

Raportissa on myös mukana uusi osio siitä, kuinka maailmanlaajuiset ongelmat – ilmastonmuutos, luontokato, antibioottiresistenssi ja zoonoosit – ovat kytköksissä planeettamme eläinasukkaiden hyvinvointiin. Ihmisten, eläinten ja luonnonjärjestelmien hyvinvointi ja terveys ovat monin tavoin riippuvaisia toisistaan. Eläinten hyvinvoinnin parantaminen voi auttaa visaisten ongelmien ratkaisussa, ja siten edistää myös ihmisten ja luonnon hyvinvointia.

Muutamien vuosien välein julkaistut raportit tuovat esiin, että maassamme on entistä enemmän saatavilla avoimesti julkaistua tilastotietoa eläinten hyvinvoinnista. Tilastotietoa tuottavat viranomaisten lisäksi esimerkiksi järjestöt, elinkeino, kauppa ja neuvontaorganisaatiot. Toisaalta edelleen myös puuttuu perustavanlaatuista tietoa, tai sitä ei ole helposti saatavilla. Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnista on saatavilla vain vähän viranomaisten keräämää seurantatietoa. Esimerkiksi lemmikkien hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitsemme tietoa yksilömääristä. Koirien ja kissojen merkinnän ja viranomaisrekisteröinnin avulla tulemme

tulevaisuudessa saamaan tärkeää perustietoa Suomen yleisimmistä lemmikkieläimistä. Myös tuotantoeläinten pito-olosuhteista tarvittaisiin enemmän avoimesti julkaistua tilastotietoa, esimerkiksi sen seuraamiseksi, kuinka vapaaporsitus etenee. Koe-eläinten osalta korvaamisen, vähentämisen ja parantamisen periaatteen etenemisen seuraamiseksi tarvitsemme enemmän konkreettisia mittareita ja seurantaa.

Raportti tuo esiin useita myönteisiä kehityssuuntia eläinten hyvinvoinnin parantumisessa. Näistä keskeinen on eläinten hyvinvointilain valmistuminen sekä siihen kirjatut hyvinvointiparannukset ja määräajat edistymiselle. Lähitulevaisuudessa eläinten hyvinvointia voidaan entisestään parantaa lakia täydentävillä asetuksilla, joissa annetaan tarkempia lajikohtaisia vaatimuksia esimerkiksi jalostukselle, toimenpiteille, kohtelulle, hoidolle ja pito-olosuhteille. Tuotantoeläinten olosuhteet ovat yleisellä tasolla siirtymässä vapaamman liikkumisen suuntaan. Esimerkiksi enemmistö kanaloistamme on siirtynyt virikehäkeistä lattiajärjestelmiin, lypsylehmistä parsinavetoista pihatoihin, ja emakoiden pidossa ollaan siirtymässä häkittömään tiineytykseen ja porsimiseen. Myös kuluttajien mahdollisuudet tehdä hyvinvointia tukevia valintoja ovat lisääntyneet ensimmäisen eläinten hyvinvoinnin laatumerkin rantautuessa Suomeen. Asteittain siirrytään myös pois kivuliaista toimenpiteistä, joille ei ole enää tarvetta, ja kivunlievitys on tutkitun tiedon lisääntyessä parantunut.

Toisaalta raportista myös ilmenee, että eteneminen joissain kysymyksissä polkee paikallaan, esimerkiksi vasikkaterveyden parantaminen vaatii edelleen aktiivisia toimia, hiilidioksiditainnutukselle tarvitaan toimivia vaihtoehtoja ja turkiseläinten pidon lainsäädännölliset vaatimukset tulisi uudistaa pikaisesti. Broilereiden yksilömäärät ovat huomattavasti lisääntyneet, mikä enenevästi nostaa broilereiden hyvinvoinnin eettistä merkitystä. Raportti kertoo myös heikkenemistä, kuten lypsylehmien vähentyneestä laidunnuksesta ja pitkistä eläinten kuljetusmatkoista, mihin toimijoiden ja päättäjien on tärkeää kiinnittää huomiota. Myös metsästyslainsäädäntöä on muutettu osittain eläinten hyvinvointia heikentävään suuntaan. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi eettisesti kestävien toimintatapojen juurruttamiseen vieraslajeja pyydettäessä.

Eläinten hyvinvoinnin parantaminen edellyttää vahvaa tietopohjaa, avoimuutta, keskustelua ja päätöksenteon jatkuvaa arviointia. Raportissa on runsaasti hyödyllistä tietoa ja ajatuksen aihetta niin tavallisille kansalaisille, päätöksentekijöille kuin alan ammattilaisille.

Saara Kupsala
Eläinsuojeluasiamies (31.12.2023 asti)